

DE REDDING

DER BEMANNING VAN HET NEDERLANDSCH BRIKSCHIP

NIJVERHEID

Verbrand in de Indische Zee op 29°56' Z.Br. en 43°38' Lengte
beoosten Greenwich

BENEVENS

DE BESCHRIJVING EENER

REIS

OP DE KUST EN IN DE BINNENLANDEN VAN

OOST-AFRIKA

*met statistike en mercantile berichten
betreffende dit weinig bekende gewest*

door

C. BRUN

Adj. Inspecteur bij het Nederl. Oost-Indische Leger

Te Rotterdam Bij Mensing en Van Westreenen

MDCCCXXXVIII

Verbeterde en aangevulde herdruk
2013

INHOUDOPGAVE

Voorwoord bij de heruitgave	pag 3
Inleiding	4
I Verlies van het schip. Overtogt naar, en aankomst op de Kust van Afrika.	8
II Togt langs de Kust en door de Binnenlanden tot Inhambanie. Karakter der Inlandsche Volksstammen en voorkomen van het land	15
III Lagoa-baai, Inhambanie, Sofala en Quilimane of Rios da Senna.	34
IV Reis naar Mosambique, en ontvangst aldaar.	46
V Staten van den Iman van Mascate.	80
VI Madagascar	96

VII Terugreis over Engeland naar Nederland 106

Enige nadere bijzonderheden over de passagiers en bemanning 137

Voorwoord bij de heruitgave

Toen het jonge Koninkrijk Nederland in 1816 de voormalige bezittingen in de Oost weer van de Engelsen overnam waren in het Moederland, onder invloed van de Verlichting en de Franse Revolutie, de ideeën over het beheer van koloniën sterk veranderd. Men was er van overtuigd geraakt dat het bezit daarvan niet zonder meer vanzelfsprekend was, dat de bevolking misschien ook moest gezien worden als gelijkgerechtigd en gelijkwaardig en dat er een bestuur gevestigd zou moeten worden dat gebaseerd was op nieuwe grondslagen. Bovendien was men nieuwsgierig geworden en was er belangstelling gegroeid voor de verre medemens en hun land.

Dit had tot gevolg dat in de expedities die in 1816 naar Indië vertrokken, behalve bestuursambtenaren en soldaten, ook veel wetenschappers werden opgenomen. Zij moesten zich gaan bezighouden met een grondige studie van de geschiedenis, de gewoonten en tradities, de mogelijkheden voor verbetering van de levensstandaard etc. “Verheffing” was een woord dat men in de ambtelijke briefwisseling regelmatig tegenkomt. Ook kregen de bestuursambtenaren op Java bij de aanvang van hun werkzaamheden de instructie mee om op korte termijn in hun bestuursgebied onderzoek te laten doen naar alles wat er maar van belang kon zijn en daarvan rapportages te maken voor het opperbestuur. Een aantal van die rapporten is in de archieven bewaard gebleven.

Er is een 500 pagina's tellend rapport over Gresik, een niet eens zo grote onderafdeling op Java, waarin nauwkeurig mededeling wordt gedaan van alle land en waterdieren in het ressort, met hun Javaanse, Maleise en Nederlandse naam, van alle planten en bomen, van alle lokale tradities, de feesten en hoogtijdagen, de kleding die daarbij gedragen werd, de muziek die daarbij gespeeld werd met een beschrijving van de instrumenten en ook hoe zij gemaakt werden, hoe goud en zilver bewerkt werd en wat al niet, de tekst vaak voorzien van gedetailleerde tekeningen. Een ware encyclopedie! Kortom er bestond echte belangstelling voor het land en zijn inwoners en men was van plan daarmee wat goeds te doen. Dat had tot gevolg dat zich in Batavia een bonte stoet ontscheepte van artsen, landbouwdeskundigen, chemici, botanici, ingenieurs. Voor een niet gering deel waren dat niet-Nederlanders want in Nederland opgeleide wetenschappers konden in eigen land over het algemeen genoeg emplooi vinden. Dat lag anders in de landen om ons heen. Met name in de Duitse vorstendommen waren de opleidingen van goed niveau maar de mogelijkheden om werk te vinden gering. En als men er geen academische opleiding had gevolgd maar wel

ambities had waren er maar weinig mogelijkheden tot ontplooiing in het eigen land.

Vaak koos men er dan voor dienst te nemen in het koloniale leger en de carrière van gewoon soldaat tot officier in het Indische Leger kon soms verbazend snel verlopen.

In dat licht moet ook de loopbaan van Carl Brun gezien worden. Hij kwam als soldaat in Indië aan op het moment dat de nieuwe geest overal rondwaarde en diende lang genoeg om nog mee te kunnen maken dat meer commercieel geïnspireerde inzichten de overhand kregen en er groter belang gehecht werd aan een “Batig Slot” dan aan de belangen van de bevolking. Hij zal het met grote spijt aangezien hebben. Uit zijn relaas van de overlevingstocht in Afrika blijkt betrokkenheid en nieuwsgierigheid, je ziet vooroordelen plaats maken voor opperste bewondering en wat hij meemaakte zal hem mede geïnspireerd hebben tot het schrijven van zijn boek waarvan, zoals hij zelf aangeeft, de baten zouden worden aangewend tot het lenigen van de nood van zijn lotgenoten. In de zorgvuldigheid en de deskundigheid waarmee hij zijn bevindingen op schrift heeft gesteld valt een duidelijke parallel te zien met bijvoorbeeld dat rapport over Gresik, waarbij men zich tegelijkertijd kan verbazen over ’s mans kennis en eruditie!

Ik hoop met het opnieuw uitgeven van zijn relaas eer te bewijzen aan deze man en zijn levensinstelling en ook aan dit tijdperk van onze koloniale geschiedenis. Maar ik hoop bovenal hiermee een beter beeld te geven van het prachtige Afrika, de geboortegrond van de mensheid. Dat was althans de voornaamste reden die mij ertoe aangezet heeft de tekst van dit relaas te digitaliseren en daarmee beter toegankelijk te maken.

MGHA de Graaff
2013

INLEIDING

Men bekommert zich over het algemeen weinig om voorreden, voorberigten, of inleidingen, en, als een boek daarmee voorzien is, leest men ze misschien alleenlijk dan, wanneer de inhoud van het boek zelve ons niet beviel, en om zich nog meer te vervelen. Ik ben daarvan ten volle overtuigd, en ik zou het niet wagen, de spiegelgladde, maar voor menigeen zoo verleidelijke baan der Schrijveren te betreden, ware ik niet daartoe aangespoord door den wensch, om hem, die gaarne weldoet en weldoen kan, hiertoe de gelegenheid te geven, en tevens eene lectuur te leveren, die zonder mij op stijl en wijze van voordracht iets hoegenaamd

te laten voorstaan, misschien niet geheel nutteloos zal bevonden worden, en die, in waarde, met andere ephemere werken of vertalingen zal kunnen mededingen.

Nog is de ongelukkige equipage van het Brikschip NIJVERHEID, in het Vaderland niet aangekomen. Zij die dezelve samenstellen, hebben niet alleen hunnen kostbaren tijd, maar ook al hunne have en goed verloren, en keeren met ledige handen naar hunne haardsteden terug. De gehuwde leden zijn het meest te beklagen, omdat zij het gering fortuintje bij zich hadden, zoo als vele zeelieden bij de reis naar Indië gewoon zijn. Ik zal den oogenblik, toen ik het eerst mijn voet aan Nederlandsche wal zette, nimmer vergeten. Het gerucht mijner aankomst had zich als een loopend vuur verspreid: echtgenoten, broeders, zusters, vaders, kinderen der achtergeblevenen kwamen mij omringen, omhelzen, verwelkomen, als hadde ieder zijne dierbaarste betrekking gevonden; ofschoon zij mij, noch ik hen, ooit gezien hadden.

Ik was houder van een brief van den kapitein; de eerste tijding van hem voor zijne echtgenoot, eene beminnenswaardige jonge vrouw. Ofschoon gewoon zijnde, naar de uitdrukkingen der ziel op het gelaat van den mensch en in zijne bewegingen te vorschen, was evenwel dit schouwspel boven mijne verwachting aandoenlijk en ik gevoel mij niet bekwaam om er eene beschrijving van te geven. Een lief kindje, weinige maanden na 's mans vertrek geboren, trok mij door zijne onschuldige mimiek met eene vertrouwlijkheid aan, alsof het mij altijd gezien had, zoo groot was de indruk der vreugde op dien kleinen maar schilderachtigen familiekring.

Hoe gaarne had ik toen een fortuin bezeten, om het met hen te kunnen delen, want aan wien zijn wij onze nationale welvaart, die sedert zeventien jaren, dat ik dit gewest verliet, zoo zichtbaar heeft toegenomen? Is het niet voor een groot gedeelte aan de, zoo dikwerf miskende klasse der zeelieden? Hij die zijn fortuin bij zich houdt, denkt daar zelden aan; of hij acht het, in geval van verongelukken, overbodig: als hij verloren gaat denkt hij dan nog aan zijne have en goed?

Een tweede, niet minder belangrijk doel is, hulde te doen aan de menschlievende hulpvaardigheid der Portugesche ingezetenen, aan die van zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Oost-Afrika en aan die der officieren van het Portugesche leger, aldaar gestationneerd. Alhoewel zij zich van officiële dankzegging des Gouvernements verzekerd kunnen houden en ieder menschenvriend de beloning zijner daden in zijn eigen boezem vindt, verdient toch de wijze, waarop zij zich allen jegens ons gedragen hebben zulk eene bijzondere vermelding en is het gevoel van dankbaarheid en erkentelijkheid in ons zoo groot dat het onverschoonbaar zouden zijn als ik zulks met stilzwijgen wilde voorbij gaan. Bij onze eigene landgenooten zouden wij niet met meerdere teerhartigheid en belangstelling in ons lot zijn ontvangen dan ons door onze kleurgenooten in Afrika. Hoezeer omstandigheden, die echter niet aan het land zelve kunnen geweten worden, het verval van voormalige grootheid en luister hebben teweeg gebracht en rijkdommen aldaar schaars zijn, bestond er toch een edele wedijver om al wat mogelijk was te doen en uit te denken om onze lotgevallen ons te doen vergeten.

Zelfs de Negers, of Kaffers, hebben menselijke gevoelens te onswaarts aan den dag gelegd. Het verschil tusschen dit volk en

de bewoners van Nieuw-Holland is niet groot, want tot den akkerbouw dien zij drijven en die niet noemenswaardig is, zijn zij genoodzaakt door de sterkere bevolking, doch dieper landwaarts in wonen zij nog onder hooge bladerrijke boomen en voeden zich met in het wild groeiende vruchten en van hetgeen de jacht hun oplevert. Omtrent hunne onreinheid en vijandigheid tegen vreemdelingen wordt veel verhaald, maar wij hebben zulks, ter eere van de menschheid, vals bevonden, Zij, aan welke door de blanke planters alle verstandelijke vermogens of bekwaamheden ronduit worden ontzegd, hebben onze verwondering opgewekt door de, zo het schijnt stilzwijgend overeengekomen beginselen van staatkunde, staatsregt, policie en maatschappelijke zamenstelling. Wanschapen zijn ze niet, noch de mannen, noch de vrouwen. Ofschoon bij hen geen eeredienst bestaat hebben zij toch algemene begrippen van de Godheid.

En eindelijk kan ik niet nalaten, de tegenwoordigheid van geest en het beleid van den Kapitein F. Bouman te vermelden. Aan hem en aan zijne officieren en ondergeschikten, voornamelijk den Eersten Stuurman Crans, zijn wij onze redding verschuldigd, door het Opperwezen zoo blijkbaar gestuurd en bevorderd. Met dankbaarheid aan God zal ieder van ons zoo lang hij leeft er aan denken dat de Kapitein den moed niet opgaf, maar in alle gevaren, waarin ons alle ogenblikken de dood voor oogen stond, koelbloedig bleef. De manschap eindelijk wier eensgezindheid en wederkeerige hulpbieding voorbeeldeloos was, heeft zich gedragen als echte zeelieden, als Nederlanders en waarlijk in de overwinning der elementen zoo als die door hen behaald werd, ligt eene zegepraal opgesloten met die eener groote heldendaad op het slagveld gelijk te achten. Het is geen grootspraak van mij, die daarbij lijdelijk bleef, ook ben ik niet voornemens den lezer "iets op de mouw te spelden": neen, de getuigen zijn genoemd en ik beweer en ik schets niets dan datgene waarvan ik zelf de ogetuige was.

Er is niet aan te twifelen of hij die nimmer de slagen van het noodlot gevoeld heeft, kan zich ook van die welke aan anderen zijn toegebracht geen juist denkbeeld vormen. Maar de indruk daarvan is blijvend. Wie in het gevaar is, wordt daarmede vertrouwd; als hij slechts wil: de ziel heeft des te meer veerkracht naarmate zij zich alleen gevoelt in den maalstroom des menschelijke levens: zij zal, na de eerste zelfoverwinning, in staat zijn aan alle wederwaardigheden het hoofd te bieden en rijk zijn in middelen om ze te bestrijden.

Keurige beschrijvingen, in dichterlijk proza gekleed moet men niet verwachten, zulk eene hooge vlucht nam mijne geest niet. Ik wenschte ze wel, daar de belangrijkheid van het onderwerp het alleszins verdiende. Ook aan geene stelselmatige behandeling van mijn onderwerp heb ik mij gebonden: mijne gedachten en waarnemingen heb ook zoo laten volgen als ze mij voor den geest gekomen zijn. Men zoude wel is waar onderstellen dat de schoone "Scenery" der keerkringsgewesten zulke gevoelens moesten opwekken, maar ongelukkig schijnt de, eeuwig in het Zenith staande, zon niet voordelig op den geest in te werken en hem eerder eene passive dan active kracht in te branden; hij wordt alzoo onvruchtbaar en verliest eindelijk zelfs in het schoone Indië het gevoel voor het schoone, ik wil niet zeggen voor het goede.

Maar buitengewone voorvallen brengen ons vaak op den regten weg weer terug. Bovendien is er dikwerf slechts een kleine

prikkel nodig om naijver op te wekken: aan deze is het menschdom zijn' tegenwoordigen staat van verlichting verschuldigd; wellicht is het tijdstip niet ver meer af, waarin het aan de ernstige pogingen onzer weldadige regering zal gelukken, maatregelen te treffen die de Lethargie wegnemen waardoor de menschelijke geest aldaar, zonder het te gevoelen, geboeid is.

Mogt ik in mijne bedoeling om nut te stichten eenigermate kunnen slagen, dan zoude ik te meer op het gelede met een dankbaar hart jegens den Bestuurder des heelals terugzien. Ik ontken niet dat de onderneeming, zonder eene krachtadige ondersteuning, zonder de medewerking van het Publiek, voor mijzelve onmogelijk zouden wezen. Doch ik vertrouw op mijne goede zaak en onthoude mij van de gewone vleijerijen die men zoo dikwerf bezigt om belangstelling op te wekken.

De huisgezinnen en familien der verongelukte schepelingen zijn overigens door de edelmoedige zorg van de Directie der reederij van het noodwendigste voorzien, maar, daar het getal niet onaanzienlijk is, kan aan alle behoeften niet wel voldaan worden en het eigenbelang zoude ook te ver gedreven zijn indien aan het Publiek geen gelegenheid gegeven werd om deel te nemen in de dankzeggingen der behoeftigen.

Het werkje zelve zij aan den Koopmansstand toegewijd, als welke er niet alleen het meeste belang bij heeft om de zeelieden, voor zoo veel de billikheid het vordert, te ondersteunen, maar aan welken ook onze Natie grootendeels hare welvaart verschuldigd is. Wellicht dat deze schets van den tegenwoordigen staat van landen en volken, die de Nederlandsche vlag sedert langen tijd niet meer op hunnen kusten zagen wapperen, meer dan eene wenk bevat om, met tijd en overleg, gelijk als de Noord-Amerikanen, ook langs dien weg handel en scheepvaart uit te breiden en te bevorderen.

Het Brikschip NIJVERHEID, groot ruim 150 lasten en toebehorende aan de Reederij van vier schepen¹, gevestigd te Rotterdam, was op den 14 september 1836 van Hellevoet uitgezeild en den 2 Januari 1837 te Batavia aangekomen, zonder tegenspoeden te ontmoeten. Hetzelve bevond zich in den besten staat en was voor deze reis nieuw gekoperd. Vroeger was het gezinkt geweest doch het zink, minder aan slijtadje onderhevig zijnde dan het koper en door de wrijving der golven niet aangetast wordende, wordt op eene reis hoe langer hoe ruwer en hindert, zegt men, de snelheid der vaart, terwijl koperplaten elastieker, gladder en van fijner bestanddelen zijnde, dezelve bevorderen. Deze uitreis was daarom ook voorspoediger geweest dan de vroegere.

De brik was te Batavia aangekomen en moest aldaar ter reede vertoeven om te laden, juist in den tijd dat de westelijke winden op het stijfst waaijen. De zon, den Zuiderkeerkring naderende, en alsdan in die gewesten hare grootste kracht uitoefenende, zet met hare loodregte stralen en door eene verschroeiende hitte den dampkring uit en maakt de lucht allengs dunner, ijler en ligter. Het

¹ *Directeur en President-Commissaris van deze rederij was Anthonij van Hoboken van Rhooen en Pendrecht, zeehandelaar en reeder te Rotterdam. (Noot van bewerker)*

luchtgewelf, doorschijnender geworden zijnde, neemt eene vurige tint aan en naarmate de last die op ons drukt ligter wordt de ademhaling steeds moeilijker en benauwder. Smachtend buigen de plantgewassen het hoofd en verdorren; loom en traag worden de bewegingen van menschen en dieren. Ofschoon alsdan op de schouders van een middelmatig persoon misschien achttien honderd ponden (Amsterdamsch gewicht) minder drukken dan op zijn' gelukkigen natuurgenoot in Nederland, gevoelt hij zich niettemin met eenen loden last beladen. De mensch schuwt het licht, het wildste dier verschuilt zich, krachteloos en moedeloos in de diepste en donkerste holen. De aardkorst berst en de wortels van het gras sterven. De longen, in heete luchtstreken altijd voor een gedeelte grooter dan in koude en gematigde, verwijden zich nog meer en te vergeefs tracht men zich door baden te verkoelen. Houdt die toestand lang aan, dan openbaren zich pest aardige ziekten onder mensch en vee en 't geen opmerkelijk is, zij werken met een nog vernielender kracht op de tamme dieren dan op de menschen met wie dezelve nogtans onder een dak wonen en die zij, stervende, nog om hulp en redding schijnen te smeken. Doch diezelfde ijheid van lucht welke aan de kracht des lichts en des vuurs een vernielend overwigt schijnt te willen verzekeren en aan ontvlambaarheid grenst, is oorzaak dat de dampkring zich in beweging stelt om het evenwigt te herstellen. Reeds met de maand November begint de zogenoemde kwaade tijd (West-Moesson), dezelve lokt de oostelijke winden uit, door regen vergezeld. In December waaijen zij steeds sterker en gestadiger. Aanhoudende regens, zoo hevig dat men er zich in Europa nauwelijks een denkbeeld van kan vormen, doordringen de poriën de aarde, der planten en der dieren. Zij wekken en verjongen de onderdrukte levenskracht. In Januari, als wanneer de hitte ondragelijk zoude zijn indien de hemel niet gestadig met wolken overschaduwde was, verandert de Westenwind in hevige stormen en dan vallen de zwaarste regens: gehele streken lands staan dan onder water. Op de werf in Batavia waait soms veertien dagen achtereen de blauwe vlag, ten teeken van gevaar voor de vaartuigen welke de ter reede liggende schepen zouden willen aandoen om te laden of te lossen. Alsdan verongelukken niet zelden aan de monding van het zeehoofd scheepsbevelhebbers en matrozen, zo Europeanen als inboorlingen; menige buitenprauw, met koffie en suiker geladen, slaat bij het uitlopen door stortzeeën om en vergaat.

Reeds tweemaal was de zon in haar brandpunt verschenen, sedert het Gouvernement mijn verzoek om verlof naar Europa had toegestaan. Ik had echter uit gehechtheid aan de pligten welke de dienst oplegt den wensch van mijnen Chef vervuld, om zoo lang te blijven tot hij insgelijks naar het Vaderland zoude terugkeren. Mijn eigenbelang streed hiertegen en tot belooning van dienstijver en vriendschap vielen mij de wederwaardigheden ten deel in dit werk hoofdzakelijk vermeld: ik werd het slagtoffer van beiden. Wij konden niet voor den 17 Februarij zeilen, dit was de eerste schoone dag. Met goeden moed werden de ankers geligt en binnen weinige dagen hadden wij straat Sunda achter ons. Onderscheidene Nederlandsche schepen, dezelfde bestemming als wij volgende, werden door ons ingehaald en gepraaid of wij door hen. eenige dagen stilte, die ons op de hoogte der Kokus-eilanden ophield, er af gerekend, scheen alles eene gelukkige reis te voorspellen.

Ofschoon ik niet gaarne van mijzelf spreek en de gedurige herhaling van een verwaand "ik" den Lezer niets minder dan aangenaam in de ooren moet klinken, heb ik dat woord in dit verhaal toch niet helemaal kunnen vermijden. In het eerste hoofdstuk,

hetwelk hoofdzakelijk op de waarnemingen van den scheepsbevelhebber en deszelfs Eersten Stuurman, den Heer Crans, gebaseerd is, kon ik het "wij" doorgaans bezigen.

Tusschen den Kapitein, deszelfs Stuurlieden en verdere ondergeschikten heerschte een betamelijk gezag en ontzag en de passagiers genoten van hen die onderscheiding welke de beschaafde mensch van zijns gelijken billikerwijze vorderen mag. Zij lieten geene gelegenheid voorbij gaan om mij en mijnen reismakker te verpligten. De maag aan boord van een schip de grootste rol spelende en eten en drinken aldaar eene voorname bezigheid zijnde, is de mondvoorraad ook ongetwijfeld een voorwerp van bijzondere oplettendheid en zorg, doch daaromtrent bleef niets te wenschen overig. Voor mij, wiens voedsel sedert vele jaren uit rijst, met uitsluiting van alle Europesche provisiën bestaan had, was eene groote verandering in de verrichtingen der organen wier taak het is de spijs te doen verteren te duchten, wanneer nu op eens de zware gezouten scheepskost de plaats zou vervangen van de licht te verduwen Oostersche spijzen. Ik vreesde inderdaad dat mijne broze gezondheid eenen duchtigen schok zoude krijgen, maar bevond dat die vrees ontijdig geweest was doordien onze tafelgerechten in verschheid weinig verschilden van die welke wij gewoon zijn aan de wal te gebruiken: dank hebbe de voorzorg der reeders die voor een' goede voorraad voortreffelijke gedroogde en ingelegde groenten, vruchten en andere conserven gezorgd hadden, terwijl de Kapitein levend slagvee en gevogelte, genoeg voor de geheele reis, al duurde die ook vier maanden had ingekocht. Daar ik het hardbrood niet zoude hebben kunnen verdragen, was de Kapitein indachtig geweest om van de Europesche lading een genoegzame hoeveelheid meel tot het bakken van brood te behouden, hetwelk dus dagelijks versch en van de beste qualiteit op tafel kwam. De eerste zes weken liepen alzoo genoeglijk voorbij.

's Morgens, wanneer de zon in haar bekoorlijk en prachtig Oostersch gewaad op den blaauwen spiegel der zee verscheen en de van haar uitstroomende lichtbundels de schaduwen van de nacht verdreven, zij den aanschouwer in dit zielverheffend oogenblik tot bewondering en aanbidding noopte en in verrukking opgetogen hield, was ik reeds op het dek en gaf mij over aan bespiegelingen en herinneringen waartoe de geest best geschikt is in het uur der morgenschemering en wel in de kalme afgescheidenheid temidden van den Oceaan. Hoe rijk is de stof tot overdenkingen op zulk een wijd en grootsch tooneel! Voorwaar, de stichters van de vereering der Koninginne des lichts konden nergens beter dan op de ruime Zee en bij Zonsopgang op dat denkbeeld gekomen zijn.

Nadat men het laatste donkere stipje van het land in eenen verren lichten nevel heeft zien verdwijnen, lost zich de chaotische herinnering aan deszelfs verrukkelijkheid, hoewel met onaangename beelden vermengd alsmede aan vrienden en betrekkingen op en er ontstaat een liefelijk geschakeerd weefsel hetwelk zich in het geheugen prent en zich overal aan de verbeelding voordoet. De geest, zich meer en meer losrukkende van de kleinigheden der dagelijkse zamenleving en van de genietingen en vermoelijngen daaraan verknocht, wordt door die onafzienbare ruimte rondom en boven zich aangetrokken en genoopt tot het vormen van verhevene denkbeelden en uitkomsten.

Na den opgang der zon verfrischte ik mij door een koud zeebad, waarvan de gevolgen heilzaam waren voor de verrichtingen der maag. Voorts was het lezen en schrijven of wandelen op het dek eene mijner voornaamste bezigheden, zoo dat, de eerste dagen

er af gerekend, de tijd welke niet met eten en slapen werd doorgebracht ongemerkt henen snelde. De avonduren verkwikten ons door hunne aangename koelte, want de dagen waren nu zeer heet, men kon nauwelijks eene ligte katoenen bedekking velen, de Oostersche namelijk (sarong en kabaya). Zoo lang de zon vlak boven het hoofd stond moesten wij onder de zonnetent eene schuilplaats nemen die boven het halfdek gespannen werd waaronder de oostenwind heenspeelde, de bezweete borst verkoelende en de ademhaling verliggende. Van 10 tot 28 graden zuiderbreedte waaijen namelijk, jaar uit jaar in, Zuidoostelijke winden die oorzaak zijn dat schepen welke van Batavia naar huis zeilen zich over een zeer gelukkige togt mogen verheugen. Maar tusschen den 28 sten en 36 graad heerschen in Januarij, Februarij en Maart die aldaar zomermaanden zijn, evenals op de kusten van Java, vele afwisselende winden die dikwijls oostelijk waaijen met veele stormen en buijen. De Kapitein was hierop voorbereid en "hield, met zijnen officieren, gedurig een oog in het zeil" of eigenlijk op de verschijnsels der lucht en derzelve bewegingen, ten einde, des noods, in de voorbaat te zijn.

Doch wij waren Madagascar reeds voorbij gezeild en in onze blijdschap over de zoo voorspoedig begonnen reis dachten en hoopten wij het gevaar reeds achter den rug te hebben, toen er eene gebeurtenis plaatsgreep die het onderwerp zal zijn van het volgende Hoofdstuk, het eerste van mijn reisverhaal.

C.B..

I.

VERLIES VAN HET SCHIP, OVERTOGT NAAR, EN AANKOMST OP DE KUST VAN AFRIKA

—...—
.

Den 29 Maart 1837, 's namiddags, zagen wij een onweder aankomen, hetwelk heviger werd naar gelang de avond naderde. Wij hadden in het gezicht een driemastschip, met ons gelijken koers houdende, aan hetwelk wij onze vlag vertoonden, maar het antwoordde ons niet. Ten 5 ure liet de donder zich hooren uit het N.O. Wij borgon onze zeilen en legden bij zo als gebruikelijk is, met

het grootmarschzeil dicht gereefd en het hoofd in het Z.O. De zee was hoog en de regen sterk. De bliksems en donderslagen volgden elkander met snelheid, somtijds was er volslagen kalmte, en het schip stuurde niet. Ten zes ure werd de kleine sloep door eene zee weggeslagen. Ten zeven ure sloeg de bliksem in de voorsteng, verbrijzelde dezelve onmiddellijk en daalde, den voormast in tweeën splitsende, naar beneden tot tusschendecks, alwaar zich eene aanzienlijke hoeveelheid cassia² bevond, geëmbaleerd in drooge stroommatten, die dadelijk in brand raakten en eenen sterken bedwelmenden rook en stiklucht veroorzaakten. Daar wij de afscheiding van het logies der equipage tusschendecks met alle mogelijke kracht niet konden verbrijzelen, kon het vuur ook niet uitgebluscht worden en in minder dan een kwartier uurs waren wij genoodzaakt dien post te verlaten, terwijl onderscheidene matrozen, bij dat werk bewusteloos geworden, met touwen omhoog gehaald moesten worden. De Kapitein liet alstoen gaten in het dek kappen en het voorluik openen om door kracht van water meester van de vlam te worden, waarbij wij door den sterken regen en de overslaande golven geholpen werden. Maar het was vergeefs. Ten 8 1/2 ure was tusschendecks alles in brand. Er waren nog eenige vuurpijlen voorhanden, die de Kapitein liet afschieten om aan het andere schip tot signaal te strekken, zonder evenwel op te houden met het storten van water in de hoop dat men ons hulp zoude komen bieden, of ten minste den dag in onze nabijheid afwachten. Geschut hadden wij niet. Doch het vuur nam intusschen sterk toe, onverminderd de meest mogelijke pogingen door de equipage en passagiers in het werk gesteld om het te blusschen en het schip te redden: ons bleef niets meer dan de dood voor oogen. Wij namen alstoen het besluit de booten buiten boord te zetten, hetwelk moeijelijk en gevaarlijk was, met slechts eenen mast en eene hooge zee. Het gelukte evenwel en om 10 1/2 uur waren zij te water maar in slechte staat omdat twee man gedurig in elke boot moesten hozen, terwijl de zee haar met geweld tegen de brik aansloeg. Een zak beschuit en twee gerookte hammen benevens een kwartlegger water, voorwerpen welke zich voor de hand bevonden, waren alles wat aan provisiën kon worden geborgen. Het geluk wilde echter ook dat wij een kompas, eene kaart en een sextant die in het wachthuisje waren, benevens de scheepspapieren redden konden, ofschoon de kajuit ook reeds vol rook was, maar het was onmogelijk den brievenzak te behouden, noch eenig ander voorwerp, want, ondanks den aanhoudenden regen raakte reeds de tuigage van het schip in vlam en de achterstevan der boot begon vlam te vatten toen men haar buiten boord zette. Ten 11 ure waren wij door de hitte van het dek gedwongen de brik te verlaten. Het onweder en de donderslagen namen intusschen toe en de nacht was stikdonker, maar door de vlammen van het fel brandende schip vreesselijk opgehelderd.

De kapitein³ bevond zich in de groote boot met den passagier C. Brun⁴, adjunct inspecteur der 2e kl. met verlof (na een meer

² *Cassia, een heester waarvan de bladeren en de peulen als geneesmiddel en de bast als looimiddel gebruikt werden. Ook het hout had zeer goede kwaliteiten. Het is niet duidelijk om welke vorm het hier gaat. (Noot van bewerker.)*

³ *F. Bouwman. Zie over hem o.a. Buitenlandse Zaken, Verbaal 9 Juli 1836 nr. 20, inv.nr.1124. (Noot van bewerker.)*

dan vijftienjarig verblijf in dienst bij het leger in Indië), en een' gepensionneerden Sergt.-Majoor⁵ met deszelfs dochter⁶, oud 14 of 15 jaren en tien man der equipage. In de sloep waren de beide stuurlieden G. Crans en A. van Volkom, de passagier Reverchon uit Trier; hij was een bankier en had eene handelsreis gedaan naar Manilla en China, en vele belangrijke voorwerpen van nijverheid en kostbare zeldzaamheden verzameld; voorts een zieke matroos als passagier, en de overige vier matrozen der equipage. Laatstgemelde boot werd aan de eerste met een lang touw bevestigd.

In dien toestand gaven wij ons aan de Voorzienigheid over. Het was ongetwijfeld een droevig gezicht, zoo vele menschen, in zulke gebrekkige vaartuigen, zich aan eene hooggolvende zee te zien blootstellen, onder zulk een onweder en op eenen verren afstand van land! Deze nacht scheen nooit te zullen eindigen; de bliksem schoot bij herhaling in onzen omtrek, en zelfs tusschen de beide booten, in de verbolgene zee; wij dachten aan niets anders dan dat ons laatste uur geslagen had, en elkeen beval zijne ziel aan God⁷.

30 Maart. Met het aanbreken van den dag zagen wij onze brik ontmast en verbrand tot aan de oppervlakte der zee, maar niets van het andere schip. De hoop op redding was dus verdwenen! Wij waren doornat, stijf van koude en regen. Het onweder duurde nog voort. Om 4 ure 's namiddags, zagen wij ons schip zinken en hadden vóór ons eene schrikbare toekomst van ellende. De bliksem en de donderslagen schenen niet te willen ophouden, noch de zee te zullen bedaren: wij moesten eene buitengewone beschikking der Voorzienigheid erkennen, waardoor wij ons leven tot heden toe gespaard zagen. De tweede nacht was gelijk aan den eersten, zoodat het onmogelijk was te slapen, of ook slechts te rusten: koude regen, overslaande zee en vermoeienis belettenden beide. De Kapitein en zijne officieren verlieten ondertusschen het roer niet, of liever den riem, welke daarvoor diende, en door

⁴ *Carl Brun, geboren 2 Mei 1792 te Sarre Louis, overleden Padang 5 Augustus 1842. Vertrokken naar Nederlands-Indië in 1820 als soldaat, 2e Luitenant in 1829, Betaalmeester 1e klasse. Met verlof 1837, terug van verlof per Banka 19 April 1839 (Stamboeken Officieren 383-31; 614-72). (Noot van bewerker.)*

⁵ *Maarten Rijneveld, geboren Alphen of Geertruidenberg 17 Maart 1788, gehuwd met Aldegonde Neijssen waaruit drie kinderen. In 1807 soldaat in de Koninklijke Garde, in 1824 bij het Korps Van Limburg Stirum; in 1827 naar Indië (Stamboeken Suppletie-troepen, nr. 2889, Verbaal koloniën 31 Oktober 1835 nr. 10 en 26 dec. 1837 nr. 51). Zijn vrouw en de drie kinderen gingen mee. Aldegonde overleed op 1 januari 1832 in de kazerne op het fort te Indramajoe. (Noot van bewerker.)*

⁶ *Jeanne Aldegonde Rijneveld, geboren Luik 20 Mei 1823. Zie over haar o.a. Verbaal Buitenlandse Zaken, 4 december 1838 nr. 10, inv. nr. 1139, "Johanna, nagenoeg tot den natuurstaat nedergedaald, volgde haar Vader in alle veldtochten op Sumatra" en idem verbaal 9 juli 1838 nr. 20, inv. nr. 1124. (Noot van bewerker.)*

⁷ *"De 17 Febr., de dag van ons vertrek van Batavia, was een Vrijdag. Wie bekend is met het bijgeloof van veele zeelieden (nagenoeg van alle Europeesche natiën), zal zich herinneren, dat het vertrek op zulk een' dag als een kwaad voorteken wordt beschouwd". (Noot van de Schrijver)*

telkens eenige aan de riemen geplaatste manschappen door het commandement "boord roeien of vieren" te waarschuwen wat noodig was om de booten met het hoofd op de zee te houden, gelukte het de kracht der golven te bemeesteren.

31 Maart. Tegen den middag begon de lucht op te klaren en de zee te bedaren; de zon verscheen: zij droogde onze kleederen, en verwarmde onze klamme leden. Dit was de eerste dag, dat wij er aan dachten om eenige verkwikking te gebruiken. De zak met brood was echter van zoet en zout water geheel doornat, ondanks de zorg die wij gedragen hadden om hem te bedekken. De kaart, ofschoon in eene blikke bus geborgen, was evenmin door het water gespaard, zodat men haar niet kon aanraken zonder te scheuren. God dank, wij waren allen welvarend, behalve een' eenige matroos, die geen moeds genoeg bezat, om ons treurig lot te braveren; niemand was verloren, niemand noch gewond. Wij droogden ons brood, zoveel doenlijk was, op een bram-lijzeil 't welk wij geborgen hadden. Het weêr geheel bedaard en de wind Z.O. zijnde, deed zulks ons besluiten koers te zetten op Madagascar, om ons leven te redden. Wij bezigden twee lijzeil-spielen boven elkander vastgemaakt, om tot mast te dienen; zetteden het bram-lijzeil op en stuurden noord, met eene zachte koelte; alstoen onze huishoudelijke zaken overdenkende berekenden wij onzen leeftogt op 14 of 16 dagen, denzelven verdeelende in rations, gelijk staande met het zesde gedeelte per dag van een beschuit, die reeds beschimmeld was, en sloegen den hals van eene flesch af om tot maat bij de uitreiking der rations water te strekken, van welke maat 16 eene flesch uitmaakten. Driemaal in de 24 uren kreeg elk een dusdanig ration water en eenmal per dag een klein stukje ham.

1 April. s Middags bevonden wij ons op 29°32' br. en 44°14' lengte, hebbende N.N.O. gestuurd. Wij hadden stilte en schoon weder, en lieten ons brood droogen, hetwelk in eene soort van deeg veranderd was en reeds veel van zijne voedende kracht verloren had. Wij leden veel door den dorst, veroorzaakt door de hitte van den dag; ook de honger begon zich te doen gevoelen. De bootsman begon ziek te worden, en de matroos van wien reeds gesproken is, meer en meer te verslimmeren. De Sergt. Majoor werd deze dag ook ziek. De nachten waren zeer koud voor ons, daar wij niet in de mogelijkheid waren eenige beweging te maken en doornat van het hoozen en van de overslaande zee, terwijl het grootste gedeelte slechts van hemd en broek voorzien was, zonder schoeisel of kousen. Elkeen jammerde om zijne betrekkingen, vooral zij die vrouwen en kinderen in het vaderland hadden achtergelaten. Met het aanbreken van den dag was het goed weder, maar de wind O.N.O. Volgens observatie waren wij gevorderd N.N.O. ½ O. 34 minuten, zijnde op 29° br. en 43°55' lengte.

2 April. Onze toestand werd verschrikkelijker door den dorst en honger, vooral bij jonge lieden. Wij waren genoodzaakt, stukjes hout, of spijkers in den mond te nemen en tot verfrissing te kauwen. De Sergt. Majoor begon zout water te drinken, ofschoon hem dat zeer werd afgeraden: hij kreeg daardoor in het vervolg een' sterken buikloop, die hem zeer verzwakte. De andere manschappen bevonden zich nogtans redelijk wel, en elkeen deed zijn best, om het leven te redden. 's Nachts stuurden wij zo goed doenlijk op de sterren. Met den dag begon de zee te rijzen in het Z.O. Wij hadden eene sterke vaart gehad en vermeenden 1°12'

noordelijk te zijn vooruit gegaan, maar volgens observatiën vonden wij slechts 52'. Wij ontdekten alstoen eenen zeer sterken stroom, die ons Z.W. waarts dreef, de br. was 28°6' en de lengte 44°16'.

Den 3 April zeilden wij N. of N.O. tot zes ure des avonds. De Z.O. wind werd op dat uur stijver, de zee holler, de zieken niet beter. Hooge zee en sterke wind beletteden ons onder zeil te blijven met eene sloep op sleeptouw, en ondanks de snelheid, waarmede men het indringende of overkomende water uit de booten hoosde, was het nauwelijks mogelijk dezelve vlot te houden. Wij waren dus genoodzaakt bij te leggen op een drijfanker van riemen vervaardigd en met eenen riem te sturen. De zee bedekte ons herhaaldelijk geheel zodanig dat wij dachten dat zij ons zoude verslinden. Om 8 ure brak het touw der sloep en de manschappen aan boord derzelve waren in groot gevaar, daar zij met de riemen niet konden sturen of roeien en de boot hen niet kon helpen dewijl de nacht te donker en de zee vreesselijk hoog was, zodat men niet tegen dezelve kon opwerken en wij onderstelden dat de sloep verloren was, haar slechte staat in aanmerking genomen zijnde. Dit was de schrikbarende nacht dien wij nog hadden doorstaan, omdat wij acht lotgenoten minder hadden en onszelven meer dan ooit in doodsgevaar bevonden, waardoor de meesten den moed verloren; doch de kapitein stelde alles in het werk om de boot op de zee te houden. In dezen staat wachtten wij met het grootste ongeduld den dag af. Tegen den morgen viel de wind, de zee bedaarde en de dageraad vertoonde ons iets in den wind van ons naar eene sloep gelijkende. Uit dezelve werden wij, die de Hollandsche vlag geheeschen hadden, gelijktijdig gezien; beiden poogden alstoen met alle kracht weder bij elkander te geraken. Het gelukte en om 8 ure waren wij boord aan boord, allen nog in leven, en naar omstandigheden welvarend! Ik zal het oogenblik van dat wederzien 't welk zo aandoenlijk voor ons aller harten was, nooit vergeten: in soortgelijke oogenblikken gevoelt men mensch, en gevoelen menschen broeders te wezen. De sloep werd bevonden geheel buiten staat te zijn om ons verder te kunnen dienen; wij waren dus verplicht de acht man daaruit in de boot over te nemen, waardoor dit vaartuig zeer beladen werd en meer water maakte.

Alles wat van het ijzerwerk der sloep kon gesloopt worden werd geborgen en dezelve daarna aan de golven overgelaten. Nu deelden wij allen in het zelfde lot, zijnde vereenigd ten getale van twee en twintig man in eene boot van 20 voet lengte, en, ondanks de mindere ruimte voor elk int bijzonder, waren wij geruster, zelfs de zieken bevonden zich beter door de vreugde des wederziens. Des middags bevonden wij ons op 28°13' geobserveerde br. en op 43°57' gegiste lengte. Een zeer sterke stroom naar het Z.W. tegen ons hebbende en ziende dat het ons onmogelijk was Madagascar te bereiken, besloten wij te sturen op het naastbij gelegene land der kust van Afrika, hetwelk was Cap des Orientos, maar waarvan de afstand veel grooter was, hetwelk geenszins strekte om onzen moed te verhogen.

4 April. Goed weder, de zee redelijk wel, de wind O. tot O.N.O. De gehele bemanning werd nu in drieën verdeeld om de boot des te beter op zee te kunnen houden. Een gedeelte liggende, trouwens de eene man op den anderen, het tweede aan het hozen daar

de boot hoe langer hoe lekker werd, en het derde, om te sturen. Twee man waren bij het beste weêr noodig om het water uit de boot te weren. Deze nacht was zóó schoon, dat wij het geluk genoten onze eerste rust te nemen (voor zoo veel het liggen in eene bekrompene plaats, de een op den anderen gedrongen, rust genoemd kan worden), hetwelk ons zeer verkwikte, daar wij bovendien bemoedigd werden door den gunstigen wind en de hoop op eene gelukkige verlossing en de equipage de troostende woorden en het voorbeeld des kapiteins opmerkte; zelfs de wederkerige herinnering der eeds doorgestane gevaren droeg veel bij tot eene gunstige stemming der gemoederen. Intusschen ging de Sergt.-Majoor voort zeewater te drinken, hetwelk hem van dag tot dag meer verzwakte en ons zijnen dood deed voorspellen. De gissing deed ons geloven eene vaart van 1°8' N.N.W. te zijn gevorderd, maar volgens observatie was de breedte 27°45' en de lengte 43°45'; de stroom zeer sterk zuidwaarts.

5 April. Na den middag hadden wij sterk toenemende koelte en de zee begon zoodanig te rijzen dat wij veel water aan boord kregen, maar geene sloep op sleeptouw hebbende zeilden wij met meer gemak, ofschoon rijkelijk besproeid door de zee, hetwelk ons de koude van den nacht des te sterker deed gevoelen. Nogtans werden wij in onzen hagchelijken toestand door moed beziel, wegens de snelle vaart, die in ons de hoop aanwakkerde van het land eindelijk te zullen bereiken. In dit etmaal deed zich niets merkwaardigs op dan de honger en dorst. Wij hadden 1°32' afgelegd en bevonden te zijn op 27°41' br. en 42°19' lengte.

6 April. Wind en zee kalmer geworden zijnde, was de hitte zeer groot, honger en dorst onverdraaglijk, maar de hoop, -dat noodanker der ongelukkigen- sterkte ons en deed ons alle rampen met geduld verdragen. De wind was nog altijd goed en wij bragten een' goeden nacht door. De morgen begroette ons tamelijk welvarende en ofschoon wij allen in hetzelfde lot deelden, verwekte toch dat der passagiers het bijzonder mededoogen der zeelieden, als hebbend zij zich met katoene kleeding ligt bedekt en zonder schoenen of kousen gered, terwijl zij aan ontberingen niet of minder gewoon waren: hun lot was dan ook inderdaad betreurenswaardiger dan dat van het scheepsvolk. De Sergeant-Majoor was zeer zwak en de matroos (passagier) kon zich niet bewegen doordien de wonden waaraan hij te voren geleden had zich weder openden, zoodanigdat bijna zijn geheele ligchaam daarmede bedekt was. Hij was, uit het hospitaal te Batavia ontslagen zijnde, nagenoeg kreupel aan boord gekomen en in hetzelfde jarenlang verpleegd geweest. In deze 24 uren hadden wij N.W. 58 gezeild en observeerden op de breedte te zijn van 25°50' en lengte van 41°2'.

7 April. Wind en zee stil. De warmte was zeer drukkend, hetwelk onze lichamen uitdroogde; men gevoelde zich echter beter door het hoofd met zeewater te begieten en hetzelfde gedurig nat te houden. Ofschoon zeer verzwakt, waren wij bijna allen welvarend en avanceerden in dit etmaal 64 minuten N.W.¼ W.- 25°10' br. en 40°3' lengte.

8 April. Flaauwe en afwisselende koelte, schoon weder en groote hitte. Het brood dat ons nog overschoot was niet eetbaar, dusdanig was het door zoutwater en door de hitte bedorven: er was geene plaats om het te luchten. De rations waren verminderd en bestonden voor 22 personen slechts uit den inhoud eene blikke kastrol, eene gewonen flesch water kunnende inhouden, alsmede voor elk man ongeveer $4\frac{1}{2}$ oncen water. Dit water was brak geworden daar de zee in het vat was gedrongen, evenwel bevonden wij het lekker en waren tevreden met ons lot, zonder het vertrouwen in het Opperwezen te laten varen; wij gevoelden ons in tegendeel meer dan ooit in hetzelfde bevestigd. De Sergt.-Majoor dronk nog gedurig zoutwater en was reeds zóó flauw dat hij veelal zijn verstand niet meer machtig was. De andere zieken bevonden zich iets beter. Wij zagen grote en kleine visschen en walvisschen in menigte zich aan de oppervlakte van het water vermaken; hoe gaarne hadden wij ons eene vangst van de eerstgenoemde gewenst; maar welke pogingen er ook gedaan wierden, het gelukte niet en deze bewoners van de vloeibare hoofdstof schenen slechts nabij ons te komen, om ons onze onmacht des te dieper te doen gevoelen. Wij avanceerden dit etmaal N.W. $\frac{1}{4}$ W. 48'. Br. $24^{\circ} 54'$ lengte $39^{\circ} 17'$.

9 April. De wind Z.Z.W. en Z.W. Hooge zeeën, waarvan wij onderscheidene aan boord kregen, en waardoor wij allen doornat werden. Daar onze beenen nimmer droog konden worden, waren dezelve door het zeewater reeds sterk aangedaan en bijna gevoelloos. Een zeer koude nacht, gedurende welken wij beefden, alsof ons alle de koorts bevangen had. Eenen menigte zeewier en polypen vlotte over den gehelen gezichtseinder, waarvan wij een weinig konden vangen, hetwelk wij, hoewel stinkend, toch zonder bezorgd te zijn, of het na- dan voordelig was, gretig verslonden, maar evenwel vermocht zuks den honger niet te stillen. Wij stuurden N.N.W. 's Morgens schoon weder- stijve koelte- onze krachten waren uitgeput, de honger deed ons veel lijden, de dorst nog meer, in het midden eener onafzienbare watervlakte, die ons uitdagend scheen toe te lagchen! Evenwel besloten wij de rations niet te vermeerderen, om niet alles op eenen dag op te eten. De Sergt.-Majoor ging nog al voort met zijn drinken van zeewater, en zeide liever daardoor te willen sterven, dan dorst te lijden, of althans niet te drinken. Van tijd tot tijd vielen er manschappen flauw, doch een bad zoutwater op het hoofd en de borst bracht hen weder tot zichzelf. Wij vorderden N.W. $\frac{1}{4}$ W. $1^{\circ} 36'$. Br. $24^{\circ} 7'$ lengte $37^{\circ} 42'$.

10 April. De wind zeer sterk, en eene zeer hoge zee uit het Z.W. Het was ons onmogelijk onder zeil te blijven want wij kregen door het stormachtig weder veel water aan boord, hetwelk ons in groot gevaar bracht. Wij waren dus genoodzaakt het drijfanker achter uit te laten zakken en te trachten om door middel van twee riemen de boot regt voor de zee te houden, evenwel was zij herhaalde reizen vol water. De nacht was zeer koud, onophoudelijk werden wij door de golven bevochtigd. Met den dag liep de wind Z. en Z.Z.O. en de zee bedaarde een weinig. Wij zetten alstoen ons zeil weder bij, een besluit waartoe wij genoodzaakt werden

door honger en dorst, braverende het eerste gevaar om aan het andere te ontsnappen en verkiezende liever ons door de zee te laten verslinden dan onder de verschrikkelijkste martelingen te laten sterven. Wij hadden nog slechts voor 4 of 5 dagen voedsel op de reeds beschrevene rations. Doch wie zoude het geloven dat de mens, te midden van de schrikbarende gevaren en zelfs wanneer zijne natuurlijke krachten uitgeput zijn, te meerder verheffing en veerkracht der ziel zoude gevoelen. En toch is het zoo! Een grootscher en eedeler tafereel kan niet bestaan, dan dat eener zwakke boot, onder menselijke leiding in den worstelstrijd met de beide machtigste hoofdstoffen en onwillekeurig wordt de geest vervoerd tot de verhevenste gedachten waarvan de uitkomst de Godheid is. Deze nacht en nog eenige andere dergelijke van onze reis., waarin wij zeer zwaar weder ondervonden, zullen mij onvergetelijk blijven⁸.

's Morgens echter werd de wind veel stiller en het weêr schoon, maar de hitte was ondragelijk. Deze verandering van temperatuur deed ons veel lijden. De Sergt-Majoor werd erger, hij kon zich niet meer oprigten, zo min als de matroos, dien wij uit het hospitaal hadden meegenomen. Wij waren gevorderd N. waarts 20' en West 16'. Br. 23°46' lengte 37° 24'.

11 April. Wind en zee stil, grote hitte. Dit was de dag waarop wij het meest van de dorst leden. Wij zagen veel landvogels, een troost voor het volk, als een blijkbaar bewijs van de aannadering van land. Sterke zee uit het zuiden. De nacht was schoon en verfriste ons weder, maar zonder beweging moettende blijven waren wij, zo stijf als een stuk hout, naast en op elkander geplakt. Velen hadden geen vel meer op hunne lenden. De aannadering van den dag verschrikte ons wanneer wij aan den brandenden dorst dachten welken de hitte ons zou veroorzaken. Onderscheidene personen moesten tot zichzelf gebracht worden door zoutwater op hunne hoofden te storten. Hunne flauwte werd veroorzaakt door honger en dorst, door gebrek aan slaap en de onbeweeglijkheid die sedert zoo lange tijd aanhield. De Kapitein bleef bij dit alles nog het bemoedigdst maar hij was ook tevens de sterkste en gezondste der gehele equipage en beurde ons op door woord en voorbeeld, doch de omvang van zijn ligchaam was met meer dan een derde verminderd. In dit etmaal stuurden wij 36' W. ¼ Z.W. maar volgens observatie was het W. ¼ N.W. Br. 23° 35' lengte 36°45', een verschil veroorzaakt door de sterke winden en de sterke zee uit het zuiden.

12 April. Kalmte en grote hitte. Terwijl onze toestand dagelijks erger werd, bleef ons niets overig dan geduldig ons laatste uur af te wachten. Een onzer passagiers, de Heer Reverchon, viel in eene zeer hevige koorts, die niet weinig bijdroeg om hem nog zwakker te maken. De nacht was schoon en gelukkig voor ons dat wij alstoen enige rust konden nemen die ons zeer verkwikte. De

⁸ *Zóó zwaar was de overslaande zee, dat het geschreeuw der manschappen: "bozen ! bozen !", het gevoel met ijzing vervulde; want wij dachten soms reeds verslonden te zijn; en om den indruk te verminderen, moest de grootste stilte worden geboden. (noot van de schrijver)*

wonden van de meermaals vermelden matroos, open en door het zoute water aangedaan zijnde, zonder mogelijkheid om dezelve met zoet water te reinigen, deden hem onbeschrijfelijk veel pijn, evenwel droeg hij zijn ellendig lot met geduld. De Heer Brun klaagde dezer dagen veel over pijn in de borst, eenen ongesteldheid die hem gedeeltelijk genoopt had Batavia te verlaten. Wij vreesden dezen dag ettelijke van ons volk te zullen verliezen, maar de rust van den nacht herstelde hen enigermate. Doch met den volgenden morgen⁹ kwam de warmte ons opnieuw plagen en den brandenden dorst aanwakkeren die zoo hevig was dat het aan velen onmogelijk viel te spreken. Uit hoofde van de kalmte hadden wij slechts 9' Z.W. ten W. afgelegd en bevonden na waarneming te zijn op 23°40' br. en 36°37' lengte. Hoezeer wij naar regen verlangden en ons verheugden wanneer de gezigteinder ons het opkomen van wolken vertoonde, waren deze echter teleurstellende: weldra was de hemel telkens weer helder en de hitte onverbiddelijk streng.

13 April. Stilte tot den avond. Wij besloten de riemen ter hand te nemen, met vier man, om het land te winnen, maar elk kwartieruurs waren wij verplicht elkander te vervangen, te zwak zijnde om langer te roeien. Des nachts konden wij met eene flauwe koelte iets rusten, maar niet lang want spoedig werd het weder stil. Deze arbeid verplichte ons het ration water te vermeerderen en overdag was de hitte zoo groot dat het onmogelijk was het roeien voort te zetten. De Heer Reverchon en de Sergt.-Majoor bevonden zich nog erger en de Heer Brun deelde zijn rantsoen met eerstgemelde. Wij waren allen tot het uiterste gebracht doch twijfelden niet aan de hulp der Voorzienigheid wier wonderbare bescherming ons tot heden toe bewaard had en waarvan de wederkerige herinnering ons met nieuwen moed vervulde. Wij maakten dit etmaal 36' Z.W. $\frac{1}{4}$ W $\frac{1}{2}$ W. Br. 23°59' leng. 36°3'.

14 April. In den namiddag stilte. Des avonds eene zachte koelte uit het Z.O. Wij stuurden W. tot 7 ure des morgens ongeveer 16'. Het weer was schoon, bij heldere maan en slechts eenige dunne ligte wolken aan den horizon. Wij ontdekten de kust, de vurig gewenste kust, op 2 mijlen afstands en bleven bijliggen tot zonsopgang, allen welvergenoegd en onszelven aan het doel aller menschenlijke wenschen achtende! 's Morgens ontdekten wij dat de stroom ons zuidwaarts dreef en de baai van *Inhambanie* meer noordelijk was. Wegens de kalmte spanden wij alle onze nog overgeblevene krachten in om Noord te roeien. Om 7 uur stierf de Sergt.-Majoor, hetwelk ons zeer bedroefde, daar wij in het gezigt van het land en int vooruitzicht onzer redding waren. Zijne dochter

⁹ *Het zee-etmaal van middag tot middag gerekend. (noot van de schrijver)*

scheen haar verlies niet eens te gevoelen: het ongelukkig oogenblik liet de duidelijkheid daarvan onopgemerkt. Om 12 ure waren wij op 1/3 mijl van het land. Br. obs.24°18' leng.35°46', eerstegemelde geobserveerd, de laatste gegist.

15 April. Hadden nu meer dan 900 Engelse mijlen in onze boot afgelegd. Ziende dat de stroom ons zuidwaarts dreef en ons geene provisiën meer overig bleven, terwijl de staat der boot ook hoe langer hoe gebrekiger werd, namen wij het stout besluit van te landen, ofschoon de zee met vreselijke kracht op het rif, waarvan de gehele kust voorzien is, brak. Ten 2 ure waren wij in de branding en bereikten met Gods zichtbare hulp het land. Wij vonden een zandig strand, bij laag water, maar den grond waarover wij gepasseerd waren, was zeer scherp en puntig, geheel uit rotsen bestaande, het voortbrengsel van koraaldieren, doch het geluk had gewild dat wij juist met den hoogsten vloed de baar overgekomen waren. Onze eerste en ijverigste zorg was ons voor het Opperwezen te buigen, Hem voor eene zo wondervolle redding te danken en Zijne bescherming voor het vervolg in dit land vol woestijnen, wilde dieren en wonderen der natuur af te smeken! Daarna zonden wij drie man, door den 1en stuurman gecommandeerd, op ene landontdekking uit, om vers water te zoeken en gedurende hun afwezigheid hielden de overigen zich bezig met het ijzer en houtwerk der boot te slopen en het lijk te begraven. Om 5 ure zagen wij vier negers die, ons ziende, zo hard zij konden wegliepen. De kust was zeer effen en regt doorlopende, de duinen waren bedekt met struikgewassen en rankachtige kruiden, beide met lange doch niet diepen wortelen. Wij zagen vele voetstappen van menschen, maar gene van dieren. Ten 5½ uren kwam de 1e stuurman met de zijnen terug; zij brachten ons zoet water. Dit deed ons een onuitsprekelijk genoegen, maar een geluk was het voor onze lege magen dat zij niet zoveel brachten als wij wel zouden gewenscht hebben. Er kwam uit de duinen een troepe negers te voorschijn die ons omringden, alle met pijl en boog gewapend. Wij onderhandelden met hen door eene witte vlag- een zakdoek van mij- aan eenen stok te laten waaijen dien een deputatie van ons hun tegenmoet droeg, hielden groene boomtakken in de hand en deden hun begrijpen dat wij van honger stierven en onze vermagerde en uitgedroogde ligchamen konden dit verstaanbaar maken. Doch zij sloegen hierop weinig acht, maar zich meester makende van de vlag, lieten zij hunnen oplettendheid gaan op het ijzer dat wij geborgen hadden. Intusschen wij wij toch gelukkig genoeg een dertigtal trosjes turkse tarwe (mais) te verkrijgen, door een hunner voor een stuk ijzer geruild.

Zij stookten voor ons ook een vuur, door middel van droog gras, hetzelfde tusschen twee pijlen schielijk wrijvende en volgens hun voorbeeld roosten wij de tarwe, met welke wij onzen honger een weinig stilden. Wij aten ook de dikke bladen van rankgewassen die in menigte op de kust gevonden werden en installeerden ons bivouac op de duinen, bij een groot vuur, uit vrees voor de wilde dieren alsmede om ons te drogen en te verwarmen. Ten 11 ure verlieten ons de negers aan welken wij merkten dat het niet de eerste keer was dat zij met blanken verkeerden wijl de een en ander aan de hals kralen droeg en sommige in het bezit waren van messen. Wij stelden ene wacht uit van twee man en vleiden ons in het zand, sedert 18 dagen voor de eerste keer elk op zijn gemak terneder, hetwelk ons een onbeschrijfelijk genoegen gaf.

16 April. Deze nacht had ons eene zeer verfrissenden slaap verschaft maar toen wij enige bewegingen wilden maken gelukte ons zulks slecht want de grond scheen zich onder ons als eene golvende zee te bewegen; de stijve leden weigerden ons hunne dienst. Nogthans trachtten wij nader om van de boot welke dezen nacht door den vloed geheel verbrijzeld was het ijzer te bergen. Wij zonden manschappen uit om zoet water te halen uit een meer op een uur afstands van de kust, eene zeer vermoeiende corvee wegens het diepe zand en de steile heuvels welke men op en af moest klimmen. Reeds met den vroegen morgen waren wij omringd van negers, de mannen welgewapend¹⁰, de vrouwen beladen met levensmiddelen en vruchten, alle geheel naakt, slechts de mannen bezigden ter verberging hunner schaamte een foudraal van biezen gevlochten, ter lengte van ongeveer 6 duim, hetwelk van achteren aan een om het midden van hun lijf gebonden touw bevestigd werd. Zij maakten zich meester van het ijzer hetwelk wij door middel van vuur uit de overblijfselen der boot trokken, wij konden hunne baldadigheid ook niet tegengaan daar wij de zwakste en ongewapend waren. Zij wilden zelfs niets ruilen doch ontnamen ons echter niet alles en wij behielden hetgene wij hoopten in plaats van geld te zullen kunnen gebruiken, daar goud en zilver voor deze wilden van geene waarde zijn.

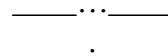
Om de hongerige maag enigzins bezig te houden waren wij verplicht bladen en wortelen te eten hoe wansmakend zij ook waren en van welke wij ook thee kookten. Na den middag waren wij gelukkig genoeg in ruiling van ijzer per man drie trosjes turkse tarwe te kopen, maar onze gastvrienden ziende dat er met handigheid geen ijzer meer aan ons te ontfutselen was werden zeer brutaal, tot zoo ver zelfs dat zij ons met hunnen pijlen bedreigden. Wij ruilden dan nog enig ijzerwerk voor vijf uitgeholde kalebassen, waaronder eene van nagenoeg vijf kannen inhoud, die ons op marsch tot berging van water moesten strekken. De negers, die hoe langer hoe onbeschaamder werden sloegen ons watervat in stukken om de ijzere hoepen te bekomen en toen wij het wilden beletten herhaalden zij hunne dreigementen. Het schijnt wel dat het in elk menselijk hart, omt even of het wild dan beschaafd zij, geplant is, begrippen van en ontzag voor een andermans eigendom te hebben. Want hunnen pogingen om ons te beroven gingen met zichtbare schroomvalligheid gepaard, doch de lust naar meerder bezit werd bij hen trapsgewijs groter. Ten 4 ure verlieten zij ons en schenen ons begrijpelijk te willen maken dat zij zouden wederkomen en ons om hals brengen, strijkende zich met de handen over den hals of nek en latende zich gelijk vlak op het zand nedervallen waarbij zij naar het zuiden wezen. Nogthans hadden zij niemand van ons aangeraakt. Wij besloten alzo tot een spoedigen aftogt en ons te begeven naar de baai de Lagoa op 26 graden Z. Breedte, waarvan wij alzo, de kronkelingen en schuinten der kust medegerekend, nog tamelijk ver verwijderd waren. Wij hoopten aldaar Amerikaanse walvisvaarders te vinden die in deze wateren het gehele jaar door vissen. Maar het lot van den zieken

¹⁰ *Met boog en pijl, want schietgeweer hebben wij op de geheele kust bij geene inboorlingen ontdekt, noch ook zwaarden of klewangs. (Noot van de schrijver)*

matroos welke als passagier van Batavia medegegaan was en Mens heette, bracht ons in eene grote verlegenheid daar hij van geen van zijne leden gebruik kon maken en wijzelven te zwak waren om hem te dragen. Wij moesten kiezen tusschen de beiden uitersten: alle vermoord te worden of hem te verlaten, 't welk ons veel leed veroorzaakte. En, al was ons leven welligt aan geen onmiddellijk gevaar blootgesteld, zoo dreef ons toch het gebrek aan voedsel en het verlangen om weder in de verblijven der beschaving te komen niet minder tot den spoedigen aftogt. Maar hij zelf zijde dat het beter was hem alleen te laten dan het leven van twintig menschen op te offeren. Wij bevalen hem alzoo aan de bescherming der Voorzienigheid en namen een smartelijk afscheid; hij bereidde zich zeide hij om te sterven. Wij lieten hem voedsel voor acht à tien dagen, ook water en ijzerwerk en wikkelden hem in het zeildoek uit onze boot geborgen, waarna wij al het ijzerwerk en koper dat ons overbleef verdeelden zodat ieder zijn vrachtje had en aldus trokken wij langs het strand zuid-westwaards heen, door de duisterheid en koelte van de nacht begunstigd.

II

TOGT LANGS DE KUST EN DOOR DE BINNEN-
LANDEN TOT *INHAMBANIE*. KARAKTER
DER INLANDSCHE VOLKSSTAMMEN EN
VOORKOMEN VAN HET LAND

Wij waren, ofschoon men anders wel eens zegt dat zucht tot zelfbehoud krachten of vleugels geeft, niets minder dan bevluegeld. Spoedig vermoeid, schenen ons onze kleine pakjes op den rug benevens de vrachtjes drinkwater, weldra in lood te zijn veranderd. Evenwel hadden wij om 10 ure ongeveer eenen weg van drie uren afgelegd, toen het ons onmogelijk werd verder te gaan. Eene kleine vlakte gezocht en tusschen de duinen gevonden hebbende, die geschikt was voor eene legerplaats en ons tegen den guren zuidelijken wind beveiligde, maakten wij een groot vuur aan met een droog stuk hout hetwelk wij gedurende den marsch

in brand hadden gehouden. Wij legden ons om hetzelfde in het zand neder en rustten even als in het zachtste bed, uitgezonderd de twee man welke de wacht bleven houden. Daar het drooge hout in overvloed langs de kust gevonden werd, was het stoken van vuur zeer gemakkelijk en tevens noodzakelijk voor het bereiden van ons karig voedsel en om ons te verwarmen, wijl de nachten zeer koud waren.

17 April. 's Morgens om vijf uren gingen wij weder op marsch tot 8 ure, ongeveer drie uren weegs zuidwaards, toen de vermoeienis en hitte ons noodzaakten rust te nemen, nademaal onze benen stijver waren dan ooit, vooral die van het meisje en de jongens van de equipage, zodat onze marsch-colonne zich soms zoo ver achterwaarts uitstreekte als het oog reikte. Wij trokken de duinen in, stookten vuur en zochten wilde wortelen om dezelve te roosten met een weinigje maïs dat wij nog bespaard hadden. Om 10 ure zagen wij eenige negers met veel behoedzaamheid naderen en ons ongewapend ziende, legden zij hunnen wapens op eenen afstand neder, zij schaarden zich om ons en riepen even als wij reeds gisteren gehoord hadden *Jambanie (Inhambanie)*. Maar wijl zij of hunne stamgenoten ons gisteren wantrouwen ingeboezemd hadden dachten wij dat zij, Noord en landwaarts wijzende, ons slechts opnieuw wilden bestellen, 't welk hun gemakkelijker in de bossen dan op de kust zouden geweest zijn, alwaar het bijeenkomen van verschillende benden gewoon was, in welk geval zij bescheidener waren, wellicht om onderlingen strijd te vermijden.

's Middags kochten wij voor spijkers en ander ijzerwerk eene soort van vrucht die naar vijgen geleek, zeer welsmakend was en een weinig maïs. Wij zonden vier man uit om water te halen uit eene put $\frac{1}{2}$ uur van ons verwijderd. De negers beduidden ons niet verder zuidwaarts te gaan daar wij op dien weg vijandige gezindheden zouden vinden, herhalende de aanwijzing van het noorden en dikwerf het woord *Jambanie* gebruikende. Maar wij wantrouwden hen nog altoos, denkende dat deze wilden, zich op dat oogenblik niet talrijk genoeg achtende, ons slechts in de nabijheid hunner woningen wilden lokken, hebbende dan ook het grootste gedeelte onzer lotgenoten besloten liever voort te gaan tot dat wij de kaapsche bezittingen zouden bereiken, dan een rugwaartse beweging te maken naar den equator. Ten 5 ure verlieten zij ons en wij vervolgden onzen weg naar het zuiden, alle welvarende maar zeer zwak. Om 11 ure hielden wij halte na ongeveer vier uren te zijn gevorderd en trokken de duinen in om onze gewone wijze van legering uit te voeren. Een klein aantal negers had ons vergezeld, zij waren zeer vriendelijk en ijverig bezig om ons volk te helpen in het slaan en het vangen van krabben die in groot aantal met elke opkomende zee op het strand komen en wanneer de terugkerende golven hen op hetzelfde drooglaten, met grote snelheid weder in het water lopen. Deze vangst was voor de onzen niet gemakkelijk, maar voor de vlugge negers eene kleinigheid; wij kregen dan ook eene tamelijke hoeveelheid, want de inboorlingen eten dezelve niet, maar wij moesten die hulp duur genoeg betalen want terwijl men zulks het minst voorzag werd het pakje ijzerwerk van de schouders van eenen der matrozen geroofd en de dief vloog met alle zijne kameraden als reeën de duinen in. Ofschoon de krabben weinig voedende kracht opleverden bereidden wij daarvan een uitmuntend maal, wij aten dezelve met huid en haar op waarna wij ons, door twee man bewaakt, ter rust begaven.

18 April. Ons des morgens te zwak bevindende om onze weg voort te zetten besloten wij deze dag tot rustdag te bezigen. Vele negers kwamen ons bezoeken, zij bestormden ons met vragen die wij niet verstonden. Bij laag water werden wij op het rif der kust oesters gewaar waarvan wij eene groote hoeveelheid verzamelden en aten. De karkas van een' groten walvisch, waarvan het spek door de vangers (waarschijnlijk van een Amerikaans schip) was afgesneden, was aan het strand gedreven, duizenden van krabben aasden op dezelve, doch daar wij oesters genoeg vonden behoefden wij op dezen gene jacht te maken. Maar de negervrouwen, ons op de oesterbank ziende, maakten een groot geschreeuw, aanduidende dat het eten daarvan niet gezond was, waarbij zich eindelijk ook eenige gewapende mannen voegden, zoo dat wij de vangst moesten staken, een geluk voor ons, daar, indien wij er meer van gevangen en gegeten hadden, onze zwakke magen het niet zouden hebben kunnen verdragen en de dood zoude er wellicht het gevolg van zijn geweest, zo als dan ook ettelijke van ons jong volk, te onbedachtzaam er van genuttigd hebbende, spoedig over snijdende pijn in de buik klaagden. Wij bleven toen op onze pakjes gelegerd aan den voet der duinen zonder schaduw, ofschoon de hitte der zon haar gehele kracht aan ons besteedde. Wij ruilden ook spijkers voor water en vruchten. De wilden werden zeer lomp, mengden zich tusschen ons, en verlangden ijzer of stukken onzer overgeblevene kleederen. Zij namen evenwel niets met dadelijk geweld, maar stalen met veel handigheid, wanneer men meende zulks het minst te moeten duchten. Doch toen wij niets meer wilden ruilen, aangezien wij geen grote vracht van levensmiddelen konden medevoeren, dewijl wij te zwak waren om slechts te gaan, bedreigden zij ons gewapenderhand en wij zouden verplicht geweest zijn hen te laten begaan, indien niet, omtrent 4 uurs middags een neger gekomen was wiens hoofd gedekt was met eene gele slaapmuts en die over de schouders eene menigte gele doeken droeg. Hij had een' rooden staf in de hand. Hij werd begeleid door twaalf sterke gewapende negers en sprak enige woorden Portugeesch. Hij verwelkomde ons zeer beleefd en wij vertoonden hem onzen kapitein. De andere inboorlingen verwijderden zich op een' afstand en vormden eenen kring om ons heen. Menigeen dacht dat het met ons gedaan was, daar elke partij hare wapenen, die zij gedurende de ruiling of markt hadden afgelegd, zoals steeds hunne gewoonte is bij vreedzame ontmoetingen, weder bij de hand nam. Maar de neger met den staf knielde voor den Kapitein, boog het hoofd tot op den grond en vouwde de handen. Daarna reikte hij den kapitein en ons de hand op Europesche wijze en deed enige vragen die wij niet konden verstaan hoezeer dezelve dikwijls herhaald werden en met tekens gepaard gingen, doch wij deden hem begrijpen dat wij ons schip op de hooge zee verloren en ons gered hadden met eene sloep van welke wij in het zand eene teekening maakten, die op de rotsen verbrijzeld was. Hij toonde toen een meedogend gelaat en vroeg werwaarts wij wilden gaan. Wij wezen hem het zuiden, waarop hij zeer ernstig werd, zijne handen verhief en ook zuidwaarts wijzende dezelve over zijnen hals streek, ten teken dat wij alsdan om hals zouden komen, maar zich vervolgens naar het noorden kerende zeiden hij: "kongolan jambanie esta bon, vamos" En de kapitein bij de hand nemende deed hij hem begrijpen dat hij wenschte en ons aanried met hem naar zijne hut of zijn dorp te gaan, dikwijls herhalende: "Jambanie, compagnia, farnesi", en eindelijk: "bandera Portuguez". Op deze blijken van vriendschap werden wij toen te rade hem te volgen, wijl

het nu de derde keer was dat men ons afried verder zuidwaarts te gaan en wij spoedig gebrek aan ijzer- en koperwerk, en dus ook aan levensmiddelen, zouden ondervonden hebben. Hij beval de wilden, welke niet met hem gekomen waren, naar huis te gaan, een bevel welk zij oogenblikkelijk volvoerden, en waardoor wij de overtuiging kregen, dat hij een Regulus of hoofd van hen was; wij namen onze pakjes op den rug en volgden hem; de kapitein met zijnen randsel vooraan en de twaalf negers tot geleide. Zij droegen het water dat wij gekocht hadden, 't welk ons zeer verligte.

Dusdoende verlieten wij het strand en gingen noordwaarts door grote bosschen zonder weg of pad en daar onze geleidsman zeer vlug ter been was, konden wij hem nauwelijks volgen, doch de zwaksten werden door onze begeleiders onder den arm gepakt en zoo doende, bij het beklimmen der heuvels geschraagd en voortgeholpen.

Aan den ingang der duinen bevond zich eene ruime vlakte van hard en grof zand en zeer effen, omringd met eenige bomen, die regelmatig geplant waren en veel geleken op den Baniaan- of Waringin-boom in Indië. Het was, (zo als ik naderhand vernam) een geregts- en vergaderplaats voor de hoofden en bewoners der omliggende gehuchten, wanneer de Regulus zulks beveelt. Elk dezer gehuchten heeft namelijk, ofschoon soms tamelijk ver van de duinen binnens lands gelegen, zijnen uitgang aan het strand, welke aangeduid wordt door eenen, gewoonlijk manshoogen paal, waaronder sommige met een zonderling ruw en bont beeldhouwwerk prijken en hetwelk ons reeds in het vermoeden bracht dat er in dit land eene soort van politie bestond. Daraop volgde een schoon dal met een liefelijk bosch, meestal jong hout, en in het verschiet zagen wij eenige, zoo als het scheen weelderige bewassen, maïs- en groente-velden; maar de doornstruiken welke wij met onze halfnaakte lichamen moesten doortrekken, en waarvan de drooge, afgevallene en puntige takken, van tijd tot tijd op eene zeer onzachte wijze in het vleesch drongen van onze door het zeewater week geworden, barre voeten, deden ons de schoonheden van een lang gemist landschaptoneel ongevoelig voorbijzien en slechts de herinnering welke inderdaad steeds eerder het schoone en goede aan den geest vertegenwoordigt, kan, na de doorgestane vermoeijenissen, aangenaam zijn. De negers, geheel naakt, beter gehard, buigzaam en geoefend tot het doen van zulke togten, zijn daarin gelukkiger, en terwijl men van ons niets dan gesteun en gekerm hoorde, gingen zij met de grootste vaardigheid voort. Na verloop van een uur verlangde de kapitein te rusten, hetwelk onze geleider hem toestond. Intusschen hadden zich toch in ons gevolg eenige onbevoegde personen weten in te dringen en eenen koperen waterketeltje hetwelk de kok bij het verlaten vant schip geborgen had en 't welk door een' neger met grote beleefdheid van een' onzer jonge matrozen overgenomen was, terwijl hij hem hielp eenen heuvel op te klimmen, met het aanbod van het wel te zullen dragen en hem alzoo betere gelegenheid tot het spoedig doortrekken van het bosch te verschaffen, was met dien neger verdwenen, een gevoelig verlies voor ons, daar wij hetzelfde, in kleine stukjes gekapt, tot ruiling van levensmiddelen hadden willen benuttigen. Na een kwartiertje rustens vervolgden wij onzen weg, waartoe de aanvoerder der inboorlingen ons trachtte aan te moedigen, door dikwerf uit te roepen "*Koengoelam Jambani, Compagnia farnesi!*" Zijne gebaren en teekens waren zóó eigenaardig dat wij zeker wel konden begrijpen, dat zich op die plaats menschen bevonden, gekleurd en gekleed als wij; dat er een fort was, en stukken geschut alsmede hoedanig die

behandeld en afgeschoten werden, en eindelijk werd door den uitroep: "*Bandera Portuguez*" die taal besloten. Deze vlag werd door den kapitein op een stukje papier geschetst en hij zeide toen: "*Carate Carate*" (dat is juist). Onze weg door bosschen en doornen bragt ons eindelijk in eene opene landstreek en de heldere maan vertoonde ons eene onafzienbare savaan, met hoog en weelderig gras, doch hier en daar maïs, pistacia's (op Java katjang tanna) maniocca, (faringha,) semangka, eene aangename soort van meloen, en wijd verstrooide, hooge en schaduwrijke bomen beplant of begroeid. Elk natuurvriend, die niet van vermoeijning aangedaan was, zoude dezen weg met genoegen hebben afgelegd, maar voor ons was hij, wat het ligchaam aanbetreft, eene echte boetevaart. Onze zwarte leidsman liet door de zijnen pistaciën uitrooijen en onder het gaan aan elk van ons uitdelen, daarbij de hand op zijnen buik drukkende en op ons wijzende, als wilde hij ons doen verstaan dat hij begreep dat wij wel hongerig moesten zijn. En de honger was het ook die ons deze aardvrucht, onbereid, tegader met de schel, gretig deed verslinden. Nadat wij met grooten spoed veel wegs hadden afgelegd, om ons niet in de bosschen te verliezen en de prooi van wilde dieren te worden, waren wij op het punt van te bezwijken. Maar onze leidsman bemoedigde ons door dikwerf het woord *Cambana* te herhalen, met bijgevoegde tekens van slapen. Gelukkig bleef de nacht zeer schoon en verlicht door de maan, zodat wij den verderen weg, die nu beter gebaad begon te worden, konden verkennen en met meer gemak voortgingen. Ten 10 ure bereikten wij een dorp waarvan onze aanvoerder zich als eigenaar bekend maakte, wij dachten daar te blijven, maar waren genoodzaakt nog een bosch door te trekken, om in een ander te komen waarin het meermalen genoemd opperhoofd verblijf hield. Hij wees ons het plein in het midden van hetzelfde tot onze slaappleaats aan en gebod zijnen onderdanen vuur voor ons te maken en hout aan te brengen en wees ons door tekens dat wij ons om hetzelfde zouden scharen en ons gemak nemen. Onderscheidene dorpingen kwamen ons verwelkomen en bragten eene soort van brij, gekookt van maïsmeel, met Spaansche peper, eenige oranje-appels en pistaciën, hetwelk zij voor den kapitein plaatsten, doch daar zij zagen dat zulks, verdeeld over twintig personen, zeer weinig was, bragten zij meer en verwonderden zich over de geregeldheid onzer uitdelingen, waarna zij ons te verstaan gaven dat wij moesten gaan slapen en onbezorgd zijn. De koning gaf den kapitein en sommigen van ons de hand en ging insgelijks in zijne hut slapen, hetwelk wij ook deden rondom de vuren, elk met zijn klein pakje onder het hoofd, om niet te worden bestolen, eene zorg die wij naderhand erkenden niet nodig te zijn, daar wij gedurende ons verblijf in deze plaats geene diefstallen ondervonden hebben, schoon daartoe ruime gelegenheid was voor de handigheid der bewoners.

19 April. Een schoone morgen begroette ons en wij dachten ons weder op marsch te begeven, maar de Regulus kwam den kapitein afhalen, aan wien hij in het midden der beide dorpen in het bosch, geheel afgescheiden van de andere, eene hut toonde, om ons in te plaatsen wanneer het mogt regenen, zoo als de lucht scheen te voorspellen. Wij bragten onze weinige have derwaarts over, maar niet zonder moeite, dewijl wij nu eerst gewaar werden hoe gebrekkig wij waren en nauwelijks onze voeten konden verzetten. de kapitein en de timmerman, als de eenige die nog konden gaan, begaven zich op weg begeleid door het negerhoofd om drinkwater te halen. Dit hoofd liet hen een zevental dorpen doortrekken, welke hem toebehoorden, allen langwerpig gebouwd met

twee rijen huizen, achter dezelve kleine tuintjes van katjang pandjang, (boonen), Watermeloenen (Semangka en andere inlandsche groenten, regt aardig onderhouden en de straat in het midden van elk dorp beplant met oranjeboomen, waarvan de vruchten gedeeltelijk jong, gedeeltelijk rijp, een heerlijk gezigt opleverden en hen eenen aangename geur deden inademen. en daar men hun veroorloofde er eenige van te plukken, eene merkelijke verfrissching gaven. Deze boomen waren zóó vol vruchten, dat zij gedeeltelijk onder den last bezweken en gestut hadden moeten worden. De Inboorlingen hechten daaraan de grootste waarde en schoon jong en oud zich onder het lommer derzelve gewoonlijk vermaken en er geene omheining bestaat, zoo worden zij toch nimmer geschonden, slechts wanneer het dorps hoofd of de regulis goedvindt een deel daarvan naar de woonplaats der Europeanen te zenden tot ruiling van ijzer, ontvangt ieder huisgezin tevens een klein aantal van den pluk. Elk dorp was omringd met eene beschutting van levende boomen, waartegen een groot aantal doornstruiken geplant was om de inkomst te beletten, wordende de toegangen des nachts met uit doornen vervaardigde hekken gesloten, eene voorzorg, vooral noodzakelijk tegen de wilde dieren, want de olifant, b.v. ontziet op zijne reizen, om zich een doorgang te banen, niets dan de scherpste der doorstruiken, die hij met zijnen snuit niet durft aantasten. Bovendien is het grootste getal dorpen, onmiddellijk omringd met een ondoordringbaar bosch waarin slechts een of twee doorgangen gekapt zijn, en daarop volgen eerst de gierst, maïs, manioc- en katjang-velden, waartoe gewoonlijk de ligste grond gekozen en gereinigd wordt door het omverhakken en verbranden van planten en boomen, welke er alle zeer menigvuldig groeijen, het is dus makkelijk die velden, wanneer zij beplant zijn, schoon te houden en de oogst gedaan zijnde, blijft het veld soms jaren lang braak liggen en verandert spoedig weder in een digt bosch, wordende in dien tusschentijd andere gronden ontgonnen. Het is hieraan dat men het moet toeschrijven dat het voorkomen van het land in verhouding tot de uitgestrekte bosschen, geene hoge en zware bomen vertoont, maar in het verschiet eerder gelijk naar jonge park- en tuinbeplantingen. Viervoetige tamme dieren worden op deze kust niet gevonden, behalve eenige weinige geiten en schapen met vetstaarten, die echter nooit uit de dessa's komen en meest voor de Europesche markt bestemd zijn.

Het is te verwonderen dat deze Kaffer-negers, daar zij in vergelijking met andere wilde volken, reeds op eenen zekeren trap van beschaving staan, en veel zorg voor den landbouw dragen, toch tevens ook gaarne op hun gemak zijn, en waneer het niet volstrekt noodig is, den arbeid schuwen, zonder zich gelijk de Hottentotten, op de aanfokking van hoornvee en van meerdere schapen en geiten toe te leggen, want de savana's zijn er ongemeen groot en schoon, hier en daar beschaduwd door zwaren kalebasbomen (zijnde voor de negers wat de kokos-boom in Indië is); het graven van putten, ofschoon wij er hier weinig zagen, is zeer wel aan te wenden, en bovendien bevinden zich tussen de heuvelruggen, die in gelijke strekking met de duinen en het zee-strand lopen, en met de savanna's afwisselen, meiren van het schoonste en helderste drinkwater, soms van grooten omvang, die nooit geheel uitdrogen, en wanneer het gebeurt, dat in den regenmousson hier of daar een savaan onder water staat, zo zijn er rijkelijk hoogten om aldaar weiden te vinden. Een dier meiren ontdekten onze waterdragers nadat zij een gedeelte van het grondgebied van onzen Regulus waren doorgetrokken. Het was omtrent een uur lang, doch smal, en omringd van heuvels die met

bomen bedekt waren. Het dal van het meir was een schoon grasland maar het was woest. Zij vulden hunne kalebassen en baadden zich, 't welk hen zeer verfrischte en het ligchaam reinigde want zij waren allen zeer vuil en vol wonden. Terugkerende bragt hen het opperhoofd langs een anderen weg over bebouwde velden en zij moesten tot hunnen verwondering ontdekken dat hier het schoone geslacht uitsluitend tot den landbouw, behalve tot de huiselijke verplichtingen bestemd is, want een groot aantal vrouwen en meisjes, verzeld door jonge kinderen van beiderlei kunne en hare zuigelingen, die zich naakt in het zand omwentelden, bij zich hebbende, waren bezig met de verrichtingen van den landbouw, doch geene mannen, uitgezonderd om de wacht te houden.

Daar de koning zag dat onze beide lieden te zeer uitgeput waren om de vracht water den verren weg over te kunnen dragen, nam hij hen die van de schouders, belaadde zichzelf en nog eenen man uit het veld er mede en zoo kwamen zij weder bij ons. Wij hadden ons intusschen gevestigd en bij een groot vuur had elkeen de mais of farenha gereed gemaakt en genuttigd die hun van de markt van gisteren was overgeschoten. Een stuk gele was ongeveer drie pond zwaar, werd in het zand gevonden en door een onzer matrozen bewaard. Daar men ons niets te eten gaf besloten wij aan het hoofd der negorij een geschenk te doen om te zien of zulks indruk zoude maken. De kapitein schonk hem een ijzeren bout van de sloep. Toen bragt men ons Turksche tarwe en een aarden pot om dezelve te koken maar na drie uren tijds was dit koren nog niet eetbaar en even zo hard als bevorens. Vroeger hadden wij het altijd geroost maar deze kost begon ons tegen te staan terwijl onderscheiden manschappen daarvan een buikloop kregen. Beter gelukte ons het bereiden van een kleinsoortig maar vet hoen dat de koning ons ook gaf, wij lieten hetzelfde met veel water koken om soep te maken en voegden er enige pistaciën bij: in twintig rations verdeeld aten wij alles met veel genoeg op, mijn lepel was een oesterschelp. Het was sedert 22 dagen, de eerste keer, dat wij gekookte en warme kost hadden, ook gevoelden wij ons daardoor zeer verfrist en verkwikt, ofschoon het zout ontbrak. Het werd ons geoorloofd in het dorp te gaan wandelen, en wanneer de zwarte vrouwen, elk voor hare hut, het eten harer huisgezinnen klaarmaakten, gaven zij daarvan aan den eersten die zich aanbood, en voegde er ook wel een' oranje-appel bij. Mijn reismakker, de Heer Reverchon, gekleed in eene lichte zomerjas, naar den nieuwsten parijschen smaak gemaakt doch de mouwen eruit gescheurd, wjl zij in de boot dikwijls nat en te nauw waren, zonder hemd of broek, in stede van welke laatste hij een paar lange matrozenkousen bezigde, die hem de kapitein verschaft had, hebbende hij zijn hemd tot betere dekking aan het meisje gegeven, en zijnde de broek, die op de elegantste wijze gemaakt was, te klein geworden, en ik zelf met een bont chitsen hemd, waarvan de mouwen en een groot deel der slippers reeds afgescheurd en achtervolgelijk gebezigd waren om mais en vruchten van de inlandsche vrouwen voor ons in te ruilen, en in eene wijde broek, maakten eene zonderlingen vertooning wanneer wij, blootshoofds, op eenen stok leunende, met statige schreden langs de hutten gingen. Dikwijls gebeurde het dat kindertjes met mais of andere levensmiddelen ons door de moeders nagezonden werden, welke geschenken wij met dank aannamen en gebruikten, en waarvoor wij somwijlen een lapje van een onzer kleedingstukken in plaats gaven.

Toen wij zagen dat zij het Tursche koren stampen in uitgeholde houten blokken, en daarvan eene tamelijk welsmakende kost bereidden die naar gort geleek, doch zwaarder van aard en voedzamer was, besloten wij daarmede eveneens te handelen. Na van

het Inlandsche hoofd een stampblok gevraagd en verkregen te hebben begonnen wij te stampen, 't welk een zeer zwaar werk voor ons was daar wij zo weinig krachten bezaten. De Koning onderrichtte ons de eerste keer eigenhandig in deze kunst; wij bereikten ons doel en begonnen te koken. Wij kregen ook zout en pistaciën, die na in de as gebraden en fijn gestampt te zijn, onze kost als met Spaanse peper kruiden. De Koning was tevens onze leermeester in de kookkunst en zonder zijn hulpvaardigheid zou de brij spoedig bedorven en verbrand in stede van gekookt geweest zijn.

Ten vier ure gebruikten wij op deze wijze ons maal met veel gretigheid en smaak. Tot nagerecht vereerde de Koning ons een semangka of watermeloen en enige jonge maniok-wortelen, welke laatste in de as gebraden werden; beide smaakten ons kostelijk. De Koning gaf ons toen te verstaan dat wij twee nachten in zijne residentie zouden verblijven, waarna onze honger gestild en onze benen in staat zouden zijn om voort te trekken, teneinde naar *Inhambanie* geleid te worden. Een herhaald getrappel met zijne voeten en enige aanduidende tekeningen van hoogten en laagten overtuigden ons dat de mars niet kort was en over bergen en dalen ging. Aan elk zijner onderdanen deelde hij ons ongeluk mee en deze beschouwden ons met mededogen en schenen ons lot te beseffen: zij brachten ons van tijd tot tijd oranje-appelen, Turkse tarwe, lange groene katjangbonen enz.

Van het tatoueren van enige jonge personen had ik de eer ooggetuige te zijn. Enige meisjes en knapen van zes tot acht jaar en hunne vaders waren in en om een hut, nabij die van de Koning vergaderd. Deze verscheen met een scherp scheermes in de hand en het te merken kind, door zijne betrekkingen gestreeld en aangemoedigd, op de grond liggende liet de pijnvolle operatie geduldig en zo het scheen ongevoelig aan zich uitoefenen. Deze werd door de Konig zelf verricht door het vel op de borst in onderscheidene richtingen achtervolgens op te lichten en er een zeker aantal gaten in te snijden waar het bloed rijkelijk uit vloeide en naar mate dit werk verricht was werden in de insnijdingen dunnen gladde en zachte houten stokjes gestoken om te beletten dat dezelve niet weder dicht groeiden, worden zij vervolgens belegd met gekauwde bladen van zekere plant tot verkoeling en om de genezing te bevorderen, zonder de liktekenen te doen verdwijnen. Getatouerd zijnde gingen zij met Lacedemonische fierheid naar huis en zoals ik later bevonden heb is het gebruik op de gehele oostkust van Afrika onder de kaffervolken hetzelfde, zodat wie met hen verkeert en enige kennis aanknoopt met verschillende volksstammen, aan dusdanige merken erkennen kan tot welke Regulus elk bijzonder persoon behoort, want zoals bij ons b.v. de paarden tot Gouvernementsdienst met 's Rijks merk gestempeld worden, zo dient aldaar het tatoueren niet zozeer tot sieraad als tot onderscheiding en elke stam, of alle huisgezinnen tot een familie en opperhoofd behorende hebben hun afzonderlijk merk, nu eens op de schouders, dan weer op de borst, de rug, het gelaat enz. ja zelfs aan den hals. De insnijdingen in het aangezicht zijn dikwijls van dien aard dat zij grote uitwassen van het vel ten gevolge hebben, zowel op de neus als op het voorhoofd. Ik heb gezien dat het vel over de gehele langte van de neus met vier tot zes gaten doorboord was, door welke men een gewone penneschacht kon steken. Dit opgewerkte vel was hard als hoorn of eelt en had bijna de vorm van een hanekam.

29 April. De hemel was met wolken bedekt, maar gelukkig voor ons kwam het tot geen regen. De dauw was altijd zo sterk dat

de grond er evenzeer van doordrongen was als van een matigen regen, en bij de opgaande zon vertoonden de velden zich als een overstromde landstreek.

Daar wij ons 's morgens zeer verkwikt voelden ging elk op zijn gemak naar het meer om zich te baden bij hetwelk een groot aantal vrouwen uit alle richtingen bijeen kwamen om water te halen. Zij waren zeer vriendelijk tegen ons, doch geheel naakt, slechts de aanzienlijksten droegen een bruin gekleurd stukje stof om het midden van het lijf ongeveer 1 ½ el lang en ½ el breed, waarvan ik de bewerking nader onderzocht: het was de bast van een boom welke door de mannen iop een blok met houten hamers wordt geklopt tot dat het stuk een regelmatige gedaante en groote zachtheid heeft verkregen wanneer het naar vilt gelijk of wel naar een soort van papier dat op Java gemaakt wordt sterk en zacht is en met de naald bewerkt kan worden. Doch de negerinnen weten niets van het gebruik van den naald of de schaar, zij zijn zo gelukkig van gene zorg te hebben om zich met klederen tegen de hitte der zon of de koude der nacht of wel voor het oog der aanschouwers te bedekken. Doch van sieraden zijn deze volkeren over het algemeen zeer grote liefhebbers, zulks werden wij aan onze verlepte kleding gewaar, waarvan wij van tijd tot tijd lapjes ruilden tegen levensmiddelen, die aldan om den hals het hoofd of het lijf gedragen werden. De vrouwen trachtten vooral die opschik voor zich en hare kinderen te bekomen en wij zouden in andere omstandigheden een zeer voordelige ruilhandel hebben kunnen drijven want honing, was, wilde direnvellen, ivoor, gestampt meel, van gedroogde maniokwortelen zeer geschikt tot hard brood voor de schepen enz. zoude er in overvloed kunnen worden verkregen. Wanneer het gouvernement aan de hoofden enige koebeesten tot aanfokking schonk welke talrijke kudden vee zouden dan in het kort hier kunnen weiden en deze negers, die reeds de aanlokkelikheden der gezellige zamenleving en het recht van eigendom kennen, zouden aan hunne weldoeners door de aldan ontstane meerdere verkering duizendvoudig vergoeden wat door een kleine opoffering aanvankelijk aan hen zoude moeten worden verstrekt. Maar het zijn reeds 300 jaren dat de Vasco da Gama's en de Albuquerque's deze schone landstreken ontdekten en nog heden zijn zij in den zelfden staat en de hedendaagse Portugese ingezetenen hebben niets van de onder-nemingsgeest hunner voorvaderen voor zich behouden dan de grote naam.

Wij schonken aan de Koning nog een stuk ijzer het laatste van een aanmerkenswaardige grootte dat ons nog overig bleef en een ijzeren hamer. Hij vereerde ons daarentegen maïs voor een gehelen dag. Diegenen van ons welke in staat waren om te werken verdeelden zich in twee benden, de ene om water en hout te halen, de andere om te stampen hetwelk ons ongelooflijk vermoeide, wijl de stampers zware stukken hout waren en er wel twee uren nodig waren om voor een maaltijd meel te stampen. de handen waren er geheel door geschonden en vol bloed. Wie te zwak was stookte het vuur of wande meel. Enige van de matrozen echter gingen ook wel op het veld om buiten weten der eigenaars farinha-wortelen uit te graven, en schoon deze het soms ontdekten, waren zij er evenwel niet over gebelgd. 's Avonds bragt ons de koning nog oesters en andere schelpdieren. Als zout werd het zeewater gebezigd, hetwelk de koning van het strand liet halen en koken: zij maken dus hun zout voor het gebruik zelf. Hij deed ons door teekens begrijpen, dat de volgende morgen voor onze afreis bestemd was, en wij alzo den buik (den zijnen vooruitstekende en

er met de handen op slaande, volhebben en gereed moesten zijn om Kongoelang Kongoelang (te marcheren).

Wij stampten dien avond nog turksch koorn, met oogmerk om hetzelfde den volgenden morgen, eer wij zouden vertrekken, te koken, waarna wij ons vergenoegd en zoo goed ieder kon, op het zachte zand in en rondom de hut onder de boomen neervleiden en in slaap vielen onder aangename gesprekken, herinneringen aan elks naaste betrekkingen in het vaderland, en in de hoop op de genoegens van het wederzien, ten doel hebbende, terwijl iedereen het Opperwezen voor ons allen om verdere bescherming smeekte.

Den 21 April. g 's Morgens vroeg zonden wij uit om water te halen, teneinde ons maismeel te koken, maar onze geleider kwam en gaf ons te verstaan dat daartoe geen tijd meer was. Wij waren alzo verplicht, dat meel, schoon reeds bewerkt, mede te nemen. Hij gaf ons nauwelijks tijd om enige maniocwortelen, die juist geroost werden, te eten. Wij kochten intusschen voor onze gewone munt, stukjes van roode of bonte hembden en broeken, waarvan bij sommige personen weinig meer overbleef, oranje appelen, die ons op marsch zouden verkwikken en welke ons zeer goed te pas gekomen zijn. Aan den koning gaven wij enige stukjes ijzer, die hem zeer aangenaam waren. Om 9 ure begon onze karavaan haren aftogt: de koning vooraan met zijne gele muts op en den roodgeschilderden kommando-staf in de eene hand, terwijl hij met de andere op zijn' schouder een' houten draagstok vasthield, aan welks einde een mand vol pluimgedierte, en aan het andere gereedschappen tot het stampen en wannen of schoonmaken van rijst en maïs gehangen waren.

Wij dachten dat hij deze voorwerpen medenam voor de markt van *Inhambanie*, of om dezelve aldaar tot geschenk te geven, maar het vervolg zal leeren dat het grootste nut daarvan ons ten deel werd. Het gevolg bestond uit tien negers met pijl en boog gewapend, dragende vrachten van oranjeappelen en andere voorwerpen geschikt voor de bazars der Europeanen.

Wij waren spoedig verplicht ons te ontslaan van onze kalebassen met water wijl zij ons op marsch hinderden, hoe noodzakelijk zij ons ook in het gaan waren tot stilling van den dorst, veroorzaakt door de hitte van de fel brandende zon. Doch onze aanvoerder gaf ons te verstaan dat wij op weg water genoeg zouden vinden. Deze leidde ons noordwaarts, door bosschen en bebouwde velden, door dorpen, geheel met oranjeboomen overschaduwde, waarvan de gouden vruchten in het voorbijgaan, als het waren, in den mond vielen, en langs hutten, voor welke de bewoners, door nieuwsgierigheid bijeen gelokt, in talrijke scharen redekavelden, zonder onzen marsch in het minst te belemmeren, wijl echter de vermoeyenis groot maar onze kracht gering was, kostte het veel moeite den troep bijeen te houden, daar de jongsten onder ons en het meisje begonnen achter te blijven. Om twee ure na de heerlijksten landstreken te hebben doorgestaan, hielden wij halt in een maïsveld, de koning had een middel gevonden, om ons te doen aaneensluiten, door de slechtste loopers vooraan te nemen, en zelf dan eens voor, dan weer achter te gaan. Wij hadden hier een schoon gezicht: westwaarts op een uitgestrekt meir, daarachter op eene rij heuvels, waarvan de helling beurtelings met bosschen en bebouwde velden bedekt was, oostwaarts savanen, zoo effen alsof zij door kunst gelijk gemaakt waren en welig begroeid, die door hare uitgestrektheid duizenden van kudden rundvee zouden kunnen voeden, of den bebouwer een ruimen winstvol veld voor vlijt

en overleg aanbieden; in het verschieft eene andere rij groene heuvels zoo ver de horizon reikte; wijzelve waren gelegerd op eenen dier heuvelruggen, welke aan dit land zoo eigen zijn, en beschaduwd door hooge zware boomen, welke zoo als mij bij latere gelegenheden is gebleken, houtsoorten leveren, die in Europa nauwelijks of in het geheel niet bekend zijn, althans derzelve nut niet, en wier hoedanigheid zoowel voor huis- en scheepsbouw, als voor meubelen zeer geschikt is, en onder de laatste het schoonste ebbenhout in menigte. Doch daar het Europeesch Gouvernement, te zeer bezig met Brazilië, waarvoor het slaven genoeg leverde, op deze kust nimmer bedacht is geweest, om er voordeel van te trekken, ja niet eens, om invloed op de inboorlingen, of eenig gezag over dezelve te verkrijgen, en de Europeanen opgesloten blijven in de weinige steden, die gevestigd zijn zonder volkplantingen te stichten, waartoe zij echter goedkoop en in menigte werkvolk konden bekomen, is dit schoone land nog hetgeene het voor duizend jaren was: eene wildernis, met halve wilden bewoond.

De Kapitein was door den aanvoerder bestemd geworden om zijn pijl en boog te dragen, 't welk een bewijs van vertrouwen was daar zij zelden van hunne wapenen scheiden. Nadat wij een weinig gerust hadden, kwam de eigenaar van het veld, een grijsaard, ons verzoeken hem naar zijnen hut te volgen. Na het doortrekken van een door de koelte aangenaam boschje aldaar aangekomen zijnde, spreidde hij eene mat uit voor den koning, den kapitein en de voornaamsten van ons, en bragt suikerriet aan, hetwelk door de kapitein onder den troep verdeeld werd. Daar de grijsaard zag, dat het met genoeg gebruikt werd, haalde hij nog meer. Het was de eerste keer niet dat wij dit plantsoen hier te lande ontdekten, want reeds bij eene onzer eerste dagreizen op deze kust, hadden wij aan een meir beplantingen daarvan gevonden, die, schoon nog jong toch zeer welig waren, benevens pisangboomen en jamsvelden, in welke laatste wij echter geene vruchten gevonden maar de jonge bladen ervan rauw gegeten hebben. Hij vereerde ons vervolgens een zakje vol witachtig koorn, gelijkende naar sagokorrels of geparelde gerst, en sprak veel met ons en het negerhoofd over ons wedervaren en Jambanie (*Inhambanie*). Om 2 ½ ure gaf men ons tekenen tot vertrek, zeggende "kongoelang Jambanie".

Wij maakten ons alzoo weder op de beenen en namen afscheid van de oude vrouw des eigenaars, die wij een end geel galon vereerden, 't welk de bootsman van een zijner kleedingstukken lostornde en dat haar zeer verheugde. Deze hut, voor het overige gelijk aan alle andere die wij op deze kust zagen, was omringd door eene ronde omheining en daar binnen van een' ruimen hof zodat zij naar een afgelegen landgoed leek, staande er dan ook geene andere huizen nabij, doch wel werkvolk in de aangrenzende velden, waarvan ieder natuurlijk zoveel kon verbouwen als hij verkiest, zonder ooit grensstrijd te ondervinden.

De oude ging vooraan, om ons zoo als wij onderstelden op den besten weg te brengen, maar inderdaad, om niet verder door dorpen te gaan waarvan wij in het vervolg van dezen dagmarsch eene menigte westwaarts lieten liggen.

Nu hadden wij een wel gebaad voetpad voor ons regt noordwaarts door de woestijn lopende, met mans hoog gras en groote boomen bedekt, de laatste op twintig tot dertig passen onderlingen afstand, alsof zij geplant waren tot bescherming van het een of ander teeder plantsoen onder dezelve; echter vonden wij geen spoor van kultuur, maar duizende van kalebas-boomen, waarvan de

vrucht een welsmakend voedsel oplevert, die tevens nog jong zijnde tot onderscheidene vormen opgebonden wordt, om te dienen voor waterflesschen, waaronder zeer groote, voor muziek-instrumenten en de kleinste voor snuifdozen, dragende elke kaffer die aan een touw ofwel op de borst, dikwerf aan eene snoer kleine gekleurde kralen.

Ten vijf uren vermoeid zijnde rustten wij in de schaduw van een' dier boomen, waar voor de negers veel eerbied toonen. Om dezelve stond eene lage zodenbank, en wij ontdekten in den bast van den boom eenige letters gekerfd. De Koning, ons dit ziende onderzoeken, gaf ons te verstaan dat zij van een' Europeaan afkomstig waren, dien hij, ongeveer twee jaren geleden, naar *Inhambanie* gebracht had. Deze letters waren E.O.G. Wij waren wel vergenoegd dit bewijs te zien der redding van andere kleurgenoten, die wellicht nog harder lot ondergaan hadden dan wij en wenschten onszelven geluk dat wij alle nog zoo welvarende en vergenoegd gebleven waren, want hadden wij verstrooid, dan zoude er bezwaarlijk iets van ons terecht zijn gekomen. De kapitein sneed zijn' geheelen naam en den datum in dien zelfden boom.

Onze aanvoerder gaf ons toen bericht dat er hier geen water te vinden was en wij dus moesten opbreken en voortgaan totdat wij het zouden aantreffen, hetwelk wij zoo gezwind deden als wij konden, Toen de nacht inviel moesten wij nog enige uren lang door een bosch trekken en dewijl de meesten noch schoenen noch kousen hadden, moesten wij veel lijden van de doornen die wij in onze voeten kregen welke reeds door de hitte der zon en het heete zand dat wij hier en daar doorwaad hadden, verbrand waren en ons eene verschrikkelijke pijn veroorzaakten. Om acht uren kwamen wij uit het bosch in eene vlakte en de uitroep *water!* door de voorsten van onzen troep of *Matti*, door de negers gedaan, was een troostwoord waarvan de waarde zich slechts laat gevoelen door hen die zich in soortgelijke noodlottige omstandigheden hebben bevonden. Het was onze leus en ons herenigingsteken, de vermoeienis week voor een oogenblik en elk haastte zich om zich aan den kostelijke drank die ons wachtte te kunnen laven.

Er waren eenige putten in deze savaan gegraven, zonder twijfel ten dienste van reizigers, het water was witachtig van kleur, want de grond bestond uit klei, maar toch aangenaam van smaak. De meeste manschappen vielen daarbij onmachtig neer en slechts weinige waren in staat om, met eene kalebas aan een touw gebonden, het nodige water te scheppen en de anderen in den mond te gieten. Nabij deze bronnen vestigden wij ons bivouac, op eene kleine hoogte onder een grooten kalebasboom. Wij bevonden ons door den onafgebroken en sterken marsch in zulk een ellendige toestand dat men zich weinig bekreunde om het voedsel dat wij gereed hadden, of om vuur aan te maken. Ikzelf was tot tien ure bezig om droog hout uit het bosch te halen om te stoken want de koude was groot en de daauw zeer sterk. eenige wortelen in de asch gebraden maakten ons karig avondmaal uit.

22 April. Van onze legerstede oprijzende dropen wij van het water van den daauw en beefden met eene koortsachtige rilling. Om zes ure vervolgden wij onzen marsch zonder te hebben ontbeten. Des konings woord was *Vamos Kongoelang Jambanie*. Het klonk niet zeer liefelijk in onze ooren schoon het ons nader aan het eindperk onzer ellende bragt. Een matroos viel op marsch flaauw, maar wij waren gelukkig genoeg water in de nabijheid te vinden en door hem daarmede hoofd en borst te besproeien hem

weder op te wekken. Er was niemand die zich krachtig genoeg gevoelde om te gaan, maar vooral baarden ons de scheepsjongens en het meisje veel moeite. Nogthans marcheerden wij zoo gezwind als ons mogelijk was, de een den anderen voorthelpende en onderschragende, onze weg liep door een schoon bosch. Om 7 ½ uure kwamen wij in een dorp. Wilde citroenboomen vonden wij op dien togt genoeg, de grond was met derzelver afgevallene rijpe vruchten bedekt en elk voorzag zich van een aantal om zich te laven. De koning zocht ons eene aarden pot op om ons maïsmeel te koken, waarvan elk eene kleine portie kreeg. Na het ontbijt wilden wij verder voortgaan daar wij alle even begerig waren om het einde onzer ellende te zien, maar wij konden niet omdat een matroos erg ziek werd en gedurig braakte zoodat wij vreesden dat hij dadelijk den geest zoude geven. In de gewone samenleving doet zich eene menschlievende deelneming zelden in die zelfde volmaaktheid voor als onder ongeluksgenoten en dit toeval trof ons zeer. Na hem echter met koud water en citroensap gewasschen te hebben werd hij beter doch konde zich niet op de beenen houden. De bevolking van ons dorp konden wij niet bewegen ons eene draagbaar te maken om hem naar *Inhambanie* te vervoeren, waartoe wij zelven niet in staat waren, want zoo groot de diensten zijn welke men van neger-slaven kan trekken, en zoo goede dragers zij zijn, wanneer een Europeaan aan wien zij toebehoren eene reis door het land maakt, zoo zeer hebben zij een afkeer van deze dienst als zij in vrijheid zijn. De Regulus besloot hierop, na raadpleging met ons, een uit ons midden met zijn volk naar *Inhambanie* te zenden, terwijl hij zelf met eenen zijner onderhorigen bij ons bleef. Deze taak viel den zeilmaker te beurt, als zijnde degene welke het best kon gaan, en de koning het niet wilde wagen den kapitein zelven te laten vertrekken. Deze gaf aan onze gezant in last om, indien hij bij Europeanen te regt kwam, den gouverneur onzen toestand af te schilderen en te verzoeken ons te hulp te snellen. Wij gaven hun de weinige leeftogt die ons overig bleef mede, alsmede eenige spijkers en koperwerk. Voor eene groote bijl die de timmerman gebezigd had om gaten in het dek te kappen toen wij het schip moesten verlaten en welke wij in de boot hadden medegenomen, verkregen wij van onzen koning vijf hoenders, waarvan wij eene sterken soep maakten, daarin het *mantimento* of koren mengden hetwelk wij gisteren van de ouden man hadden gekregen. Dit middagmaal was zeer voedzaam en deed ons veel goed. De zieke van dezen morgen was er bijna geheel door hersteld, maar wij leden veel pijn aan onze beenen, en voornamelijk de 1e stuurman, wiens voeten het meest verbrand, sterk gezwollen en bloedig waren, en hielden ons dezen middag bezig, met ons zoveel mogelijk te reinigen.

Des avonds kwam een neger bij ons, met eene groote kalebas vol drank, welke zij vervaardigden van de maniokwortel, die gewoonlijk door vrouwen en meisjes, fijn gekauwd en de sap in een aarden vat uitgeperst wordt; ofschoon deze bereiding voor anderen welligt niet zeer uitlokkende zoude geweest zijn, kochten wij den drank evenwel, vonden hem kostelijk en bevonden er ons bijzonder wel bij; in betaling gaven wij eenige spijkers en stukjes van onze kleederen, waarvoor wij ook nog een aantal amiokwortelen verkregen, zodat wij ons dezen dag zeer gelukkig en aan alle onze wensen voldaan achtten. Het dorp was uit een honderdtal hutten samengesteld, en buiten hetzelfde stond een bosch van vruchtboomen, waarvan de oranjeboomen ons het meest bevielen en die bedekt waren met de heerlijkste vruchten, dat men nauwelijks de bladeren zien kon. Daar het moeilijk was ervan te

koopen, gingen eenige onzer manschappen erop uit, om er zich zonder voorkennis der eigenaars meester van te maken. en bragten ons op deze wijze eene tamelijke hoeveelheid, maar dit werd spoedig ontdekt, en zoude ons duur hebben kunnen te staan komen, wanneer de Koning zich niet in het midden gesteld en met veel warmte verklaard had dat wij ons onder zijnen bescherming bevonden; want hoezeer deze halve wilden er geen gewetenszaak van maakten ons, indien zij int geheim doen konden, te bestellen, wilden zij zulk stoch niet van anderen dulden.

Het is verwonderlijk met welke eenvoudige middelen de negers, in hunnen natuurstaat, mechanische werkzaamheden ten uitvoer brengen, en toch hetzelfde doel bereiken als wij met een' grooten toestel. Een hunner verwerkte dadelijk het ijzer, dat wij hem in ruiling gegeven hadden, tot pijlpunten en maakte ook een mes: tot aambeeld bezigde hij een' grooten gladden keisteen; een zelfgemaakte hamer en een blaasbalg waren alle zijne werktuigen; laatstgemelde bestond uit een uitgehold boomstammetje, met het vel van een wild dier overtrokken, en van eene schuif voorzien, en werd door een jongetje in beweging gebracht; de werkman zat daarbij op den grond, en ofschoon het ijzer oud en verroest was, en meest uit gebrokene spijkers bestond, klopte en behandelde hij het toch zoo handig dat het binnen een' korten tijd gezuiverd, in elkander gesmeed en in den vereischten vorm was. In plaats van eene nijptang stak hij het ijzer in een stokje, om zich de vingers niet te branden.

Het schoone weder begunstigde ons nog dezen nacht en om dien eens regt aangenaam door te brengen, raapte ik eenig droog gras bijeen, hetwelk bij het schoonmaken van den dorpsgrond door de ingezetenen op hoopen gebragt was, om verbrand te worden, en sliep op hetzelfde onder het dak eener Waranga, als had ik een vorstelijk verblijf tot mijn nachtleger gevonden.

De 23 en April stonden wij vroeg op, en ontbeten met onze amiok wortelen op het vuur geroost, of in den asch gebraden; waarna wij onzen togt hervatten, die ons steeds noordwaarts leidde, en om met des te meer orde voort te gaan, maakten wij telkens om het anderhalf uur eene korte halte. Wij kwamen door dorpen en bebouwde velden, door bosschen, bergen en vallijen afgewisseld, nu eens barre zandgrond, dan wederom welige landsdouwen; hier en daar met kleine rivieren doorsneden, die ons tot aan de knieën reikten, en waarvan het water helder en verfrisschend van smaak was. Om tien ure werd eene rustplaats in de nabijheid van een dorp gekozen, waar onderscheidene inwoners ons kwamen opzoeken. De heer Reverchon ontdekte onder hen iemand die enige woorden Portugeesch sprak en terwijl wij methen onderhandelden tot bekoming van levensmiddelen, deed hij onderzoek omtrent de bijzonderheden der Portugeesche voortplanting die wij voor ons hadden. De toon van woorden in eene Europeesche taal, uit den mond van eenen halve wilden, was voor ons zoo aangenaam, als een houten wegwijzer in eene schaars bewoonde landstreek, nademaal wij, ofschoon van onzen Regulus veele blijken van vriendschap ontvangen hebbende, niet konden weten of hij evenwel geen kwaad met ons voor had, en ons wellicht in eene nog diepere ellende trachtte te brengen dan dien waaraan wij ontsnapt waren, namelijk ons onze vrijheid te doen verliezen. Wij vernamen toen dat de afstand nog 2 1/2 dagreizen was, en het etablissement werd ons als eene fortres en stad, aan eene breede rivier of bevaarbaar water gelegen, beschreven. Wij

verkregen mantimento (gierst en farinha- of maniokwortelen, en zouden nog veel meer hebben kunnen bekomen, wanneer wij hun niet gezegd hadden, dat het genoeg was, en wij niet in staat waren, meerder meede te dragen, daar het ons op marsch zouden hebben gehinderd. Tot twee ure zo schielijk doorgestapt hebbende, waren wij door groote vermoeidheid verpligt, weder rust te nemen, onder de schaduw van een' grooten kalebasboom, waar een aantal inboorlingen ijverig aan den veldbouw bezig was, onder het opzigt van een man, die een opperhoofd scheen te wezen, en blank geschuurde tinnen ringen om den hals, de armen en beene droeg; een tooi, bij deze lieden in groote waarde. Somtijds zijn deze ringen ook van geel koper en altijd zeer zindelijk. Wij dachten in het eerst dat het zilver of goud was doch werden bij nader onderzoek van het werkelijk alloi overtuigd. Van hem verkregen wij voor eenige spijkers nog een aantal maniokwortels, zodat wij genoeg voor onzen middagmaaltijd hadden en derhalve dadelijk een vuur stookten om dezelve te roosten, een lastig werk daar de hitte der zon reeds op zichzelf hevig genoeg was en nog verdubbeld werd door een groot en uitgestrekt vuur.

Wij meenden hout te mogen afbreken van een verdorden grooten kalebasboom en de matrozen zaten er reeds in, maar zoo groot is de eerbied voor die soort van bomen dat het plaatselijk opperhoofd het niet wilde toestaan deze Afrikaanse oudheid te beleedigen: hij maakte alzoo ons die uit het beschaafde gedeelte der wereld afkomstig waren beschaamd. Want hoevele en schoone oudheden heb ik b.v. in Indië moedwillig zien bederven en dat nog wel door mannen die aanspraak maakten op beschaafdheid, ja op rang, doch inderdaad onkundig waren. Doch is zulks dikwerf niet het zelfde geval met de meeste instellingen?

Hier hadden wij een' zonderlingen tol te betalen: de eigenaar namelijk van een nabijliggend veld eischte toen wij wilden heengaan, spijkers van ons voor de plaats waarop wij gegeten hadden. Onze Regulus schudde het hoofd, doch wij moesten, om geene zwaarigheden in de voortzetting der reis te ondervinden, toegeven.

Nu bracht ons de weg langs uitgestrekte dorpen en vervolgens over eene groote zanderige vlakte alwaar wij den monsterachtigen schedel van een olifant vonden. Ofschoon van vermoeidheid schier bezwijkende moesten wij toch na eene korte rust met het vallen van de nacht verder gaan want er was geen water in de nabijheid. Van deze hooggelegene vlakte zagen wij met de ondergaande zon eene verrukkelijk schoone landstreek voor ons bij welkers gezicht de koning in verrukking uitriep: Jambanie! dit is trouwens de naam van het gehele land. Doch het was veraf, het gezigt verloor zich in een' duisteren afstand en vertoonde ons eene bonte schakering van vruchtvelden, bosschen, dorpen en rivierbedden, alles begrensd door een' met de kust gelijklopenden heuvelrug.

Al deze landstreken zijn geheel ontbloot van bergen en rotsen, men vindt nauwelijks hier en daar enige keistenen, doch somtijds overblijfselen van versteeningen en schaaldieren. De grond is in de hooge streken zandig en deze alleen worden bebouwd. Maar ook de oevers der riviertjes zijn van denzelfden aard en daar of aan de meren plant de neger zijn suikerriet, pisang en yams. De lage gronden of savanen zijn meesttijds zwaar en wij hebben enkele plaatsen gezien waar de oppervlakte van dezelve door de groote hitte en droogte eenigzins gespleten was. Zoo het scheen bevonden zich voor ons ook kokosboomen welke wij nog niet ont-

moet hadden, maar wel den palmiet waarmee de duinen als bezaaid zijn en waarvan wij, schoon nooit ongestraft, het hart van de kroon wel eens gegeten hebben, zijnde het uithoofde der met doornen bezette harde en dikstelige bladen, zeer gevaarlijk deze plant af te snijden als zij nog jong is en oud laten de negers haar niet worden daar zij evenzeer op het genot gesteld zijn als wij. Wanneer ik, met een mes gewapend een aanval op eenen palmiet deed liep het nimmer zonder wonden af en voor een klein stukje kool, misschien twee oncen wegende, moest ik mijn bloed rijkelijk zien vloeien.

Om acht ure kwamen wij aan een zeer groot dorp, waar ons de treurige, eentoonige klank der Marimba's en Atabaques, en de weergalmende koraalzangen der bewoners verrasten; doch wij gingen om hetzelfde heen waartoe ruim een uur nodig was. Waarna wij op eenigen afstand voor ons, een veel aangemere muziek hoorden; het was de ruisschende stroom eener kleine rivier, door welke wij, ofschoon met moeite, heentrokken, als zijnde de oevers zeer steil; aan de andere zijde sloegen wij ons bivouacq tegen de steile helling van eenen met bosch bedekten berg op. De marsch in de duisternis van den nacht was niet bevordelijk voor de staat onzer, reeds sterk gewonde en gezwollene bloote voeten en verstijfde leden, wij struikelden dikwerf over de oneffenheden van den grond en de wortels van boomen, en toch was er nog niet aan te denken om rust te nemen, want de scherpe koude van de nacht verplichtte ons groote hoeveelheden droog hout aan te brengen, 't welk hier niet zoo gemakkelijk viel als in vorige dagen, en het was middernacht, eer wij onze vuren goed in den brand, rijkelijk hout verzameld, en de maniok voor ons avondmaal geroost hadden. Juist waren wij bezig dezelve te gebruiken, toen een troep negers onze legerplaats langs trok en op eenen kleinen afstand ons voorbeeld volgde. Zij kwamen van *Inhambanie*, en waren beladen met ransels vol groote Camarones (garnalen) die zij van de blanke kolonisten gekocht hadden. Wij besteedden een stuk koper van ons reiskompas om daarvan te koopen, hetwelk ons een lekkeren maaltijd verschafte; wij vonden dezelve zoo goed dat er niets van werd weggeworpen, maar wij aten de visch met huid en haar op.

De ransels der negers trokken mijne aandacht tot zich; dezelve bekijkende vond ik dat zij gemaakt waren uit wel bereide reevellen, indiervoege, dat de geheele huid van het dier ongeschonden, en zelfs de plaats der oogen gevuld was met rood geschilderde kogeltjes; deze ransels werden gedragen aan twee schouderriemen, de kop van het dier waar tevens de opening van het ransel was, opwaarts en het haar naar buiten gekeerd, zoodat de gevulde ransel naar het beest zelf geleek. Het is te verwonderen dat wij op onzen geheelen togt weinig dieren gezien, noch ook het gebrul van den leeuw of den zwaren stap van den olifant, waarvan in reisbeschrijvingen zooveel gemeld wordt, bemerkt hebben.

In de savanen zagen wij kleine viervoetige dieren, naar reeën gelijkende, somtijds ook vallen, door de negers voor de opening van holen, aan vosholen gelijk in den grond geplaatst; ook apen en veelkleurige vogels in de bosschen, maar wij werden nimmer getroffen door het geluid van eenig verscheurend dier; het land scheen een verblijf des vredes en der onschuld te zijn.

24 april. De hemel was met wolken overtrokken, en daar er zeer weinig daauw gevallen was wilden wij om voor het onweder eene schuilplaats te vinden vroeg vertrekken, en in de eerste de beste neegorij halte te houden, maar dat was onmogelijk. De meeste

manschappen konden niet opstaan, veel minder loopen en wie het echter beproefde, tuimelde en viel neder als een beschonken man op den grond, gevoelende tevens groote benauwdheid op de borst of in de ademhaling. De koning dit ziende, deed ons begrijpen, dat het voortkwam uit het eten der maniokwortelen die te zwaar en te oud en dus niet gaar te roosten waren en dat men het vel en de pit of het hart mede had gegeten en daarbij teveel water gedronken.

Maar wij konden niet blijven, zonder leeftogt en in de onmogelijkheid om ons dezelve te verschaffen. Door het bezigen van koud water op hoofd en borst, gelukte het ons eindelijk tegen negen ure eenigzins van de lighoofdigheid bevrijd te raken, zoodat daar de koning zeide dat wij niet ver van een dorp waren, de marsch aanvaard werd, maar gelijk dronkaards, zonder iets voor ons duidelijk te kunnen onderscheiden noch ook den weg regtuit te houden, maar van den eenen kant naar den anderen zwaaijende, en dikwerf halte houdende.

Na dus een uur voortgesukkeld te zijn konden het jonge meisje en een matroos niet verder: beiden vielen onmachtig neder. De koning verzocht ons echter maar door te gaan met achterlating van degene welke niet konden gaan, hetwelk ons verwonderde daar hij anders altijd bezorgd geweest was om onze jonge lieden te doen insluiten en tot dat einde nu eens den regter, dan weer den linkervleugel had doen vooruitgaan. Wij gingen alzo langzaam voorwaarts tot aan den middag, wanneer wij in een klein dorp aankwamen waar wij voor de eerste keer koebeesten bemerkten, doch slechts weinige, en toebehoorende aan de koningin van het gehucht en omliggende land; zij waren benevens eenige slaven, aan haar geschonken door een Europeesch heer wien zij bediend had. Deze vrouw werd ons door onzen Regulus voorgesteld als zijnen moeder; zij was nog knap van voorkomen, en gekleed in eene menigte van bonte zakdoeken die met zwier om haar lijf gewonden waren, en waarvan het eene einde over den schouder gehaald was; ook was zij met korallen en gouden ringen uitgedoscht, en leverde eene zonderlinge vertooning op.

Het regende sterk; de Regulus wees ons eene hut aan, en in welke wij verscheidene muziekinstrumenten der negers, b.v. de Canza, de Pandeiro, Berimbao, Castanhola en de grote trom vonden. Deze laatste bestond uit eenen dikken, uitgeholden boomstam, overtrokken met het vel van een hippopotamus, die zo hard was als hoorn. Zij zijn zeer groote liefhebbers van- en vindingrijk in het gebied der toonkunst.

Onze aanvoerder zond twee mannen en eene vrouw het dorp uit om onze achterblijvers op te zoeken, de negerin, die groot en sterk was, droeg het meisje (schoon reeds 14 jaren oud) op haren rug als of het niets was, en scheen groots te zijn op haren last, de matroos werd door de beide negers onder de armen geleid. Het meisje was door eene oude matrone in eene hut opgenomen, en aldaar met pisang en gerooste jonge maïs gespijzigd: zij bragt nog eenige vruchten en een weinig gierstbrood mede zodat het bleek dat die oude vrouw zeer bezorgd voor haar geweest was.

De onpasselijkheid van dezen morgen was nu voorbij, maar wij waren alle zeer hongerig en in de grootste vermoeidheid. De koning verschafte ons mantimento (milho of gierst) die wij zo gelukkig waren te kunnen laten stampen door vrouwen van het dorp, welke onze vermoeidheid ziende, zichzelf daartoe goedwillig aanboden, en die ons daarvan een aufunge kookten, bestaande uit

eene brij ter zwaarte van halfgaar brood, en in kleur en smaak naar boekweitbrood gelijkende.

Daar de koning en zijne onderhoorigen niets meer te eten hadden, deelde zij met ons. Een der vrouwen bragt voor het meisje eene dun gekookte pap. bereid uit wel gestampt en gezuiverd gierstmeel, matete genaamd, die goed genoeg smaakte en gewoonlijk voor zieken gebezigd wordt. Voor het overgebleven koper van het kompas kochten wij toen vier hoenders, en voor ijzerwerk eene mand camarones(garnalen). De hoendersoep diende ons tot middagmaal en het nuttigen derzelve deed ons voor het oogenblik het moeilijke lot vergeten onder hetwelk wij gebukt gingen. De avondmaaltijd bestond uit het overschot van de gierst dat wij, in stede van brood, in stukken gesneden gebruikten.

De Regulus, ziende dat het gaan ons onmogelijk was, verklaarde dat hij zelf zich naar *Inhambanie* begeven zoude en maakte met zijne handen een beweging van roeien, om aan te duiden, dat hij eene boot zou halen om ons over te brengen, hetwelk ons zeer verblijdde, ofschoon er geen water te zien was: voorts dat de Koninginne-moeder hem zou vergezellen, dat wij het met de dorpe-lingen, zijnde grotendeels vrouwen, wel moesten maken, goed uitrusten en tot den volgenden morgen slapen, als wanneer hij hoopte weder te keren.

Hij vertrok en wij die nu enigzins uitgerust waren zochten den omstreek een weinig te verkennen, en water gevonden hebbende, onze wonden te reinigen en ons te wasschen, daar wij door den rook en het zand, waarin wij gecampeerd hadden, zwarter waren dan de negers, van welke wij voor het overige, ofschoon zij zich noch baadden, noch zwommen, in het algemeen ontdekt hebben, dat zij niets minder dan morsig waren, en ook geenen onaangename reuk hadden, want zij gebruikten noch olie, noch vet, om zich te besmeren. Wij hebben integendeel vrouwen gezien wier huid zo zuiver en zacht was als fluweel, en de tanden wit en van buitengewone schoonheid en doorschijnendheid. Dit laatste is een sieraad, waarvoor alle negerstammen zeer veel zorg dragen: men ziet, vooral 's morgens, niemand of hij heeft een stukje citroen of oranje hout in de mond, waarvan het ene eind fijn gesplitst en zacht geklopt is en dat voor een tandborstel dient.

Eene nieuwe vreugde was nog aan ons volk beschoren: namelijk dat zij een partijtje tabak konden kopen. Die vreugde was onbeschrijfelijk, want sedert ons vertrek van het brandend schip, had niemand tabak gezien: voor zeelieden die denzelven kauwen, in plaats van rooken, is hij eene wezentlijke behoefte. Dezen avond kwam een man bij ons, op Europeesche wijze gekleed en van eene heldere kleur, dien wij voor een' mulat erkenden; hij sprak goed Portugeesch, en door tusschenkomst van den heer Reverchon, die het Spaansch sprak, verstonden wij hem. Hij verhaalde dat wij nog meer dan eene dagreis van de fortres verwijderd waren, doch dat eene rivier, van wier oever ons kwartier slechts een half uur verwijderd was, een bekwameren weg aanbodt; en om ons naar de stad te brengen, stelde hij zijne eigene boot ter onzer beschikking. Maar wij sloegen dit af, wijl onze koninklijke leider derwaarts vertrokken was, en wij voor als nog onzeker waren hoe men ons op die plaats zoude ontvangen, nademaal wij nog niets hadden vernomen van onzen afgezant den zeilmaker.

Den 25 April. Des morgens was het weder bedaard. De hemel helderde op, en de opgaande zon verkwikte ons met hare

verwarmende stralen; zij zoog den sterken dauw op, die gelijk een fijne regen, elken nacht de porien van alle dierlijke en plantaardige lichamen doordringt. De nachtrust, ofschoon meerendeels in de opene lucht genoten, had ons weder enigzins van de geleden ongemakken hersteld, doch onze beenen waren nog erger gezwollen en vol ontstekingen, en wij gevoelden groote pijn in onze leden. Er was niets te eten daar de persoon aan welken de levensmiddelen toebehoorden te *Inhambanie* was, doch wij genoten de gunst der vrouwelijke bewoners van het dorp, want de mannen waren afwezig in de velden tot het weiden van het vee of tot geleide hunner meesteres naar *Inhambanie*. Zij deelden namelijk hare eigene kost met ons.

Om tien ure kochten wij van eenige doortrekkende negers wat milho of mantimento, voor het overige van ons ijzerwerk. Na dezelve gestampt en gekookt te hebben, deelden wij te zamen in dit karig voedsel. Het is niet te verwonderen, dat dit onze voornaamste zorg was, naardien wij in zee zodanig uitgehongerd, dat wij nu ons genoeg niet konden bekomen, en de genotene spijzen waren spoedig weder verteerd, daar dezelve grootendeels uit plantgewassen bestonden. De kaffernegers houden er geen voorraad van leeftogt op na: het klimaat verschaft hun rijkelijk gelegenheid om denzelven altijd versch te hebben; wanneer de oogst van de mais, milho en peulvruchten gedaan is, bewaren zij dezelve onder het dak hunner woningen in den rook opgehangen, tegen den vernielenden aanval der insekten, wij hebben daarvan nooit aanmerkelijke hoeveelheden gezien. Kortom, zij leven "als de vogels onder den hemel, die niet voor den anderen dag zorgen". Daarom konden zij voor eenen zoo talrijken en eetgragen hoop vreemdelingen zelden genoeg leveren.

En toch zouden zij als wij aan hunne begeerlijkheid naar roode of bonte stroken van kleedingsstukken, ijzerwerk en koperen sieraden hadden kunnen voldoen, alles wat zij bezaten daartegen verruild hebben, en in hunne onverschilligheid aan het onontbeerlijke voor henzelven niet hebben gedacht. Zij twistten gewoonlijk om den voorrang bij die ruilingen, doch nooit anders dan met eene karakteristieke en hevige woorden- en gebarentaal, zonder tot dadelikheden te komen.

Ten een ure kwam de Portugees van gisteren terug en bragt eene flesch brandewijn, welke wij betaalden met eenige stukjes zilvergeld, ons geheel fortuin, die een onzer toevallig in den zak had, toen wij het schip verlieten en welke hij reeds had willen wegwerpen, als van geene waarde in een land welks bewoners zoo gelukkig zijn dat zij geene kennis van dat metaal hebben, en aan ijzer of een stukje koper van gelijke grootte de voorkeur geven. Deze flesch brandewijn was ons allen zeer welkom, wij dronken, niet zoals het in beschaafde en onbeschaafde landen tot schande der menschheid geschiedt, uit neiging tot den sterken drank, maar omdat het voor onzen toestand een waar geneesmiddel was, op het "einde onzer ellende". En om den kostelijke drank te beter te genieten, mengden wij hem met water en lieten den beker, het stuk eener kalebas, driemaal rondgaan, altijd met dankbaar hart jegens het Opperwezen, welks bescherming wij niet tevergeefs hadden afgesmeekt, en dat de wilde volken in de streken welke wij doortrokken als het ware ten onzen behoeve met zachtheid begaafd had.

Ik teeken hier aan, dat de beide stukjes zilvergeld, van Nederlandschen stempel, vervolgens te *Inhambanie* voor een' zeer hoogen prijs verkocht zijn en aldaar als medailles, tot aandenken aan onze wondervolle redding, beschouwd werden.

Wij onderzochten wanneer onze koerier kon terug zijn, hij antwoordde ten vier ure. De tijd scheen ons zeer lang, en, ongewis wat het gevolg onzer dépêches zoude zijn, zonder vooruitzicht van voor den dag van heden of morgen voedsel te bekomen, wachtten wij met ongeduld op dat uur. Eindelijk zagen wij hem van verre, den naasten weg door het digte bosch gekozen hebbende, buiten adem naderen, en verhieven een' vreugdekreet. Hij bragt ons, door zijne levendige gebarentaal de tijding, dat er eene boot in de nabijheid was, maar dat wij hier den nacht nog moesten doorbrengen. Wij wilden liever dadelijk vertrekken; elk onzer vergat zijn leed op deze blijde boodschap, want aan een' gewenschten ontvangst konden wij nu niet meer twijfelen, en wij schreven het aan de Portugeesche bedaardheid en besluiteloosheid toe, dat men ons niet door eenige Europesche ingezetenen liet begroeten. Geene pijn maar eene grootere vreugd verbeidde ons. Met elkander, onder het lommer van een' zwaren kalebasboom pratende, werden wij verrast door het verschijnen van drie blanke heeren, waarvan een in uniform, die met snelle schreden op ons aankwamen. Ons in de Fransche en Engelsche taal begroetende op eene wijze die het medelijden dat wij hun inboezemden, buiten twijfel stelde, en thans eene onbeschrijfelijke vreugde uitdrukte, van in de gelegenheid te zijn, ongelukkigen te kunnen helpen. Op hun onderzoek naar het beschaafdere gedeelte van onzen troep, namelijk den kapitein, de stuurlieden en de beide passagiers, vormden wij eenen kring om hen, en ontvingen zulke hartelijke, teedere bewijzen van deelneming en vriendschap, alsof wij onze beste vrienden en betrekkingen hadden wedergevonden, minder door woorden, dan door blikken en daden.

Het genot van zodanig een oogenblik kan ons met het noodlot verzoenen, al had het ons de hardste slagen toegebracht. Zij verklaarden dat zij, na hetgene wij doorgestaan en zij van onzen zeilmaker vernomen hadden, onze redding als het grootste wonder beschouwden, en nog meer, dat wij zonder verdere achterlating of verlies van manschappen, deze landreis hadden afgelegd.

Dat het Portugesche Gouvernement van LORENZ MARQUEZ, (de Lagoabaai, zie 16 April) met de kaffernegers in oorlog was, en waren wij verder zuidwaarts gestrand of voortgetrokken, de dood voor ons allen waarschijnlijk. gewis zouden zijn geweest. Dat ook in deze omstreken eenen sterke vijandelijke partij te duchten was, die geheele negerijen verwoest had, en de ingezetenen van *Inhambanie* in gestadige vrees hield. En eindelijk, dat het Portugesche Gouvernement geenen invloed over de inlandsche hoofden, of zoo als zij door de Portugeschen genoemd worden, Reguli bezat, dan voor zooveel deze door de ruiling van ijzerwerk, koralen of andere sieraden of weeldeartikelen der kaffers, tegen ivoor, hippopotamustanden, was en andere producten, aangespoord werden om met de Europeanen te verkeren. De aandoenlijkheid van het tooneel, waarin onze legerplaats nu veranderd was, laat zich niet beschrijven. De bij velen in gevoelloosheid ontaarde neerslagtige stemming maakte plaats voor een lang gemist gevoel van vreugde, dat zich eensklaps over het geheele gezelschap verspreidde, en door de ellende ter nedergedrukte veerkracht deed herleven; zij schonk het zelfgevoel weder, mensch te zijn; het verledene was uitgewischt en slechts aangename gewaarwordingen schakelden zich nu aaneen. De zeilmaker was ook meegekomen en verhaalde ons hoe menschlievend hij door den Gouverneur en de burgers was ontvangen, schoon men hem niet wel had kunnen verstaan; dat men dadelijk een' trein draagstoelen, slaven en levensmiddelen in gereedheid had gebracht, om ons, onder het geleide van een gewapend detachement, tegemoet te gaan, doch dat dit, bij de

aankomst van den Regulus en nadere berigten van ons, overtollig was geworden. Dat hij op zijne reis, slechts door weinig Negers vergezeld, in gestadige vrees was geweest voor vijandige aanvallen van menschen of wilde dieren, en onder anderen des nachts in een bos gelegerd zijnde, een' troep dieren gezien had, naar herten gelijkende, doch grooter en met regt vooruit staande lange hoornen, die regstreeks op het vuur aankwamen, 't welk hem zeer had doen schrikken; doch dat dezelve op eenen kleinen afstand halt hielden en na hem een oogenblik bekeken te hebben, regtsom keert gemaakt hadden en met vervaarlijke snelheid een anderen weg gekozen. Dat waren wellicht wilde buffels.

Deze heeren waren door den Gouverneur van *Inhambanie* verzocht, daar zij Fransch en Engels spraken, ons af te halen.; zij hadden die taak geredelijk op zich genomen, als hebbende reeds op het ontvangen der eerste tijding daartoe onmiddellijk toebereidselen gemaakt, en zoveel kleding bijeen gebragt. als in den haast maar enigzins mogelijk geweest was, ten einde ons vooreerst te bedekken; eene grote weldaad voor ons want na nu eens de mouwen, dan de kraag, vervolgens de slippen onzer hemden en zoo ook de pijpen onzer broeken te hebben afgescheurd tot inruiling van voedsel, waren wij bijna zo naakt als de negers zelve, met welke wij verkeerden.

Nu kwam ook een trein van neger-slaven, beladen met wijn, brandewijn en provisien. De Koninginnemoeder, eveneens teruggekeerd, spreidde matten op den grond en schonk spijzen voor het feestmaal dat zo keurig was en met zulke treffende bliken van van medelijden en dankbaarheidgevierd werd als ooit onder menschen kan hebben plaats gehad.

En schoon de doorgestane gevaren en de gelegenheid waarin wij geweest waren en ons nog bevonden, om onze wijsbegeerte uit te oefenen een' diepen en blijvenden indruk op de ziel en het karakter van meer dan een' gemaakt hadden, was hier toch alle zweem van ernst verbannen. De kostelijkste wijnen van Xeres, van Porto en Lissabon waren wellicht nimmer beter besteed noch genuttigd dan bij deze gelegenheid: voorwaar wie de waarde van de edelen voortbrengselen van het zuidelijk Europa, welke de geesteloze Fransche wijnen verre achter zich laten, moet ontbeerd en geleden hebben gelijk wij. De equipage vergastte zich op echten, ouden Spaanschen wijn en brandewijn en elk onzer was nu regt in de gelegenheid om aan de eischen van de maag te voldoen, zonder zich evenwel te schielijk te overladen, want onze gastheren hadden niet alle spijzen en dranken in eens opgedischt, maar lieten die met tusschenpoozen opdienen. Zelfs voor den geest was er gezorgd: er bevonden zich namelijk onder de bagaadje boekwerken van de nieuwste Fransche schrijvers, alsmede Tasso's *Bevrijd Jeruzalem* en *De Geroofde Emmer* in het Italiaansch, want een onzer bezoekers was een Bolognees en men had gemeend deze galanterie aan onze jonge dame verschuldigd te zijn, die echter ongelukkig nauwelijks Nederduitsch kon lezen, en welke men voor eene dame van rang had gehouden. Voor dit meisje had de Gouverneur eene Corbeille bij de vrouwelijke inwoners der stad tezamen gebracht, welke inhoud haar wonderwel te pas kwam; wijl zij, ofschoon wij bezorgd geweest waren haar op den betamelijkst mogelijken voet te houden, bijna even zo naakt was als wij.

De heer Reverchon had haar nog zijn eigen eenig hemd gegeven, maar zij was van roodgestreept katoen, en zij had daarmee gehandeld als de matrozen met hunne roodwollen hemden. Onder vrolijke bedrijven, bij bekerklank en, toen de wijn of brandewijn

begon te werken, onder gezang, werd de avond doorgebracht tot laat in den nacht; en even alsof wij een nieuw leven aangevangen hadden, konden slechts weinigen slapen.

Voor hem die er zich op toelegt een waarnemer en navorscher der menschelijken karakters en der uitboezemingen van het hart in leed en vreugde te zijn, was hier eene rijke stof tot een' heerlijken oogst te vinden. Ook onze Koning was zeer vergenoegd want hij was erfgenaam geworden van onze ellende, dat is, hij kreeg alle de overblijfselen der oude kleedingstukken die wij missen konden en door nieuwe vervangen waren, ofschoon er nog geen genoegzame voorraad was om aan allen eene betamelijke dekking te geven.

Den 26 April. Met de opgaande zon zeiden wij aan het verblijf onder het negergeslacht vaarwel, nadat wij ook nog het genoegen gesmaakt hadden aanschouwers te zijn van den' Afrikaanschen dans, dien de bewoners van het dorp voor hunnen Koning uitvoerden, na door onze vrienden beschonken te zijn met een weinig brandewijn, waarvan, ongelukkig genoeg voor het menschdom, ook dit volk een groot liefhebber is. Hij bestond daarin dat de jonge mannen en vrouwen met handgeklap en geschreeuw heen en weder of in een' wijden kring met bachanalische ongeregeldheid rondliepen en groene boomtakken op en neder zwaaiden, terwijl de mannen lansen, pijl en boog, en schilden, gemaakt van hippopotamusvellen opvatteden en zich in postuur stelden, doch geene bewegingen maakten of ook wel de instrumenten bespeelden die wij hiervoor genoemd hebben, welke in de naburige bosschen en heuvels een' wonderlijken weêrklank vonden.

De Etat Major (officiers en passagiers) was nu gekleed in witte hemden en groflakensche broeken, met lange baarden, het haar sedert, lang niet gekamd en door de morgenlucht wild bewogen; ook met laarzen aan, waarvan echter, ongelukkig genoeg, voor mij geen groot genoeg waren, zo dat ik vooreerst nog barrevoets bleef; de matrozen mede enigzins uitgedost, de een met een hemd, de andere met eene broek. Het meisje vooraan in een draagstoel, door vier slaven gedragen. Dus trokken wij af en passeerden velden van buitengewone vruchtbaarheid, die sporen van cultuur droegen, doch thans onbebouwd waren en gingen vervolgens door een groot dorp. Dit bestond uit honderde van hutten, welke ledig stonden, de deuren met stokjes dichtgemaakt, omringd met tuinland, waarin moeskruiden met onkruid gemengd groeiden en eene ontelbare menige van klapperboomen, de eerste welke wij hier te lande ontwaarden. Onze gastvrienden verhaalden, dat deze schone Negorij eenigen tijd geleden verwoest was door eene horde kaffer-negers, uit de binnenlanden afgezakt, waarvan het aantal twintigduizend opgegeven was, tegen welke de toenmalige Gouverneur, met eene magt van twee duizend man Europeanen en kleurlingen en twee veldstukken in het veld was gerukt doch onverhoeds door den in het hooge gras der savanne en in de bosschen verborgen vijand overvallen, afgemat en vermoeid en, de ammunitie verschoten zijnde met al de zijnen vermoord was geworden behalve slechts een Europeaan, die den strijd was ontsnapt en de tijding van dit verschrikkelijk ongeluk had overgebracht. Dat men tevens gevreesd had, dat zij na de nabijgelegene negerijen en het gevangen nemen of verjagen der bewoners ook de stad zouden hebben aangetast, die nagenoeg geheel van verdedigers ontbloot was en waaruit de weerloze van echtgenoot en vader beroofde vrouwen en kinderen zich in het fort geborgen hadden, hetwelk zoo

zwak was dat het onder den eersten aanval zoude zijn bezweken, doch dat dezelve als door een wonder was verschoond gebleven, hebbende zich den vijand, geen vee om te roven en ook geen levensmiddelen meer vindende in het binnenland teruggetrokken, zonder dat men wist werwaarts en of en wanneer hij zoude goedvinden terug te keren. Dat zich na dien tijd eene menigte der verjaagde en geen levensonderhoud vindende negers van de omstreken zich vrijwillig als slaven bij de Europeanen aangeboden en zich zelve voor kleinigheden verkocht had, om niet van honger of door de wreedheid des vijands te sterven.

Intusschen waren wij de boot genaderd, in welke wij gedragen werden op de schouders der slaven en onder het half vrolijk, half weemoedig geluid van een beurtgezang van zestien roeiers, en, het zeil door eenen zachten oostenwind gezwollen zijnde, werden wij stadwaarts gebracht.

De hippopotamus doorkruiste in de verte de moerassige monden van eenige kleine, hier en daar hunne geringe bijdrage met een' zachten loop aanbrengeende riviertjes, die alle in de nabijheid hunen oorsprong uit meren nemen; talrijke groepen van flamingo's wier schoone pluimaadje in de zon schitterde, zwommen op en neder in hunne jagt op visschen, of verhieven zich uit de met riet bewassene oevers der baai van *Inhambanie*, welke ongeveer 12 geogr. Mijlen in het land dringt en hier omtrent eene mijl breed doch slechts tot aan het fort voor schepen bevaarbaar is; deze kunnen niet anders dan met den springvloed in- of uitlopen, wegens het rif dat voor de baai ligt. Visch en Canarones worden hier in menigte gevangen, doch niet door de zorgelooze Negers, welke in hunnen natuurstaat geen lust gevoelen om de zee te bevaren, ja niet eens de talrijke binnenwateren. Niet een vaartuig, noch groot, noch klein, hebben wij bij dat volk op de gansche kust gezien, slechts wanneer zij, van hunne vrijheid beroofd, bij den Europeaan of Arabier in lijfeigenschap zijn, leeren zij niet alleen visschen, roeien en ter zee varen, maar ook alle mechanische verrigtingen met de grootste vaardigheid en netheid ten uitvoer brengen.

Het passeren van rivieren of meeren, indien dezelve niet doorwaadbaar zijn, doen de Negers doorgaans met vloten, met behulp van touwen, en wanneer Europeanen binnens lands reizen, voeren zij gewoonlijk ligte kanos, van boomschors aan elkaar genaaid en gebonden, tot dat einde mee.

De eigenaar der boot was Mr. Farnesi, geboortig van Bologne, agent eens koopmans te Lissabon, bezitter van een voor dit land schoon stenen huis en van vele honderden slaven en eene afzonderlijke wijk bewoonende. De andere twee Heeren waren Franschen, de een heette L. Antheaume, kapitein van het schip *Vulcain* van Nantes dat op de bank gestooten had tengevolge van onvoorzigtigheid, hebbende geen loods afgewacht, doch lading en equipage waren gered; de andere was J.F. Bataille van Mauritius, 1e luitenant honorair van de Portugesche marine, maar wegens zijne staatkundige gevoelens van *Mosambique* naar *Inhambanie* verbannen, zonder tractement te genieten.

De koning, wiens naam wij leerden kennen: Inhammorloega, vergezelde ons, benevens de koninginnemoeder, welke laatste pisang, visch met den angel gevangen, melk van haar vee, klapperwater waarvan suiker, brandewijn en azijn gemaakt wordt, en olie van pistaches naar *Inhambanie* bragt.

Om tien ure verhieven zich tusschen kokospalmen en ronde, naar bijenkorven gelijkende negerhutten, de platte daken en balkons van de witte huizen der stad en de muren van het fort, een lang ontbeerd gezigt en ten elf ure kwamen wij voor de fortres aan, waar alle notabelen verzameld waren en met ongeduld op ons wachtten.

Een aantal draagstoelen was gereed om ons uit de boot te lichten, wijl dezelve, nu laag water hebbende, op een' afstand van den oever moest blijven liggen, en zoo bereikten wij, twintig in getale, het Hotel de Ville.

De ontvangst was zeer minzaam en aandoenlijk: de Governador Don J. Candido Monles, capitan Mor (majoor, doch bij het leger slechts den rang van kapitein effectief bekleedende), aan wien wij bij naam en rang door onze nieuwe vrienden werden voorgesteld, bewees ons de grootste beleefdheden, onderzocht met deelneming naar onze lotgevallen en verzekerde ons alle hulp te zullen bieden waarop wij, zoals hij zeide, door het noodlot, eene maar al te gegronde aanspraak hadden verkregen, en welke hij en de plaatselijke autoriteit en ingezetenen ons zouden kunnen verschaffen. Dat het te betreuren was dat deze hulpbronnen niet zo ruim waren als hij wenschte, ten gevolge van den gedrukten staat van verkering met de binnenvolkeren en de onzekerheid waarin met zich bevond nopens derzelver bedoelingen.

Waarop ik bij den Feitor of burgerlijken gezaghebber, tevens kashouder, inspecteur, betaal- en havenmeester, de heer Reverchon bij Mr. Farnesi, de kapt. Bouman bij den gouverneur, de 1e stuurman bij den vrederegter en de 2e bij een' rijken koopman, don Andre Lopez, ingekwartierd en onthaald werden op een ontbijt bij den heer Farnesi aan ons en alle aanzienlijke burgers der stad gegeven; de smakelijkste vleeschgeregten, de Europesche, hier gecultiveerde groenten, de keurige zuidelijke wijnen, welke naar landsgebruik de tafel deden buigen, waren wel een uur lang het voorwerp onzer verschillende genietingen, en even nieuw voor onzen smaak als noodzakelijk voor het ligchaam. Onderscheidene toasten ter onzer eere werden gedronken, en daarna elk onzer door de genoemde burgers of ambtenaren naar zijn verblijf geleid of door slaven gedragen.

De matrozen, voor welke een vette os geslacht, en rijst en hoenders in gereedheid waren, werd een afzonderlijk lokaal aangewezen, en aan het meisje een familiekring van dames, in welke zij door de fatsoenlijke klasse der ingezetenen onthaald werd als de koningin van de dag en onderhouden met alle mogelijke tederheid en gedienschtigheid.

De eerste dagen van ons verblijf alhier werden besteed om ons te kleden, te reinigen en onze wonden te laten verbinden, waarbij wij de handigheid en ervarenheid der Negervrouwen moesten bewonderen: geneesheeren zijn hier niet. Door middel van pappen en gekauwde bladen van zekere planten heelden zij zwaren ontstekingen en kwetsuren binnen korten tijd, en, schoon de gevolgen der vermoeijngen, de zwaarste wonden aan de voeten, de zwellings der beenen, zich nog maanden daarna deden gevoelen of zichtbaar waren, was toch het gevaar voor ernstiger gevolgen door de hulp dier vrouwen weldra overmeesterd, en de gastvrije, zorgvuldige behandeling, die wij in het algemeen van de Portugesche kleurgenoten ontvingen, en welke wij van onze eigene landgenoten niet beter konden verwachten, bevorderde de herstelling onzer krachten.

Ofschoon de honger nog immer zo groot was dat wij in de eerste acht dagen niet genoeg konden eten, en onzen vrienden zorg

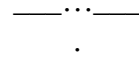
droegen ons de voedzaamste spijzen dikwerf, doch in kleinere hoeveelheid dan onze eetlust begeerde toe te dienen, zoo dat de maag nimmer ledig was, gevoelden wij geene slechte spijsvertering, waarover de Europesche ingezetenen steeds klagen; en de kracht van de Portugeschen wijn, matig genuttigd, deed het overige om de natuur, en met haar de geest, in hunnen natuurlijken toestand terug te brengen.

Aan rundvleesch, dat zo smakelijk, vet en zacht was als in Europa, hoenders die alhoewel klein, toch vet en goed van smaak waren, visch, oesters, voortreffelijke Europesche groenten, welke hier welig in de tuinen op zandgrond geteeld en vlijtig met water, waartoe zij putten graven, besproeid worden, was geen gebrek, en alzoo deden voedsel, luchtgesteldheid, rust en de omgang met beschaafde menschen wonderen. Verlustigd werden wij door de guitar onzer gastheeren, die zich dikwerf vereenigden, wanneer zwaarmoedige herinneringen, de gedachte aan het verre vaderland, en het aandenken onzer dierbaarste betrekkingen de vrolijkheid dreigden te verbreken; het gezang waarvoor de schoone Portugesche taal bijzonder geschikt is, deed niet minder; gevolgelyk zagen wij, die in den eersten tijd het bed niet konden verlaten dan op de handen der slaven, onze uitwendige gesteldheid gelijken tred houden met de inwendige en verstandelijke; en weldra waren wij in staat tot de verdere reis naar *Mosambique*, die daar hier geene gelegenheid naar andere plaatsen is, het vurig gewenschte oogenblik van het wederzien nog verder zoude verwijderen !

III

LAGOA-BAAI, INHAMBANIE, SOFALA

EN QUILIMANE OF RIOS DA SENNA

Dit zijn de namen der Portugesche volksplantingen op de oostkust van Afrika, bezuiden Mosambique, wanneer zij namelijk de benaming van volksplanting verdienen. Voor omtrent driehonderd jaren was het, dat de eerste ontdekkers van Indië deze kust erkenden en de etablissementen stichtten, waarvan Sofala, het oudste en de oorspronkelijke hoofdplaats, schoon nu in verval, nog al de blijken draagt van vroegere grootheid.

Portugal, dat door het bezit van Brazilië, zich om deze uitgestrekte, aan natuurvoortbrengsels rijke kust slechts in zo verre bekreunde. als voor de levering van het benodigd aantal slaven in het belang van die Akerikaanse kolonienoodig was, heeft zich na het verlies der laatstgemelde te zeer bezig gehouden door den geest van omwentelingen, die dat schoone land, het paradijs van Europa., teisteren, en na het verbod van den slavenhandel, t welk Afrika, zeer ten onregte, zijne belangrijkheid heeft doen verliezen, niets gedaan om nut te trekken van eene bezitting die behalve hare natuurlijke gesteldheid boven de Oost-Indische koloniën, het onberekenbare voordeel oplevert, dat werklieden er hetzij die onder den naam van slaven aangeschaft of als arbeider voor hunnen leeftijd vrijwillig verbonden worden, zeer goedkoop te verkrijgen en te onderhouden zijn; menschen tot allen werktuiglijken arbeid bekwaam, schoon de Portugezen hun alle verstandelijke vermogens afstrijden, ja hen met de dieren gelijkstellen; en die, wel behandeld wordende, zich gaarne aan de genoegens gewennen, welke de betere inwoning, kleeding en voeding der Europeanen hun aanbieden. Zij hebben slechts het besef van afhankelijkheid noodig, om aan beschaafdheid en nijverheid den toegang tot hunnen hutten te verlenen. Want dusdanig kenmerkt zich ook bij dit groote volks mensen karakter, dat hij duizende jaren noodig heeft om vanzelf tot een' trap van zedelijke volmaaktheid en betrekkelijken voorspoed te geraken, dien hij, door eene welgeplaatste uitwendige kracht, in weinig jaren zoude kunnen bereiken: en in zulke gevallen zouden zulke middelen, die in anderen despotisch konden genoemd worden, wonderen uitwerken.

Trouwens de geschiedenis der oudste vrijdenkendste volken levert daarvan voorbeelden in menigte; zij stelt de

alleenheerschers als weldoeners van het menselijk geslacht voor en stelt het met de goden gelijk, die men heden ten dage met den naam van dwingelanden zoude bestempelen.

Het ijverig verlangen, door de kaffernegers die wij bezocht hebben, aan den dag gelegd, om voorwerpen van Europesche kunstvlucht, zelfs van den grofsten stempel, in hun bezit te krijgen, toont overigens duidelijk aan, dat, werd er een verlicht stelsel van regering en aanplanting gevolgd, slechts weinig voorbeelden noodig zouden zijn, om deze halfwilden te bewegen de genoegens in te oogsten van eene meer uitgebreide cultuur, veefokkerij, betere huiselijke inrigtingen en vertier. Voor vreemden ondernemingsgeest, met openbaar geweld gepaard, is de kust ongenaakbaar door het voorliggend rif; zelfs de weinige kreek of baaijen, welke havens vormen, zijn door de natuur op dezelfde manier beschermd. Hieraan is het toe te schrijven, dat in den tachtigjarigen oorlog de Nederlandsche vlag, hoe ondernemend ook, geene pogingen aangewend heeft, om zich van deze, destijds veel rijkere bezittingen meester te maken, ofschoon toen de weg naar Indië doorgaans door het kanaal van *Mosambique* genomen werd.

Er is, wel is waar, tijdens de overheersing van Portugal door Spanje, op de laatstgemelde vesting eene poging door de Hollandsche vloot gedaan, doch met geen gelukkigen uitslag bekroond geworden. Deze Negers zijn over het geheel zachtvaardig en vrij van hevige hartstochten, doch, wanneer zij erg mishandeld of door een hunner hoofden (want men ziet onder hen nu en dan ook zoogenaamde groote, eerezuchtige mannen oprijzen,) opgeruid worden, alsdan geraken zij wel eens in woede, welke echter geen zoo wreedaardig en verraderlijk karakter aanneemt, als die der volkeren van den Indische Archipel.

Twee jaren geleden, had de kapitein van een' slavenhaler (want zoo noemt men de schepen, tot den slavenhandel uitgerust, welke destijds reeds verboden was,) van Havannah, in de baai de Lagoa (op 26* Z.Br.) een goedkoop en bespoedigend middel gevonden, om eene lading te bekomen. Hij liet eenige vaten brandewijn op het dek openslaan, en het aantal Kaffers van de nabij liggende negerijen aan boord gekomen, hetzij omruilingen te doen, hetzij uit nieuwsgierigheid of om te stelen, zich daaraan vergasten. Ongelukkig zijn deze menschen zeer grote liefhebbers van dien sterken drank, en de Europeanen, laag genoeg, om die neiging eerder aan te kweken, dan tegen te gaan. Zij werden danook spoedig beschonken en zijn anker lichtende, verliet de kapitein baai en kust, zonder acht te slaan op het plaatselijk gezag.

Schoon het etablissement aan de even gemelde baai (wel te onderscheiden van de Algoabaai) reeds eenige honderd jaren bestaat, is het fort aldaar toch niets beters dan een groot gepalissadeerd vierkant, waarin eene compagnie artilleristen en een van cascadores bezetting houdt, nauwelijks veertig man sterk, gecommandeerd door eenen Governador Capitan Mor, en de noodige officieren; want deze zijn altijd compleet, en worden gewoonlijk derwaarts uit *Mosambique* gebannen. Een gering aantal Europeanen woont in de nabijheid, ook gedeeltelijk bannelingen, die door den handel in ivoor van olifanten en rhinocerossen, slaven en ververschingen voor de schepen gelegenheid genoeg vinden, om spoedig een' staat van voorspoed te bereiken.

De baai is groot en onder het, in den achtergrond derzelve gelegen fort, zeven vadem, en diep, doch niet vrij van zandbanken.

Zij wordt veel bezocht door Noord-Amerikanen, die er op de walvischvangst komen; het is zeker, dat de winst hiervan belangrijk moet zijn, wijl het aantal der zoogdieren, door ons, op onze reis in de boot gezien, zeer groot was, en dat der schepen, ofschoon destijds niet door ons gezien, hoe vurig wij zulks ook tot onze redding gewenscht hadden, niet minder.

Dit is een tak van zeevaart, waarvan de Noord-Amerikanen zich grotendeels meester gemaakt hebben. De maanden van Mei tot October worden voor deze wateren als de gunstigste beschouwd; voor het overige van 't jaar trekt de walvisch weder naar den Zuidpool. De vangst strekt zich uit het kanaal van *Mosambique* tot op 11° Z. Br.

De Rio Georgio uit het N., de Dundao uit het O., en Maporta, storten zich uit in de baai Lagoa, doch zijn van geene aanmerkelijke grootte, noch bevaarbare diepte, maar leveren eene rijke jagt op van olifanten en rhinocerossen; zij onderscheidt zich door hare moerassige oevers.

Ettelijke ondiepe armen van die baai spreiden zich uit in onderschiedene rigtingen, tusschen de met bos bedekte heuvelruggen van het land, onder den naam van Dembe Z.O., Matol N.O. enz. dus genoemd naar de volken, die in de nabijheid wonen; binnenslands vindt men overal landzeeën of meren van zoet water, die in den zomer gedeeltelijk uitdrogen. Ten Zuiden vant fort is het land der Demby's tamelijk goed door dien kafferstam bebouwd; dat der Mattol's en Mofomo's O. en N.O. en der Mabota's ten Noorden. De dieper in het land wonende stammen zijn onbekend, want nog nimmer heeft een Europeaan het gewaagd van Lagoa of *Inhambanie* in hetzelfde door te dringen. Doch het onderscheid der Kafferstammen bestaat wezentlijk slechts in de wijze van tattooëring, welke wij beschreven hebben.

Wanneer zij op den voet van vrede zijn, alsdan verkeerden deze volken gaarne met de Europeanen, en verruilen de opbrengst hunner velden en jagttogten, die zich tot diep binnens lands uitstrekken, tegen ijzer, koperen sieraden, grove blaauwe katoenen lijnwaden en kleine witte of gekleurde koralen. Deze laatste worden op garen geregen; twaalf vademen of vierhonderd strengetjes daarvan hebben de aangenome waarde van twee pesos of piasters; een stukje zeer grof en dun geweven blaauw katoen, door de Portugezen en Kaffers Zwartes¹¹ genoemd, twaalf oude ellen lang en 1 1/4 breed, heeft eene gelijke waarde .

De militairen worden op de geheele kust in deze munt betaald, behalve te *Mosambique*, de hoofdplaats, waar gouden, zilveren en koperen munten genoeg in omloop zijn. Op alle de vier hierboven gemelde stapelplaatsen voor den handel met de binnenvolken bepaalt die muntspecie, naast het ijzerwerk, de wederkeerige verrekening, zij wordt bij lands kassen aangenomen, doch niet bij in- en uitgaande regten. Een stuk geel was, wegende omtrent drie pond, en in een' zekeren vorm gegoten, wordt eveneens voor geld

¹¹ Deze naam schijnt van Nederduitschen oorsprong te zijn, wijl men vroeger in Spanje en Portugal de lijnwaden uit de Nederlanden betrok, welke nu door de Engelsche fabrieken van de markten der wereld verdrongen zijn. (noot van de schrijver)

berekend tegen twee cruzzaden. Het was is er in overvloed, en bij Europesche ingezetenen wordt geen ander licht gebezigd; hetzelfde wordt gebleekt in de zon, nadat de kaarsen getrokken zijn. De bevolking van de Lagoabaai, onder Portugeesch gezag, wordt berekend op 2000 Europeanen, eenige Mooren, en 200 slaven, doch was vroeger aanzienlijker en kon, daar het eene der beste ankerplaatsen is, oneindig grooter zijn wanneer een verlicht stelsel van bestuur ingevoerd werd, en de Europeaan, in stede vanop eene, maar al te hebzuchtige wijze met de wilden te verkeren, hun het land leerde verbouwen.

Bazaars bestaan hier op de gehele kust niet. Negers, met goederen binnen komende, leggen hunne wapens neder voor de hut waar zij gepraaid worden, en de ruiling wordt begonnen: als het voorstel van verevening aan de partijen niet behaagt of voldoet, en het verschil door aftrekking of bijvoeging niet wordt opgeheven, gaat de verkoper verder, totdat hij betere voorwaarden vindt, of zoo hij daar in niet kan slagen, keert hij tot den eersten bieder terug. Op gelijke wijze handelt men hier te lande op alle plaatsen en het gaat daarbij zeer vreedzaam toe; de Kaffers, zeer leerzaam zijnde, maken zoo zij veel met de Europeanen verkeerden of in derzelve nabijheid wonen, zich daarbij spoedig de meest gebruikelijke woorden der zachttoonige en welluidende Portugesche taal eigen, en worden tevens bekend met de termen der beleefdheid, die zij vooaral in dat geval gebruiken, wanneer zij de *giribita* of *agua* ardente ruiken, waarvan zij gaarne een slokje tegen de grootste bewijzen van eerbied en onderdanigheid inwisselen: eene huldiging, welke de eenige is waarop het Portugeesch gezag zich kan beroemen. Tengevolge van bovenvermeld onmenschelijk gedrag van de slavenkapitein, waren de vriendschappelijke betrekkingen tusschen de opgenoemde volksstammen, en de Portugesche bezitting van Lagoabaai verbroken: een openbare oorlog met de meest beledigde was van gevolg dat de toestand der Europeanen, ofschoon geene schuld hebbende, aldaar ten uiterste gevaarlijk werd: in onderscheidene uitvallen was men niet al te wel geslaagd en had men voor het zwak garnizoen zeer beduidend verlies geleden, doch daar de Kaffers slechts voor weinige dagen te velde trekken en terugkeeren zodra de voorraad van mais of gierstmeel, dien zij van huis hebben medegenomen, op is en bovendien elk Europeesch burger zich in een' behoorlijken staat van tegenweer gesteld heeft door het barricaderen zijner woning, en het wapenen zijner slaven, wier getrouwheid hem gebleken is, was het gevaar van geen langen duur. Terwijl de aanlokkelijkheid des handels den vijand zelven aanspoort om opnieuw met de blanken te verkeerden, ziet men aldaar het voorbeeld, dat te midden van den oorlog de wapens voor een oogenblik nedergelegd worden om ruilingen te doen; een onbetwistbaar bewijs van den magtigen invloed welchen handel en scheepvaart op de ruwste gemoederen kunnen uitoefenen, en van het goede dat daardoor voor het menschelijk geslacht kon worden bewerkt, wanneer de menschenliefde niet door winzucht onderdrukt werd.

Men zal vragen, of er geene gemeenschap met de Britsche bezittingen van de Kaap de goede hoop bestaat, nadat de Engelschen met hunne landontginning zoo zeer noordwaarts zijn voortgedrongen. Neen, ook niet de minste, noch te water, noch te land, en trouwens is de afstand tusschen dit uiterst zuidelijk gelegene. militair en nauticaal punt der Portugesche heerschappij in Oost-Afrika nog steeds zoo wijd van de eerste Britsche volksplanting verwijderd, dat er nog wel eene eeuw noodig is om beide grenzen met elkander te verbinden. Ook zijn de Portugezen daarnaar niet zeer verlangende, daar de Engelsche invloed. welchen de Britten zelven

bescherming gelieven te noemen, doch waarbij zij, meester van Portugals geheelen handel zijnde, een ruim voordeel vinden, hun tot een' grooten overlast strekt, en zij in het gevoel hunner onmagt liefts alle botsingen of onaangename ontmoetingen trachten te vermijden. Zij hebben aan dezen kant ook een' goeden voormuur aan de talrijke volkstammen der Kaffers, die nog niets van Engelsche tusschenkomst weten. Het leenroerig bondgenootschappelijk staatkundig stelsel van dat volk maakt het ook vooreerst sterk genoeg tot wederstand, en, dat zij dien niet schromen daarvan hebben zij reeds bewijzen gegeven.

De gemeenschap van Lagoabaai met de hoofdstad *Mosambique* is bedenkelijk door een menigte wederwaardigheden welke het plaatselijk gezag niet kan te boven komen, zo dat zij somwijlen vele maanden lang afgebroken is. Aan gouvernementsvaartuigen is volstrekt gebrek, slechts een schooner bevindt zich ter beschikking van den Gouverneur-Generaal, staande onder het commando van een' officier, die een Franschman is. Zoo dat daar die schooner afwisselend naar vijf of zes verschillende plaatsen gaan moet, tot elke reis twee a drie maanden noodig zijn en hij buiten dien tijd ververschen of repareren moet, de beurt zelden aan aan den verst afgelegenen post komt. Binnenslands 't welk spoediger gaan zoude, bevinden zich geene posterijen, wijl er geene Europesche planters gevonden worden, en de inlandsche Reguli, onder geen algemeen gezag staande met de etablissementen *Inhambanie*, *Sofala* en *Quilimane*, zoodat er ook geene andere gemeenschap bestaat dan door een of twee schepen 's jaars, welke door een' koopman van Lissabon, dien men Don Vincento noemt, herwaarts gezonden worden en gewoonlijk alle plaatsen op de kust aandoen; zijnde dit het eenige Portugesche handelshuis, dat met *Mosambique* en deszelfs onderhorigheden handel drijft.

De commandant van Lagoabaai helpt zich zelven en doet alzoo, hoe en wat hij verkiest, en schoon bij hem geen vaartuig mag aandoen of handeldrijven, zonder vooraf te *Mosambique* geweest te zijn, (force majeure uitgezonderd) of vergunning van Portugal te hebben meegebracht, loopen evenwel de Noord-Amerikaanse, Fransche en Spaansche schepen naar welgevallen uit en in.

Inhambanie, temidden der woonplaatsen van den volksstam van dien naam, die men het rijk van *Inhambanie* pleegt te noemen, benoorden kaap Corietos gelegen, is eene groote negerij aan de zuidzijde der baai, op een' grooten afstand van de zee gebouwd: bij hoog water is zij geheel van het vasteland afgesneden, doch de ebbe laat zelfs een groot gedeelte der baai droog.

Zij bevat eene bevolking van omtrent 500 Europeanen en 5000 slaven, over eene oppervlakte van eene vierkante mijl. De Regulus, aan welke deze grond vroeger behoorde, en waarvan de voorouders de verkoop aan de tegenwoordige bezitters voor een vat brandewijn tot stand gebragt hebben, woont in een gehucht, niet ver van de zoogenaamde stad; hij leeft vreedzaam met en ongemoeid door de Portugezen. De grond is zandig, zodat men in de straten wel tot aan de enkels erin zakt, maar toch vruchtbaar.

De Europeanen wonen in steenen huizen, ruim en luchtig gebouwd, met balkons en platte daken, of met stro gedekt waarnaast zich bemuurde moestuinen aansluiten, welke bezet zijn met kokospalmen. Onder de schaduw dezer boomen, die hunne altijd groene rijke kruinen boven de hoogste huizen verheffen, zijn de hutten der slaven opgeslagen, in den vorm van die der vrije negers, welke wij in het binnenland zagen. Schoon kalk en steen, de eerstgemelde van schelpen, die in eene verbazende menigte de oevers der baai bedekken, de andere van de koraalriffen, goedkoper en benevens de beste houtsoorten, voor de moeite van het afhalen

verkrijgbaar zijn, -schoon de eerste de beste neger 't zij vrouw of man, in vier en twintig uren het metselaars of timmermanswerk leert, verkiezen somwijlen zelfs Europeanen de ronde bijenkorf, want hiernaar gelijken zij, tot woning. Een aantal stokken of maisstengels, digt naast elkander in eenen 19 a 20 voet wijden kring in den grond gestoken, drie a vier keeren in het rond aaneen gebonden of genaaid, het dak, spits en rond, eveneens uit een geraamte van stokken met lang gras, riet of kokos- en andere palmladen gedekt, vervaardigd, door twee kruiselings onder hetzelfde bevestigde staken in verband gehouden, en evenwijdig op de wanden gelegd en vastgebonden; en het huis is klaar! Vensters zijn overbodig en zouden ook voor de naakte bewoners, die de koude nachtlucht te duchten hebben niet aangenaam zijn. Slechts eene deur, van dezelfde bouwstoffen zamen gevlochten, (87) vormt den ingang, maar is dikwijls zoo laag, dat men op en voeten er door moet kruipen; de wanden zijn ook nooit meer dan vijf, en bij sommige slechts drie voet hoog, niet omdat het volk klein van gestalte is, integendeel is het nagenoeg van dezelfde lichaamsgesteldheid als de zuidelijke volken van Europa, maar omdat de moeite zoo veel minder en de warmte door de uitwaseming gevormd, wanneer een aantal mannen, vrouwen en kinderen, krom in elkander gekropen, op den blooten zandvloer de nachtrust neemt, grooter is.

De gewone werkzaamheden worden op het dorpsplein of voor elke hut in de vrije lucht verrigt, zijn in de vrije negerijen voor de vrouwen hoofdzakelijk in het bereiden der spijzen, het stampen en schoonmaken van mais, gierst of gedroogden maniokwortel tot meel(farinho de pas), of maniokmeel, waarvan de Portugezen brood en beschuit bakken, die zoo goed is als de Europesche, doch harder en beter bestand tegen het bederf der insekten, en van pistaches tot olie; het maken matjes, manden en zakken; voor de mannen in het kloppen van boombast tot kleedingsstukken, meesttijds tot verkoop; het smeden van messen, kleine handbijlen, gelijk aan die welke gewoonlijk door de Javanen gebruikt worden, en pijlpunten; het vervaardigen van emmers en ander vaatwerk, door het uithollen van ronde houten blokken, en van houten schotels en aardewerk; en alles wat zij doen, geschiedt met zeer eenvoudige gereedschappen. De veldbouw wordt evenzeer door vrouwen en kinderen verrigt, gelijk reeds bij eene andere gelegenheid is aangemerkt.

Onder de Europeanen te *Inhambanie* bevinden zich eenige vermogenden, doch alle, zelfs de soldaten, leven door hun slaven, veefokkerij, namelijk rundvee, schapen met vetstaarten, geiten en pluimgedierte, eer in eene soort van welvaart dan van armoede. Onder de eerste ingezetenen behoort zekere D. Andre Lopez, lid der Junata van de provincie *Inhambanie*, die voor eenigen tijd uit *Mosambique* herwaarts verbannen werd, daar men hem, ten tijde der regering van Don Miguel, beschuldigd had van een zwaar misdrijf, doch zoo het schijnt, voornamelijk om hem de daar te lande verkregene rijkdommen gedeeltelijk te kunnen ontnemen. Maar hij had zich in dien korten tijd alweder hersteld; een groot steenen huis gebouwd, en bezat reeds eene schoone kudde koebeesten van driehonderd stuks, een honderdtal slaven en eene fabriek van ijzerwerk, welke door handen in beweging gebracht werd.

Hij was door den aankoop met den heer Farnesi, van het nieuw, gekoperd Fransch schip *Le Vulcain*, van Nantes, alhier op het

strand gezet, en dat slechts 200 Spaansche matten had gekost, meester geworden van een' grooten rijkdom aan ijzer en koper.

Bovendien drijft hij handel in allerlei Europesche en inlandsche voortbrengsel, en dit alles kan strekken tot een bewijs, dat bij goed overleg van elle omstandigheden voordeel kan worden getrokken, terwijl de onbedachtzame of onnozele arm blijft. Het zij verre dat hij door zijne rijkdommen grootsch zoude zijn geworden: neen zijne tafel en kelder zijn open voor alle zijne, hier aanwezige kleurgenoten, dewijl hij geleerd heeft te beseffen, hoe nadelig de wangunst eenen rijken zijn kan, vooral wanneer hij hoogmoedig is. Wij allen zijn door hem gastvrij onthaald geworden, en wie van zijnen voorraad van kleedingstukken of schoeisel iets kon gebruiken, behoefde hetzelfde slechts aan te passen om het zijn eigendom te noemen. Jammer maar dat de snede zoo klein was dat wij er weinig gebruik van konden maken: wij waren veel grooter en zwaarder dan de meeste hier wonende Europeanen.

Deze Portugeesch maakte dus eene uitzondering op den regel en indien alle zijne landgenooten dachten en handelden als hij, zoude het land weldra onwaardeerbaar zijn. Hij is onophoudelijk bezig met het onderrigt zijner slaven, het aanleggen en beplanten van tuinen, het branden van kalk, het kiezen en doen aanbrengen van timmerhout uit de bosschen en het breken van koraalsteen; waartoe hij roeiers en booten heeft. Zijn huis gelijkt naar eene vesting en is op den hoogsten grond der stad gebouwd, aan het oostelijk einder derzelve, naast een monument ter gedachtenis der constitutie van Don Pedro opgerigt, bestaande uit eene tien voet hooge obelisk, met het wapen van Portugal en Algarve, en het jaartal en de datum der afkondiging. Zijne vrouw onderrigt der slaven in vrouwelijke arbeid, en niemand is werkeloos. Hij heeft een aantal gezonde kinderen; hij zelf, schoon mager en tener, is echter sterk en gezond, en zegt nooit ziek te zijn geweest in een land, waarover alle zijne landgenoten klagen. Daarbij leeft hij niet sober, maar gebruikt de gaven des hemels, schoon niet met zwelgen en brassen. Bij andere blanken, welke zelve niet weten, hoe den ledigen tijd door te brengen, en al spoedig aan loomheid en luiheid, met al de gevolgen van dien, ter prooi worden, evenals in vele andere warme landen, is het met de slaven hetzelfde; zij worden lui, slaperig en kwaadwillig. Doch D. Lopez houdt de zijnen zeer strengelijk. Eens t'huis aan mijne ontbijt tafel zittende, kwam een knappe jonge Neger binnen loopen, stortte aan mijne voeten neder, omvatte dezelve met drift, en, buiten adem, met de weemoedigste gebaren, zichtbaarlijk tot opwekking van medelijden, verhief hij zijn' schromelijken blik tot mij. Zijne taal, hij was nog niet lang uit de woestijnen aangebragt, was niet te verstaan, en ik was met hem verlegen, toen mijn gastheer erbij kwam en opheldering gaf. Hij had aan huis raauw vleesch gestolen en opgegeten. Slaven bekomen geen vleesch, tenzij hetzelfde van des meesters tafel mogt overschieten en krijgen zelden genoeg te eten. Zij zijn gulzig van aard en de Europeanen zeggen gewoonlijk dat een slaaf nimmer te verzadigen is. Het zijn beesten, die aan niets denken dan eten en slapen; en dit is juist geene volkomene onwaarheid, maar ook geen wonder. Ik hief hem op, stelde hem gerust en schreef een briefje aan D. Lopez, waarvan het gevolg was dat de slaaf pardon kreeg, terwijl zijn makker, de kok, aan beide handen opgeheschen werd, en eene duchtige lijfstraf ontving, en hij zelf waarschijnlijk vroeg of laat, bij de wederkerende gelegenheid, het te goed hebbende mede zal ontvangen.

De vesting St Sebastiaan, het enige verdedigingspunt, bestaat uit een plein, met eenige gebouwen van eene verdieping, en door

de omliggende huizen beheerscht. Het is eenvoudig met een' gewonen tuinmuur van koraalsteen en zand, met een weinig zand gemengd, opgetrokken, omheind, welke muur gedurende ons verblijf werd voltooid. Daar bevinden zich het huis van den Gouverneur, het stadhuis genoemd, en de kaserne der troepen, alle van steen, met riet of palmbladen gedekt. Vroeger was het slechts van eene palissadering voorzien. Het is zonder grachten; een platte-forme, met vier stukken geschut, beheerscht den ankerplaats, doch deze moordtuigen zijn in geen' dreigenden toestand. Na den voor eenigen tijd plaats gehad hebbenden, in het IIe hoofdstuk vermelden, vijandelijken inval der Kaffers, dien men aan geweldenarijen van den toenmaligen commandant, aan hunne stamgenoten gepleegd, toeschrijft, is men op die versterking bedacht geweest. Doch de muur is minder geschikt, om tegen een coup de main, dan tot wering van koebeesten te dienen, waarvan de fokking thans zeer toeneemt, en die oorspronkelijk zijn van Madagascar. In het gebruik der melk tot boter en kaas was men echter nog onbedreven. Tot beide bewerkingen hebben zij van ons aanwijzingen ontvangen, waardoor de ingezetenen zich zeer verpligt achtten.

Het garnizoen bestond uit omtrent 60 man in 2 compagnien verdeeld, artillerie en cascadores. De geweren zijn van Engels fabricaat, de patroontasch wordt aan een' witten bandelier over den schouder gedragen, en aan het vest vastgeknoopt, zoodat men den bajonetkoppel spaart. Kleeding, vivres of kasenering-goederen worden niet verstrekt; elk soldaat ontvangt de waarde van zes Pesos 's maands in koralen en Zwartes, zoo die voorhanden zijn, doch men moet dikwijls maanden lang daarop wachten.

Geneesheren zijn hier niet en dus is er geene behandeling van zieken, behalve van Afrikaansche vrouwen, welke zich daarvan zeer wel weten te kwijten.

Naast het fort staat de kerk, een steenen gebouw, met een klein torentje, waarin eene scheepsklok hangt, die de gelovigen tot het bijwonen der godsdienst en processien bijeenroept.

Wij bezochten dezelve op den dag na onze aankomst, en schoon men de Portugezen en Spanjaarden nog heden ten dagen als zeer stipte waarnemers van de Roomsche gebruiken beschouwt, zoo ziet men evenbwel hier, dat de meenigte weinig door de kerkelijke plegtigheid en godsdienstoefening gesticht wordt. En hoe kan dit anders in een land waarvan de inwoners gedeeltelijk uit boosdoeners en Christenen bestaan die slechts den naam dragen maar van de waarde der leer niet onderrigt zijn?

De soldaten welke hetzij Europeanen of Afrikanen, alle het Christelijke geloof belijden, maakten kerkparade, en de Gouverneur had de beleefdheid, met mij de gelederen door te gaan, om hunne houding te kunnen bewonderen die echter niets minder dan fier of dreigend was. Zij dragen blaauwe linnen, of liever gezegd katoenen, buisjes met roode of lichtblauwe kragen en opslagen, en blaauwe of witte broeken van dezelfde stof, en wie schoenen heeft trekt ze aan. Een derzelve, een Neger, pronkte met slobkousen zonder schoenen.

Wanneer koebeesten of geiten geslagt worden, bereiden zij het leder dadelijk tot schoeisel, eene loffelijke gewoonte, die ook bij de Russische armee in de Kaukasische of Siberische legers gevolgd wordt. Groote montering hebben zij niet en de officieren verklaarden dat dezelve in warme gewesten geheel onnoodig was, en aan het land eene nuttelooze uitgave zoude berokkenen, waar-

van de Europeſche fabrieken alleen het voordeel zouden trekken.

Dat er wel een aantal kapotten voorhanden was, doch slechts voor de Europeanen, en bestemd om te dienen op marsch, als het mogt gebeuren, dat een troep tot geleide van een gezantschap naar de naburige reguli moest worden gebezigd, hetgeen echter zelden plaats vond, of tot het doen van transporten met schepen, en op jagten in het gevolg des Gouverneurs.

De levenswijze der soldaten in de Portugesche buitenbezittingen is in vele opzigten te vergelijken met die van de Zweedsche of Russische militaire kolonien. De bezigheden der huishouding en het bearbeiten hunner tuinen, (want het ontbreekt tusschen de keerkringen niet aan grond) bewaren hen, buiten dienst zijnde voor de gevolgen der ledigheid, welke zoo nadelig voor de goede zeden en gezondheid, en levert hun genoegens op, welke door andere militairen gemist worden. Wanneer zij een' vijand moeten bevegten doen zij het voor vrouw en kind, en voor hunnen eigenen haard. In deze kolonien denkt toch niemand, althans van de geringere klasse der Europeanen, aan het vaderland terug. Zij zijn alle buiten het fort op eigene kosten ter woon gevestigd, en zóó sterk is de magt de gewoonte, dat zijn zich zeer ongelukkig zouden achten, indien zij de kasernen moesten betrekken; voor geen' prijs zouden zij dit wenschen, al waren dezelve ook ten zorgvuldigste ingerigt en voorzien. Elk soldaat heeft zijnen slaven, wanneer hij zich die weet aan te schaffen, waartoe het trouwens niet aan gelegenheid ontbreekt, en gewoonlijk eene vrije Afrikaansche vrouw. Men zal niet kunnen geloven dat zich onder deze bevinden die zich doen onderscheiden door bevalligheid en welgemanierdheid; werkzaam zijn ze alle. En zoo bemerkt men bij alle volken dat het vrouwelijk geslacht het eerst den weg baant voor de overgang van woestheid tot beschaafdheid; men moge het coquetterie, behaagzucht, of beminnelijkheid en eenvoudigheid noemen, de kluisters, die zij den mannen weten aan te leggen, missen hun doel nooit, en het sterke geslacht doet, zonder het te weten, voor het zwakste onder.

Zij zijn het ondertusschen, die hier doorgaans de mannen onderhouden, en deze brengen somwijlen nog door de overheerschende neiging tot overmatig gebruik van sterken drank, welke overal de legers navolgt, de huishouding in verwarring, zoodat echtscheidingen daarop volgen. Ofschoon de vrouwen Roomsch gedoopt zijn, en hare leerstelling de echtscheiding zeer sterk, maar het hertrouwen nog sterker tegenwerkt: zoo zijn die wetten hier evenwel van minder gestrengen kracht. Ik was gehuisvest bij den civilen gezaghebber, tevens algemeen ontvanger (fieber), en alzoo in de gelegenheid tot allerlei waarnemingen.

Eene jonge Afrikaansche vrouw verscheen op zekere dag, op het gewone uur der audiente, zij was wel uitgedost, met snoeren van roode en witte koralen om den hals, den boezem en de armen, met fijnen zijden en katoenen stoffen van verschillende en zeer levendige kleuren, die een wonderlijk contrast vormden met het zwaartbruine vel der schoone. Het geheel was evenwel zindelijk en niet terugstootend, ofschoon eene groteske figuur voorstellende. Het korte zwarte haar, in duizend gekroesde lokjes gescheiden, was gedeeltelijk bedekt met een' lichtgelen band om het hoofd, het zinnebeeld van rouw en van den weduwenstand. Mijn gastheer weigerde haar dadelijk voor zich te laten komen; in hoeverre deze weigering was toe te schrijven aan de aldaar heerschende gewoonte der bureaux, of ook van de hogeren in rang tegen hunne minderen, dan wel omdat hij het in mijne tegenwoordigheid

voor ongepast hield, weet ik niet; maar hij bestelde haar op een ander uur, schoon er juist geene drukken bezigheden aan de hand waren: doch op mijn verzoek, om met het verlangen van dit vreemdsoortig verschijnsel bekend te mogen worden, liet hij haar onmiddellijk bij zich toe. In eene eigengevormde, uit Portugeesch en Kaffersch zamengestelde taal droeg zij hare zaak voor, maar het was niet slechts door woorden, dat zij zich uitdrukte; de gelaatstrekken, het geheele lichaam, namen daaraan deel: de harmonie van woorden en gebaren maakte een' zonderlinge indruk, en was van dien aard, dat men duidelijk zien kon hoe veel zelfoverwinning het harer vrouwelijke beschaamdheid en schroomvalligheid kostte die voordracht te doen. Dezelve behelsde niets anders, dan het vragen eener echtscheiding wegens mishandeling. Haar man was mij bekend, hij was een zoo-genaamde oudgast, bekleedende den rang van oudst onderofficier, en werd gebezigd door den Gouverneur als deszelfs secretaris, zodat het mij toescheen, dat zij wellicht niet veel gelijk zoude bekomen. Na een kort voorlopig onderzoek, of zij te zamen kinderen verwekt hadden, hetwelk met neen beantwoord werd, en naar de omstandigheden welke aanleiding tot de oneenigheden hadden gegeven verkreeg zij het advies, om zich bij requeste aan den Gouverneur te wenden, waarop zij een plakzegel kocht; de klerk maakte het voor haar op, de vrouw bragt het stuk naar het Gouvernementshuis, en in den tijd van twee uren waren beide partijen gehoord; en voor altoos gescheiden, met vrijlating om elders nieuwe verbindtenissen aan te gaan. Mijne bevreemding over deze lakonische wijze van regtspleging te kennen gevende, kreeg ik tot antwoord dat het voor de bevordering der zeden beter was zoo te handelen, dan oogluikend toe te staan, wat men toch niet kon weren.

Wat mij nog meer verbaasd heeft, was de opmerking, dat de officieren hier geheel zonder toestemming in den huwelijken staat treden, of het als eene beleefdheid rekenen, wanneer zij daarvan vooraf kennis geven. Het is niet noodig dat de vrouw gegoed, maar wel dat zij van onberispelijke afkomst en zeden zij, anders is het huwelijk niet geldig. Achtenswaardige figuren der opperste regering te *Mosambique*, aan welke ik bij eene latere gelegheid opheldering deswege gevraagd en mijne bedenkingen geopperd heb, verzekerden mij, dat nagenoeg alle officieren op die wijze gehuwd waren, doch niemand bekend was, die niet gelukkig was in zijne keus; dat er geen voorbeeld bestond van officiersvrouwen en kinderen, die na het overlijden hunner echtgenooten of ouders ten laste van den staat of van de maatschappij gekomen, of op eenen ongeoorloofden weg geraakt waren, en dat het noch met de Godsdienst, noch met het belang der Europesche bevolking strookte, huwelijken te verbieden, dat het integendeel veel schandelijker en bederflijker voor de zeden zoude zijn, stilzwijgend te veroorloven wat men alsdan niet zoude kunnen verhinderen, en onwettige kinderen eerder tot last der maatschappij zouden strekken dan die welke uit zulke huwelijken gesproten waren. En eindelijk, dat ambtenaren immers in datzelfde geval zouden verkeeren.-- Ik stelde deze argumenten, wel is waar op rekening van eigenliefde en godsdienstijver, welke bij deze lieden nog meer dan bij andere volken op den voorgrond staat, doch kon hun ook niet geheel ongelijk geven, wanneer ik overdacht, dat de menschelijke driften in deze landstreek veel meer voedsel vinden dan elders, en dat geen middel beter in staat is, om die in toom te houden, dan eene deugdzame vrouw.

Daartegen bestaat voor de officieren, welke in dit gewest dienst doen geen weduwen- of weezenfonds, maar wel in Portugal,

voor het vaste leger; en het staat hun vrij, volgens de wet, stortingen te doen in de weduwenkas in het moederland, om deelgenoot te worden, waarvan echter in de geheele kolonie slechts één voorbeeld bestaat.

Een rouwplegtigheid in de nabijheid mijner woning heeft mij acht volle nachten verontrust. Ofschoon dezelve voor een' Christen plaats had, werden er evenwel de heidensche gebruiken der Kaffers bij waargenomen. Het was de schoonvader van den vrederegtter D. Rodriguez,- den toenaam heb ik vergeten, en de Portugezen noemen elkander nooit anders dan bij den voornaam,- al de slaven en slavinen der geheele familie, welke uit onderscheidene huisgezinnen bestaat, ten getale van meer dan tweehonderd, vergaderden met het vallen van den avond in den hof van het sterfhuis; het hoofd, de armen en beenen omwonden met geelkleurige, zachte en dunne strepen boombast, ter breedte van een' duim, zijnde teekens van den rouw. Nedervallen, zich afwisselend met de vuisten op de borst slaan, of het haar uittrekken, indien zij het hebben, want de negers scheren het dikwijls af, zich in het zand rondwentelen, een' treurzang, of veeleer een vreeselijk gehuil aanheffen, hetzelfde door de eentonige en klagende klanken der marimba doen vergezeld gaan, en aldus eene pseudo-vertooning van ondragelijke smart en vertwijfeling over het afsterven van den geliefden meester te geven, was het schouwspel, 't welk gedurende het grootste gedeelte van mijn vertoeven te *Inhambanie* de uren aanvulde, die ik zoo gaarne aan de rust gewijd had, welke ik zozeer behoefte; voor mij een allezins smartelijke gewaarwording, naardien ik nog door hevige lichaamsspijnen, ten gevolge der vermoeijingen, geteisterd werd. Zoodra de nacht week, werd alles stil, en aan de rouwdragende tot laving uitgedeeld *angu* en *mingau*, van maniokmeel bereide spijzen, *malaguete* (turksche peper, doch van eene kleine soort, hoogrood en zeer heet van smaak) *aypim* (eenesoort van yamswortels, gekookt), *alua* (een zuurachtige drank van gierstbij, die acht dagen met water gisten moet en gelijk staat met den gewonen drank der Russische boeren, kislo of kivas genoemd) en *giribita* eene soort van brandewijn, die uit het sap der klapperboomen gedestilleerd wordt; al temaal geliefkoosde spijzen en dranken der Negers, welke met de grootste gulzigheid en vrolijkheid genuttigd werden, en waarna het feestmaal werd afgebroken, om in den volgenden nacht met dezelfde ceremonien weder hervat te worden.

Wij troffen hier vier Europeanen, Portugesche soldaten, aan, die over land van Sofala waren aangekomen. Zoo als ik later van een' mijner vrienden te *Mosambique*, die te Sofala Governador Geweest was, vernam, waren zij vroeger vandaar ontvlugt, teneinde een strenge tuchtiging te ontgaan, die zij door hun wangedrag verdiend hadden, en had hij nimmer kunnen geloven, dat zij nog in leven, maar wel door de Kaffers vermoord of door wilde dieren verscheurd waren. Te *Inhambanie* waren zij vrij en vrunk, en leefden deels van de genade der andere burgers, deels van de nijverheid en bezittingen hunner Afrikaansche echtgenooten. Door het sneuvelen namelijk van den voorlaatsten gouverneur en het grootste deel der bezetting waren er vrouwen genoeg tot weduwen geworden, die het bezit van klapper- en vruchtuinen, en geene mannen vindende, even als bijen in hare korven, de vrucht harer nijverheid verzameld hadden. Want eens aan de genoegens eener meer beschaafde leefwijze gewoon, verlangden zij niet meer naar de aangeborene wildheid: zij zijn niet als de Hottentotten, waarvan gezegd wordt, dat zij armoede boven weelde verkiezen. Vandaar dan ook, dat de slaven, eenigzins goed behandeld wordende, nimmer weglopen, schoon zij zulks elk oogenblik zouden kunnen

doen. Den verren weg van Sofala, door het binnenland, hadden zij in 29 dagen te voet afgelegd, (want trek- of lastbeesten vindt men niet in een land waar de veefokkerij nog in hare kindschheid is of nog eerst moet aanvangen) en het voorkomen van het land en deszelfs bewoners gevonden als in de meer zuidelijke gewesten. Daar zij de Kaffersche taal magtig waren hadden zij veel herbergzaamheid en, voor kleinigheden, hun levensonderhoud aangetroffen, alsmede wegwijzers van den eenen Regulus of stamhoofd, tot den anderen. Doch zij waren somwijlen op eene behendige wijze om geringe voorwerpen beroofd; van waarde bezaten zij niets. Zij vernachtten meesttijds in het midden der bosschen op waterrijke plaatsen, bij een groot vuur. Ter halverwege werden zij, op hun bivouac slapende, heimelijk door hun geleiders afgezet en verlaten zodat hun van hunne bagaadje niets overbleef, om den weg verder te kunnen vervolgen. Na veel moeite lukte het hun, zich door het digte woud heen te arbeiden, en eene negerij te vinden, en, altijd onder geleide van Kaffers, van daar de reis voort te zetten. Zij zijn te *Inhambanie* nagenoeg in denzelfden staat aangekomen als wij, met dat onderscheid dat zij nog een paar geweren bij zich hadden, door welk middel zij vogels, apen en ander wild verschaften, endezelve, aan het vuur een weinig geroosterd zijnde, aten. Hier leefden zij zeer ordelijk en stil, doch werkeloos, in stede van te trachten, door vlijt en overleg meesters te worden van eenig eigendom, hetgeen hen minder afhankelijk van de gunst hunner beschermers zoude kunnen maken.

Mijn waard, Senhor Ignacio Cajitano Ferreira, was geboortig van Goa, de eertijds zoo beroemde hoofdplaats van Portugeesch Indië, heden slechts eene schaduw der voormalige grootheid. De afstammelingen van Europeanen, in vereeniging met vrouwen uit de Hindoe en Malabaarsche volksstammen geteeld, zijn bij de echte Europeanen en zelfs bij de Afrikaansche Kreolen en Mulatten niet in aanzien.

Men ziet alleenlijk daarom de Portugezen geen rijst eten, wijl de Indische nakomelingschap hunner voorvaderen daarvan het voornaamste voedsel maakt. Sr Ferreira onthield zich dus ook van het gebruik derzelve; vleeschspijzen, benevens brood van tarwe, (die hier in kleine hoeveelheid op natte gronden gezaaid wordt, zeer welig groeit en in vijf maanden rijp is) of bij ontstentenis van maniocmeel gebakken, en Europesche groenten zijn het eenige voedsel: het wordt in zulke verbazende hoeveelheden opgedischt, dat de tafel er van kraakt. De bereiding was voor ons minder aangenaam, geschiedende dezelve met olijfolie of varkensreuzel en eene meenigte kruiden; doch onzentwege werd de fransche kookkunst door onze vrienden bestudeerd, waarbij de heeren Farnesi, Antheaume en Bataille onvermoeid waren in het doen van aanwijzingen, en het geven van practisch onderrigt. Peulvruchten worden ook veel genuttigd, ofschoon zij voor een warm klimaat een ongezond voedsel zijn. Men schuwt het koude water, om zich te wasschen en te baden, en toen men het door mij zag bezigen om gezicht, mond en voeten te wasschen en te baden, en men mij eindelijk zelfs in de baai zag baden, hetwelk ik in heete luchtstreken altijd gewoon ben te doen, en waarvan ik de heilzaamste gevolgen bespeurd heb, voorspelde men mij koortsen ja een' onvermijdelijken dood en wendde alles aan om het mij af te raden. Het gebruik van warm water tot wasschen en baden moet onvermijdelijk nadelig op de porien werken, het veroorzaakt, wel is waar, voor het oogenblik eenige verfrissing, maar ontzenuwt het ligchaam. Zoo worden door de Europeesche bewoners ook

melk, koffij, klapperwater, van de vrucht getrokken, of uit den stam van den boom getapt, en palmwijn, jazelfs eijeren, als zeer gevaarlijk voor de gezondheid gehouden, en zij hebben in hunne bezorgdheid voor ons welzijn ons het gebruik daarvan altijd met zeer veel ernst afgeraden.

Thee is hun liefste drank, zij gebruiken altijd groene, en drinken ze met veel suiker, maar weinig of geen melk. Ik mengde er, in plaats van melk goeden portwijn in, waarvan ik in mijnen afgematten toestand zeer veel versterking bespeurde.

Dronkenschap is bij de Portugezen der beschaafde klasse een afschuw, maar de kracht van de maagsterkende Portugesche wijnen komt hun wonderwel te pas bij het gebruik der vele en vette vleeschspijzen; intusschen hoort men ondanks al die voorzorgen niets dan klagten over *constipacao*, (moeielijke spijsvertering) over zoogenaamde binnenkoorts en somwijlen over eene aan dit gedeelte van Afrika eigene ziektem *Itaca* genaamd. Deze is eene zonderlinge ongesteldheid, die meest altijd door een onmiddellijk afsterven van alle vermogens des ligchaams vergezeld gaat; het is een geschenk van Amor. Indien dezelve zich dadelijk na den bijslaap openbaart, is zij gewoonlijk doodelijk, binnen de vierentwintig uren. Zij gaat ongeveer met dezelfde verschijnselen gepaard, welke een hond bekommt, wanneer men hem Pruissisch zuur ingeeft. De ruggegraat wordt stijf en koud, zoodat de zieke niet in staat is zich te bukken en genoodzaakt is te loopen, zoolang hem zijne voeten willen dragen; daarop volgt hetzelfde gevoel in den nek, de lendenen en knieën; eene ijzige koude en zware pijnen in die deelen, en brandende hitte in het hoofd, vergezelen die toevallen, tot dat den lijder bewusteloos wordt en den geest geeft. Maar indien de ziekte minder boosaardige teekenen vertoont, kan zij door een warm maar droog zandbad worden genezen. De lijder wordt namelijk ten spoedigste uitgekled, in een warm bed tusschen wollen dekens gelegd, en een slaaf strijkt hem met een zakje zand, hoe heeter hoe beter, eerst langs de ruggegraat naar het hoofd en dan naar de voeten toe, vervolgens den buik, de borst, naar het aangezicht en voorhoofd, en daarna langs de lendenen, naar beneden, kortom alle deelen van het ligchaam, door het bijna brandend heete zand in het zakje langzaam op of nederwaarts te laten gaan. Dit geeft oogenblikkelijk verligting, en na deze behandeling eenige dagen, tweemaal daags herhaald te hebben, wordt een sterk braakmiddel toegediend en daarna een streng dieet in acht genomen; geen togt mag den zieken genaken: wanneer de herstellende lijder zich echter niet in acht neemt tegen verkoudheid en het gebruik van zware spijzen, is de daarop volgende reactie gevaarlijker, en zeldzaam gelukt dan eene genezing. zoodanigzandbad is ook in andere koorts-ziekten en in aanvallen van cholera van veel nut, en verschaft, wanneer het zand niet al te heet is een weldadig en aangenaam gevoel, bijna gelijk aan dat van het zoogenoemde pitjetten of kneden en knijpen van alle ligchaamsdelen, waarvan de *dockoons* of geneeskundige vrouwen in *Indie* zoo geoefend zijn. Diezelfde ziekte heerscht ook ook, vooral in het regenzaizoen, op de tegenoverliggende kust van *Madagaskar*, en wee hem, die, onbezonnen genoeg, zich laat vervoeren door zijne driften en door de aanlokkelikheden der vrouwelijke kunne, welke aldaar alle verbeelding te boven gaan, op Cythera's altaren met te groote vervoering zijn offers brengt. Zij die zich daar te zeer aan overgeven, zijn verloren, en met regt mag men dat land, evenals *Italie* en *Hongarije* eertijds om dezelfde redenen voor de noordsche krijgslagers, in dat opzigt het kerkhof der Europesche zeelieden noemen. Terwijl degenen, die niet in dezen valstrik loopen, in de weldaden, die

gezondheid en vrolijkheid ons schenken, daar even goed als elders kunnen deelen.

Sofala, op 20° 15' Z.Br., ligt aan eene baai, gelijk aan die van *Inhambanie*, waarvan de mond door een even zoo gevaarlijk koraalrif gesloten wordt, zoodat schepen van een paar honderd ton er slechts met den springvloed in kunnen loopen. Dezelve is vol kleine eilanden en zandbanken, wier omvang meer en meer toeneemt en de geheele baai dreigt te verzanden.

De doortogten zijn nauw, waar drie tot vier vademen water gevonden wordt. Het fort is ruim en van een' steenen muur voorzien, maar zeer in verval, evenals de stad zelve. De bevolking bedraagt 600 blanken of kleurlingen van Europesche en kaffersche gemengde afkomst; 150 Mooren en 3 of 4000 slaven, wier aantal echter afhankelijk is van de gelegenheid tot uitvoer en verkoop, welke moeielijk gemaakt wordt door de Engelsche oorlogskruisers, die de vreemde met slaven bevrachte schepen opbrengen, maar het vervoeren van de eene plaats der kolonie naar de andere niet kunnen beletten. De rivier van *Sofala* is niet bevaarbaar. De zamenstelling der bezetting en regering is dezelfde als te *Inhambanie* en *Lorens marques* of *Lagoa-baai*. Noordelijk van *Sofala* is de baai van *Masangaanie*, beter geschikt voor den handel, en een goede ankerplaats, maar het kanaal, om dezelve binnen te loopen, is zeer nauw.

Hier beginnen de goudmijnen en goudwasserijen dezer kust, doch de Kaffernegers hebben zich dezelve thans geheel toegeeigend.

De *Buoks*, welke zuidelijk wonen, staan in eene vijandige houding tegen de Portugesche bezetting; zulks belet echter de handelsbetrekking niet, schoon die ook in eenen kwijnenden toestand is. Deze Negers zijn zeer geschikt tot de bewerking van het goud; ik heb daarvan voorbeelden gezien, die den bekwaamsten Europeschen arbeider, zoo mogelijk, overtreffen, schoon hun mechaniek zoo eenvoudig is, dat elk ander dan een Neger daarmee niets zoude kunnen uitvoeren.

Het goud van *Sofala* is het beste van deze kust, en onvervalscht: het wordt echter gewoonlijk naar de hoofdplaats, *Mosambique*, genoemd.

De hebzucht en goud dorst aan den eenen, de liefde tot de vrijheid en den afschaffing van den slavenhandel aan den anderen kant, dreigen eene algemeene aanwending tegen de Europesche bezittingen van diezelfde wapenen, welke te voren door de Negers tegen hunne eigene stamgenooten gerigt waren, om wederkeerig in overeengekomene oorlogen gelegenheid tot het maken van slaven te vinden, want vrijheidsliefde en slavernij zijn hier twee verwante denkbeelden, die in het karakter der volken wonderlijk gemengd zijn.

Indie de kolonie niet beter door het moederland ondersteund wordt, zal zij weldra geheel verloren zijn.

De oorlogskans zal zich, wel is waar, niet spoedig ten nadele der Europeanen verklaren, daar de Negers in de landen tusschen de 24 en 14 graden Zuider Breedte volstrekt geene vuurwapenen bezitten, maar wel de sterfte het getal vermindert, dat reeds zeer gesmolten is, en door voortteling niet genoeg aangevuld kan worden.

Daar een geen noemenswaardige scheepvaart bestaat en deze nog door vreemdelingen gedreven wordt, is er geen toevoer van

planters: dezelve bepaalt zich tot een aantal ambtenaren en officieren, die elke nieuwe Gouverneur-Generaal gewoonlijk meenbrengt, en tot zijne gunstelingen maakt. Het is en blijft echter bevreemdend dat geene landverhuizingen naar dreze kust geschieden, die zoo geschikt is voor den landbouw: hetzij de keus valle op de aankweeking van voortbrengselen der tropische of meer gematigde luchtstreken, wellicht bestaat hier geene andere reden voor, dan de onbekendheid derzelve.

Daar de traktementen der in publieke betrekkingen staande personen gering zijn, oefenen zij koophandel en andere bedrijven uit, de governadores en feitores zelve niet uitgezonderd.

Wie zoude het kunnen denken, dat dit dezelfde natie was, waar de Vasco da Gama's en de Albuquerque uit zijn voortgesproten? Op de puinhopen der voormalige grootheid en magt kon ik mij bij de aanschouwing van verledene kragt en tegenwoordige onmagt niet onthouden van eene weemoedige gemoedsstemming: doch dit volk, het schoonste en welgelegenste land ter wereld tot Vaderland bezittende, heeft daaraan geen schuld, het is edeldenkend, de stem der menschheid is bij hetzelfde nog niet uitgedoofd, het gevoelt met verontwaardiging, dat het misleid wordt door een' geest van omwenteling, waarin de meerderheid niet deelt; het heeft een' Pombal noodig om weder eene plaats in te nemen, die het verdient in de rij der volken, om niet langer tot een waarschuwend voorbeeld voor anderen te zijn.

Quilimane ligt meer noordwaarts aan de uitloop der Rios de Senna, naar welke dat gouvernement genoemd wordt. Het is het bloeiendste van allen, en het eenige, dat zich tot diep landwaarts uitstrekt. De rivier bestaat eigenlijk uit drie stroomen, welke zich, in hunnen val van de gebergten, achtereenvolgens vereenigen, tot den oorsprong nadert men met platbodemde vaartuigen, en aan dezelve zijn drie kleinere kolonien gesticht. Het land is rijk aan goud, ivoor en andere kostbare voortbrengselen, ook zilver, koper en ijzer wordt in de bergen gevonden: indien zij slechts ontgonnen worden. Het biedt de geschiktste gelegenheid aan tot eene ontdekkingsreis naar het middelpunt van Afrika.

De gouverneur, een waardig grijsaard, heeft het geheim gevonden om met eene geringe magt der inlandsche bevolking, ontzag, en door zijn gedrag, genegenheid in te boezemen. De rivier heeft een' wijden loop, en op vele plaatsen moeten goederen en manschap ontladen worden, om de watervallen te passeren. Grootte steenblokken en rotsklompen, door den tand des tijds van de granietzuilen afgespleten, maken de vaart bovendien gevaarlijk en stremmen dezelve eindelijk geheel. Bergketenen vangen op eenen aanzienlijken afstand van de kust aan, die de heuvelruggen vervangen, en worden, hoe verder men indringt, hoe aanzienlijker en rotsachtiger, zonder evenwel den wasdom te benadeelen. De bevolking van het binnenste gedeelte dezer provincie is nog veel wilder dan die der kusten: de beschaafdheid is, zoo het schijnt, verschrikt staan gebleven voor de sombere wouden van dikke, hooge en schaduwrijke boomen, welke het land bedekken, voor de vervaarlijke rotsen, die de hemel schijnen te trotseren, voor de schuilplaatsen van eene menigvuldige verscheidenheid van dieren, die den mensch zijne heerschappij betwisten. Geen wonder dat het karakter van het volk aan het land beantwoordt. Mij heeft het zeer bevreemd dat door de bekeeringzuchtige Geestelijkheid geene de minste pogingen aangewend zijn, om hier in te dringen; en dat zich er onder al die Kaffer en Negerstammen geene zendelingen

bevinden. De voormalige kloosters zijn vernietigd; en de monniken zijn soldaten, bedienden of matrozen geworden ook eerder geschikt, om te brassen en te zwelgen, dan om de heidenen met de leer van CHRISTUS en met de genietingen eener betere zamenleving bekend te maken.

In de rijken van Angola, Loango enz. op de tegenoverliggende westkust van Afrika, is daarentegen een groot gedeelte der Negerbevolking tot het Christendom bekeerd, en, werden aldaar verlichte leeraren geplaatst, dan zoude men wonderen zien van den invloed, welke door de beginselen van een weldoordacht onderwijs, en door goede voorbeelden op een wild volk kan uitgeoefend worden.

Vermetelheid wordt tot eene zoodanige onderneming niet vereischt, dit toont het karakter der bevolking, zoo als wij hetzelfde geschetst hebben, maar wel, zelfverloochening, wanneer men de genoegens der beschaafde wereld op prijs stelt. Wat de waardigheid en de verdienste van den mensch betreft, zal men die in het woeste Afrika wellicht eerder vinden dan onder het beschaafde mensdom. Het Mohamedanisme heeft onder hen nog geen ingang gevonden, maar zij koesteren goede, ofschoon eenvoudige begrippen van een Opperwezen en van godsdienstigheid.

Door middel van kleine vaartuigen wordt de handel en het verkeer met Mozambique onderhouden. Hier bestaat ook de meeste scheepvaart, welke door Portugesche, Engelsche, Amerikaansche en Fransche speculanten gedreven wordt. Doch daar er nergens stapelplaatsten zijn, en de ruilingen of inkoopden dus niet in het groot kunnen geschieden, doen de schepen gewoonlijk een aantal havens op de Afrikaansche kust, op die van Madagaskar, en Maskate en Zanzibar aan. De Amerikanen gaan tevens op de walvischvangst en zijn alzoo het meest gewaarborgd.

Overall vindt men thans onder de Europeanen, dat de politiek en staathuishouding een geliefkoosd onderwerp der gesprekken is, daarmede wordt gewoonlijk veel tijd ten onnutte verspilt. Het is te betreuren, heb ik mijne Portugesche vrienden dikwijls horen zeggen, dat in deze kolonie de mannen, welke aan het roer zitten, bij hunnen aankomst uit Europa afkeuren wat hunnen voorgangers gedaan en afbreken wat zij opgebouwd hebben; zij kennen het land en de bewoners gewoonlijk niet, maar achten zich niettemin de eersten en verlichtsten, in plaats van hunnen voorgangers tenminste met zich zelven gelijk te stellen. Zij oordelen zoo als zij in Europa gewoon waren te doen, en willen alles daarnaar schikken, wat, tengevolge van het karakter van volk en zeden, den invloed van het luchtgestel op het land, en zelfs de gebruiken der gevestigde Europeanen, noodzakelijk anders zijn moet.

Eer men dus de vruchten van een' boom heeft kunnen plukken, wordt hij reeds weder uitgerooid en door een' anderen vervangen, dien de ondervinding vervolgens leert, niet geschikt voor den grond te zijn. Deze veranderingen gaan altijd gepaard met kosten en verliezen. Had men dadelijk, zeggen zij, na de scheiding van Brazilië de vaart op deze kust vrijgegeven en aangemoedigd, bescherming en ondersteuning aan de kolonisten verleend; dan zoude men nu reeds met die ongetrouwe kolonie kunnen wedijveren. Wat het gouvernement van Quilimane of Rios de Senna betreft, hetzelfde is zoo gelukkig geweest, van sedert eene reeks van jaren onder de zelfden bewindhebber te staan, en de gevolgen daarvan zijn dat ook al heeft deze ook de middelen niet gehad, om een stelsel van colonisatie in te voeren, waarop hij evenwel, bij zijne onlangs plaats gehad hebbende reis naar het moederland, bij het gouvernement heeft aangedrongen, hij echter met de naburige volkstammen niet alleen in vrede leeft, maar hen ook in een zekere soort van afhankelijkheid heeft weten te houden.

De bevolking kan gerekend worden te bestaan uit 1200 Europeanen, 350 Mooren, en 6000 slaven. De bezetting bestaat uit 2 compagnieën

cascadores en eene artillerie, omtrent 150 man sterk, verdeeld in 4 garnizoenen, waarvan, naast Quilimane, Tete het aanzienlijkste is.

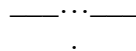
Het aanwerven van troepen zoude gemakkelijk zijn, men behoeft slechts Kaffers of Negers van andere plaatsen te trekken, daaraan wordt weinig gedacht. Het eiland Ivo heeft almede eene kleine bezetting onder een' 2^e luitenmant, en is voor de rooverijen, welke door de bewoners van het naburige land van *Angosch (Anchosa)* soms met kleine vaartuigen uitgeoefend worden, van gewicht, ook als militaire post. En schoon dit eiland bijna verlaten is, levert het nogtans eene inkomst van 500 pesos, genoeg om de bezettingen te onderhouden. Het is zeer schoon, de koffieboom groeit er zeer welig, maar is op sommige plaatsen tot een ondoordringbaar bosch geworden; de boonen zijn zo niet beter, althans even goed, als die van Mokka; doch daar men geene lust gevoelt tot cultuur, en de drank, van die vrucht bereid, als ongezond wordt uitgekreten, wordt zij niet eens geplukt, en de verwilderde plant verliest eindelijk zelfs hare vruchtbaarheid.

Er zijn hier drie Britsche onderzoekers geweest, die het oogmerk hadden, in de binnenlanden door te dringen. De plaatselijke autoriteiten waren door het gouvernement gelast, hen bij te staan. Van de noodige slaven, en middelen tot het doen van ruilingen voorzien, waren zij de rivier opgetrokken; doch zij zijn binnen den tijd van drie weken alle overleden. Mijne vrienden die hen gezien en gastvrij onthaald hadden, verhaalden mij, dat hun spoedig overlijden het gevolg was van constipacaos, vergezeld of gevolgd van hevige koorts.

Men schreef dit noodlottig ongeval toe aan het gebruik van eijeren in den avond en van koud water, om zich te wasschen en te baden. Wanneer het laatste geschiedt, nadat men zich verhit of aan de eischen der maag voldaan heeft, of als men daags te voren met een' wijnroes naar bed is gegaan, dan is het in warme luchtstreken zeer gevaarlijk, en een koud bad kan, althans in het laatste geval, met een' onmiddellijken dood gepaard gaan, waarvan ik voorbeelden beleefd heb. Men had hen ernstig gewaarschuwd, zich vooral des avonds van het eten van eijeren te onthouden; maar zoals dikwerf gebeurt, wij doen opzettelijk het tegendeel van hetgeen een goede en welmenende raadgever ons aanbeveelt: alleen uit verachting van de ondervinding van de meest ervarenen leeft de nieuw aangekomen in een tropische gewest er maar op los, om den naam te hebben, van onafhankelijk te handelen; de straf volgt echter dikwijls genoeg onmiddellijk op de daad, en rukt hem te midden zijner zorgeloosheid weg, eer hij het voorziet. Het avondeten is altoos nadeelig, zoo wanneer hetzelfde bestaat uit vleesch- of andere zware en voedzame spijzen, en men dadelijk daarna ter ruste gaat; maar op reis kan men dikwerf niet anders, doch wij hebben op onze togten ook geen' last gehad, dan in een enkel geval, namelijk in den nacht van den 24 op den 25 April.

IV

REIS NAAR *MOSAMBIQUE*, EN ONTVANGST ALDAAR.

Daags na onze aankomst te *Inhambanie* namen wij een aandoenlijk afscheid van onzen gemoedelijken wegwijzer, den Koning Inhammorloegie.

Hij had van den Gouverneur enige stukken swartes, een half dozijn zakdoeken, eene geheel nieuwe geel wollen slaapmuts, (zijn diadeem) en eene kruik brandewijn ten geschenke ontvangen. Van den laatsten zal hij niet bijzonder veel naar huis gebracht hebben; want, na door de gastvrijheid der ingezetenen, die hem alle kennen en gaarne zien, in hunnen huizen te zijn onthaald op giribita of aqua ardente, had hij twee dagen niet nuchteren kunnen worden, en een vereerder der dienst van Dionysus lescht gewoonlijk den nadorst, het gevolg zijner vertrouwelijke uitsporigheid met de Eloïden, door opnieuw te drinken: hij volgt daarin slechts het voorbeeld van menigen artsenskundige die de ziekte door de oorzaak wegneemt. Ik heb, meen ik, reeds elders gezegd, dat hij en zijne volgelingen de niets beduidende overblijfsels onzer kleedingstukken, die wij bij het verlaten van het brandend schip hadden aangehad, en welke gedeeltelijk met ongedierte besmet waren, van ons ontvingen; hij scheen daarover zeer voldaan te zijn. De Gouverneur verzocht hem, naar den armen matroos, dien wij stervende aan het zeestrand bij de landingsplaats hadden moeten achterlaten, te onderzoeken en hem, dood of levend naar *Inbambanie* te brengen waarvoor hij rijkelijk beloond zoude worden. Gaarne hadden wij onzen kaffervriend eene betere belooning gegeven, maar wij bezaten niets, daar wij alles verloren hadden.

Bij ons was dus alle stoffelijke herinnering aan het geledene afgelegd; ik alleen behield tot een aandenken een' kris, dien ik onder andere zeldzaamheden van Java, ik weet zelf niet hoe, van het schip medegenomen, en aan een touw om het lijf had vastgebonden, zoodat ik de eenige gewapende was van onzen gehelen stoet, op den landtogt.

Mijn lange baard, mijn in zoo langen tijd niet gekamd, door ongemak en zeewater uitgebleekt, door den wind wild bewogen haar, dat door geene muts gedekt was, en de aan mijne zijde slepende, doch ook door het zeewater, in de scheede vastgeroeste kris, hadden iets ontzagwekkend voor de wilde negerbenden, zij hielden mij voor een tovenaer. Het magische voorkomen van het land boezemt namelijk ook aan het volk de neiging in, om aan bovennatuurlijke kunstenaars te gelooven, een wie een schooner mais- gerst- of pistaciënveld heeft, dan zijne naburen, mag wel oppassen dat hij niet als een beoefenaar der zwarte kunst aangeklaagd en ter dood, of met de zijnen tot slavernij veroordeeld wordt. Dit zal zonderling schijnen, te meer daar zij zeer veel geloof slaan aan voorzeggingen en betoovering, en alzoo ook dikwerf toovernaars raadplegen bij eenige groote onderneming, hetzij krijg of vrede, jagttogten of handelsreizen: maar men weet ook wel, dat ofschoon de magi (druïden) bij onze voorvaderen in aanzien waren, zij evenwel dikwerf vervolgd werden of het leven verloren, wanneer zij eene valsche waarheid zeiden. Thans is dit geen misdrijf meer, maar wel wordt het tegenovergestelde, de echte waarheid, soms gestraft, of tot een voorwerp van bespotting gemaakt. Maar zijn wij in Europa het bijgeloof der Negers wel wel voorbij geraakt? Nemen niet nog heden ten dage de Finnen en Finlappen, ofschoon Christenen, op hunne zeereizen touwen mede in knopen gebonden, waarvan elke losmaking een' gunstige wind bezorgt? Gaan niet nog in den Walpurgis-nacht de heksen naar den Bloksberg?

Wie door spaarzaamheid, vlijt en orde rijk wordt, en eene zwaardere tarwe op zijn' akker bouwt, dan zijn buurman, heeft hij dit niet nog tegenwoordig, in de ogen van velen en in vele landen, aan ongeoorloofde middelen of aan zwarte kunst te danken? Dierbaar zijn en blijven voor het volk de aloude overleveringen, even als een overblijfsel van een' ouden muur of een' afgesleten penning aan den oudheidminnaar, en eeuwen van verlichting zullen nog noodig zijn om de vooroordelen van geleerden en ongeleerden met wortel en tak uit te roeijen

De meest gegoede Portugezen hadden intusschen niets verzuimd, om ons op eene betamelijke wijze uit te rusten tot ons aanstaand vertrek naar Mozambique. Men kon op elks gelaat lezen, hoe leed het hem deed, dat hij niet tweemaal, ja driemaal zooveel kon besteden; dat de voorraad van kledingstof te gering was, en wij alzoo in die hoofdplaats eene slechte vertooning zouden maken. Zij vreesden, dat zulks bij hunne landgenooten aldaar verkeerde denkbeelden zou verwekken van hunnen hulpvaardigheid, ja, ik mag zeggen, zelfopoffering in dit goede werk. Er bestaat voorzeker geen

aandoenlijker gevoel, dan dat van dankbaarheid, en ik geloof niet dat er menschen zijn, die dezelve kunnen vergeten: maar ik loop gevaar dezelve te overdrijven, indien ik het voornaamste gedeelte mijner schets aan de weldadigheid onzer Portugesche vrienden toewijde. Mogt dezelve navolging vinden! Wij hebben daar gezien, dat ook de armste kan weldoen, als hij slechts wil.

Het was gelukkig voor ons, ofschoon ongelukkig voor de reeders, dat het Fransche schip Vulcain, kapitein Antheaume, dien wij reeds hebben leeren kennen, hier onlangs op het strand gezet was. Het was geladen met wijn, brandewijn, gemaakte kleederen, en witte en blauwe katoenen stoffen. Ofschoon deze niet van de beste kwaliteit waren, (want die komt in den handel weinig in aanmerking,) hadden wij er toch veel nut van gehad, en zij verstrekten ons wederom eenen geregelde verschooning van linnengoed, die in warme luchtstreken zoo onontbeerlijk als aangenaam is. Mijn gastheer, de Feitor, gelijk staande met de waardigheid eens residents in onze koloniën, die slechts twintig Spaansche daalders maandelijks tractement geniet, leide evenwel gedurende mijn vertoeven onder zijn nederig dak, eene overdaad aan den dag, in geregten, huisvesting en bediening, die hem van zijn sober tractement maanden lang zal hebben verstoken. Het kon niet baten dat ik hem tegenvoorstellen deed: zij strekten slechts om hem des te gulhartiger te maken.

En toen ik hem te kennen gaf, dat ik niet te grootsch was, om zelf handen aan het werk te slaan, en mijne hemden zelf te maken, kon hij daarin volstrektelijk niet toestemmen, onderstellende, dat zulks met mijnen rang, met mijne eer niet overeen te brengen was, en vreezende, dat er te *Mosambique*, indien het rugtbaar werd, bittere aanmerkingen op zijne gebrekkige gastvrijheid gemaakt zouden worden. Toen ik hem evenwel tegemoet voerde, dat het beter was, zich over een' handarbeid niet te schamen, dan de onbewerkte stof mede te nemen, daar er geene naaisters genoeg aanwezig waren, en alzoo zonder middelen van verschooning te vertrekken; dat eene nuttige bezigheid den mensch nimmer onteert, maar hen integendeel, van vele ondeugden terughoudt, bewilligde hij eindelijk en ik sneed en maakte hemden, zoo goed als ik kon. Ik heb ze nog, en het zien en dragen derzelve zal mij nog lang herinneren aan den tijd, waarin ik was, hetgeen men in het gewone leven ongelukkig noemt, doch waarin ik het geluk had, echte vrienden te vinden, vrij van eigenbaat of valsheid.

Voor de matrozen werden uit den gouvernementsvoorraad twaalf Zwartes verstrekt, waarvan voor elk hunner twee hemden en twee broeken gesneden werden die zij zelve moesten vervaardigen. De stof was zeer grof en zo dun en onsterk, dat zij nauwelijks tot Mozambique kon volhouden, maar er was niets anders. Het overige van de Zwartes werd gebezigd tot den inkoop van twee vette ossen, welke door de manschappen geslagt en ingezouten werden. Een dezer ossen had een tragi-comisch uiteinde. Het was een jong, sterk en moedig dier, het penseel van eenen Potter overwaardig. In het fort gebracht, bewaakt en zorgvuldig vast gebonden met klapper touwen, gevoelde hij zich evenwel krachtig genoeg om zijne banden te verbreken, toen men hem met het blanke mes op het lijf kwam.

Met eene woedende dolheid liep hij in het fort rond, en als een Amokmaker zijne vreesselijke wapens tot den storm wettende, dreigde hij mensen affuiten, gebouwen en atteliers omver te werpen of te verbrijzelen; zijn snuiven en rennen geleck naar het wilde bruisen der door een' orkaan bewogene golven der Zee. Alles vlugtte wat vlugten kon, of 't werd omver geloopt; een panische schrik overviel de geheele bezetting, men had reden om voor het materieel bezorgd te wezen.

Hij zou ongetwijfeld door de geslotene poort gebroken zijn, en alzoo aan den plaatselijken ingenieur eene niet geringe moeite bezorgd hebben, had de commandant, door het alarm in zijne Waranga gelokt, geene tegenwoordigheid van geest genoeg bezeten, om terstond de wachthebbenden door eene Lakonische aanspraak, te bemoedigen, hen in het geweer te laten komen, en na eene dubbele lading te hebben bevolen, eene twee-gelederen vuur op den onruststoker te doen maken. Het hooghartige dier viel, als de held van Troje, doch niet voor eenen Achilles, maar als slagtoffer der overmagt,

die het gewone wapen der lafheid is. Onze matrozen kwamen er met den schrik en eenige ligte kwetsuren af.

Bovendien verstrekke de Feitor aan ons eene ruime hoeveelheid mais- en maniocmeel uit den voorraad van het fort, alles bestemd tot proviand voor onze aanstaande reis. Het magazijn der vesting, slechts voor buitengewone voorvallen of in geval van beleg strekkende, was daardoor nagenoeg geledigd.

Meer dan tweehonderd stuks gourons en parelhoenders, eenden en wild gevogelte werden door de ingezetenen bijeengebracht, alsmede eene groote hoeveelheid oranjeappels, jonge en oude klappernoten, versch brood, potten beschuit, confituren, gebraden en gekookt vleesch, kistjes wijn en brandewijn voor de kajuitstafel. Ook verruilden wij onze oesterschelpen, die ons op marsch gediend hadden, tegen een behoorlijk tafelservies.

De Kapitein Antheaume, die met zijne equipage de reis met ons zou aanvaarden, nam de zorg voor de tafel op zich en stelde vast dat, dat voor onze matrozen dagelijks een halve flesch wijn per man uit zijn' eigen voorraad, en gezouten vleesch of spek tweemaal 's weeks verstrekt zoude worden. Dus waren wij, na een verblijf van tien dagen, gereed om ons aan boord te begeven eener Portugesche brik Anna Felix, toebehorende aan eenen Baniaan van Mozambique, die gelukkig voor ons, hier zeilwaaardig lag, en waarvan de de afreis door den Gouverneur gestopt werd, om ons tijd te geven tot rust en herstel onzer verlorene krachten. Tot dat einde moest een aantal slaven ontscheept worden. Eene menigte aanschrijvingen en protesten werd omtrent dat oponthoud van het schip gewisseld tusschen den Gouverneur en den Vlaggenkapitein, Don Pinto da Rosario, die geheel afhankelijk was van de supercargo's, twee Baniënen, van welke een ons gevolgd is, en die een' geweldigen afkeer hebben van alles, wat vleesch eet. Zij maakten die zwarigheden niet uit onmenselijke gevoelens tegen hulpbehoevenden, maar omdat het overgroot getal passagiers en nog bovendien een dame hun schrik aanjoegen, daar zij moesten verwachten, zich niet te kunnen onthouden van de aanraking van ons of van gedoode dieren. Er werd uitdrukkelijk voorbedongen, dat geen wezen dat leven ontvangen had, binnenboords omgebragt, noch bloed vergoten zoude worden, maar dat zulks zou geschieden in eene boot aan den kapitein Antheaume toebehorende. Daar deze echter in zee binnengehaald moest worden, laat zich begrijpen, welke stipte uitvoering aan dit verdrag is verknocht geweest.

Wij gingen scheep, maar hadden viertien dagen noodig om uit de baai en over het rif te komen. Nu eens was de wind tegen, dan het water te laag, of de loods te benaauwd. In dien tijd ontvingen wij nog dagelijks bezoek van onze vrienden, die ons telkens de een of andere verversching medebragten, zij trachtten ons te overreden, weder aan land te stappen, maar wij konden, uit aanmerking der vele diensten die zij ons reeds bewezen hadden en nog bewezen, daartoe niet overgaan, doch maakten somwijle korte bezoeken. Onze eetlust was nog altijd zeer groot, en wij, die in de residentie van Koning Inhammorloegie blijde geweest waren een hoentje voor twintig personen ten geschenke te bekomen, hadden er nu gaarne per man een. Maar het voor de manschappen bestemde te *Inhambanie* ingezouten vleesch begon ons zijn bederf aan te kondigen. Dit en de voedzame, doch te dik gekookte maniaocbrij (quenga) konden zij niet verdragen; en daarenboven zich niet kunnende gewennen aan de nieuwe leefwijze en rust, na de doorgestane vermoeijingen en het wijnvat op het dek wakker bezoekende, werd de een na den anderen ziek. Nabij een eiland eenige mijlen van den mond der baai lagen wij zes dagen, nu eens het anker lichtende om nader bij het rif te komen, dan weder, uit vrees voor storm, tusschen het eiland en den vasten wal ten anker gaande. Wij gingen intusschen uit jagen en visschen. Kapitein Antheaume had bij zijne schipbreuk eene koe en drie geiten op het eiland gelaten en niet weder kunnen vinden; zij waren drie dagen het voorwerp onzer jagttogten. Daar onze matrozen, zowel als die der Fransche equipage, ziek waren, waren het die Kapitein, Kapitein Bouman, de Heer Crans en ik, benevens den timmerman en kok van hert schip Vulcain, die zich met deze nieuwe vermaken bezig hielden. Het eiland was vol palmit-boomen, welker met doornen bezette bladstelen zich bij het doortrekken in onze kuiten en dijen drukten, en telkens, als wij eene geit vingen, waren wij zoo bebloed, handen en gezigt niet uitgezonderd, dat wij niet kenbaar waren.

Doch wij waren dit reeds zoo gewoon geworden, dat hetgeen anderen niets dan smart en kleinmoedigheid veroorzaakt zouden hebben, voor ons eene gezonde uitspanning was. Zoo zeer kan de mensch zich zelve gewennen aan pijnvolle moeilijkheden, en het is nu voor mij geen wonder meer, van de vrijwillige en mededoogen of afgrijzen verwekkende kastijdingen der flagellatores te lezen, die in de middeleeuwen Europa in alle rigtingen doortrokken. Zeker is het dat diegenen van ons welke deze nieuwe vermoeijingen niet schuwden, allen gezond bleven, om geene andere reden, dan dat plotselinge rust na groote vermoeijenissen en togten altijd gevaarlijk is, en er geen ander middel bestaat, om in alle omstandigheden gezond te blijven, dan beweging, lichamelijke en in alle gevallen nuttige bezigheid, of ook eene ligte inspanning van den geest.

Van de koe vonden wij slechts het geraamte op eene plaats die tijdens vloedtijd onder water staat. Dit was een treurig gezicht voor ons, daar wij gehoopt hadden, voor onze zieke manschappen eene heilzame verversching te meer voor de reis, waarvan de lange of korte duur niet vooraf te berekenen was, te zullen vinden. Dat dier was gestorven uit gebrek aan zoet water, maar de geiten, die versch voedsel genoeg vonden, zoals boombladeren, takken en boombast, hadden langen tijd het water kunnen ontberen, en waren zelfs vet geworden. Na eene dusdanige jagt, waarbij de Fransche kok ons door zijne vlugheid (hij was een Mulat) de meeste diensten deed, vischten wij met een groot net, gaande tot aan den hals in het water; en terwijl eenigen het net uitspreidden, joegen anderen, met lange stokken in het water slaande, den visch in dezelve. De vangst was rijk en een gedeelte werd dadelijk, op het eiland gebraden, alwaar onbewoonde visschershutten zijn, die somtijds door de Europeanen van *Inhambanie* bezocht worden. Deze hutten beschermden ons tegen de heete middagzon, welker stralen, nadat men in het water geweest is, wel eens zeer schadelijke uitwerksels heeft, en den huid aan de bloote deelen van het ligchaam in een oogenblik verschroeit. Brood en wijn hadden wij bij ons en de bladeren van den Indischen vijgeboom dienden ons in plaats van borden of schotels; op de wijze der Indische volken welke nimmer een bord wasschen, maar daar zoo weelderig in zijn dat zij het na den maaltijd weggoeien. Nooit heeft mij de visch beter gesmaakt ofschoon ik er anders geen liefhebber van ben, daar hij weinig voedsel geeft en, teveel genuttigd zijnde, koorts verwekt.

Een der beide Arabische stuurlieden vergezelde ons, vergastte zich aan den maaltijd zonder schroom, en dronk wijn zo goed als wij, iets dat hij aan boord en in de tegenwoordigheid zijner makker, voor wien hij zich steeds als een naauwgezet Muzelman vertoonde, niet zou gedaan hebben. Bij eene dier vischpartijen was de Fransche timmerman bijna een slagtoffer onzer vermetelheid geworden. Het water was helder als kristal en vertoonde alle voorwerpen tot op den bodem aan toe met groote duidelijkheid. Het weer was schoon, en wij bleven iets langer dan gewoonlijk in het water ten einde ons des te beter te verfrisschen.

Op het onverwachts schoot een groote haai op hem toe doch gelukkig werd hij nog vroeg genoeg gewaarschuwd om zich naar het land te redden, terwijl wij zoo veel gedruisch maakten als ons mogelijk was teneinde het gedrogt te verjagen, welker aanblik ons den grootsten angst aanjoeg. Maar in zijn vlugt viel de timmerman in eene diepte, en zoude, daar hij niet zwemmen kon verdronken, althans het gevaar, van levend verslonden te worden, niet ontkomen zijn, waren de Heeren Bouman en Crans, beide goede zwemmers, niet toegeschoten: zij ontrukten hem gelukkig uit den gapenden afgrond.

Na dien tijd besloten wij dit voorval als eene waarschuwing te beschouwen en niet meer te visschen. Wij wendden nu onze togten landwaarts; deden reizen noordwaarts in het binnenste van het vaste land, waar onderscheide ondiepe armen van de baai bij hoogwater het indringen met de boot tamelijk ver toelieten, doch dezelve werden met de ebbe droog. Wij bezochten de slavennegerijen en landhuizen der Inhambanische ingezetenen, welke amphitheatergewijs aan de helling van een heuvelrug aangelegd zijn, en waar groote getallen slaven, door hunnen meester niet tot den arbeid aangehouden, in een' zorgeloozen staat wonen en leven, gelijk de vrije negers, tot tijd en wijle er eene gelegenheid gevonden wordt, om hen te

verkoopen. De landhuizen zijn omringd door uitgestrekte tuinen en vormen een schilderachtig landschaps-tafereel: de aanleg is schoon, maar het onderhoud verwaarloosd. Dat van de Heer Rodriguez was door de olifanten bergaf geslingerd: zowel groote stukken van de, uit hout en rijs gevlochten en met kalk bepleisterde wanden, als het dak, zag men ver van het fundament liggen; het dak was nog in zijn geheel gebleven. Dat huis was wel niet groot geweest, doch bewees het evenwel de groote kracht van het monster, dien Koning der dieren. Alle klapperboomen waren uit den grond gerukt of afgebroken, de mais- en groentevelden geheel verwoest en vertrapt. Deze aanplanting was gesticht op eene plaats, over welke een troep olifanten gewoon geweest was naar het water te gaan: in de omheining aan den kant der wildernis, die uit doornen bestond, was eene opening gekomen, waarop de wachters niet gelet hadden, en nu had het machtige dier gewroken aan de magtelooze boomen en gebouwen. Voor doornen heeft hij anders zulk een ontzag, dat hij ze met zijn' snuit niet durft aanpakken of wegruimen. Het is merkwaardig dat de olifant door bosschen en wildernissen wegen baant, die ook voor reizigers kunnen dienen. Indien hij niet eerst aangevallen wordt, zal hij zelf nooit aanvallen, hij stapt rustig en kommerloos zijnen gewonen weg voort, doch wee hem die een' aanval waagt, zonder van een goed heenkomen of ruggesteun zeker te zijn. Van listen en lagen weet hij niets, maar wordt dikwerf het slagtoffer van dezelve. Wij bezochten ook eenige Negervorsten in deze landstreken. De negerijen van deze vorsten waren alle door digte bosschen omsingeld, door welke het voetpad in duizend kronkelingen slingerde.

Groote aanplantingen van klapperboomen vonden wij in den naasten omtrek der dorpen, de hutten zelve waren in de schaduw daarvan gebouwd, en de grond onder die boomen was zeer schoon gehouden; eene zorgvuldigheid die in de landen bezuiden *Inbambanie* niet gevonden wordt. Pisang-kalebas- en oranjeboomen praalden met hunnen vruchten, die gedeeltelijk rijp, andere halfwassen of nog in den bloesem waren. De Negers vermaakten zich met het rooken van bladeren eener plant, welke naar hennep gelijkt en zoo bedwelmend is, als het opium: het hoesten der rookers, naar een halloh gelijkende, daverde door de bosschen, en vond een' weerklank tegen de heuvels, het is uren ver hoorbaar.

In sommige dorpen vonden wij geen mannelijke bewoners, zij waren door hun opperhoofd op de olifantsjagt naar de woestijn ontboden. De vrouwen verrichtten allerlei bezigheden, zoo als het maken en bakken van potten, het vlechten van matjes en manden, ook van hoeden ten verkoop. Landbouw vonden wij hier zeer weinig. Van viervoetige dieren zagen wij slechts honden, een paar schapen en geiten, en in de bosschen den geilen aap.¹² Wij ruilden goede versche hoendereijeren in tegen brandewijn, welke deze Koningen zeer gaarne zien en nog liever drinken. De bosschen waren hier digter, en de boomen hooger en zwaarder dan in vroeger bezochte streken, maar savanen zeldzamer, dewijl de zee de lage gronden veelal overstroomt. Steenen of rotsen vindt men hier niet, doch wel versteningen van de huizen der koraaldieren en schelpen.

De Heer Reverchon was wederom druk bezig geweest met het beginnen eener nieuwe verzameling van schelpen. Hij had zich niet laten afschrikken, door het geleden verlies der zeer kostbare verzameling, van Manilla, China en Japan mdegenomen, en met de Nijverheid verbrand. Niet alleen het land van Afrika is rijk aan velerlei voortbrengsels, maar ook de zee. De schoonste schelpdieren (*Conchylia*) worden er aan de kusten en in de baaijen gevonden, en hoe meer men noordwaarts komt, hoe talrijker de verscheidenheid is; de tinten zijn schilderachtig; en in het midden eener verzameling daarvan, meent men in eene nieuwe wereld verplaatst te zijn, men verliest zich in het aanschouwen der schoone teekeningen; het leven der schelpen in den boezem der Oceaan staat voor ons, zij spreken ons aan in eene verbeelding rijke en vertrouwelijke taal, de taal der natuur, die men echter nergens zoo overredend en zoo betoverend aantreft. Ik kan het de Britten niet ten kwade duiden, dat zij veel daaraan ten koste leggen: men vindt

¹² *De nieuwsgierigheid van dit dier is zeer groot en bijzonder op vrouwen gerigt. Tijdens onzen landtocht naar Inbambanie zag men de mannetjes zich van den eenen boom op den anderen slingeren en uitnodigende gebaren tegen het meisje maken, terwijl de vrouwtjes, uit jaloeschheid, ons schenen uit te dagen. Zij toonden volstrektelijke geene vrees, doch bleven evenwel wijselijk buiten bereik. (noot van de schrijver)*

in Engeland geen huis, waar het niet een voornaam en noodzakelijk gedeelte der versiering van een vertrek uitmaakt, vooral in dat der vrouwen. Hunnen schepen nemen steeds een aantal vaten, met schelpen gevuld van hier mede, doch zij zijn in de keus niet bijzonder keurig: zij laden, wat zij krijgen kunnen, dikwerf geheele vaten vol van dezelfde soort, dood of levend: de dooden wekken zij weder op door vernis, ja zelfs door verguldsel! Ik zag onder anderen oesterschelepn, met een veelkleurig schitterend weefsel overtrokken: het waren pareloesters, die men dikwijls vindt doch waarvan de visscherij op deze kusten teniet gegaan is. De parelen zijn klein, en het dier is, zegt men als spijs vergiftig.

Mr. Reverchon had bij onze pogingen tot redding onuitsprekelijk veel geleden. Ik hoef niet te zeggen, welken indruk vervolgens de marsch in het schroeiend heete scherpe zand op de voetzolen en de naakte huid der beenen maakte, wanneer men bedenkt, dat zij zeventien dagen dagen doorweekt waren geworden van het zeewater, hetwelk dezelve wit en gevoelloos gemaakt en de huid in diepe rimpels samengetrokken had. Men verbeeldde zich op gloeiende koolen te gaan. Maar mijn waardige jonge reismakker¹³ deelde in alles met eene voorbeeldelooze gelatenheid en een stoicijs geduld. Ofschoon zijn voeten dusdanig gewond waren, dat men slechts eene buil of wond meende te zien, was hij toch nog altijd vooraan. Maar te *Inbambanie* aankomende, deden zich de gevolgen daarvan zien. Hij kon het bed niet verlaten zonder door de slaven opgeligt te moeten worden, en werwaarts hij zich wilde begeven, geschiedde zulks in eene Palanquin. Daar dus de lichaamsbeweging al te schielijk geheel gestremd was geworden, moest hij zich nu spoedig onderwerpen aan het lot onzer matrozen. Hij werd door eene heete en hevige koorts aangevallen, waarin hij vlagen van ijlhoofdigheid kreeg, en het onderwerp zijner ontboezemingen was steeds liefde jeens zijne betrekkingen in Europa, en vriendschap voor mij. Hoe mij, die hem zoo gaarne geholpen had, en niet helpen kon, dan door eene teedere oppassing, dit aan het hart ging gevoelt ieder; maar hij kon aan boord niet blijven, hij zoude in het benauwde schip de ziekte niet te boven zijn gekomen. De Heer Farnesi, die hem dagelijks bezocht, en zijnen verergerden toestand met veel deelneming aanzag, overreedde hem om weder aan wal te gaan, en het in zijn huis voor lief te nemen met de middelen tot herstel, welke men aldaar zou trachten aan te wenden; want daar hier geen arts, noch wondheeler is, zoo is elk zijn eigen geneesheer, en er sterven wellicht minder menschen, dan bij eene stelselmatige behandeling. In een gunstig oogenblik nam ik afscheid van hem, en zag hem vertrekken. Wie weet, of wij elkander ooit zullen wederzien!

Dit voorval, het eerste smartelijke voorval, na onze terugkomst in de beschaafde maatschappij, werd spoedig gevolgd door het over lijden van onzen timmerman. Hij wilde nog dienzelfden morgen zijnen franschen makker vergezellen, om naar het eiland te gaan visschen, zoo welgesteld voelde hij zich; maar de kapitein Bouman stond het niet toe, wijl hij reeds eene hevige koorts had gehad. Toen wij 's middags aan boord terugkeerden, lag hij te zieltogen. Geen medicijnen bij de hand en geen geneeskundige aanwezig zijnde, konden wij aan onzen zieke, geen andere hulp bieden, dan die eener zorgvuldige en deelnemende verpleging. Dit treurig voorval sloeg de gemoederen zeer ter neder, het had, daar de overledene de sterkste en gezondste geweest was, eene electricke uitwerking op al de manschappen, zodat zij meer en meer begonnen te twijfelen aan eene gelukkige terugkomst in het vaderland en daardoor grootendeels nog zieker werden. Voorwaar, het is verschrikkelijk, na duizendmaal het doodsgevaar getrotseerd te hebben, voor den mond en in het gezigt van de haven der zekerheid nog te moeten vergaan! Doch het is beter, de rij van gewaarwordingen en ontmoedigende beelden, welke zich aan die gedachte schakelt, niet te vervolgen, dan zich het leven nog meer te verbitteren, dat reeds wederwaardigheden genoeg heeft, zonder dezelve nog te doen aagroeien door de kracht der verbeelding of door zoogenaamde bespiegelingen. Het lijk werd 's anderen daags naar het

¹³ *In den salons der wereldstad, Parijs, groot geworden, had hij met de voornaamste familien omgegaan, en was een prodige du bon ton. (noot van de schrijver)*

zelfde eiland gebracht en daar in het zand begraven in eenen kuil, welke door diegenen zijner makers met bloote handen gegraven werd, die nog konden gaan; zij werden geholpen door een paar Franschen. Rampvol vooruitzigt, dat weinig goeds voorspelde voor de aanstaande reis, nademaal zij, in stede van ons het geliefde vaderland te doen naderen, ons daarvan nog meer verwijderde, terwijl men aan boord niets zag dan geraamten, levende beelden des doods; niets hoorde dan zuchten en klagen over betrekkingen, over vrouw en kind, die men welligt nimmer zou wederzien! Inderdaad, geene zielsberoering is gevaarlijker voor 's menschen ligchamelijke toestand dan neerslagtigheid, of verlies van moed en hoop; hoe gelukkig is degene, die zielskracht genoeg bezit, om zich boven dezelve te verheffen; die in alles, wat hem bejegt, nuttige beschouwingen vindt!

In dezen toestand zag men met veel vreugde een Engelsch schip buiten de baai ankeren. Het was eene oorlogsbrik van de Kaap-station, Levrette, welke alhier een waakzaam oog op den slavenhandel moet houden. Daar wij aan boord van dezelve een' geneesheer dachten te vinden, werd de hoop op hulp en verlossing opnieuw aangewakkerd; maar wij bedrogen ons. Wel is waar, zag men eene boot uitzetten en op ons aanroeien met twee blanke officieren in dezelve, welke op hunne reis naar *Inhambanie*, bij ons aanleiden, en waarvan een de scheepsdoctor was. De laatste begaf zich wel tusschendecks en bezag het schouwspel van ellende; zij namen wel met vele dankbetuigingen een paar flesschen brandewijn van ons aan, en beloofden terug te zullen keeren, maar schoon het schip een paar dagen in ons gezigt bleef liggen, bekommerden zich toch onze Engelsche vrienden niet verder om ons, en wij waren in den rampspoedigsten toestand zelfs van dat volk verlaten dat zich zoo veel laat voorstaan op zijne "principles of loyalty and generosity"¹⁴, en dat in zijn edel zelfgevoel en vertrouwen niet schroomt, zich het eerste volk der wereld te noemen.

Op het achterdek echter waren de taferelen onzer leefwijze niet zo zwart geschadwd. Wel is waar, was onze plaatsing niet beter dan die der matrozen; tot rust en slaap was de gelegenheid slecht: vooral bij regen of stormachtig weder, wanneer alles naar beneden vlugtte. Daar wij geene kooigoederen bezaten, was eene plank onze legerstede, veel harder dan vroeger het zand, en een pakje kleederen ons hoofdkussen. De hitte, veroorzaakt door een tiental passagiers in eene kleine ruimte (het was een ellendig hol; eene kajuit kon men het niet noemen,) bijeen gedrongen, verdreef den sluimerende weldra van zijne rustplaats, om versche lucht te scheppen; de daardoor ontstane ruimte gaf alsdan aan zijn' buurman een onuitsprekelijk genoegen; ongeveer, als toen wij te *Inhambanie* het eerste schoon linnen aantrokken. Maar de meerdere beschaafdheid zegevierde. Eene aanhoudende veelsoortige conversatie tusschen mannen, uit alle werelddelen, door het toeval vereenigd en zeer verschillend van karakter, taal en kundigheden, deed den tijd ongemerkt heenglijden, ook hield ons, wanneer geen uitstap naaar den wal gedaan werd, het aanmaken en verstellen van onze kleedingsstukken bezig, waarvan de stof echter zo dun en zwak was, dat ik eene nieuwe broek op zijn hoogst acht dagen kon gebruiken. En eindelijk had ook de tegenwoordigheid van een vrouwelijk wezen eenen weldadigen invloed op onze maatschappij.

De jonge Baniaan, zoon van den eigenaar der brik, was een regt hupsch jong man, wellevend en beschaafd. Hij was genoodzaakt, met ons in het zelfde lot te deelen. Verstrooïing was noodzakelijk. De Baniënen mogen zich niet met vrouwen van andere volken, ja niet eens met die van andere kasten hunner eigene natie vermengen, en moeten buiten aanraking met dezelve blijven. Doch daar zijn hangmat digt naast die van Mejuffrouw R. gespannen was, kon hij het niet helpen, dat hij bespot werd: dit gaf ons zeer dikwijls aanleiding en stof tot scherts en vrolijkheid. Hij zoude aanvankelijk, indien het mogelijk was geweest, wel uit zijn vel gesprongen zijn, maar deze dame schepte alsdan te meer genoegen, om hem te plagen, en eindelijk zoude zijne standvastigheid aan godsdienstige begrippen en wetten schipbreuk hebben geleden tegen de klip der alles betoverende bekoorlijkheden, indien de liefkozingen der schoonheid niet geveinsd geweest waren, en een ontzagwekkende ernstige blik of houding hem niet in zijne

¹⁴ *Beginselen van groot- en edelmoedigheid. (noot van de schrijver)*

hoop gestuit en voor de regterstoel van zijn eigen geweten teruggebracht had. Eene echte heldendaad, eene opoffering zonder voorbeeld! Hij vermeed overigens geene gelegenheid, om het meisje eene dienst te bewijzen, en aan haar door het scheepsvolk al dat gemak te bezorgen, wat de algemeene benaauwde omstandigheden toelieten. Zijne galanterie eenmaal opgewekt zijnde, toonde dezelve duidelijk, dat geene wetten, geen aloud gebruik in staat zijn, de magt der liefde te wederstaan.

eene grootere plaag voor hem was echter het gereedmaken der spijsen. Hij had zijne eigene keuken en, ofschoon slaven genoeg bezittende, kookte hij toch alles zelf. Rijst, klappers, vruchten en groenten waren zijn eenige kost. Maar de Europesche matrozen, welke, hoezeer zij zelve ook mogen geplaagd zijn, geene gelegenheid verzuimen om iemand een pots te spelen, hadden eens des nachts zijne keuken met spekvat besmeerd, en toen hij den volgenden morgen zijne thee wilde koken, verdreef hem de reuk van dat vet. Gelukkig had hij het niet met de handen aangeraakt, maar wel had het zijne kleederen besmet. Hij toonde hierover geen hartstogtelijke ontevredenheid, maar wierp zijne kleedingstukken af en weg. Deze ongepaste scherts vond bij ons geen' bijval, maar wie had het gedaan?

Het water dat hij tot koken of drinken bezigde en 't welk begon te bederven, en alzoo insecten voort te brengen, liet hij, om de laatste niet levend te koken, eerst zorgvuldig filtreren door een stuk linnen, 't welk vervolgens niet eer mogt worden uitgewrongen, dan wanneer het weder door ander zoet water van de kleine diertjes gezuiverd was. Zijn hoofd was kaal geschoren, behalve een' staart van lang haar, gelijk de Chinezen gewoon zijn te dragen, en men zulks bij ons voor dertig jaren ook nog droeg. Daar hij zich aanvankelijk veel op het voorkasteel, waar de Afrikaansche matrozen en slaven sliepen, had opgehouden, gebeurde het, (ik neem de vrijheid, de zaak mede te deelen, zoo als zij zich toegedragen heeft) dat hij in zijnen staart onraad voelde. Daar ik eene ivoren kam bij mij had, vervoegde hij zich bij mij en verzocht hem ter leen; en toen was het merkwaardig te zien, met welke behoedzaamheid hij zich kamde en reinigde, om het leven niet aan dieren te benemen, voor welke zijne kastegenooten in Hindostan zelfs hospitalen gesticht hebben. Want zoo groot is de weldadigheid der Banianen jegens dieren, dat zij niet alleen oude afgeleefde ossen, paarden, honden, apen enz. in liefdadige gestichten, welke met zeer ruime inkomsten bedeed zijn, op het zorgvuldigst verplegen, maar zelfs muizen, vlooijen en luizen: de beiden laatste gevoed wordende door bedelaars, die men van de straat huurt, met beding om eenen nacht in de vertrekken, aan die dieren toegewijd, te blijven slapen en zich geduldig van het te laten bijten en uitzuigen, zonder hun eenig leed te doen. Het is waar, hoogst walgelijk is voor ons de gedachte aan eene zo ver gedrevene mededoogendheid voor dieren, terwijl hare eigene volksgenooten van de laagste klassen ten ergste mishandeld en tot dieren verlaagd worden; maar er bestaat welligt geene wet in de wereld, die niet hare laakbare zijde heeft. Onvolmaakt is en blijft altoos der menschen werk!

Eindelijk kwam de tijd der volle maan, en met haar de springvloed; maar de loods aarzelde. Drie dagen verliepen en wij vertwijfelden reeds aan onze tweede redding. Intusschen verscheen een ander schip onder Portugesche vlag, en kwam voor anker aan den mond der baai. Het behoorde aan hetzelfde handelshuis in Mozambique als het onze. Het seinde om den loods, die aan ons boord was, en dien wij niet wilden laten gaan. Maar er kwam eene boot, en haalde hem 's nachts heimelijk af. Nu waren wij in de grootste verlegenheid. Nog slechts een' dag en wij hadden nog eene maand langer in de baai moeten blijven, en indien wij alsdan niet tot onze vrienden naar *Inhambanie* wilden terug keeren, maar aan boord blijven, was het vooruitzicht in geenen deele verblijvend. In een beslissend oogenblik is eene beslissende handeling noodzakelijk. Kapt. Antheaume, die het vaarwater kende, nam, ofschoon hij zijn eigen schip niet voor het stranden had weten te beveiligen, de verantwoordelijkheid op zich, om ons zonder loods naar buiten te brengen. De Arabische stuurman, die zoo gaarne wijn dronk, stemde er in toe, en haalde zijnen medegenoot ook daartoe over; want de Portugesche kapitein had niets te zeggen.

De ankers werden gelicht, en wat zich roeren kon, hielp de zeilen bijzetten, daar zich juist een gunstige wind begon te verheffen. Alles

hervatte moed, zelfs de benaauwdste zieken begonnen op deze tijding ruimer te ademen. Wij kwamen op het rif, men peilde 3, 2 ³/₄, 2 ¹/₄, vademen: nog een voet minder en wij waren verloren, de wind nam in kracht toe, de branding aan beide zijden van het schip scheen de koraalrotsen uit te dagen, wier spitse vertakkingen verderf en ondergang dreigden. De nacht viel in, en de hemel hulde zich in zwarte wolken; een heilloos voortteeken, maar er was tusschen de banken en riffen in de nauwe doorvaart aan geen terugkeeren te denken, wij zouden eveneens eenen onvermijdelijken dood te gemoet gegaan zijn. Met de hulp van *Hem* echter, die ons zo dikwerf beschermd had, kwamen wij er over, en in de opene zee. Wij passeerden het andere schip, waar de trouwelooze loods bezig was, de maouevres te commanderen om binnen te komen. Buiten kon hij met den sterken, weldra tot storm aanwassende wind niet blijven, tenzij hij het ruime sop mogt hebben gekozen: of hij gelukkig in de baai is gekomen, weet ik niet. Onze masten kraakten geweldig, de zeilen van katoen vervaardigd, van slecht goemoetie-touwwerk voorzien en slordig vastgemaakt, werden in flarden gescheurd en gingen overboord: in een oogenblik was nog slechts het grootzeil bekwaam, om het schip in zee te houden, de groote mast was grootendeels verrot en het gezonde hart nauwelijks een'arm dik meer, maar het was teakhout waarvan het geheele schip gebouwd was, hij bezweek niet: en ofschoon het, door de zware zeeën en de terugwerkende kracht der golven, uit zijne voegen week, en zeer lek was, bleef het nogtans op de zee. De Arabische bestuurders wilden alles aan Gods voorbeschikking overlaten; zij zouden het roer verlaten hebben, en het schip zou omgeslagen zijn, indien de Heer Bataille, welke met ons naar Mozambique terugkeerde en hun gedrag wist op prijs te stellen, niet aan hetzelfde gebleven, en hen ontzag ingeboezemd had. Het vloeken der matrozen, het gekerm der vrouwen en kinderen die als slaven overgevoerd werden, en het gehuil der volwassene negerslaven, allen naakt en bevende van koude, werd, werd verdoofd door de slagen, met welke de hooggolvende zee het schip onophoudelijk op en nederwiep, de matrozen, meest uit negerslaven en verder uit Laskars, of Indische zeelieden, bestaande, verschuilden zich, en vergeefs verhief de stuurman zijne commandostem, om de schade zo goed mogelijk te herstellen en de stengen naar beneden te doen halen. Dit gelukte echter aan onze en de Fransche equipage, ofschoon slechts een vijftal derzelve in staat was om in den mast te klimmen. Te midden van dit oproer der elementen en deze opeenstapeling van ellenden blies een matroos van onze equipage den adem uit, en eenige slaven, mannen vrouwen en kinderen, raakten overboord. Aan redden was niet te denken, bovendien waren deze ongelukkige schepsels zoo weinig verzorgd en gevoed geweest, dat zij geen kracht over hadden, om zich tegen de aan boord komende zee te weren, de meesten hadden door koude, slechte ligplaatsen en nog slechter voedsel koorts en diarreeën gekregen; zij voldeden aan hunnen behoefte binnen boord, en het schip had alzoo een afschuwelijk aanzien.

De nacht was een der gevaarlijkste, dien ik op zee beleefd heb, en de verwarring, welke aan boord heerschte, door het groot aantal menschen, die elkander in den weg waren, droeg niet weinig bij, om het verschrikkelijke daarvan te verhoogen. Nimmer is de opgang der zon vuriger verbeid geworden; maar tegen den morgen begon de hemel vriendelijker te worden, en de storm te bedaren. De zee werd stiller, en de zon, zich in harer zoo eigene oostersche pracht boven den gezichtseinder verheffende, schonk aan de gemoederen opnieuw kalmte en rust. Nu werd besloten, alles aan te wenden, om het schip te zuiveren, de slaven beter te verzorgen en de lekken te stoppen; ook dit gelukte door de medewerking onzer scheepsofficieren en equipage ¹⁵. Aan het stoffelijk overschot van onzen matroos bewezen wij den laatsten treurigen pligt. Ook nog eene jonge slavine werd dood gevonden in een hoenderhok, alwaar zij zich in den angst verborgen had. Ofschoon de storm niet geheel bedaarde, kon er toch weder zeilaadje aangebragt worden, en de wind gunstig zijnde was onze vaart voorspoedig, totdat wij den tweeden dag de kust van Sofala in het gezigt kregen, wanneer

¹⁵ *De eigenaars der slaven of derzelve lasthebbenden begonnen te begrijpen, dat zij zich met die ellendige stervelingen moesten bemoeijen. Het rundvleesch, te Inhambanie geslagt en ingezouten, vervuilde het schip met stank en moest weggedragen worden.*

ons eene kalmte overviel. Met afwisselende koelte en stilte, des nachts van de kust afhoudende en haar des morgens weder opzoekende, voeren wij door het kanaal van *Mosambique*.

De zieken begonnen minder bedenkelijk te worden, naarmate wij de evennachtslinie naderden, en zoo passeerden wij wij Quilimane en de baai van Angosch (*Angoxa*)¹⁶, en bereikten den 28 Junij de hoogte van *Mosambique*, die vermaarde hoofdplaats der bij de Portugezen dusgenoemde *contra costa* van Afrika. De kust toonde nog steeds hetzelfde voorkomen als bezuiden *Inhambanie*; maar deze stad naderende, maakten de woest bewassene duinen plaats voor onoverzienbare beplantingen van klapperboomen, met helderwitte *fazenda's* in hun midden; wij ontmoetten booten tot het visschen, en kleine vaartuigen, tot den kusthandel uitgerust; zagen alsdan het kleine fort St Lorenzo, op eene koraalplaat gebouwd, dat de zuidelijke invaart van de haven, of de baai van *Mosambique*, verdedigt, welke vaart echter slechts voor kleine vaartuigen geschikt is; in den achtergrond verzezen de toppen der kerken en kloosters; de hooggebouwde steenen huizen der stad vertoonden zich met hunne witte muren en platte daken, die er het aanzien eener vesting aan geven, en de balkons, welke vriendelijk uitnoodigende, tot in de wijde zee den zeevarende begroeten. Eindelijk verhief zich uit de branding de platte grond van het eiland, hetwelk geheel door koraaldieren uit den afgrond der zee opgewerkt en door de aanspoelende golven, door den invloed en de beweging des dampkrings, met zand en aarde bedekt en door lage koraalrotsen rondom tegen den aanval van eeuwen beschermd is; alwaar de voorbeeldelooze naarstigheit en het wondervolle instinct van dat merkwaardig dier, zichzelf een grafbouwende, onuitputbare schatten gevormd heeft en nog gedurig daarmee voortgaat. Aan het Noordelijke einde van het eiland ziet men de vesting, die den voornaamsten van de beide monden der haven bestrijkt; een merkwaardig, nog ongeschonden gedenkstuk van den tijd, waarin de Portugesche vlag de gebiedster der zeeën en van den wereldhandel was. Tegenover die fortres, aan den uithoek van den vasten wal, ligt *Cabaceira pquenina*, waarvan het in een levendig groen gekleed en dicht beschaduwde landschap, met deszelfs vriendelijke *fazenda's* of *villa's*, een voor het oog weldadig contrast vormt met het barre uitzigt van het, nagenoeg geheel met gebouwen bedekte, maar van boomen ontbloote eiland, tot de witte muren der stad en de zwarte vestingwerken van het fort, welke in eene doodsche stilte het rouwbeklag aanduiden over het verval van den voormaligen luister. Om in alle afwisselingen en verscheidenheden van een tafereel belang te stellen, moet men eene zeereis gedaan, en eene zandwoestijn doorgetrokken hebben: het oog meet alsdan ieder voorwerp met optische nauwkeurigheid, en brengt het over in het algemene panorama, terwijl het vernuft en het door beschouwingen geoefend verstand het perspectief beoordeeld en beide met onuitwischbare trekken in de ziel en in het geheugen prent.

Regt voor den mond der haven had het schip afgemeerd, en nam den loods aan boord, dien wij geseind hadden, zodra wij het eiland int gezigt kregen. Het was een Moor, vergezeld door zijnen zoon; beiden geschikte loodsen, gekleed in Arabisch costuum, met een wellevend en door hunne Romeinsche gelaatstrekken belangwekkend voorkomen. Zij waren spraakzaam, in tegenstrijdigheid met de oostersche gewoonten; de Kapitein Antheaume werd, als een oude kennis, vriendschappelijk door hen verwelkomt, en wij ook, nadat zij met onze lotgavallen waren bekend geworden. De beschaafde mensch stelt vooral dan, wanneer hij ongelukkig is, een hoog belang in de onderscheiding en deelneming, welke hem door zijne meer gelukkige, op eene nagenoeg gelijke schaal van beschaving staande, natuurgenoten bewezen wordt; maar te dieper en meer door het geleden ongeluk zelf acht hij zich gedaald en vernederd, door eene koele, onverschillige of misschien wel verachtende ontmoeting: een blik, een woord zijn voor hem van hooge waarden. O ! mogt de stem der menschheid nimmer in ons worden gedooft of vergeten ! Deze loodsen spraken vloeiend Portugeesch, en

¹⁶ De x wordt in den Portugeschen tongval, bij den aanvang eener lettergreep, evenals in het Spaansch uitgesproken, zoo als de Duitsche sch, of de Engelsche sh, en de s aan het einde als de Fransche g. (noot van de schrijver)

hare verwantschap met de Oostersche, door hare vele klinkletters, is de oorzaak, dat alle inwoners van Portugesche bezittingen dezelve van lieverlede beoefenen.

Wij vernamen, dat de regerings-junta, welke na de erkenning van het gezag van Hare Majesteit *Donna Maria da Gloria*, den Miguellistischen Gouverneur afgezet en verbannen had, dien had doen vervangen door een' Gouverneur-Generaal, onlangs uit Portugal aangekomen; eene tijding die ons zeer verheugde, daar wij alzoo te meer op bescherming konden hoopen.

Het schip liep in de haven, alwaar zich een tiental schepen bevond, die de Portugesche, Spaansche, Braziliaansche en Engelsche vlag vertoonden. Buiten het eiland op de Reede lag bij de branding, bezijden het fortje *St Lorenzo*, de Engelsche oorlogsbrik *Levrette*, voor anker, welke ons, van *Inhambanie* af, vooruit gezeild was, en hier den geheelen tijd van ons verblijf gebleven is. Onder de batterijen der hoofdvesting passerende, werden wij gepraaid en verkend door den Officier der wacht, met de artillerie met brandende lonten bij de stukken, in een der buitenwerken geposterd. Dadelijk daarna kwamen een ambtenaar der douane en een paar gewapenden soldaten aan boord, om sluikhandel te beletten. Door de terugkerende boot zonden wij een request aan Zijne Exc. Den Gouverneur-Generaal der oostkust van Afrika, verzoekende om hulp en bescherming, op grond van het regt der volkeren. Het anker viel, op den afstand van een geweerschot van de kade, op zeven vademen : het water was zóó kristalhelder en klaar, dat ons oog het tot op den grond der zee konde volgen.

De dag was schoon, maar zeer heet. Met eene angstvallige verwachting verbeidden wij het antwoord van het Gouvernement, want daar hier geen Nederlandsch Consul is, noch ook eenige Nederlandsche scheepvaart in deze wateren bestaat, moesten wij ons geheele vertrouwen stellen op de goedertierenheid van het plaatselijk gezag en van de inwoners. Spoedig echter werd onze bezorgdheid opgeheven. Een gondel kwam van achter het zeehoofd te voorschijn en op ons aanroeijen; het was die van den Gouverneur met zestien zwarte roeislaven, allen in het wit gekleed, en den haven- en equipage-meester, benevens een' der adjudanten van Zijne Excell., aan boord hebbende. Met een' gulhartigen handslag werden wij door deze heeren begroet, en ontvingen wij eene missive van Zijne Excell. *Don Jose de Metho, Saldanha e Castro*, van den navolgenden zakelijken inhoud : „ dat zijne Excell., hoezeer door ons ongeluk getroffen, evenwel zich zelve gelukkig achtte., in de gelegenheid te zijn, de belangstelling aan den dag te leggen, die de Portugesche natie, in de bestaande betrekkingen van vrede en vriendschap, tusschen het Gouvernement en het volk van Zijne Maj. den Koning der Nederlanden en dat van Hare allergetrouwste Majesteit koestert; dat de ondersteuning, waarop wij door het noodlot en tusschen beschaafde volken bestaande stilzwijgende regten en verpligtingen aanspraak hadden verkregen, niet zoo zeer uit menschlievende beginsels, als wel, voornamelijk op grond der voorgenoemde beweegredenen verleend zou worden, dat dit geheel in het belang zijner Natie was, en Hoogstdezelve zich, overtuigd hield, dat door het Nederlandsch gezag op de kusten, alwaar hetzelfde bevel voert, of in de zeeën, waar deszelfs vlag zich vertoont, eene gelijke hulpvaardigheid aan de Portugesche onderdanen bewezen zoude worden. En eindelijk, dat er bevelen gegeven en reeds in volle werking waren, om onze zieken onmiddellijk na de landing, in 's Rijks hospitaal op te nemen, en wij te herwaarts op de zorgvuldigste behandeling en verpleging konden vertrouwen. Wij stapten in den gondel, terwijl de matrozen onzer equipage vooreerst nog aan boord bleven, en wij werden op de kade plegtig ontvangen door een Lid der Regeringsjunta, en van den Koophandel, en den plaatselijken Commandant, die ons naar het Paleis van het Gouvernement geleidden, hetwelk op -een ruim vierkant glad gepleisterd, en wel onderhouden *plein* aan den haven-kant staat. De wacht van het paleis, met den Kapitein van den dag en den wachthebbenden officier aan het hoofd, kwam bij onze annadering in de wapens; wij ontvingen van hem de hoogste eerbewijzen door het slaan van den parademarsch en het salueren en presenteren van 't geweer.

In het portaal kwam ons Zijne Excell. met deszelfs staf tegemoet, en in de gehoorzaal binnen geleid, vonden wij hoogstdeszelfs echtgenoot en

onderscheidene dames alsmede de overige leden der regering. Voor de teedere en hartelijke, verwelkoming die ons te beurt viel, leg -ik mijne pen neder: de herinnering daaraan: treft, nog heden mijn hart met eene aandoening, die mij weldoet, maar door woorden niet is uit te drukken. En ofschoon ik mij op het geluk mag beroemen, onder alle volken, en voornamelijk bij mijne terugkomst Nederland, echte en edele vrienden ontmoet en gevonden te hebben, hetgeen met regt als het hoogste geluk op aarde te beschouwen is, was nochtans het onthaal dat wij hier ontvingen van een vreemd volk, van ons in grondstellingen, zeden, karakter, staatkundige en godsdienstige gevoelens zoo zeer verschillende, bovenmate verrassend en indrukwekkend.

Onze schoone reisgezellin was intusschen van het schip afgehaald door eene afzonderlijke boot, en aan de kade ontvangen door eene dame van het huis des Gouverneurs, zij was in een palanquin gestapt, vergezeld door eenige *female attendants* (slavinnen), en men had hare vertrekken, naast die van Mevrouw De Mello, echtgenoot van Z. Exc. in het paleis aangewezen; zij was hier wel van meubelen, bediening en kleeding voorzien, en er werd zoo veel zorg voor haar gedragen, als of zij een kind van den huize was. Eene verwante des Gouverneurs was afzonderlijk belast, om haar hulp te bieden bij het toilet in het *boudoir*, in het aannemen van eene bevallige houding en gang, ten einde met eene meer dan eenvoudige bevalligheid aan tafel of in gezelschap te kunnen verschijnen, iets, waarop de zorgvuldige moeders voorwaar, heden ten dage, bij de opvoeding harer dochters meer letten, dan op de bekwaamheid tot de huishouding en het verrigten van nuttigen handenarbeid en waarvan het gevolg doorgaans verveling en uitsporigheid, berisping en lastering van anderen is.

Eene aangenaam verrassende ontmoeting was mij hier voorbereid, die van den Baron J. de Salis, Medicinæ Dr., Chef van de geneeskundige dienst, met rang van Kolonel, geboortig uit *Helvetië*, een man van acht en twintig jaren, die in de Poolsche onlusten en later in het leger van *Don Pedro van Braganza* gediend had, doch, zoo als het ons meest allen gaat, wanneer wij tot erkenning komen, de overdrevene vrijheidlievende beginselen verruuld had met die van eene welbegrepen aristocratie, de beste beschermster van het eigendom. Hij heeft mij met eene broederlijke vriendschap en teederheid behandeld, en aan zijne menschlievende en rustelooze pogingen ben ik, en zijn wij allen niet alleen, verschuldigd, dat wij den tijd van ons verblijf te *Mosambique* doorgebracht hebben, als waren wij te midden onser liefste betrekkingen geweest, maar ook de meesten het leven.

Ofschoon hij, ten gevolge van zijnen stand en rang, hiertoe niet verplicht is, heeft hij echter de behandeling onzer zieken aan zich zelve gehouden, en, edele opoffering zijner eigene genoegens, geene moeiten geschroomd, noch onbeproefd gelaten, om de ziekte meester te worden, en de krachten der lijdens, onder welke zich zeer bedenkelijken bevonden, door doeltreffende, zelfs kostbare middelen, veelal ten zijnen eigenen koste, te herstellen. Hij heeft den opregtsten dank der Nederlandsche zeevarenden verdiend, en niet minder dien van onze Regering, die zoo veel belang stelt in de bevordering van zeevaart en handel. Want voorvallen, als deze, zijn uiterst zeldzaam in de geschiedenis der zeevaart; en de helft onzer equipage zoude zonder hem welligt bezweken zijn voor de gevaarlijke koorts, welke het gevolg waren onzer afmattende zee- en landtogten.

Wij werden, met uitzondering der matrozen, die nagenoeg allen in het hospitaal opgenomen zijn, bij de ingezetenen gehuisvest. *Don Pedrojo Ganietto*, gewezen *Governador Capitam Mor* van *Sofala* had, zoodra hem de aankomst van een Nederlandsch Officier was bekend geworden, bij den Gouverneur-Generaal aanzoek gedaan, om mij te herbergen; Z. Ex. had daarin toegestemd, mits ik dagelijks aan de tafel en in de *soirees* in het paleis kwam deel nemen. Kapt. Bouman vond bij den Heer De Salis in het paleis, en de eerste en tweede stuurman bij burgers huisvesting en verzorging. Er werd eene inschrijving geopend, om ons, maar vooral de matrozen, van kleeding te voorzien.

De Gouverneur-Generaal vereerde mij met deszelfs bijzondere onderscheiding en heeft mij met vele eigendommelijken trekken omtrent zijn land en volk, zoo hier als in Europa, bekend gemaakt en wederkeerig met genoeg geluisterd naar mijne verhalen omtrent den thans weder toenemenden voorspoed van den Nederlandschen Staat, het eigenaardig karakter in de instellingen van het volk, deszelfs volksplantingen en wijze van bestuur; sedert

een zevental jaren in de Kolonien ingevoerd, waarvan Z. E. reeds eene hooge gedachte had, ofschoon hij zijn leedwezen te kennen gaf, dat voorbeeld van staats-huishoudkunde niet te kunnen volgen, omdat er in het moederland niet eens een departement voor de koloniën bestond; schoon de verbazend groote landstreek van West- en Oost-Afrika, welke onder de Portugesche heerschappij gerekend wordt te staan, daartoe eene zeer voordeelige gelegenheid aanbood. Daar Z. Ex, met de uitwendige gesteldheid van het land en volk niet bekend genoeg was, noch ook de Secretaris-Generaal, gaf de gelegenheid van ons hierzijn aanleiding, om, zoo aan hem als aan onderscheidene welgezetene burgers in weinige vlugge trekken de middelen op te geven, welke zouden kunnen strekken, om den handel op te beuren en het Kaffersche volk voor meerder verlangen naar Europeesche behoeften en voor bedrijvigheid vatbaar te maken; welke schets veel bijval vond, zoo zelfs, dat deze berigten eene dadelijke navolging opwekten en men begon in te zien, dat in goud- en zilvermijnen of in den slavenhandel op verre na die schatten niet te vinden zijn, welke eene goed bebouwde, vruchtbare landstreek in staat is op te leveren. De algemeene gedachte was, dat Java aan edele metalen en gesteenten rijk is, en wij daaraan onze welvaart verschuldigd waren: men wilde weten, hoeveel wij daarvan in ons schip geladen hadden maar verstomde, toen men juist het tegendeel vernam.

Er werd eene Maatschappij van handel en scheepvaart, waaraan de Gouverneur zelf en alle vermogende ingezetenen deel namen, opgericht, en fondsen bijeengebragt, met het hoofdoogmerk, om aan de schepen, welke hier aankomen, eene goede lading te verzekeren. Vroeger had men zich weinig met de, op het vaste land aangelegde, talrijke *fazenda's* bemoeid, waarvan velen geheel vervallen waren; maar nu werd dadelijk een begin gemaakt, om dezelve weder, in orde te brengen en geschikt te maken tot woningen niet alleen, maar ook tot verdere aanplantingen. De stad *Mosambique* ligt op een eilandje van omtrent twee uren in den omtrek, in eene langwerpige gedaante. Daar hetzelfde geheel uit koraalrotsen bestaat, is het bouwen hier gemakkelijk, het hout van de beste soorten heeft men voor het weghalen, en de zee, welke zich in veelvuldige bogten, armen en kronkelingen in het land uitstrekt, maakt den vervoer gemakkelijk. De huizen der Europeanen, Baniënen, Mooren en Arabieren zijn van koraalsteen, de muren van verbazende dikte, de vertrekken hoog, ruim en lichtig, en de meeste voorzien van eene *bel-etage*. Het eiland heeft geen zoet water : groote putten vervangen alzoo bij elk huis de plaats van bronnen, deze vangen van de platte daken het regenwater op, zoodat er nimmer gebrek is, en zelfs de schepen zich, voor een' zeer matigen prijs, daarvan kunnen voorzien. Bovendien bevindt zich aan het zuidelijk einde, bij eene voormalige kluis, eene schoon gebouwde regenbak, welke, benevens den ommuurden en bepleisterden grond, bestemd is tot opvang van het water, en ruim drie morgen gronds beslaat; dezelve was vóór eenige jaren geheel in verval gekomen, maar is nu hersteld door den eigenaar, welke luitenant-kolonel, chef van den staf en een der rijkste ingezetenen is, en ofschoon zelf geene kinderen hebbende, echter een aantal jonge weezen onder zijne bescherming genomen en tot zijne erfgenamen benoemd heeft. Het fort heeft eene regenbak, die voor de behoefte van 1200 man voldoende, bijzonder wel onderhouden en bezienswaardig is. Het aantal kloosters was, in evenredigheid der plaats, groot, en meer dan de helft der stad derzelve eigendom. Thans zijn zij ontbonden, en de kolossale gebouwen dienen tot andere einden. Het getal der van steen gebouwde huizen over het geheele eiland bedraagt 400; dat der *fazenda's* aan den vasten wal even zoo veel, dat der kerken acht; dat der Europeesche inwoners en derzelve afstammelingen 2500, der Mooren, eenige Arabieren daaronder begrepen, 500, der Baniënen 200, der slaven ongeveer 10,000, zoodat het geheele regtsgebied van *Mosambique*, eenige kleine niet noemenswaardige factorijen, noordwaarts aan de kust gelegen, daaronder begrepen, op een getal van 13200 kan worden begroot: registers van bevolking bestaan er wel, doch zijn aan vele veranderingen onderhevig, vooral wat het getal slaven betreft, zoodat men het genoemde getal als het gemiddelde moet beschouwen. Het getal der huizen voor de slavenbevolking is groot, maar zij zijn te ellendig gebouwd, om daarvan eene opsomming te doen. Het paleis van het Gouvernement is het aanzienlijkste gebouw, en ofschoon slechts eene verdieping hebbende, staat het nogtans zóó verheven, dat men, uit den koepel, een onbeperkt gezigt heeft van het gehele eiland en van alle tot de stad behoorende gebouwen, van de villa's op de kust, en

derzelver boomrijke en uitgestrekte tuinen, van de tusschen liggende schoone haven, en eindelijk een vrij uitzigt op de zee. Op het vaste land ontdekt men geene andere bergen dan de *Monte da Pao* en *Meza* noordwaarts, welke van eene aanzienlijke hoogte zijn en de namen van hunnen vorm ontleenen, zij sluiten aan dien kant den gezigteinder, maar op eenen verren afstand.

De kloosterkerk is thans bestemd voor de Godsdienst-oefeningen der dames van het paleis; want de heeren zijn daarmede minder gesticht. De dienst wordt vervuld door twee Priesters, die, wel verre van het voorbeeld van onverdraagzaamheid hunner ambtgenooten in menig ander land te volgen, aan de uitspanningen, of vriendschaps-kringen der beschaafde klasse deel nemen, en, veel gezien en geleerd hebbende, voor dengene, die met hen omgaat, onderhoudend zijn door de niet onbelangrijke gesprekken, welke zij weten aan te knooien en voort te zetten. Dit personeel der Geestelijkheid is voldoende voor de uitoefening der Godsdienst in drie van de acht kerken, welke nog gebezigd worden. Naast het paleis, aan de linkerzijde van het plein, staat het kantoor der in- en uitgaande regten; het is zeer ruim, en tevens de plaats der publieke zamenkomsten van negen tot twaalf ure des morgens; de beurs van *Mosambique*, alwaar, bij ontstentenis eener drukpers, het nieuws van den dag verhandeld wordt. Het is geene zeldzaamheid, in de zaal der bureaux, in tegenwoordigheid van een tiental ambtenaren, die zich daardoor in hunne werkzaamheden geenszins laten storen, de zachte toonen der guitarre te hooren : een navolgenswaardig voorbeeld voorwaar, zeer wel geschikt om de verveling te verjagen, welke steeds gepaard gaat met de verrigting der gewone loopende werkzaamheden, zoo als: werktuigelijke invulling of opmaking van staten, registers, lijsten, processen-verbaal, brieven, rapporten enz., eeuwig en altijd hetzelfde onderwerp ten doel en dezelfde woorden tot inhoud hebbende, en waarbij de naauwgezetheid dikwijls zoo ver gaat, dat er vaste modellen zelfs voor *brieven* bestaan, waarvan de Chef de bureau geene afwijking gedooft. Niet zelden zijn de staten en berekeningen, welke door hoogere autoriteiten gevraagd, of voor het bureau zelf aangehouden worden, geheel zonder nut; want wanneer het reusachtige werk gedaan is, wordt er welligt niet eens in gezien, zoo het al niet tot geheel verkeerde aantooningen en gevolgtrekkingen dienen moet.

Tusschen de douane en de kerk van het paleis, welke een gewelfd, met lood gedekt dak heeft, waarop een kolossaal steenen kruis pronkt, komt men in de Baniastenad, waar elk, huis eenen winkel uitmaakt. De straten der stad zijn met een cement van koraalsteen en kalk bepleisterd; zij waren bij onze aankomst zeer in verval, maar werden op last Van den Gouverneur-Generaal weder hersteld; hetgeen een schoon, zindelijk gezigt, en eene aangename, spiegelgladde baan voor den voetganger oplevert: want rijtuigen zijn hier niet, en de vrouwen laten zich in geslotene draagstoelen door slaven overbrengen. De sleepkoetsen, welke onze gelukkige wereldstad *dien* voorrang boven andere groote steden geven, dat men aldaar zoo weinig in zijne rust, in zijne godsdienstoefening, in zijne studien of in stille aanschouwingen gestoord wordt, zouden hier van groote dienst zijn.

Daarop volgt de Cathedrale kerk; een kolossaal gebouw, of liever een steenklomp, zoo dik zijn de muren! Het bisschoppelijk paleis staat aan den oostelijken oever der zee; maar de waardigheid zelve was vacant. Die kerk was almede in verval, doch werd nu weder in bruikbaren staat gebracht. Tot de openbare werken is ieder eigenaar van slaven verplicht, dagelijks, naar evenredigheid van derzelver getal, werklieden te leveren men vraagt niet, of zij het werk verstaan, dat men hen wil laten doen; zij moeten het onmiddellijk leeren. Vrouwen, meisjes, kinderen, mannen, alles slaat de hand aan het werk; en het platte dak van het paleis werd op nieuw bepleisterd door enkel jonge vrouwen, onder het opzigt van een' Europeschen soldaat. De brandende stralen der zon schenen zij niet te achten, ofschoon het naakte ligchaam in derzelver brandpunt viel, het werk werd verrigt onder schertsen en lagchen, en van tijd tot tijd liet een vrolijke koorzang zich hooren. Ik heb dikwerf opgemerkt, dat de vrouwen, ofschoon het zwakkere geslacht genoemd, een vaster karakter, betere zedelijke beginselen, grootere bekwaamheid voor aanhoudenden arbeid, en meerdere goedwilligheid en geschiktheid hebben voor het verdragen van ongemakken en moeitevolle werkzaamheden, dan de mannen; zij kunnen, ik kan dit met honderd voorbeelden staven, beter de

uitwerkingen en den indruk van luchtgestel, koude en hitte, honger en dorst wederstaan, dan de mannen; en, werden zij op dezelfde wijze opgevoed, wie weet, of het Amazonen-geslacht, waarvan wij wel lezen, maar geene voorbeelden zien, zich alsdan niet zoude verwezenlijken. Reeds begint men in Noord-Amerika van het vooroordeel, om aan de beschaafde vrouwen eene vrouwelijke opvoeding te geven, van lieverlede terug te komen, en de meisjes deelen in het onderwijs van springen, rijden, zwemmen, worstelen, kortom van alle gymnastische oefeningen der jongelingen; en daar de oude wereld thans de nieuwe in vele opzichten nabootst, mag men hopen, ook daarvan spoedig toepassingen bij ons te zien.

Achter het paleis is het hospitaal der barmhartige broeders, het eenige geestelijke gesticht, hetwelk is blijven bestaan. Er behooren vele huizen tot hetzelfde, en de opbrengsten daarvan, benevens de jaarlijksche bijdragen der Christelijke bevolking, zijn voldoende, om een aantal, arme of behoeftige, of ongeneeslijke zieken en krankzinnigen te verplegen. Het gesticht is voor 20 bedden ingerigt, en alle welgezetene burgers zijn leden van de broederschap. In de daartoe behoorende kerk wordt alle zondagen Godsdienst gehouden, en een der Geestelijken bezoekt dagelijks de lijdens, om hen te troosten en vertrouwen in het Opperwezen hun in te boezemen.

Het stadhuis staat in het midden van de stad; het is een groot gebouw, dat met de koninklijke wapenen prijkt, maar grootendeels, tot berging van gevangenen en Gouvernements-slaven dient. De schatkamer is thans niet meer, hetgeen zij nog voor twintig jaren was, toen 30,000 slaven jaarlijks naar Amerika vervoerd werden, en de goudmijnen en goudwasscherijen nog niet ten deele door de Kaffers bemagtigd waren; evenwel leveren de inkomsten van het Gouvernement nog jaarlijks eenige baten op die, bij een goed beheer, het moederland in staat konden stellen, om de colonisatie alhier te bevorderen, en verbeteringen te maken. Het goudzand, de staven goud en het zilver van *Quilimane*, en de Spaansche matten, welke thans in de schatkamer waren, konden, eene waarde van 100,000 pesos belopen,

Van een der kloosters is de eerste verdieping tot een hospitaal ingerigt. Het is een vrouwen-klooster geweest. Elk officier heeft zijne eigene kamer, en een ruim en schoone uitzicht op de stad en op de zee. Toen ik er eenige dagen in verpleegd moest worden, werden mij drie schoone vertrekken aangewezen, het voormalige verblijf der Abdis, van antieke, maar prachtige meubelen voorzien, en met een' afzonderlijken uitgang in den tuin. Het gerucht ging, dat het in die kamers spookte; en wonderlijke vertelsels gingen daarvan onder het bijgeloovige volk rond. Maar ik heb niets, gezien, hoezeer ik mijne verbeelding inspande, om mij in de eenzaamheid van den nacht te verplaatsen in den tijd, waarin deze vertrekken het tooneel waren van Godsdienstige bedrijven, en eene school voor vrouwelijke deugden, terwijl de bibliotheek welligt menigerlei uitboezemingen bevatte van vrouwelijke teederheid, die de wereld vaarwel had gezegd. Ofschoon geen groot droomer zijnde, ging evenwel, wanneer mijne oogleden -den sluijer voor de gewaarwordingen der ziel trokken, de altijd werkzame kracht der verbeelding ook nog in den slaap voort, om die beelden te vermenigvuldigen; het werd eindelijk een veelkleurig en onbegrijpelijk levendig afwisselend gewemel van bekende en onbekende gestalten, waaraan zich een chaos van herinneringen en denkbeelden hechtte, die juist niet geschikt waren, om mijn herstel van eene heete koorts, te bevorderen. Het gevolg daarvan was, dat mijn zenuwgestel geschokt werd en mijn toestand verergerde.

De beneden-verdieping diende tot kazerne van het garnizoen: het roeren der trom, liet blazen der hoornen, het geklank der wapens, het gedruisch der soldaten, en de zware toonen van de magtige commando-stem der bevelhebbers wekten het gedrogt der fantasie nog meer op. Dit deed den heer De Salis, in zijne bekommring om mijn behoud, besluiten, mij te plaatsen in de woning van *Don Rafael Carvalho*, een' koopman, van *Lissabon*, de welgezeteste der stad, die mij in een helder oogenblik kwam verzoeken, onder zijn dak eene schuilplaats te nemen tegen de aanvallen eener ijlhoofdigheid ontaarde overspanning van het denkvermogen. Aan zijne liefderijke bejegening ben ik veel verschuldigd, en, om mijne, tot droefgeestigheid overgaande, gemoedsstemming weder op te beuren, was hij onophoudelijk werkzaam, nu eens door het verhalen van zijne eigene

lotgevallen, dan weder door het vereenigen van eenen gezelligen kring, en het spelen op de guitarre. Zijn huis is een der besten van *Mosambique*, en het ontbreekt er niet aan gemak, noch aan eene uitgezochte bediening van beide kunnen.

De Portugesche schoone sekse is rijk aan bevalligheid, doch niet behaagziek. Zij maken geen gebruik van de armhartige en ellendige middelen, welke aan het gewone toilet gebezigd worden, om te vervangen, hetgeen de natuur geweigerd heeft. Een rond aangezigt, frissche wangen, volle vormen, zijn meer geacht, dan een lang, bleek en schraal gezigt, en dunne of teedere gestalten. Regelmatige gelaatstrekken, een geestrijke blik, eene innemende houding, kenschetsen het uiterlijk voorkomen: Mijn gastheer kon, wanneer ik hem op bet kapittel zijner vrouw bragt, niet ophouden, mij hare bekoorlijkheden te roemen; dit was voor zijn hart eene behoefte, en hij bekende volgaarne, dat de gedachte aan het voorwerp zijner liefde en achting hem van vele, uitsporigheden terug hield, doch dat hij haar leven en gezondheid niet wilde wagen, voor het genoeg van met haar vereenigd te leven. Het tafereel der eerste ontmoeting, waarvan zoo dikwerf 's menschen bestemming afhangt, wanneer zich het teederste, maar soms ook zotste der menschelijke gevoelens ontvouwt; van de moeite en den tijd, welke het hem gekost had, eer hij den eersten sprekenden blik, het eerste zoete woord van hare lippen had kunnen verwerven; de zwarigheden - wezenlijke of ingebeelde - welke zijn streven tegenwerkten, en hem ten laatste in vertwijfeling en eene doodelijke ziekte stortten; van het geluk, dat hem alstoen verraste en weder deed herleven, van haar te mogen zien, spreken, ja eindelijk --de zijne noemen, werd door hem dikwerf, maar telkens met nieuwe afwisselingen van licht en schaduw, herhaald, en bevatte stof genoeg tot het schrijven van een' Roman in vier deelen, indien er slechts lezers te vinden waren.

Het ideaal eener schoone vrouw was, volgens hen, een hoog voorhoofd, glad en blank; wijde, glansrijke en levendige oogen, hemelsblauw van kleur, zoo dat men den hemel daarin meende te zien; van blond haar, ofschoon in Portugal weinig aan te treffen, houden zij evenwel veel; de mond eerder klein dan wijd; de lippen vol, en de tanden wit, doorschijnend en regelmatig. Zonder een' bevalligen gang gelijkt de volmaaktste schoonheid naar een' misklank, naar een wangeluid. Eene vrije, doch bescheidene en kalme, beweging verhoogt iedere bevalligheid en geeft blijken van eene gerustheid der ziel, gevormd in de school der deugd en betamelijkheid. Maar de vrouwen ademen zelden de vrije lucht in, verder dan tot de naaste kerk of kapel; want de verachting der Godsdienst, is nog niet tot het hart der vrouwen doorgedrongen. Zonder toestemming harer ouders of van den echtgenoot wagen zij het niet, het huis, ja niet eens hare vertrekken te verlaten, en tot geen prijs zouden zij het aan enen vreemden, ja niet eens aan eenen broeder vergunnen, die ongenoodigd te bezoeken. Evenmin is het geoorloofd, gemengd met de vrouwen in publieke gezelschappen te zitten, niet eens den echtgenoot of vader. En inderdaad, niets schokt volgens hen meer, dan in zalen van publiek vermaak de vrouwelijke kunne gemengd te zien onder, ja geklemd tusschen de mannen, als schapen tusschen wolven. De kerken worden ook al, gelijk elders, misbruikt tot verliefde avonturen; want daar is de plaats, waar blikken en gebaren, doch ook slechts deze, ongedwongener spreken.

Intusschen zijn zij zeer geacht door hare mannen, die in de afgescheidenheid der kolonien levende, alles van hun sober inkomen besparen, om het naar Portugal te zenden en steeds van haar met liefde spreken. De Mulattinnen of Kreoolsche vrouwen, afstammelingen van Europeanen, wijken daarin van de anderen af, dat zij galanter zijn. Op de soirees heb ik bevonden, dat de Portugesche vrouwen zich geenszins aan het gesprek onttrekken; eene dame ziet het alsdan gaarne, wanneer iemand uit het mannelijk gezelschap zich bepaaldelijk voor eenigen tijd bij haar vervoegt. Zij zijn vertrouwelijk, verpligtend en ongedwongen in het gesprek. Het rooken van, *Canuto's* (een weinigje tabak, kunstig in een boomblad of papiertje gewikkeld, zoodat het den vorm van een kegel heeft, en slechts weinige trekken veroorlooft), hetwelk men deze dames wel eens in het gezelschap van heeren ziet doen, moet men eerder beschouwen als eene beleefdheid en aanmoediging voor de laatsten, om zich geen dwang aan te doen, dan wel als eene gewoonte, en heeft niets berispenswaardigs : buitendien, wat zoude er zijn, dat der bevalligheid niet bevallig stond? Maar men ziet nooit de

vertrekken of salons in wolken van sigaren-rook gehuld. De consumptie van tabak doet vele menschen leven, en is ook in menigerlei gevallen aan te prijzen; doch daar, waar van de zijde der beide seksen er slechts op gedacht moest worden, om den *smaak*, de taal en de zeden te verfijnen, behoorde men de gedachten niet in rook weg te blazen.

De zoetvloeiende taal is bijzonder geschikt voor teedere uitdrukkingen, en wien de „ *expressões de ternura* : „ *meu tudo, meu amor, meu queridomenino, meu coracao!* " uit den mond eener schoone vrouw treffen ik moet mijne pen voor een oogenblik nederleggen; want zij is niet bekwaam, dat gevoel door woorden te schetsen.

Elken avond was bij den Gouverneur eene vereeniging der fatsoenlijkste inwoners van beiderlei kunne. De uren waren tot laat in den nacht toegewijd nu eens aan een klein vocaal- en instrumentaal-concert, dan weder aan den dans, of aan de conversatie. Maar ook hier was het kaartspel. - die bederver des tijds en der zeden - in zwang. Men bood ons geld aan, om mede te spelen, dat het geweigerd werd, behoef ik niet te zeggen. Staafjes goud van $\frac{1}{4}$ tot 2 oncen, van het beste en fijnste, dat er gevonden wordt, voorzien van een' stempel, die de waarde aanduidt, en de gouden of zilveren piasters blonken aanlokkelijk genoeg; maar wie wilde de verpligting nog ligtzinnig vermeederen jegens hen, aan wie hij reeds zoo veel verschuldigd was. Niet zelden gebeurde het, dat een *Senhor, Tenente of Capitam* zijn armoedig traktementje in de bank liet 't welk hij zoo even ontvangen had! Maar hij hield zich groot en in geen gelaat zag men over winst of verlies de minste gemoedsbeweging ten toon gesteld.

Het gebeurde wel eens, dat ik schaak speelde, - het enig spel, hetwelk het denkvermogen oefent, en tevens onderhoudend is -- wanneer ik eenen gegadigden aantrof, waartoe deze zich dan ook zeer gaarne leende en de vrouwen, die ik overigens nimmer zag spelen, toonden daarin veel belangstelling.

Wij waren ooggetuigen van eene dier gebeurtenissen, welke de menschheid onteeren. Eene Braziliaansche brik had met het vallen van den avond hare plaats bij het fort verlaten, om, onbemerkt door het Engelsch oorlogschip, het anker te laten vallen achter het eiland, nabij een groot steenen gebouw, alwaar zich 400 *Pretos* (Negers) bevonden, die ingekocht en tot lading der brik bestemd waren. De vrouwen en kinderen waren de eersten, welke aan boord gebragt werden, daarna zouden de volwassene mannen of jongelingen volgen. Des avonds had ik, op een vrolijk feestmaal, aan Apollo en aan de *Charitimen* mijne hulde betoond, en was, laat t'huis gekomen, nog niet lang geleden in de armen van Morpheus gezonken, toen het gebulder van vuurwapenen en deszelfs weêrklank door de hooge muren heen mijne ooren trof en mij verschrikt uit eenen aangename droom wekte. Niet wetende, wat het kon beduiden; vatte ik het eerste het beste wapen op, dat mij voor de hand kwam, en begaf mij naar de alarmplaats. Het begon te dagen. Ik zag de Negerslaven op het platte dak van hunnen kerker, en in de beneden vertrekken in een hardnekkig maar ongelijk gevecht tegen burgers, soldaten en matrozen; deze met schietgeweer en blanke wapenen, gene met losgebroken stukken van de muren; den supercargo's werden de hersenen verpletterd, de Kapitein van het schip onmagtig weggesleept, onderscheidene matrozen gewond of zwaar gekneusd en de Negers, die bij ieder schot achter de muren nederdoken, en dan wederom met een salvo van steenen de aanvallers begroetten, zag ik in grooten getale voor altijd ter nedervallen. eenigen wierpen zich van den dertig voet hoogen muur in de zee; de meesten hiervan verdronken of werden uit de booten met sabelhouwen en geweerschoten geveld, wanneer zij zich met zwemmen trachtten te redden. Het gevolg was, dat de rest zich op genade of ongenade overgaf: meer dan zestig waren vermist, of dood en gewond. Ofschoon de pligt der dankbaarheid mij zoude hebben kunnen bewegen, om aan het gevecht een werkdadig deel- te nemen, bleef ik toch een stom toeschouwer bij dit afgrijsselijk schouwspel. De gewonden werden door den Heer De Salis in het hospitaal opgenomen, maar de gezonden en ligt gekwetstens anderendaags ingescheept en weggevoerd. De supercargo overleed daags daarna, maar de Kapitein herstelde en vertrok met het schip. Eene cassette

met 20,000 piasters, meest in goud, van den supercargo was vermist, en het kostte veel moeite, die op te sporen; het bleek, dat de stuurman, een Spanjaard, die zich door wellevendheid en een open en fatsoenlijk voorkomen had doen kennen, dezelve geborgen had.

De aanleiding tot dit oproer was gegeven door eenen Neger slaaf van *Mosambique*, kok op het bovengemelde schip, die *Brazilië* reeds gezien, en, aan zijne landslieden eten brengende, hun diets gemaakt had, dat wij Canibalen waren en zij alzoo door de blanken met geen ander oogmerk over het groote water gevoerd werden, dan om hen vet te mesten, en daarna levendig op te eten.

De gewonden werden doordemenschlievende zorg van den Heer De Salis genezen, doch eenigen, die aan armen of beenen geamputeerd waren, overleden; de rest werd het eigendom van dien geneesheer. Hij kon hun de vrijheid niet schenken, daar zij zich niet naar huis, noch bij andere volksstammen konden begeven, zonder opnieuw, door hunne kleurgenooten tot de slavernij gedoemd te worden, en hij hun alzoo eene veel grootere weldaad bewees, door voor hun levensonderhoud te zorgen, en hen te bezigen tot de gewone diensten, welke gering zijn, en zich grootendeels

tot het dragen van palanquins, dan door hen aan hun lot over te laten.

De bezetting bestaat uit een bataillon cascadores, waarvan vier, en een bataillon artillerie, waarvan drie compagnien gedetacheerd zijn in de Gouvernemen ten in het 3^e hoofdstuk genoemd. Zij zijn zwak en zelden boven de 50 man per compagnie. Eene schutterij bestaat er niet, maar elk Europeesch burger is gewapend. Het aantal officieren van den staf, artillerie en infanterie, is groot, vooral aan hoofdofficieren; maar de traktementen der rangen zijn gering in evenredigheid met die bij andere mogendheden. Zij bedragen slechts de helft van die van het leger in Portugal. De Heer De Salis, chef der geneeskundige dienst, de hoogste in rang na den Gouverneur-Generaal, heeft een inkomen van 80 pesos, het activiteits-tractement in Portugal, de remuneratie voor de directie der civile geneeskundige dienst daaronder begrepen, als bekleedende hij tevens, de betrekking van lands-physicus. De algemeene secretaris heeft 300, een kolonel of regeringsraad 200, een Capitam Mor 150, een Sargeam Mor (majoor) 120, een Kapitein 100, een Tenente 74 cruzados. Tien vintems of 200 reis maken een cruzado, en 6 cruzados eenen peso of Spaansche mat. Daar men steeds bij reis rekent, luidt het numerair montant zeer groot, maar de wezenlijke waarde is gering en de Heer De Salis heeft, bij voorbeeld, jaarlijks 1,152,000 reis; hetwelk slechts f 2640 Nederl. bedraagt, maar als geneesheer is zijne betrekking evenwel niet te verachten. De visite, bij eenen mannelijken lijder wordt met een once goud, en die bij eene vrouw dubbeld betaald. De arme klasse der ingezetenen behandelt hij voor niet. Eene apotheek bestaat hier, maar de zoogenoemde arts en apotheker kennen nauwelijks de namen der geneesmiddelen, veel min derzelver chemische samenstelling. Een half -dozijn flesschen limonade, van citroenen gemaakt, die hier in het wild groeiden, werd door den Heer Simon, den Franschen stuurman van het gestrande schip *Vulcain*, die eenigen tijd voor onze aankomst te *Inhambanie*, wegens ziekte, vandaar herwaarts vertrokken was, met 13 Spaansche matten betaald; een bewijs, dat men hier ook de waarde van het geld kent. Het is in vreemde landen, dat men zijn eigen land eerst regt leert waarden !

De slavenbevolking woont in ellendige hutten, die zeer laag, en langwerpig vierkant zijn; de wanden bestaan uit rijs en vlechtwerk, hier en daar als bij toeval, bekleed met zand, waaronder een weinig kalk gemengd is dat er in den regentijd afspoelt. Want de bewoners toonen zoo weinig lust tot, het onderhoud, dat men eene menigte slavenwoningen ziet waarvan het dak door den wind half is weggewaaid of het stroo en riet door den harden regen in de westmousson verrot of weggewassen is. Varkens, die zij in menigte voor hunne meesters opkweken en die zich aan het strand van den stinkendsten afval en van de uitwerpsels der zee voeden, wonen met hen onder een dak en slapen gemengd met mannen, vrouwen en kinderen, die ook niet veel beter in aanzien zijn. Een geluk voor hen, dat hier geen moskito's of vliegen gevonden worden, die eene gevoelige plaag voor menschen en dieren zijn, een

bewijs dat, het land niet zoo ongezond is, als men het doet voorkomen.

Waren wij op onzen landtogt, uitgemergeld als wij ons bevonden, nog door die plaag aangedaan geweest, wij zouden dezelve niet hebben kunnen te boven komen.

Slaven maken hier nog altoos den voornaamsten rijkdoms der Europeanen, Banianen en Mooren uit, ofschoon derzelve waarde, door het stremmen van den handel naar buiten, zeer gedaald is. Die handel, om de Kaap de Goede Hoop heen, wordt nog slechts met groot gevaar ter sluik gedreven. Een jonge slaaf of slavine van vijftien tot twintig jaar kost aan de super-cargo's of kapiteins der schepen tot vijf en dertig piasters, en bovendien tien aangaande regten, waarvan vijf aan den Gouverneur-Generaal toevloeijen en hem als tafelgeld dienen. Dit regt, betaald door Indische, Arabische, Spaansche Portugesche of Braziliaansche schepen, is niet onbelangrijk, en heeft verleden jaar 15,000 pesos bedragen. In Brazilië wordt zulk een slaaf of slavine voor 800, en te Havannah voor 1200 piasters verkocht; maar er sterven er velen aan ziekten, of ook wel door den honger op reis.

De schepen om de Kaap gaande, nemen paspoorten naar *Angola* of *St. Paul de Loando*, omdat dit eene Portugesche volkplanting aan de Westkust van *Afrika* is, en steken dan over naar *Brazilië of Havannah*; nadat hun wind of gelegenheid gunstig zijn.

Ik was soms, onder geleide van een mijner vrienden, tegenwoordig bij verkooping van slaven, hetzij private, of bij openbare veiling. Zij werden, zonder onderscheid van kunne, naakt voorgesteld; en door den kooper zorgvuldig onderzocht; geen gedeelte of lid van het ligchaam, zelfs het geheimste niet; bleef onbekeken of onbetast, en wanneer zich daarbij pijnlijke teekenen vertoonden, werd de persoon afgekeurd. Bijzonder veel oplettendheid toonde de kooper op de volheid der tanden, de gaafheid van het tandvleesch en der geslachtsdeelen; de ongeschondenheid des schedels, der borst of des boezems, en der lendenen. Deze verkooping geschied nimmer in het openbaar, maar tusschen de muren der hoven.

De inkoop uit de eerste hand kost hier aan de burgers gewoonlijk tien tot twaalf piasters per hoofd. Zij worden aangebragt van de, ten zuiden van *Mosambique* gelegene Gouvernemen, welke wij reeds hebben leeren kennen, gedeeltelijk voor gouvernements-rekening of door de Reguli der omliggende landstreken, die oorlogstogten doen, tot aan de evenachtlinie. Allen noemt men Kaffers. Welk eene schoone gelegenheid, om eene onmetelijke landstreek tot de onuitputbaarste bron van welvaart maken en tevens weldoeners van het menschelijk geslacht te worden!

De ingekochte slaven ontvangen, behalve de likteekens, welke zij reeds hebben, en welke het koninkrijk of den volksstam aanduiden, waartoe zij behoorden, nog een brandmerk met eenen gloeienden van zilver gemaakten stempel, dragende de voorletter van den naam des eigenaars en bij inscheping ook die van den reeder of van het schip; de mannen op den regter tepel, de vrouwen op de billen. Men geeft hun een klein stukje Zwartes, om de schaamte te bedekken, en de plaatselijke eigenaars bekommeren zich veelal verder niet over hen dan, wanneer de gelegenheid komt, om hen met voordeel te verkoopen. Voor cargo, worden zij in eenen kerker opgesloten vanwaar men ze dagelijks onder een goed opzicht in de vrije lucht zich laat vermeijen. Zij worden alsdan goed verpleegd; en hun soms ook wel de koepokken ingeënt, daar de vreesselijke kinderziekte anders aan boord eene verschrikkelijke slagting aanrigten kan. Van deze kwaal des menschedoms sprekende, moet ik getuigen, dat het mij onbegrijpelijk voorkomt, hoe in het verlichte Europa, ja in Nederland, nog ouders kunnen gevonden worden, die voor het, oog der wereld, voor die, van Hem, welke, ons het instinct tot zelfbehoud in de natuur gelegd heeft, kunnen verantwoordt hunne kinderen aan die kunstbewerking te onttrekken, welke ik zelfs bij Mahomedaansche volken, schoon aan de voorbeschikking geloovende, heb zien eeren, en met begeerte te baat nemen, om hunne nakomelingschap voor die toemeloosie ziekte te bewaren. Dat daarvan geene burgerlijke verpligting gemaakt wordt! Men werpt tegen, dat er evenwel voorbeelden van werkelijke kinderziekte zijn, die na de kunstbewerking hebben plaatsgevonden; maar wat kan dat zijn in vergelijking van die miljoenen kinderen en volwassenen, die vroeger in het graf gerukt werden, om niet te spreken van die, wier, schoonheid en gezigt daardoor verloren ging.

Een gedeelte der slaven woont op de *fazenda's*, onder het opzigt van Kreoolsche opzieners, om het land te bebouwen; hetwelk echter dikwijls, half gereed, weder wordt verlaten, en hetwelk verwildert, wanneer de eigenaar de kans gunstig ziet, om door den voordeeligen verkoop zijner werklieden, in het dadelijk bezit van kontant geld te komen. Hoe vruchtbaar de grond, hoe groot de opbrengst der klapper- en vruchttuinen hoe talrijk de kudden en het pluimgedierte ook zijn mogen; hebben evenwel de eigenaars weinig genot daarvan, en men is in tegendeel nog genoodzaakt, het grootste gedeelte der levensmiddelen van *Madagascar* te ontbieden; eene onbegrijpelijke nalatigheid, waarvan de Mooren, welke goede zee- en handelslieden zijn, met kleine vaartuigen hun voordeel weten te trekken; want de Europeanen zelve doen dit niet eens. Toen wij te *Mosambique* aankwamen, was de rijst zóó schaars, dat de *arobe* (32 pond) drie Spaansche daalders kostte. Een Engelsch kapitein, dezelfde, met wien ik later van *Madagascar* naar *Londen* vertrok, wist daarmede zijn voordeel te doen; hij verkocht alles, wat hij van de vivres zijner matrozen konde missen, want op *Madagascar* kon hij eenen piket (4 *arobes*) voor twee Spaansche matten weder inkoop. Dusdoende maken de kapiteins der schepen op de kust aldaar winsten; maar deze was ook reeds meer dan een jaar lang in de havens tusschen *Mascati* en *Mosambique* heen-en terugvarende, tot groot nadeel zijner reeders. Spoedig daarna viel de prijs, door den aanvoer met Moorsche of Arabische schepen, tot op vier cruzaden. Daartegen is de rijst ook bij de Europeanen hier te lande veracht, wordt slechts gebezigd door hunne afstammelingen, en verkocht aan de schepen, welke, gebrek hebben, en ze niet zelf kunnen halen, of ook aan de slaven verstrekt.

Aan levend rundvee worden eenige duizend stuks 's jaars ingevoerd, waarvoor aan inkomende regten een piaster van elk stuk moet betaald worden. Zij zijn van een groot ras, bijna zoo groot als in Noord-Holland, en even vet. Hier aan den wal geleverd, kosten zij slechts vier tot vijf piasters, maar men slagt ze niet dadelijk, zeggende dat het vleesch dan ongezond is. Men laat ze weiden; waarbij alsdan gewoonlijk een vijfde gedeelte sterft, en de rest vermagert, tot dat zij aan de slechtere oppassing gewoon zijn. Ik had medelijden met het arme vee, dat ik 's nachts zag binnen drijven in eenen modderpoel, van een dak voorzien, alwaar het niet kan liggen, daar het tot den uijer in den weeken grond en in den mest zakte. Het opsluiten is noodzakelijk, uit vrees voor de tijgers, welke zich niet ontzien, 's nachts tot in de woningen der slaven op de *fazenda's* te komen, om, even als honden, voedsel te zoeken. Maar, daar het aan hout en handen niet ontbreekt, kon men de stallen van onderlagen voorzien en dagelijks laten zuiveren. Het gebrek aan vlietend water wordt door het graven van putten verholpen, waarvan het water zeer goed is, maar het spreekwoord: "het oog van den meester maakt het paard vet" bewaarheidt zich ook hier. De slaven, slecht of niet nagegaan wordende, en de meesters zelden de *fazenda's* met een bezoek verwaardigende, moet het meêdoogenwaardige vee, bij de grootste hitte en onder de martelingen van den dorst, menigwerf zonder drinken blijven. Van het zuivel, hetwelk bij eene dusdanige handelwijze niet rijkelijk is, werd, eer wij hier kwamen, weinig gebruik gemaakt, daar het als ongezond wordt uitgekreten. Men heeft hier de schoonste Arabische paarden gehad, maar zij zijn uitgestorven. Nu draagt het klimaat de schuld daarvan, maar in waarheid was het gebrek aan oppassing en vooral aan het geregeld schoonhouden en naar het wed leiden. Van *Madagascar*, alwaar de nijverige bewoners even goed als in *Europa* het geheim bezitten, om het rundvleesch door pekelen voor bederf te bewaren, wordt ook veel gezouten vleesch ingevoerd in groote aarde potten: ik heb hetzelfde zeer goed van smaak en substantie bevonden. Zelfs *fejao's* (boonen) worden uit Brazilië aangebragt, ofschoon zij hier zeer goed tieren, en de grond geschikt is tot voortteling van groenten en allerlei plantsoen, mits' het met water besproeid wordt, waartoe het in het drooge jaargetijde aan bronnen niet behoeft te ontbreken, terwijl voor den landbouw in het groot de sterke dauw, die alle nachten valt wanneer het niet regent, gunstig is. Tarwe zag ik er op vochtige plaatsen gezaaid, die zoo schoon stond, als zij zich in de beste landstreken van *Europa* in de maand Junij vertoont; zij heeft slechts vijf maanden noodig, om gezaaid en rijp te worden. Men maalt ze in handmolens van twee ronde steenen, zoo als de landlieden in *Polen* en *Rusland* gebruiken. Zelfs de weinige koffij, die men nog gebruikt, komt van *Brazilië*; de oude

aanplantingen, weleer zoo beroemd, wyl de boon wegens, haren reuk en smaak boven die van *Mokka* geacht werd, zoodat men den uitvoer naar vreemde landen verbood, zijn te niet gegaan omdat men de Engelsche mode van theedrinken heeft ingevoerd. De koffijplant wordt nog slechts tot sieraad in de tuinen of langs de wegen geduld : het verwekt mededoogen, wanneer men die edele stammen ziet, zonder schaduw van hooge boomen, verteerd door de hitte der zon, en verstikt door de welig opgeschotene doornstruiken of door het hooge gras en het onkruid; door ouderdom met mos begroeid, en de bladen en bloesems door insekten kaal afgeknaagd. Doch waar zij in de schaduw staat en schoon gehouden wordt, levert zij rijkelijk vruchten op, echter wordt zij niet hooger dan acht voet; de boon is kleiner dan die van *Java*; den drank, van dezelve bereid, heb ik later bevonden, werkelijk aromatiser te zijn dan die van *Mascate*, alwaar men echte mokka drinkt.

De Indigo heb ik er in het wild zien groeijen, en het suikerriet in de uitgebreide savanen binnenslands, alwaar kleine meertjes of poelen van zoet water zijn, die niet uitdroogen, eene hoogte van tien voet zien bereiken. De katoenplant, tiert niet minder welig. Wanneer ik, om te polsen, aan den Gouverneur of andere aanzienlijken der stad, op hunne *fazenda's* vroeg, waarom van dat alles geen voordeel werd getrokken was het antwoord: „ wie zal het bewerken, en zijne gezondheid opofferen, om naar den aanbouw te zien, of wie zal het willen komen af halen ? ” Men deed mij aanbiedingen, om tot dat einde daar te blijven, welke zeer voordeelig waren voor mij, die alles verloren had, en waarin menig ander zoude hebben toegestemd; maar het kon mijn oogmerk niet wezen, om in een land te blijven, waar de menschelijke vlijt een wonder is. De staatkunde heeft er haar deel aan, dewijl ieder onzeker is van zijn eigendom.

Sedert langen tijd hadden de inwoners geen voet aan den vasten wal gezet, en de landhuizen waren als uitgestorven, toen Z. E. de Gouverneur-Generaal, om ons gelegenheid tot eene gezonde uitspanning en verstrooiing te geven, zijn voornemen te kennen gaf, om derwaarts te willen vertrekken en van tijd tot tijd aldaar met zijne gemalin en familie te vertoeven. Eensklaps zag men de zee tusschen het eiland en de vaste kust met groote en kleine vaartuigen bedekt, die dagelijks heen en weder voeren, ten einde meubelen, keuken-gereedschap en bedde goed, wijn en provisien, werklieden enz, over te voeren. De verwilderde tuinen en wegen vonden wij als door een' wenk der betoovering schoon gemaakt en geveegd, toen ik met mijn' gastheer naar *Cabaceira grande*, en Kapitein Bouman met den Gouverneur naar *Cabaceira pequenina*, overstaken. Of deze opflukking van industrie zal stand houden, weet ik niet. Ik heb villa's gevonden als kasteelen, in den Moorschen trant met torens, vanwaar men de schoonste en verste uitzigten op het land, en de zee heeft, en die alle de voorkeur verdienen boven de huizen der stad; zijnde de meeste voorzien van opene waranga's; ruime zalen en verfrisschende koele vertrekken tevens tegen den snijdenden zeewind beveiligd, al hetwelk men in de stad mist. Slechts een persoon, de posthouder van de beide *cabaceira's* woonde op de zijne, was werkzaam, en oogstte de vruchten zijner nijverheid in. Zelden verscheen hij in de stad, maar elk burger mogt hem gaarne lijden. Ik bragt eenige dagen op de landgoederen van mijnen vriend in een aanlokkelijk gezelschap door; wij konden ongestoord jagen, wandelen, en reizen binnenslands doen, daar anders niemand in deze omstreken was, maar de andere aanzienlijke eigenaren den Gouverneur naar klein *Cabaciera* gevolgd waren.

Z. E. had mij tot dienzelfden togt uitgenoodigd, maar ik had mijn woord reeds gegeven. Wanneer wij op reis gingen, was het, met een stoet, die, waar de wegen naauw waren, een half uur lang was, van bagage en draagstoelen voor de beide seksen, ieder met een dubbel jagtgeweer in de hand en het verder benoodigde bij zich gereed, om op de tijgers of ander wild gedierte te schieten, indien het zich in de dikke bossschen, die wij doortrokken, vertoonde. Nagenoeg om elke twee uren, werden de slaven gewisseld, op de fazenda's of wachthuizen. Zij zijn zeer fiks in het dragen en gaan altijd in den draf. Ik verwonderde mij hierover, aan het geval denkende, waar wij op de reis naar *Inbambanie* tegen betaling van ijzer of koper, zoo gaarne dragers aangenomen hadden; om onze zieken mede te voeren, en wij eenen zigtbaren afschuw bij de vrije Negers, tegen dusdanige

diensten, ontdekten.

De draagstoelen zijn zeer goed gemaakt, elastiek en ligt; de vier man, welke dezelve dragen, zouden echter meer gemak ondervinden; wanneer zij voor en achter een bamhoes dwars bevestigden, zoo als de *Koelies* in de *Indien* doen, en alzoo de naauwste wegen passeren, kunnende, zij zich alsdan met veel meer vrijheid bewegen, dan wanneer alle vier onder eenen draagstok gebukt gaan. Maar onze jagt was onbeduidend; wij schoten slechts eenige paauwen, veldhoenders en ander gevogelte, en zagen geen ander viervoetig dier dan een' troep gazellen, die echter op het gedruisch onzer karavane de vlugt namen, en dien men zoo niet kon bereiken. Hoe veel leed deed het mij, de weinige kruidkunde, welke ik in jongere jaren had opgedaan, geheel te hebben vergeten, en geene naamlijst der plantgewassen, met derzelve eigenschappen, te bezitten; ik had in dat geval den tijd van mijn verblijf zeer aangenaam kunnen besteden in een gewest, waarvan de natuurlijke voortbrengsel zoo zeer verschillen van de vroeger door mij bezochte tropische landstreken.

Kort nadat wij teruggekeerd waren, kwam *Don Carlos*, de zwager mijns gastheers, mij voor eene tweede reis uitnoodigen. Hij was de zoon eener vrouw van Nederlandsche afkomst, en, zoo ik het wel verstaan heb, van eene familie *Bik*, die in *Brazilië* gewoond en zich vervolgens hier met haren echtgenoot gevestigd had. Deze familie was rijk, en bezat eenige landhuizen, op *Groot Cabaceira* en andere plaatsen. De gelaatstrekken, de oogen en het hoofdhaar toonden duidelijk de gemengde zuidelijke en noordsche afkomst aan. Mijn toenmalige gastheer *Senhor Gamitto*, droeg nog rouw over zijne overledene echtgenoot, wier bevalligheid, hij niet kon ophouden te prijzen en van wie hij dikwerf de schoonheid van het blonde haar en de nog schoonere karaktertrekken roemde. Mijne vrienden sneden daardoor alweder den Gouverneur den weg af, om mij in deszelfs onmiddellijk gezelschap naar den overwal te zien vertrekken; doch nu had ik evenwel het genoeg, in de gelegenheid te zijn, deszelfs hof in een nieuw daglicht, geplaatst te zien. Het landelijk verblijf zet, nadat men het ceremonieel inde stad heeft achtergelaten, aan den omgang met de aanzienlijken des volks en met de beschaafde klasse der vrouwen, aan de zamenleving eene belangrijkheid bij, waarvan men in de groote steden niets gevoelt. Een ieder vertoont zich daar, zoo als hij is, en het kan niet missen, of de kluchtigste trekken komen hierbij voor den dag.

Het zoogenoemde paleis van den Gouverneur te *Cabaceira grande* lijkt naar een klooster en is voorzien van eene kerk; alwaar bij onze aankomst alles op het geluid der klok vergaderde, om de mis bij te wonen; welke door een' officier gelezen werd; hij was een voormalige monnik, die de bevoegdheid, om als gewijd priester godsdienst-oefening te houden, nog niet had afgelegd. Daarna-beklommen wij de draagstoelen en gingen landwaarts in, alwaar ons het ontbijt, in de schaduw van groote manga-boomen, kostelijk smaakte en gekruid werd door gesprekken, waaraan de geurige wijnen welsprekendheid verleenden en die veraangenaamd werden door vrouwen, welke ons, zoo hier als elders, in hare bijzondere bescherming namen, en het ons getroffen leed door eene hartelijke en treffende deelneming trachtten te verzachten. De ongelukkige of hulpbehoevende mist toch nimmer de meedoogenheid van het schoone geslacht, en een traan, door een teederhartig, bevaldig voorwerp aan het noodlot geofferd, is hem, dien het aangaat, liever, dan de klinkende beurs welke hem door, den man wordt aangeboden. Het middagmaal werd dagelijks gehouden in de villa van den Directeur van het hospitaal, 2° chirurgijn, denzelfden, met wien ik de vorige reis gedaan had. Het zoude even moeilijk als overbodig, zijn, de beschrijving te geven, van den verkwistenden overvloed en de voortreffelijke keus der spijzen en, dranken, onder welke de tafel gebukt was; en daar ieder der gasten, meer zijne oogen en zijn gehemelte raadpleegde, dan de behoefte van zijne maag, zoo kon het niet missen, dat na den terugkeer naar *Mosambique* de *Constipacão*s aan de orde van den dag waren. De Gouverneur vereerde mij met het toedrinken en instellen van een' toast ter eere van den *Koning* der Nederlanden, die door al de aanwezigen luid toegejuicht en door ons, namelijk Kapitein Bouman en mij -- als de eenige aanwezigen van onzen troep, -- beantwoord werd door dankzeggingen voor de gevondene gastvrijheid en voor de bescherming, ons

door het Gouvernement van Hare Majesteit de Koningin van Portugal verleend. Die toosten. werden gevolgd door andere op onze liefste betrekkingen, op eenen voorspoedigen terugkeer naar het Vaderland, en eveneens door ons beantwoord met het welzijn onzer schoone tafelgezellinnen, en die van het geheele gezelschap, hetwelk zich zoo veel moeite gaf, om ons te vervrolijken en ons verblijf te veraangamen. Geene ligtzinnigheid zoo als in Fransche kringen, zag men hier; alles was natuurlijk, eenvoudig, en broederlijk verdraagzaam. Zelfs geen zweem van naijver, waartoe het volkskarakter anders wel overhelt, was hier te ontdekken, wanneer welligt de door den schuimenden beker aangevuurde driften het decorum voor een oogenblik konden doen vergeten. Het verdient opgemerkt te worden, dat niemand der Fransche equipage op deze feestbedrijven was genoodigd.

Ieder volk heeft, even als elk mensch, zijn stokpaard. De Portugezen maken veel ophef van hunne hoofdplaats *Lissabon*. Van titels houden zij zoo veel, dat het minder op rijkdom dan op adel en groote namen aankomt; het eenige overblijfsel der voormalige grootheid. De hooge adel, ofschoon groote landgoederen bezittende, heeft evenwel. weinig inkomsten, en de noblesse is alzoo doorgaans arm; zij zijn niet ondernemend en vertoonen geene groote bekwaamheden. De opvoeding is zeer ten achteren, maar wie in de laatste tijden tot de voortvlugtigen behoorde, heeft daarvan partij getrokken en, zich zelve er eene gevormd. De officieren maken bij hunne geringe traktementen evenwel eene uitwendige vertooning, welke gelijk staat met die hunner collega's in de rijkste landen. Niet zoo ernstig of wraakzuchtig als de Spanjaarden, sluiten zij zich liever aan de Noordsche volken die zij in vele opzigten navolgen, al zijn deze ook van een ander geloof; want godsdienstijver en priesterlijke magt heeft bij hen nimmer zulke diepe wortels geschoten als bij de Spanjaarden. Zij zijn goede en getrouwe vrienden, maar in handelszaken moet de vreemdeling evenwel op zijne hoede zijn. Doch in staatkundige gevoelens bestaat groot verschil en buitensporigheid, en zulks moet toegeschreven worden, aan de afscheiding van Brazilië, welke het karakter van het volk verbitterd heeft, zoodat zij met het Gouvernement niet tevreden zijn, zonder echter te weten, hoe het kwaad te stuiten. Vandaar de vele onlusten, welke zich tot in de kolonien uitstrekken en waardoor het der regering onmogelijk wordt, al vindt zij ook toevallig bekwame talenten, om iets ten uitvoer te brengen, iets goeds te bewerken, de weivaart te bevorderen, en de groote hulpbronnen, welke het land en de kolonien nog altijd aanbieden, te benuttigen; want niet zoodra is er iets gebouwd, of het wordt door het volk met geweld weder afgebroken.

In alle rangen wordt het ceremonieel, dat toch slechts uit nietigheden bestaat, met eene taktmatige stiptheid in acht genomen; en zij maken er eene studie van, om elkander beleefdheden of iets verpligtends te zeggen. Ofschoon groote liefhebbers van de genoegens der tafel, kunnen zij toch ook zeer matig zijn en evenwel niet minder vermoeijingen doorstaan.

Kort voor mijn vertrek van *Mosambique*, ontving de Gouverneur-Generaal depeches uit *Portugal* over *Brazilië* zij behelsden zijn ontslag; en een Braziliaansche marquis, welke *Don Pedro* in dien tijd gevolgd was, had zijne plaatsbekomen. Maar het was reeds zes maanden geleden, dat die verandering gedecreteerd; de maarschalk De Saldanha, een der naaste verwanten des Gouverneurs, van het ministerie, door hem in de laatste maanden van 1836 zamengesteld, op verlangen van het volk afgezet, en de door hem geproclameerde Constitutie ingetrokken was. Doch er kwam geen nieuwe Gouverneur opdagen, ongetwijfeld, omdat het aan schepen en aan geld tot de uitrusting ontbrak. Slechts eenmaal 's jaars gaat een schip, een oorlogschip namelijk, naar *Indië*; het doet de Caapverdische eilanden, de westkust van *Afrika* en *Mosambique* aan; en gaat van daar naar *Goa*. Dat, hetwelk den tegenwoordigen Gouverneur in de maand Maart hier gebragt had, was nog niet weder terug. Ik was beducht voor onrustige bewegingen, maar alles bleef stil, en de Gouverneur en alle ambtenaren bleven in hunne functien. Welligt, dat daartoe onze tegenwoordigheid bijdroeg, alsmede de aanwezigheid van een Engelsch oorlogs-fregat en brik op de reede. De Gouverneur was nog niet genezen van een kardoesschot

aan het regter been, in den slag van *Oporto* tegen de troepen van *Don Miguel* bekomen. De Heer De Salis verbond hem nog dagelijks; en deze geneesheer zoude welligt reeds de Portugesche dienst verlaten hebben, naardien hij voorgenomen had, in Nederlandsch Oost-Indische dienst te treden, wanneer de toestand van zijn' vriend en weldoener hem daarvan niet had teruggehouden.

Op de laatste reis had ik gelegenheid, om de eerlijkheid der Negers, dezer warme vereerders van de eerdienst van Mercurius, welke tot wacht en bediening op het landgoed van *Don Carlos* geplaatst waren, te beproeven. Ik had den dag te voren een' kleinen diefstal ontdekt, en wilde den dader gaarne kennen, zonder evenwel hem en zijne kameraden bloot te stellen aan eene bestraffing, die niet zacht zoude geweest zijn, en ten minste bestaan hebben uit een honderdtal slagen op den rug, de lendenen en de kuiten; terwijl de delinquent eenen boom moet omarmen, en regtstandig daaraan vastgemaakt wordt. Zonder de vrees voor eene gestrengere tuchtiging zonde het misdrijf de overhand nemen, hetwelk evenwel nog onder den sluijer der donkerheid bedreven wordt.

Nadat laat in den nacht het geregtshof bij den Gouverneur uit elkaâr gegaan was en wij met ons beiden in palanquins naar huis gedragen waren op de schouders der lijfeigenen, plaatste ik eenig kopergeld in eene nis, zoo dat de slaaf, die mij uitkleedde, het bemerken kon, en begaf mij vervolgens naar bed. De deuren worden hier niet gesloten, ik spande voor dezelve, nabij den grond aan een paar zware stoelen, een eind touw van mijne krib (de bedsteden op de buitenverblijven worden van vier ronde houten stokken gemaakt met korte pooten, en met klappertouwen gevlochten), hetwelk in de duisterheid van den nacht niet merkbaar was. Het duurde niet lang, of ik werd wakker door een geraas, vergezeld van een' gil. Het was niemand anders dan mijn Neger, die, onvoorzigtig genoeg en geen erg vermoedende, over het uitgespannen touw en op den verraderlijken marmergladden vloer, zoo lang hij was, nederviel. Daar de misdadiger meesttijds zijn eigen verrader wordt, en het geweten hem zelve aanklaagt, wist hij zich niet te verontschuldigen, maar smeekte om vergiffenis. Gelukkiglijk had de meester van het huis, in eene kamer aan den anderen vleugel van het gebouw slapende, niets daarvan gehoord, en de in zijne dieverij gestuite Neger had alzoo niets te vreezen, wanneer ik het zwijgen wilde bewaren. Ik was door het kluchtspel genoeg voor mijne moeite beloond en stelde hem dus gerust: ik zoude dit voorval geheel vergeten hebben, was er niet iets anders gebeurd, waaruit mij de erkentelijkheid van diezelfde klasse van menschen bleek.

Den volgenden avond was mijn reismakker ongesteld, en ik woonde alzoo het gewone gezelschap alleen bij. Om mijne dragers, die den ganschen dag door zeer vermoeid waren door de togten, welke wij beiden naar de verschillende landhoeven (*fazenda's*) gemaakt hadden, had ik hen, zonder voorkennis evenwel van hunnen meester, naar huis laten gaan, en niet terug besteld. Het was op den laatsten avond voor ons vertrek; hij was schoon verlicht door de maan en werd doorgebracht, gedeeltelijk met op de terrassen en in de tuinen van het paleis, waar de wandelwegen schoon gemaakt waren, rond te wandelen, en verder met muziek, dans, en gezelschapspelen. De gemalin des Gouverneurs, eene bevallige en wellevende vrouw, liet hare stem hooren; die zeer zuiver en welluidend was, en de kunst met natuur en gevoel vereenigde. Aan de vrolijkheid werd zóó weinig dwang aangedaan, dat men zich de grootste Arkadische vrijheden kon veroorloven, zonder de herders naijverig te maken; de vurige wijn had het zijne gedaan, en het bleef niet bijwoorden of blikken; evenwel werd de betamelijkheid nimmer uit het oog verloren. Het lijdt geen' twijfel; of de gevolgen eener betamelijke en bedrijvige, maar ongedwongene vrolijkheid werken beter op ligchaams- en zielsgesteldheid, dan uren lang, in gedachteloosheid verzonken, met de voeten omhoog, eene cigar in den mond, misschien bij een glas grok, in de Waranga te zitten, of den tijd aan de speeltafel door te brengen. Het was laat in den nacht, of, liever gezegd, vroeg in den morgen, toen ik mij verwijderde. Mijn weg ging door een kreupelbosch, en door klappertuinen, waar het gras, gemengd met heesters, wilde jarak en indigo-planten, ter manshoogte opgeschoten was, en eer ik er aan dacht, was ik verdwaald tusschen de menigte van voetpaden, die hier elkander doorkruisten. Nu was goede raad duur, er heerschte eene

volslagene duisterheid, maar in de koelte van den nacht brandde in mijn hoofd de verbeelding en de kracht van den wijn. Ofschoon in het gevaar zelf nimmer bevreesd, dacht ik er evenwel nu aan, in welken gevaarlijken toestand de onvoorzigtigheid mij gebragt had; want het angstvallig gehuil der honden van de rondom verstrooid liggende slavenwoningen herinnerde mij aan den tijger, en de niet zeldzame voorbeelden, dat hij menschen en vee in deze boschrijke streken verscheurt of medesleept. Ik weifelde, werwaarts mij te begeven; doch mijn onzekere tred werd spoedig vaster, toen ik stemmen hoorde naderen, die elkander toeriepen, en aan welke ik antwoordde. Het waren mijne dragers met toortsen in de hand, die zich uit eigene beweging eerst naar het Gouvernementshuis begeven hadden, en, mij daar niet meer vindende, in allerijl in onderscheidene rigtingen naar mij zochten. Ik besteeg den draagstoel, welken een hunner intusschen alleen gedragen had, en kwam, met behulp dezer goede menschen, gelukkig af van het avontuur, dats anderen daags het voornaamste stadsnieuws uitmaakte, en mij vele vriendschappelijke verwijtingen kostte. Was ik gewapend geweest, dan zoude ik den aanval van het verscheurend dier niet gevreesd hebben: in dienzelfden nacht en in denzelfden omtrek werden de overblijfselen eener geit gevonden, die 's nachts door de slaven niet binnen den stal gedreven was.

De cultuur van den manioc- of farinhawortel is, omtrent 70 jaren geleden, op deze kust, ingevoerd; de algemeene cultuur daarvan door de Negers, ofschoon vrij en in den staat der natuur, nagevolgd, kan strekken tot een bewijs, dat voorbeeld en naijver de krachtadigste middelen zijn tot bevordering der beschaving. Op *Java*, waar men denzelfden nogtans op de Tagalvelden met veel voordeel kan aanplanten, is hij weinig geacht, en ook eerst sedert een dertigtal jaren bekend. Zeventien tot twintig maanden wasdom zijn noodig, om denzelfden tot rijpheid te laten komen. Er zijn eigenaars van landhoeven, die eenige vierkante mijlen gronds daarmede beplanten. De fabrieken tot het vervaardigen van meel (*farinha da pao*) uit dien wortel, zijn groote steenen gebouwen, voorzien van eenvoudige werktuigen, doch meerendeels in verval: tijdens onze aanwezigheid begonnen de meesters aldaar dezelve weder in stand te doen brengen, nadat ik den wensch geuit had, met de landhuishoudkunde bekend te worden. De vruchtbaarheid der velden is zeer groot, en het onkruid schiet dus welig tusschen de manioc-planten op, en toch worden deze slechts eenmaal, nadat de planten begonnen zijn wortel en bladeren te schieten, besproeid en schoon gemaakt; vervolgens laat men dezelve aan hun lot over. Om meel te maken, worden de wortels door de wrijving van twee cilinders of raderen, 3 tot 4 voet hoog en 1/2 voet breed, die met koperen, rondkoppige spijkers dicht beslagen zijn, en door menschenhanden omgedraaid worden, verbrijzeld, en het daaruit loopende sap in steenen bakken opgevangen. De vaste bestanddeelen worden uitgeperst door een monsterachtig grooten en zwaren balk, die schuins op een' anderen ligt, welke een weinig uitgehold is. Deze en het eerst verkregene sap zet een meel, even als de arrowroot aan, hetwelk in platte, groote koperen pannen, boven een langzaam vuur gedroogd en tot brood en beschuit, met of zonder tarwemeel, gebezigd wordt, en weinig onderhevig is aan bederf door insecten. De uitgeperste vaste deelen worden eveneens gedroogd en in den rook bewaard, om als voedsel voor de slaven te dienen, welke daarvan ook eene soort van meel stampen en een' voedzamen brij koken. De wortel, niet uitgeperst, maar in lange schijven gesneden, wordt tot hetzelfde einde gedroogd en gebezigd; echter heb ik bij de uitdeeling van het rantsoen aan de Negers somtijds gezien, dat de wortels door ouderdom vermolmd, door insecten doorknaagd en reeds half verteerd waren, dewijl het niet in den rook bewaard was geworden. eenige oncen van dat meel, met kokend water aangeroerd, zijn voldoende voor het rantsoen van eenen dag.

De Baniënen dragen witte of scharlakensche tunica's, gordels en hoofdtooisels, bijna als de Arabieren. Zij zijn van de 3e kaste der Hindo's van de borst van Brama, en hebben hier geene pagoden, noch openlijke godsdienst. Zij dragen geen wapenen, roeren niets aan, dat geleefd heeft, zij drijven handel en oefenen ambachten uit, b. v. die van goudsmid, juwelier, en maken als zoodanigschoonen en kunstigen arbeid in ivoor, voorts die van kleermaker, metselaar, baardscheerder, schilder enz., maar niet van schoenmaker: zij dragen zelve ook geen lederen schoeisel. Zij drinken geen sterke dranken, eten melk, granen, peulvruchten. en groenten, maar geen uien of knoflook. De spijzen worden met boter en specerijen

toebereid; rijst is de voornaamste kost. Zij hebben slaven genoeg, maar bedienen zich meesttijds zelven, vooral wat de keuken en tafel betreft. De weldadigheid der Banianen jegens de dieren is groot: met verwondering was ik des morgens aanschouwer van het schouwspel, waartoe dezelve aanleiding gaf: honden, koeijen, hoenders, enz., aan, de Portugesche of Moorsche bevolking toebehoorende, en alle morgens, de huizen der Banianen komende bezoeken, worden door hen met rijst, brood. of andere voortbrengselen van het plantenrijk mildelijk gevoed. Deze nijvere, klasse van menschen is hier, even als de Chinezen in den Indischen Archipel, de ziel van handel en werkzaamheid. Zij hebben echter geene vrouwen bij zich; zij laten die te *Goa* achter, werwaarts zij zelven terugkeeren, als zij een matig fortuin vergaderd hebben. De Europeanen zien dit met een nijdig oog aan, waar waarom zijn zij niet even naarstig? Het regt van aftogt, dat zij bij hunnen terugkeer, ofschoon naar eene Portugesche kolonie, betalen moeten, belooft 10 ten honderd van geld en edele metalen, en 5 ten honderd van goederen. Bij hunne sobere leefwijze zijn zij evenwel sterk, rijzig van gestalte en gezond; zij gelijken veel naar de Arabieren, maar zijn lichter van kleur, hunne oogen hebben geen vuur, de gelaatstrekken zijn zachter, ook snijden zij het hoofdhaar niet geheel kaal, maar laten eenen staart achter en twee kleine vlokken boven de ooren staan; elken avond met den ondergang der zon wandelen zij door het eiland in talrijke groepen, en zetten zich daarna op de steenen banken der borstweringen, welke het plein voor het paleis aan den havenkant beschermen; en daar zij goed Portugeesch spreken en niet afkeerig zijn van wederkeerige mededeeling, worden deze bijeenkomsten ook door Europeanen bezocht. In den handel zijn zij eerlijk, maar van hetgeen zij vragen, laten zij zich niet licht iets afdingen. Even als onder de Chinezen te Batavia vindt men er onder hen, die zeer goed niet Romeinsche letters schrijven, en als klerken dienen; doch hetgeen zij schrijven, zelven niet altijd verstaan.

De staatkundige betrekking dezer kolonie tot den Iman van *Mascate*, wiens heerschappij zich meer en meer in Afrika uitbreidt, is moeilijker, dan de bewindhebbers zelven bevroeden. Hij zendt, wel is waar, nog aan lederen nieuwen Gouverneur eenige geschenken, bestaande uit kostbare voortbrengsels van nijverheid uit de harems van Arabie en Perzie, edele gesteenten, Arabische paarden enz; maar dit overblijfsel eener huldiging aan de nagedachtenis van den grooten veroveraar van Indië is thans nog slechts een sluijer, om de ware bedoelingen van dien staatsman - ik meen den Imam -- te bedekken, en heeft het hoofddoel, om het Portugesche gezag de oogen te sluiten voor de vorderingen, welke zijn ontluikende staat maakt: deze is in Europa nog te weinig bekend, maar zal, door zijne schoone zeemagt, eerstdaags eene rol spelen op den grooten handelsweg naar Indie, eene grootere, dan die van den Onderkoning van Egypte, omdat hij een ruimer en vrijer veld, en meer hulpmiddelen bezit, en geheel onafhankelijk is. Het aanknoopen van vriendschappelijke betrekkingen met dien vorst is voor elke Europesche Zeemogendheid, die bij den Indischen handel belang heeft, van het grootste gewigt, maar zelfs het Engelsche Gouvernement, aan het, welk hij onlangs een wonderschoon fregat, in eene zijner Arabische havens gebouwd, vereerd heeft, schijnt zijne ware bedoelingen niet te doorgronden, althans het gewigt, dat hij, verbonden met eene andere magt, eens in de schaal des evenwigt ter zee zal kunnen leggen niet behoorlijk in te zien.

Door den Imam waren, ten tijde van den laatsten Miguellistischen Gouverneur, die zich door geldafpersingen en wederregtelijke handelingen gehaat gemaakt had, door eene junta afgezet, van zijne vergaderde schatten beroofd en in ballingschap op het eiland Ivo was overleden, twee kameelen, mannetje en wijfje, ten geschenke gegeven, het eene was gestorven, maar het andere goed geacclimateerd; het liep vrij en ongemoeid over het eiland rond, zijn' langen hals uitstreckende naar de hand, die hem vruchten, brood, rijst en dergelijken schonk; ik heb het dikwerf van mijn vertrek op de tweede verdieping, nagenoeg 18 voet boven den grond, gevoed. Het had met eenen ezel van het andere geslacht eene vriendschappelijke betrekking aangeknoopt; en werd door denzelfden altijd vergezeld. Deze diersoort kon, wanneer het land naar waarde geschat werd, van groot nut zijn, tot het doen van transporten en reizen.

De Regulus van *Angoxa*, bezuiden *Mosambique*, is de eenige op deze geheele kust, wiens magt opmerking verdient, en die eenen zekeren trap van beschaving, van staatkundig gewigt, bereikt heeft. In zijn land houden zich handeldrijvende Mooren en Arabieren op; hij is van vuurwapenen voorzien; zijne residentie bestaat gedeeltelijk uit steenen huizen; hij bekleedt, wel is waar, den rang en geniet de inkomsten van *Capitam Mor*, ook worden aldaar eenige in- en uitgaande regten voor rekening van het Portugeesch Gouvernement geheven, maar men heeft te *Mozambique* evenwel reden, om tegen hem op zijne hoede te zijn. Van zijne onderdanen waren voor eenigen tijd slaven geroofd en te *Mozambique* verkocht; hij wreekte zich op de equipage van een op zijne kust verongelukt schip, onder Portugesche vlag varende, welke hij zoo lang in boeijen hield, tot dat zij voor een aanzienlijk losgeld vrij gekocht werd.

Men heeft ook in het vorige jaar eenige batterijen van steen op onderscheidene punten van het eiland aangelegd, die echter, van het Miguellistisch gezag afkomstig zijn en voornamelijk op eene verdediging tegen het gezag der wettige Koningin doelden.

Kort na het oproer der slaven varn het Braziliaansche schip had een ander treurig voorval plaats. Eene bejaarde weduwe, wier groote gestrengheid jegens hare slavinnen bekend was, die allen raad en waarschuwing harer vrienden in den wind geslagen, en in tegendeel, door eene nog hardere behandeling, blijken gegeven had, dat de beide uitersten, teeder gevoel of meêdoogenheid, en hardvochtige onmenschelijkheid, ook in het hart. Eener vrouw kunnen huisvesten, of de eerste hoedanigheid in de laatste veranderen, werd, in haar vertrek op den grond liggende, verworgd gevonden, met messteken en andere sporen van martelingen, haar bij dien moord aangedaan.

Het was eene Kreoolsche; haar huis stond schuin over het mijne, en was gedurende acht dagen het tooneel van eene rouwbetooning, welke een denkbeeld gaf van de ontaarding des vrouwelijken karakters, wanneer het niet door opvoeding en betamelijke beginselen gewijzigd wordt. De stadgenooten van het geslacht des overledenen vergaderden namelijk, gedurende dien tijd in het sterfhuis, in het zwart gekleed; eene kleeding, welke dikwijls als een talisman der vrouwelijke kunne te beschouwen; en, wie zoude als vreemdeling zijne nieuwsgierigheid hebben kunnen of willen bedwingen, teneinde een gebruik te leren kennen, dat zonder twijfel een aandoenlijk tafereel moest opleveren, waartoe ik buitendien aangemoedigd werd door mijnen huisvriend die mij verzekerde, dat ik aldaar verstrooiing zoude vinden. Onder zijn geleide begaf ik mij derwaarts, en vond werkelijk hetgeen ik mij voorgesteld had: de gewone uitboezemingen van teeder gevoelige harten: zuchten, klagen en weenen. Het waren Kreoolsche of Mulatsche vrouwen, maar geene uit de kringen, welke ik tot nog toe bezocht had; en, zoo als reeds gezegd is verschijnen de vrouwen der Portugezen bijna nooit in het openbaar, dan wanneer de eer baars huizes of een godsdienstige pligt zulks gebiedt, en alsdan over straat nog niet anders dan in geslotene draagstoelen. Maar er schulde hier eene adder onder het gras: het sterfhuis en het rouwbeklag zijn niet alleen hier, maar ook in andere landen, niet zelden een oud middel, om aande galanterie tot een dekmantel te dienen, eene metaphorische uitwisseling van overeenstemmende gevoelens, waarbij, onder zuchten en tranen, de Gratie haar spel drijven. Genoeg daarvan!

Het gebruik van sterke dranken, aan de soldaten, matrozen, de lagere klasse des volks, de vrije Negers ende slaven eigen, is een groot bevorderaar van eenen tak der industrie, de eenige bijna, welke hier nog bestaat, het destilleren namelijk van brandewijn uit het sap der kokos- en dadelboomen. De eigenaars der tapperijen, welke hier, naar evenredigheid, nog talrijker zijn dan in de Russische of Poolsche steden, vinden daarbij nog beter hunne rekening dan in onze zeesteden. Ik heb een voortmaligen kanonnier leeren kennen, die door dat middel in den tijd van 10 jaren 30.000, Spaansche matten aan geld en waarde bijeen verzameld had, en nu tot de aanzienlijke burgers behoorde. Maar van welke droevige gevolgen is dit voor de menschheid! Een vrije Neger, b. v., komt met zijnen zoon naar de stad, om inruilingen te doen van voorwerpen, voor hem en zijn gezin benoodigd. Hij geraakt in eene tapperij, verdrinkt de waarde van zijne verkoopgoederen, en verhandelt alsdan zijn eigen kind, om nog meer te kunnen drinken; want eens begonnen zijnde, is het uitscheiden niet gemakkelijk. Een slaaf besteelt zijn meester, of werkt, indien hij een ambacht verstaat, des nachts om het bij den dag te kunnen verzuipen; hij ondermijnt zijne gezondheid, en weldra is hij voor zijn heer verloren. Een vrije Europeaan of

afstammeling is, welligt, laag genoeg, om de eer van zijn huisgezin te verhandelen voor eene hoeveelheid brandewijn. Ik zeg welligt, maar ik kan er voorbeelden van bijbrengen. De beschonkene matroos, weggesleept door zijne verterende driften, zoekt zijn lust te boeten bij een, dier voorwerpen, welker uiterlijk voorkomen soms nog den stempel eener zoogenaamde bevalligheid draagt, en, zijn maandgeld doorgebracht hebbende, keert hij aan boord terug, besmet met de zaden eener kwaal, van welke hij welligt nimmer zal genezen. De soldaat, in eene kolonie even onmisbaar als hij gewoonlijk, schoon zeer ten onregte, gering geschat en aan zich zelven overgelaten wordt, aan wien men hier, uit verkeerde beginsels van matigheid, geen rantsoen brandewijn verstrekt, heeft nauwelijks zijn traktementje ontvangen, of gaat het verteren in eene kroeg en verdrinkt in eens, wat hem anders voor vijf dagen zou kunnen dienen; hij wordt beschonken, stelt zich aan bestraffingen bloot, en om het verdriet over zijn ongelukkig lot te onderdrukken, doet hij het den volgenden traktementsdag weder. Zoude dit kwaad, vooral wat den mêedoogenwaardigen soldaat in de kolonie aangaat, niet gestuit kunnen worden? Ja, het kan geschieden, wanneer men het wil, en zonder daarbij algemeene belangen in de waagschaal te stellen. Het middel is bezigheid en colonisatie.

Het cargo van het schip Vulcain, Kapt. Antheaume, werd hier verkocht, benevens het geschut, het tuig en zeilwerk. De laatste beide artikelen vonden vooral gewillige koopers. De gewone witte en gebloemde katoenen, de blaauwe pondichery's, waarvan wij de slechte hoedanigheid hadden leeren kennen, en de geruite, allen waren gewild. eenige galanterie, en modewaren, gemaakte kleedingstukken voor heeren, laarzen en schoenen voor dames en heeren, allen naar den laatsten smaak gemaakt, welke in Frankrijk, naar verhouding der stoffe, goedkooper dan in andere landen zijn. Bier, eenige honderd kruiken Hollandsche jenever, kazen, boter en andere voorraad werden met voordeel verkocht; maar de wijn en brandewijn niet. Honderd oxhoofden Bordeaux wijn bragten niet meer dan 800 Spaansche matten op. De ijzeren scheepskanonnen en affuiten nam het Gouvernement over, om daarmede een Schooner uit te rusten. De Kapitein Antheaume wilde vervolgens de equipage met een klein Arabisch vaartuig naar Madagascar wegzenden, om van daar verder naar gelegenheid voor Europa om te zien. Maar de Heer Simon, 1^e Stuurman, medeëigenaar van het gestrande schip, protesteerde hier tegen, bragt de zaak voor den Gouverneur, en deze, na den Grootregter daaromtrent gehoord te hebben, besliste, dat Kapitein en equipage te zamen moesten vertrekken. De Kapitein was tevens super cargo, en had slechts zoo veel geld willen afzonderen, als noodig zoude geweest zijn, om de manschappen en beide stuurlieden naar hun Vaderland te doen overvoeren; hij zelf wilde het overige behouden en, daar hij ziek was, vooreerst hier achter blijven. Maar nu deed het Gouvernement, hetgeen de Kapitein had willen doen: het liet namelijk zoo veel geld van de opbrengst der publieke veiling afzonderen, als voor het volk noodig was, en voor het overige, ruim 30.000 Spaansche matten, verleende het ten behoeve der reeders een' wissel op het Ministerie van financiën in *Portugal*. Zij zullen lang kunnen wachten, om het montant aldaar te ontvangen! De publieke verkooping van goederen en slaven zijn hier niet onaanzienlijk. Zij geschieden meest 's avonds. Het Gouvernement heft een regt, van 6 ten honderd van koopers en verkoopers.

De Portugezen eigenen zich alle binnenlanden der Kaffers, gelijk met de kust loopende, toe, tot daar, waar dezelve met het Gouvernement der westkust; (*Angola; Congo, Benguella, Cabinda, novo Rodonro*) te zamen loopen Maar al de honderden volksstammen, welke dat groote gewest bewonen, tot aan de evennachtslinie, zijn onafhankelijk, en het land is aan hen, die het wanen te bezitten, zelve onbekend. *Senhor* Gamitto, kapitein der artillerie, gewezen Capitam Mor, bij wien ik eenige weken gehuisvest was, had eene reis langs het meer *Manwi* of *Marasvi*, het aanzienlijkste bekende onder de talrijke binnenwateren, naar den oorsprong der *Rios da Senna*, ter ontmoeting van een van de west kust vertrokken detachement, gedaan, en wist mij vele bijzonderheden te verhalen omtrent de gesteldheid van de door hem doorgetrokkene landen. De togt duurde twee maanden, en moest meesttijds met de akse of bijl in de band gedaan worden, om zich eenen weg te banen; eenige honderden slaven, en geheele

volksstammen maakten hun gevolg uit; de vele rivieren, of lange, smalle meren, die zij tusschen het hoog gebergte in het midden aantreffen, passeerden zij op vlotten of kano's van boomschors, welke zij bij zich hadden. Het volk vonden zij zeer wild, echter niet vijandig, maar diefachtig; zijnde hetzelfde gedeeltelijk zonder akkerbouw of veefokkerij. Jammer maar, dat zich bij die, door hem zoogenoemde, veldontdekking niemand bevond, die natuur en aardrijkskundige waarnemingen had kunnen doen. Zijne aantekeningen heb ik, om geen vermoeden op te wekken, niet willen vragen. Daar het karakter des volks overal hetzelfde is, zijn de namen der volksstammen van zoo weinig belang,, dat eene opnoeming derzelve aan de statistieke aardrijkskunde weinig voordeel zoude opleveren, zoolang de beschaving niet tot hen is doorgedrongen, en er geene naauwkeurige wetenschappelijke opneming van het land zal hebben plaats gehad. Groote stroomen zijn er niet; de rivier *dos Rios da Senna* is de eenige bevaarbare onder die, welke zich tusschen 26 en 10 graden zuiderbreedte in de zee of in de baaijen uitstorten; zij is echter in het drooge jaargetijde nagenoeg overal waadbaar. Het fijne zand, als het voornaamste bestanddeel van den grond, tot op eenen grooten afstand van de kust, neemt gretig den dauw en regen in zich op, en verzwakt dus te gader met de weinige afhelling ook de kracht der rivieren, van de hooge binnenlanden afzakkende, of de uitvloeisels der meren, welke zich eenen weg zouden willen banen naar de zee; maar het water, dat zich in de lucht ontwikkelt, of uit den grond opwelt, vormt eenen overvloed van meren, welker ligging eene groote verscheidenheid van schilderachtige gezigten oplevert. Vele beekjes, die van de heuveltoppen, in nagenoeg gelijke beddingen, door de Savanen vlieten, keeren zich van de kust af landwaarts, om zich, gewoonlijk niet ver van hunnen oorsprong, in een meer te verliezen.

De *cacibo of cacimba da noute*, welke alle nachten valt, zoolang het niet regent, is voor deze dorre luchtstreken een merkwaardig natuurverschijnsel, en niet slechts aan de kusten, maar ook in de hooge gebergten even overvloedig. Hij dringt tot diep in den grond, en des morgens om elf ure, wanneer de hitte der zon hare grootste kracht bereikt heeft, zijn de plantgewassen nog niet droog. Zij voedt zich uit de zee en uit de meren, welke daardoor in diezelfde evenredigheid aan volumen verliezen, als dezelve door den regen enz. is aangegroeid. Zonder haar zoude deze geheele kust, even als die van *Zahara*, eene woestijn zijn. Maar deze *cacimba* is het ook, welke het land voor den Europeaan zoo ongezond maakt; ofschoon de Negers, welke daarin slapen, leven en werken, er niet het minste ongemak van ondervinden. Het nadeel zoude echter minder zijn, of geheel verdwijnen, wanneer men schoorsteenen in de vertrekken plaatste en 's nachts vuur stookte, naar het voorbeeld der Negers, welke dit op hunne slaapplaatsen nimmer nalaten; en dat ons ook voor ziekten bewaard heeft, zoolang wij in het land reisden. De koude van den nacht is groot in evenredigheid der hitte van den dag, ofschoon de barometer niet veel beneden, 28° daalt. En de middaghitte wordt niet zelden door koude zuid oostewinden plotseling zoodanigafgekoeld, dat de ligtgekleede Europeaan er van beeft, alsof hem eene koorts overvallen had.. Het stoken van vuur in de woonvertrekken in den vroegsten morgen, hoe prijzenswaardig ook, wordt echter in alle heete luchtstreken verzuimd, omdat de Europeaan nimmer genoeg met de levenswijze van den inlander bekend is, noch gevolgtrekkingen daarvan tot zichzelf weet te maken.

De vruchtbaarheid van den grond, de welige plantengroei op de kusten, de uitwerpsels der zee, en de uitwasemingen der stilstaande waterplassen zullen ook, zoolang het land slecht bebouwd wordt, door de gisting der weggestorvene planten en dieren, altijd een miasme veroorzaken, waar van men het aanwezen in den dampkring het best na eene gedane zeereis kan bespeuren.

Onder de Negers bestaan weinig eigendommelijke ziekten; van koortsen, die in de familien der Europeanen zoo gemeenzaam zijn, weten zij bijna niet, dan wanneer zij bij de laatsten eenen tijd lang gehuisvest geweest zijn, noch ook van andere catarrhale toevallen, voor welke de Blanken zoo vele, deels belagchelijke, deels de huid en zenuwen bedervende behoedmiddelen bezigen; zij zijn sterk, welgemaakt, van middelbare gestalte, en noch vet noch mager. Maar hun kost bestaat ook, alleenlijk uit voortbrengselen van het plantenrijk, en slechts als bij toeval uit hetgeen de jagt oplevert, b.v. het vleesch van den olifant, waarvan mij de pooten bijzonder wel gesmaakt hebben, het spek van den hippopotamus enz. Ofschoon de

kust vischrijk en sterk bewoond is, gevoelen zij echter geen lust, om zich op zee te wagen: het rif is een voornaam beletsel; maar oesters eten zij echter wel in de asch gebraden met *malagueta*. Welligt is het gemis van visch, en het sterk gebruik van die pepersoort wede eene reden dat zij zoo weinig van koortsen en catarrhen weten.

De verschrikkelijkste plaag onder hen is de kinderziekte, waarvan men voorbeelden heeft, dat geheele volksstammen door dezelve zijn uitgeroeid; zij is onder deze Negers meesttijds doodelijk. Europeanen laten hunne kinderen en slaven de kunstpokken inenten. Venerische kwalen heerschen ook onder de inboorlingen, bijzonder in de nabijheid van Europesche verblijven, doch zijn niet zoo verwoestend om de noord als in de meer zuidelijke gewesten. Doch de herhaling is gevaarlijk, en vertoont zich na de minste uitspatting. De venerische koorts, onder den naam van Itaca beschreven, is slechts het eigendom van den Europeaan, als welke gewoonlijk aan de *Cyprische* godin offert in het gezelschap der *Edoniden*.

Het rooken van eene hennepachtige plant, die in twee jaren boomhoog wordt, en bij de Negers in zwang is, is zeer nadeelig voor de borst, en uitterend: wie daaraan verslaafd is, wordt vroeg oud, even als van opium.

Ik heb er reeds bij eene andere gelegenheid van gesproken, aardbevingen doen zich wel nu en dan te *Mosambique*, wegens het naburige, noordelijk liggende gebergte, jaarlijks gevoelen, maar schokken den grond weinig. Trouwens voor zoo ver het land geene hooge bergen heeft en eene aansploeling der zee of het gewrocht van koraaldieren is zijn de grondvesten, zoo veerkrachtig, dat het uitwerksel niet zeer merkbaar kan zijn. Het lage land strekt zich op zommige plaatsen tot op 50 mijlen landwaarts uit, deszelfs evenwijdig loopende heuvelrijen, die zoo veel duinen schijnen geweest, en vruchtbaar geworden te zijn, naarmate de zee zich verder heeft terug getrokken.

Omtrent het staatkundig stelsel der Reguli van de *Pretos* (algemeene naam der oorspronkelijke Afrikanen of Ethiopiërs der Ouden; en inderdaad berust de onderscheiding van Kaffers en Negers ook meerendeels in de verbeelding; dat onderscheid is niet wezenlijk) laat zich weinig meer zeggen, dan reeds ten opzichte van Koning Inhammorloegie gezegd is. De waardigheid is erfelijk, maar er wordt meer op bekwaamheid dan, op het regt der eerstgeboorte gezien. Adel bestaat er niet dan die van de hoofden der familien, wier gezag groot is. Bewijzen van bijzondere beleefdheid of onderdanigheid heb ik niet kunnen ontdekken. En wie zou derhalve denken, dat diezelfde man, die van zijne onderdanen geene dienst kon vragen, dan wanneer hij zelf medewerkte, die onder zijne, vracht even zoo goed, als zijne volgelingen gebukt ging, de magt heeft over leven en dood?

De wetten der Negerstammen zijn in geheel Afrika dezelfde, slechts de meerdere of mindere beschaving heeft daaraan eene verschillende uitlegging of toepassing kunnen geven. Zonder in steen gegrift of op parkement geschreven, zonder door eene constitutie bevestigd, of door eene gewapende magt ondersteund te zijn, worden zij evenwel strikt gehandhaafd en geëerbiedigd. De vorsten hebben in den oorlog het meeste gezag, even als bij onze voorouders, en zoeken dien daarom ook, indien hen eerzucht bezielt. Vrijheidsmin en slavernij gaan hier op eene wonderbare wijze gepaard, doch de laatste is, onder hen zelve, ongelijk, en zonder twijfel de eerste stap eener aannadering tot beschaving, nadat de menschen van het gebruik der eerste wildheid, om elkander te verslinden, hebben afgezien. De wetten zijn dezelfde als die onzer Germaansche voorvaderen, of als die van Romulus, voor zijne wilde Romeinen. De regtspleging is voorbeeldig kort en bondig. De Chef eener Jova (district) of de Regulus houdt dezelve op bepaalde plaatsen en dagen, b. v. met volle maan. Getuigen en partijen worden gehoord, en de regter beslist: de beleedigde bekomt, indien de regter zich niet zelf een deel der waarde voor de proceskosten toeëigent, den beleediger of schuldenaar, en in zekere gevallen ook deszelfs vrouw en kinderen tot slaven. De slavernij is het gevolg van krijgsgevangenschap; van de bestraffing van vrouwen en jonge dochters door hare echtgenooten of vaders bij echtbreuk of vergrijp tegen de vrouwelijke tucht; der mannen, welke zich met de vrouwen van anderen vermengen, op heeter daad betrapt; van schulden; van diefstal: staande het iederen Europeaan vrij, indien hij eenen vrijen Neger op het bedrijf dier misdaad ontdekt, hem als slaaf te houden,

wanneer hij hem kan magtig worden, of, dezelve ontsnapt; maar bekend zijnde, hem bij den Regulus verklaagt. Hieraan moet worden toegeschreven, dat de Negers, welke ons op den landtogt soms bestalen, zich telkens met eene vervaarlijke snelheid uit de voeten maakten. Doch ingeval de straf eene vrouw of eene dochter des huisgezins treft welke aan eenen anderen familie chef, wordt toegewezen, zoo staat het den echtgenoot of vader vrij, een anderen persoon of meer dan een daarvoor in plaats te geven, mits de regthebbende daardoor: schadeloos gesteld zij. En eindelijk ook is de slavernij eene, toepassing van de lex talionis: wanneer iemand overtuigd wordt, eenen onschuldigen aangeklaagd, of van zijne vrijheid beroofd te hebben. In dat geval deelen ook zijne vrouwen en kinderen in hetzelfde lot, alsmede in geval van manslag.

De vader van een huisgezin heeft wel de magt niet over leven en dood, zijner onderhoorigen, maar wel om zijne kinderen tot de slavernij te veroordeelen, en als zoodanig te verkoopen.

De veelwijverij is ook bij hen in zwang; maar ondanks de zware straf, op de overtreding der vrouwelijke pligten gesteld, is het getal der vrouwen, welke deswege als slavinnen aan de Europeanen verkocht worden, evenwel bijzonder groot; en welligt eene opzettelijke daad, daar zij doorgaans eene betere behandeling vinden, dan de mannelijke slaven.

Weggelooene slaven der Europeanen worden door de Reguli teruggebracht, tegen betaling van eene Spaansche mat per hoofd, en eene flesch brandewijn daarbij niet te vergeten, waarvoor zij, vele dagreizen ver, naar *Mozambique* komen.

Het is merkwaardig, dat overal de gewoonte heerscht, de natuur op te offeren aan de denkbeelden eener fantastische schoonheid. Geen volk is daarvan vrij. Hoevele belagchelijke middelen, die de gezondheid, de vrije beweging des ligchaams, de verrigtingen der porien, de schoonheid en natuurlijke bevalligheid zelve benadeelen, worden er in gebezigd, om aan de modezucht te voldoen. Bij de Kafferstammen valt het tatoueren, maar voornamelijk het doorboren en verhoogen der huid op het voorhoofd en den neus, in het oog, welke soms het aanzien hebben van een' hanekam met gaten, door welke men pennenschachten steken kan, en waarvan de kunstbewerking met levensgevaar gepaard gaat: De verhooging van het neusbeen, hetwelk door lengte van tijd zoo hard wordt als hoorn, is zonder twijfel een gevolg van den platten en dikken, vorm van den neus, met deszelfs wijde neusgaten, en moet strekken, om aan dit sieraad des aangezigts den antieken stijl der Romeinen te geven. Blanketten echter, waarmede de donkerkleurige Indische aan de Europesche dames de schoonste hulde betoonen, doen zij zich hier niet. De dikke onderlippen zal men niet leelijk vinden, indien: zij slechts niet door het doorboren en inschuiven van ringen mismaakt zijn. "En wie zal niet de kus der eerste teedere gewaarwording of ontmoeting op volle lippen drukken, kersrood en rond als de eerstelingen van den wederkeerenden plantengroei, wanneer de schriktooneelen des winters verdwenen zijn, liever dan op de schrale zinnebeelden eener verteederde opvoeding?" Het kroeshaar, dat anders zoude verwarren, wordt tweemaal `s jaars geschoren, en de kale schedel trotseert niettemin de verzengende hitte der eeuwig in het toppunt staande zon; terwijl de Europeaan, door eenen zoogenaamden zonnesteek getroffen, onmiddellijk dood ter neder zinkt. Soms wordt het haar in kleine bossen gebonden, en gelijkt alsdan naar eene kroon, zoo als die, welke de Regulus Inhammorlogie droeg, zonder evenwel een voorregt te zijn van den adel of het koningschap. De Negervrouwen of Mulattinnen echter, welke men in de huizen der Europeanen ziet, korten het nooit met het scheermes: het blijft altijd eene zekere lengte behouden; want niets verwekt bij den Europeaan meer afkeer, dan eene vrouw met een kaal hoofd of schraal hoofdhaar. Het is eene zeldzaamheid, bij de vrije Negers grijs haar te vinden; wel vertoont zich bij oude menschen de baard dun gezaaid, en deze is alsdan grijs. Doch vrouwen van het Negergeslacht, met grijs haar, zijn in de verblijven der Europeanen niet zeldzaam; veracht als zij zijn, betoonen zij zich evenwel ook hier de gediensdigste boodschapsters van Eros. Onder de zonderlingste tooisels moet men het bezigen van ringen aan de geslachtsdeelen rangschikken, door beiderlei kunne gebezigd wordende, doch meestendeels een teeken; der nog ongeschondene jeugd.

De kleur is iets minder zwart dan die der Negers van de kust van *Guinea, Congo* enz, ook lichter in de zuidelijke dan in de noordelijke gewesten, maar toch zwart; de Mulatten zijn koperkleurig en een schoon en rijzig slag van menschen, vooral de vrouwen.

De Kaffers zijn langzaam, maar uitnemend goed geschikt voor vermoeijingen, ze zijn sterke eters, doch kunnen ook langen tijd honger en dorst verdragen, en niettemin aan allerlei moeilijkheden het hoofd bieden. Aan hitte en koude is het altijd naakte ligchaam evenzeer gewoon. Zij zijn bevattelijk, vastberaden en ter goeder trouw. De beide uitersten van 's menschen karakter, liefde en haat, drijven zij even als alle natuurmenschen, zeer ver. Onverzoenlijke vijanden, als zij getergd worden; goede, getrouwe, onbaatzuchtige vrienden, zoowel in hunnen vrijen, als in den lijfeigenen toestand, zijn zij zeer gehecht aan hem, voor wien zij achting en genegenheid hebben opgevat, onverschillig van welk volk of kleurgeslacht. De slaaf waagt het leven voor zijnen meester, als hij hem lief gekregen heeft.

De kleinere oorlogen voeren zij met veel geschiktheid. Niet gekleed, en ligt gewapend, bewegen zij zich in een oogwenk sneller, dan de Europeaan, die in zijnen marsch belemmerd wordt door eene voor heete gewesten ondoelmatige kleeding en gebukt gaat onder den last van het zware schietgeweer en het op Europesche wijze zamengestelde wapentuig, in eenige minuten doen kan. De Europeaan in verzengende luchtstreken, door ongebaande wegen, moerassen en gebergten, marscherende, tracht, als hij verplicht is, kapotjas en broodzak mede te dragen, wel is waar, zich spoedig te verlichten, door nu zijnen schako, dan den mantel, en eindelijk het eene hemd of paar schoenen en buisje voor, en het andere na, weg te werpen, tot dat hij eindelijk zelfs het hemd van het lijf als een onnutten last uitdoet; maar met zijne schouders en zijnen rug, waarvan het merg en de sappen door de sterke uitwaseming en beweging uitdroogt, en die bij het slechte of overmatige voedsel en bij gebrek aan rust niet weder aangevuld kunnen worden, kan hij niet eveneens handelen; het geweer en de munitie gevoelt hij in zijne verbeelding in lood veranderd, en hij wordt eindelijk zoo stijf als een oude bok.

Als hij van de ongelooflijkste vermoeijenissen, soms door bloote onkunde of belangzucht der bevelhebbers veroorzaakt, ziek wordt, dan zal de geneesheer, indien een zoodanig persoon zich bij den troep bevindt en dien naam verdient, geen andere hulp kunnen bieden, dan den lijder zoo spoedig doenlijk naar de naaste bezetting te doen brengen; en zoo hij, smachtende naar versterking en rust, aldaar na honderd gevaren aankomt, vindt hij zelden de gehoopte verkwikking, maar mag zich gelukkig achten, indien hij eenen Dr. Sangrado ontmoet, die hem door aftapping van het weinige bloed, dat hem overgebleven is, en water drinken, spoedig het levenslicht uitblaast. Of de Europeaan aan de uitwerkselen van het luchtgestel al dan niet gewoon zij, bezwijkt zoowel de een als de andere bij vermoeijenissen.

Dr. De Salis, een geneesheer, en menschenvriend; zoo als er onder zijne geleerde en verlicht denkende medegenooten, tot troost voor de, menschheid, genoeg gevonden worden, die de menschelijke ellende met edele zelfopoffering trachten te verzachten, zonder te blijven staan bij vormen, heeft mij gezegd, dat, volgens zijne ondervinding, bij dusdanige lijders, het gebruik van den edelen portwijn, en van voedzame, maar met overleg toegediende, spijsen meer dienst hadden bewezen, dan de uitgezochtste geneesmiddelen. De heerschende gebreken zijn evenwel geenszins de schuld van het Gouvernement, dat aan alle billijke aanvragen en voorstellen onmiddellijk voldoet.

Daar deze volken zich afwisselend in verschillende rigtingen of aan alle zijden eener marsch directie tegelijk vertoonen, brengen zij de geslotene gelederen der gedisciplineerde, maar voor vermoeijenissen niet geschikte en daarin zelden genoeg geoefende troepen spoedig in verwarring en de bevelhebbers in onzekerheid; de bagagetrein, dien men, verplicht is mede te voeren, verdeelt de waakzaamheid; het vuur der tirailleurs, die zich niet ver, van den hoofdtroep durven verwijderen, doet geene uitwerking, omdat de vijand, nu eens in het hooge gras der Savanen, of aan den rand der bosschen, verstrooid en verscholen is, dan wederom met groot geschreeuw opspringt, zich herzamelt, schijnbare aanvallen doet., maar vooreerst op

goede afstanden blijft. In groote digte drommen den aanval wagende, delft hij gewoonlijk het onderspit, indien de troepen slechts hunne communicatie bespaard hebben; en daar de voorste door de achterste benden vooruitgestuwd worden, is alsdan de slagting vreesselijk. Om het veld te zuiveren, steekt men het gras der Savanen in brand; in het drooge jaargetijde breidt zich deze zeer snel in de rigting van den wind uit; alsdan vindt de naakte vijand geene schuilplaats meer; verschrikt door het zich om hem verspreidende vuur, verstroot hij zich naar alle kanten en weet soms niet eens werwaarts zich te begeven, zoodat hij, van verscheidene zijden gelijktijdig aangevallen, bij hoopen tevens, in de hand des overwinnaars valt. Voor hinderlagen moet men zeer op zijne hoede zijn, want daardoor wordt menigwerf een detachement opgeligt.

Wel is waar zijn, na het uitsterven der, na den vrede van 1815 herwaarts gezondene bataillons Europeanen, de compagnien grootendeels uit Afrikanen zamengesteld en slechts geëncadreerd met Blanken of derzelve afstammelingen, maar deze blijven evenwel de kern uitmaken, en naar hen moet natuurlijk de rest zich regelen.

Het voornaamste offensive wapentuig bestaat uit boog, pijl en sagaai, het defensive is een schild, drie of vier voet hoog, langwerpig rond van rhinoceros vel, met een houten handvat, hetwelk van een gat voorzien is, om den arm daardoor te steken, of van eenen riem tot hetzelfde einde. Dit schild weten zij zoo behendig te gebruiken, dat de bajonet hun geen nadeel doet. Wanneer zij hunne pijlen verschoten hebben, lopen zij storm met de sagaai; het bovenlijf sterk voorovergebogen, en door het harde schild geheel bedekt: de overmagt beslist alsdan, wanneer de uitwerking van het buskruid hen niet nedervelt. De groote boog schiet pijltjes, voorzien van fijne ijzeren punten en veren; en de kleine (budoque genaamd, en gemaakt van het sterkste hout, dat te vinden is) steenen of ijzeren kogels. De sagaai, voor den worp en steek geschikt, is een ijzer, in den vorm der tumbaks of Javaansche lans en voorzien van een' stok, van het hardste, taaiste drooge hout, drie of vijf voet lang, gepolijst, en met rhinoceros-vel, in plaats van ijzeren ringen, aan beide einden overtrokken. Het stukje vel, dat hiertoe dienen moet, versch van het gedoode dier getrokken, wordt doorboord, en dadelijk op den stok gedreven. Door het uitdroogen vernauwt het gat; en de stelen, hechten of handvatsels, op die wijze beslagen, zijn zoo sterk, alsof zij met ijzer voorzien waren. Ook gebruiken zij daartoe riemen van hetzelfde vel, of lange reepen, die om het hecht genaaid worden met de pezen van den olifant, van welk materiaal ook de boogpezen zijn. Hoe ouder dat vel wordt, hoe harder en taaijer het is.

Voor de olifantsjagt is de sagaai gevormd als een harpoen en voorzien van een koord, dat de Neger in de hand houdt, wanneer hij den worp doet; en beide, het boogschieten en het werpen met de sagaai, maakt de voornaamste oefening van den Kafferschen jager en krijgsman uit. Den olifant vallen zij met die eenvoudige middelen en de grootste onversaagdheid aan, welke den dappersten tot eer verstreken zoude; en het magtige dier, aan den hals, de oogen en de tromp door honderden van pijlen en sagaaijen getroffen, want missen doen zij nooit, bezwijkt veelal zonder de minste pogingen tot wraak of tegenweer. Ook de gevaarlijke rhinoceros wordt met dezelfde wapens aangetast; maar den koninklijken tijger, even wreed, indien hij onbemerkt of plotseling zijne prooi bespringen kan, als hij laf is, wanneer hij vervolgd, wordt, slaan zij met eene knods dood, die zwaar en van vele scherppuntige stiften voorzien is.

Van groenten of plantkruiden maken zij weinig gebruik, maar, zoo als van het vroeger reeds gezegde af te leiden is, heeft het grootste gedeelte der volksstammen, die aan de kusten, aan de rivieren en meren van het lager gedeelte des lands wonen, akkerbouw, en de spijzen bestaan uit meelbrij, op velerlei wijze toeberaid, soms met olie en nooit zonder *malagueta*. Zout, door uitdamping door hen bereid, brengen zij ter markt, en de binnenvolkeren, die het niet zelve kunnen maken, koopen het weder van de Europeanen; doch hierop zijn geene regten gelegd. In het gebergte graaft men ook geel steenzout, doch slechts, in de nader onder de evennachtslinie gelegene landstreken. In de nabijheid der maritime, door Europeanen bezochte en bewoonde plaatsen echter planten zij allerlei Europesche groenten, peul- en wortelvruchten, die zij ter markt brengen. Doch twee of

drie dagreizen verder verdwijnt die tak van nijverheid; maar nette tuintjes, met bannanen of pisangs, watermeloenen, en komkommers beplant, vindt men achter of voor elke hut. Wilde vruchten, b. v. de *Gujo gaba* en *Dendes* (*Simulan*, dadelpalm, op *Java*) worden door hen veel genuttigd, en van de laatste wordt ook olie gemaakt.

De toonkunst, vocaal en instrumentaal, is het geliefkoosde voorwerp van uitspanning in ledige uren. Tot laat in den nacht hoort men den wilden of zwaarmoedigen toon der instrumenten, (waarvan de verscheidenheid groot is en in wier zamenstelling zij zeer vindingrijk zijn) vergezeld door het geklap der holle handen; en in den vroegsten morgen de meisjes, bij het verrigten van den zwaarsten arbeid, met eene luide en heldere stem stanza's zingen, door haar zelve uitgedacht, die op gelijke wijze beantwoord worden door de jongelingen uit de korenvelden, alwaar zij de wacht voor wilde dieren en dieven houden, of het geboomte afkappen en den grond gereed maken tot eene nieuwe bebouwing. De *atabaque* onder anderen is een rond uitgehold stuk hout, of ook wel vierkant, van gekapte plankjes zamengesteld, ter hoogte van eene palm, boven en onder met vellen van wilde dieren bedekt, en geeft den toon eener kleine trom. Zij wordt aan eenen boomtak of aan den wand der hut opgehangen, en aan beide kanten tegelijk bespeeld met kleine houtjes, van ronde koppen voorzien; de sterkere of zwakkere slagen, en de versnelde of vertraagde toon hangen af van de gevoelens, waarmede de toonkunstenaar beziel is. De *canza* is eene buis van 3 tot 4 en 1½ palm in omtrek, gemaakt van riet en met ijzeren snaren voorzien, die even als de *atabaque* behandeld wordt, en dezelve accompagneert. De *marimba* is de guitarre der Kaffers, en bestaat uit twee halfronde bogen, voorzien van zoo vele snaren van koperdraad, als de virtuoos verkiest.

Toon en Dichtkunst, voorwaar, vinden ook bij de wildste volken bijval, ja oefenen den wondervolsten invloed zelfs op de dieren uit. Zij verfijnen het gevoel der rijken, verzachten de smart en den kommer der armen, en zijn onwederstaanbare drijfveren van beschaving, en gezellige verkeerung. Tot aanmoediging derzelve kan in de verlichte wereld niet te veel gedaan worden, en haar verval is een onbetwistbaar bewijs van het verval der beschaafdheid eens volks. Maar niet zelden worden inkt en papier ten onnutte vermorst door nietige voortbrengsels; de Kaffers maken ons daarin beschaamd, dat zij dezelve beoefenen, zonder behulp van beiden.

Zoo hoog het ijzer en koper in de havens van *Sofala*, *Inhambanie*, *Lorenz Marquez*, in aanzien is, ten gevolge waarvan de Negers, ons om niets dan *coggo* vroegen en nimmer genoeg daarvan konden krijgen; zoo weinig is het geacht in de, nader aan de evennachtslinie gelegene Bewinds districten van *Quilimane* en *Mosambique*. De *Mocaranga*'s graven het erts en smelten het, in gaten in den grond gegraven, bij felle vuren van harde houtskolen. Dat volk wordt derhalve door zijne burens en zelfs door de Europesche bezettingen ontzien. Ik heb ook in de nabijheid van *Mosambique* sporen van ijzer en in andere streken koper-erts ontdekt die niet benuttigd worden.

Eigenlijke godsdienst en offeranden, of gebeden bestaan bij hen niet, ofschoon zij aan een regtvaardig Opperwezen gelooven, en ook duistere, begrippen koesteren omtrent de onsterfelijkheid der ziel, waarvan men trouwens bij alle volken der Aarde sporen vinden kan. De grafplaatsen, der afgestorvenen worden door hoopen aarde of door steenen, zoo die er zijn, aangeduid, en worden gevreesd door de levenden, weshalve de Magi des nachts daarop hun geheimzinnig spel drijven. Het rouwfeest heb ik reeds beschreven.

De regelen der opvoeding zijn eenvoudig en doelmatig tevens, ofschoon niet gevormd naar de overdrevene, maar goedgemeende denkbeelden van eenen J. J. Rousseau: kinderen van twee jaren zuigen nog aan de borst der teedergevoelige moeder, zij groeiden altijd naakt op, zonder dwang of tuchtiging, loopen, springen, beklimmen de hoogste boomen als apen, en rollen zich in het drooge, warme zand. Het laatste, een zandbad namelijk, zoude misschien zelfs in Europa aan te prijzen zijn voor kinderen vooral van eene zwakke ligchaamsgesteldheid want men zal bij hen altijd eene bijzondere geneigdheid bespeuren, om zich des zomers in het zand te vermaken, door kruipen en spelen. In Polen en Rusland, waar de kinderen van het gros des

volks langen tijd ongekleed blijven, en door de zorgelijke moeders in den winter met linnen lakens bedekt worden, die hen onder het spelen met sneeuwballen van het lijf vallen, vindt men de gehardste menschen, de ligchamelijke geschiktheid ontwikkelt zich snel, en zoo is het ook onder de Kaffers. Ik heb hier echter buitengewoon dikke buiken en hoofden onder de kinderen opgemerkt. De meisjes komen hare moeders met haar twaalfde jaar in den arbeid te hulp, de knaap ontvangt op zijn veertiende jaar pijl en boog. Tot hun derde of vierde jaar volgen zij de moeder overal in manden of in eene stof, van boomschors gemaakt, op haren rug gehangen, en bovendien hebben deze soms een kleiner kind aan de borst. Daar zij zoo gelukkig zijn, de waarde van het geld niet te kennen, weinig behoeften hebben, en dus te midden hunner armoede rijk zijn; daar hun geboortegrond niet ondankbaar is en weinig bearbeiding vereischt: is het huwelijk bij hen geen gevolg der goeheid, maar alleenlijk van wederkeerige genegenheid. De nieuw getrouwen worden door hunne naastbestaanden geholpen in de daarstelling van hutten en bebouwbare velden. Het huwelijk wordt gesloten in tegenwoordigheid van beide familien, en eenige dagen worden doorgebracht met eten, drinken en vrolijke bedrijven. Het is echter opmerkenswaardig, dat de huwbaarheid zich bij hen niet zoo vroeg ontwikkelt, als bij de Oostersche volken; welligt eene reden, waarom zij krachtiger zijn en beter voorttellen.

De jaloerschheid der mannen is grooter, dan die der vrouwen, en verleidt hen dikwerf tot bloedige wraak tegen den verkrachter der huwlijksregten. De slaaf ontziet alsdan het leven zijns meesters niet. Een zonderling contrast bij de zachte geardheid dezes volks, dat te meer in 't oog valt, wanneer men hetzelfde vergelijkt met de gastvrije zeden der bewoners van Madagascar op de tegenover gelegene kust. Den dans heb ik reeds beschreven, en, ofschoon de gevoelens der ziel moetende uitdrukken, bestaat hij evenwel slechts uit lompe sprongen, handgeklap en luidruchtig gelach en geschreeuw; de mannen maken uitdagende gebaren, en hanteren de knods, de lans of den boog, of spelen muziek.

Indien het aangezicht der vrouwen niet veelal door den *carimbo* (het merk der tatouering) mismakt was, het zwarte vel zoude niet geheel zonder bevalligheid zijn; en de gezonde en gespierde, volle vorm der lichaamsdeelen is iets, waarop zij zich doorgaans kunnen beroemen.

Ik heb met verwondering gezien, met welk gemak en vlugheid zij de ongetakte dadel en klapperboomen, wier hoogte tot veertig voet en zelfs meer bedraagt, beklimmen, en mij daarbij herinnerd aan een mijner bedienden in den oorlog op Java, die, uit loutere bezorgdheid voor de tafel zijns meesters, een hoogen kokusboom beklom, maar duizelig werd, viel en de ruggegraat brak.

De scherpte der zintuigen is bij deze natuurmenschen groot, maar vooral die van het gezigt en het gehoor. Ik kan er merkwaardige voorbeelden van bijbrengen.

De zorgeloosheid, waaraan zij zich overgeven, wanneer zij niet aangespoord worden of niet afhankelijk zijn, is onbegrijpelijk; en hongersnood, door misgewas of door de verwoestingen des krijgs veroorzaakt, met de schrikbarende gevolgen daarvan, is geene zeldzaamheid; zij komen zich alsdan om niet als slaven aanbieden.

Het is tijd, om nog eens tot mijne Portugesche vrienden terug te keeren. De preponderance (om het woord overwigt door een gelief-koosden term uit te drukken) der Engelschen heeft den Portugeschen handel onderdrukt of vernietigd, en de Gouverneur Generaal betoonde zijn leedwezen, dat van andere volken zoo weinig mededinging plaats vond, en dat zijn bestuur niet even als het onze het vreemde overwigt vooral in de kolonien tracht te overwinnen. De zorgeloze levenswijze van zijn volk, door het goudzoeken en den slavenhandel gedurende langen tijd van alle nijverheid teruggehouden, belet daarom niet, dat het zuivere denkbeelden koestert omtrent handelsbelangen; en ofschoon men in het verkeer met hen op zijne hoede zijn moet, zijn zij toch, indien men ze slechts aan de zwakke zijde weet aan te tasten, en het eergevoel aan te wakkeren, zeer geneigd tot hulpbetooning en opregtheid. Bankbreuken zijn onder hen zeldzaam, want de rijke helpt den arme gaarne aan een bestaan. Het krediet is dus ook

onder hen in zwang, maar men ziet daarvan minder in 't oog loopende gevolgen: het schijnt, dat zij de verwisseling van wederkeerige verpligting in de samenleving beter dan elders waarnemen. Maar de interessen stonden er hoog, en de Baniënen betaalden, even als de Chinezen in den Indischen Archipel, wanneer schepen met cargo of om slaven te halen aangekomen waren, tot 10 ten honderd 's maands bij volmaakte zekerheid. Doch de liefhebberij voor praalzuchtige vertooning heb ik nergens minder groot gevonden. De vrouwen schitteren minder door edele gesteenten dan door aantrekkelijke bescheidenheid. Men ontmoet echter, in den omgang met hen, dikwijls ongerijmde vooronderstellingen en vooroordeelen, die men zich wel moet wachten te berispen.

Een Portugeesch schip, tot de walvischvangst uitgerust, kwam hier ter reede aan. Daar er 50 Spaansche matten aan loods- en havengeld moesten betaald worden, bleef het buiten de haven ankeren. Het ververschte zich hier en zeilde vervolgens naar de baai van *Angoxa*, alwaar die vangst in dit jaargetijde rijk is. Het voerde de nummer-vlag 17: nu beweerde mijn gastheer, dat het het 17de schip was, door eene maatschappij te Lissabon uitgerust, ofschoon ik wel wist, dat zij er nog slechts twee had. De Kapitein en het grootste gedeelte van het scheepsvolk waren Engelschen of andere vreemdelingen, slechts de super cargo, tevens vlaggekapitein, was een inboorling. Ook koesteren zij van hun Vaderland Portugal overdrevene denkbeelden, en toen mijn vriend, de Secretaris der regering, in de vrouwelijke gezelschapskringen, die ik het voorrecht had met hem te bezoeken, verhaalde, dat ik niet van het besluit terug te brengen was, om mij te gaan begraven in de sneeuw- en ijsvelden onzer noordsche hemelstreken, verwekte dit dusdanigen schrik, dat een bevallig jong meisje, waarmede mijn gastheer op het punt stond, eene echtverbintenis aan te gaan, in onmagt viel, en de anderen mij met aandrang verzochten, den tijd van mijn verblijf in *Portugal*, dat paradijs der aarde, te gaan doorbrengen, ten einde het, door een langdurig verblijf in een heet gewest en door mijne latere lotgevallen geschokte leven niet nog meer op het spel te zetten; ik zoude aldaar zoo vele aanlokkelikheden vinden, dat ik nimmer meer zoude verlangen te vertrekken.

Een andermaal deden wij in eene overdekte zeilpraam een uitstapje om te visschen. Er bevonden zich ook weder dames in het gezelschap; want om onzentwil maakte de bestaande étiquette voor de vrijere Fransche zeden plaats. Ik weet niet hoe, maar er bevond zich eene zuster *in Deo*, der Geestelijkheid, in het gezelschap. Wij zeilden eene plaats voorbij, wegens eene wonderdaad bekend, door FRANCISCUS XAVERIUS, den beroemden en eerwaardigen apostel van Indië, verrigt. Ik had daar wel van hooren spreken, doch op mijne vraag, om de toedragt der zaak te vernemen, had men altijd gelagchen; en het was daarbij gebleven, dat het eene scherts was. Doch de vrouwen, en vooral die, welke zich aan de eerdienst wijden, zijn nog altijd gesticht met de legenden der Heiligen; en er bestond een tijd, waarin wonderwerken tot het heil der menschheid noodzakelijk waren. Toen ik bij deze gelegenheid er weder van ophaalde, verhaalden zij mij, dat het daarin bestond, dat de Heilige, van het zuidelijke gedeelte des eilands bij fort St. Lorenzo naar den vasten wal willende oversteken, een Neger, die denzelfden weg in zijne, uit boomschors te zamen genaaide, kanoo oproeide, niet kon bewegen, hem mede te nemen, waarop hij een stuk van eene koraalrots op het rif van het eiland afsloeg, hetwelk een geluid gaf, zoo aangenaam *als een klokkenspel*; dat hetzelfde op het water dreef, en de apostel zich daarop zette, en aldus den zeearm overvoer. Dat de Neger en zijn geheele huisgezin zich op dat gezigt bij den heidenbekeerder vervoegd en zich inderdaad bekeerd hadden: eene loffelijke daad voorzeker; maar het ware te wenschen, dat het onzen Heilige en zijnen volgelingen gelukt ware, het woord des Heeren en de zaden der verlichting wat verder onder dit arme volk uit te strooijen. Het schijnt echter, dat zijne opvolgers in de vele kloosters, welker gebouwen den voormaligen luister en rijkdom derzelven aantoonen, er helaas eerder op bedacht waren, slaven te maken en te koopen en te verkoopen, dan naar het voorbeeld hunner broeders in *Paraguay*, de barmhartigheid van den Schepper des heelals te verkondigen. De rots, waarop St. Franciscus Xaverius zat, wordt den geloovigen nog heden ten dage vertoond: namelijk eene holle plek en het spoor zijner voeten in den harden steen gedrukt; en wanneer men daarop klopt, geeft het een

helderen klank als die eener klok.

Een paar voorbeelden van regtspleging zullen hier misschien niet ten onpasse geplaatst zijn. Te *Inhambanie* maakte ik kennis met een banneling, een gewezen *Tenente* (Luitenant) namelijk, een man van zes voet lang en zoo sterk van leden, als ik er ooit eenen onder de Europeesche bevolking dezer kolonie gezien heb. Ofschoon geene buitensporigheid begaande, was hij evenwel door de ingezetenen gevreesd. Hij had geene eigene woning, maar huisvestte bij den een of ander, en at en dronk, waar of wanneer hij verkoos. Van eene goede familie zijnde, was hij op verzoek van zijne eigene naastbestaanden, wegens zijne ongeregelde leefwijze, naar het koloniaal bataillon te *Mosambique*, en van daar in garnizoen naar *Sofala* gezonden. Als oudste in rang op den Governador aldaar volgende, werd hij door dezen met het bevelhebberschap ad interim belast, toen er een togt naar eene goudmijn gedaan moest worden, tot ontzet van een detachement, hetwelk door de *Buoks* vandaar stond verdreven te worden. De *Tenente* had eenen wrok tegen zijnen bevelhebber opgevat, en bewoog eenige soldaten, hem op marsch te vermoorden. Dit geschiedde 's nachts, een paar dagreizen van *Sofala*, en de goudmijn ging verloren. Getergd door het aanmatigend gedrag van den nieuwen Commandant, die nu vermeende, den Governador te kunnen spelen, riep intusschen de Feitor of Resident eene junta uit de aanzienlijksten van het vlek bijeen, die den *Tenente*, niet zonder tegenweer, gevangen nam, en naar *Mosambique* zond, om aldaar door den Grootregter gevonnisd te worden. Hier had intusschen eene algemeene Junta, de Constitutie van *Don Pedro* en het wettig gezag der Koningin erkennende, den Miguellistischen Gouverneur afgezet en naar het eiland *St. Ivo* verbannen; het misdrijf werd dusdoende in een staatkundig oogpunt als minder zwaarwichtig uitgelegd, de misdadiger kwam er met eene eeuwigdurende ballingschap af, eene zonderlinge straf voorwaar, daar hij te *Inhambanie* alle persoonlijke vrijheid genoot, slechts die niet, van zich met een schip te mogen verwijderen, en te lande kan hij zulks niet doen, zonder zijn leven te wagen.

Ook was aldaar kort geleden een Kolonel, Chef van den Staf van dienzelfden Gouverneur, gestorven. Ik zag zijne hut, met de meubelen nog onaangeroerd: het was een ellendig hol. Ik huiverde, toen ik het zag, en prees mijzelf gelukkig, tot een volk te behooren, waar rang, stand en eigendom geacht zijn; waar de regering op de liefde van het volk, op vaste grondslagen, rust en geene magtspreuken noodig zijn; geene of zulke vreesselijke middelen vereischt worden, om de wetten te doen eerbiedigen.

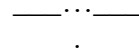
De Portugesche litteratuur is thans van weinig beteekenis, ofschoon de taal zoo bijzonder rijk en geschikt is, vooral voor de dichtkunst, ja zelfs de gewone prozaïsche stijl poëtisch klinkt. Sedert Camoëns heeft zij, noch in het gebied derzelve, noch in dat der wetenschappen, iets van belang aan te wijzen, en de voortbrengsels, welke men nog geniaal zoude kunnen noemen, zijn overladen met bombast. Het is, alsof het hun onmogelijk was, de eenvoudige taal der natuur te volgen. De uitdrukking eener gewaarwording, waarvoor een enkel woord toereikend is, kleeden zij somwijlen in den grootsten omslag, die ettelijke regels aanvult. Ook in den gewonen omgang doet zich die neiging als bovendrijvende gevoelen, en daaruit volgt, dat er minder aan zaken dan aan woorden gedacht wordt. Een gebrek! helaas ook bij andere beschaafde volken in de gezelschapstaal bemerkbaar. Vertalingen van vreemde werken zijn, even als bij ons, zeer in zwang, sedert de vrijheid van geweten onder hen ingang gevonden heeft. Dewijl namelijk het lezend publiek niet zeer groot en het debiet in *Brazilië*, door de aldaar toenemende letterkunde en beschaving, gering is, vinden de uitgevers van oorspronkelijke geestvoortbrengsels weinig voordeel en de schrijvers nog minder aanmoediging, vermits de Portugesche taal bij andere Europeesche volken niet beoefend wordt., ofschoon zij dit wel verdiende. Men neemt mitsdien zijne toevlugt tot het goedkoope en gemakkelijke: vertalingen namelijk. Voor wetenschappelijke navorschingen wordt niet de minste zucht opgemerkt. De Kapitein Blossomkit van de Engelsche oorlogsbrik *the Levrette*, dezelfde, welke zich in de baai van *Inhambanie* zoo onmeêdoogend getoond had, leide hier met zijne officieren een bezoek bij mij af, en scheen berouw te hebben. Hij verklaarde, dat, had hij destijds berigten ontvangen, zoo volledig als later te *Mosambique*, omtrent onze lotgevallen, hij

geen oogenblik zoude gearzeld hebben, ons zijn boord aan te bieden, en was nu, benevens zijne officieren, gereed, om mij als kameraad te ondersteunen, aan kleedingstukken te helpen, zoo veel hun voorraad toeliet en mij naar de Kaap de goede hoop mede te nemen, zoodra de brik afgelost werd, welke hier drie jaar gekruist had. Maar hoe voordeelig ook dit aanbod was, ik bedankte er voor, eensdeels omdat ik geen noodelooze verplichtingen op mij laden wilde, anderdeels omdat ik mij alsdan genooddwongen gezien had, aan de Kaap weder op nieuwe gelegenheid naar het vaderland te moeten wachten, en eindelijk omdat ik van dat verwaande volk geene weldaden wilde ontvangen. ---Had ik echter kunnen bevroeden, wat mij nog zoude wedervaren; ik zoude welligt minder kiesch geweest, en in het voorstel getreden zijn.--- Intusschen was Kapitein Bouman er in geslaagd, alle zijne matrozen op Engelsche en Amerikaansche schepen te plaatsen. Van de laatstgemelden waren er vier tegelijk ter reede voor anker gekomen, die zich reeds vier maanden op de walvischvangst bevonden, en voortreffelijk uitgerust waren. Het volk, dat van ons aan boord derzelve overging, zou in de winsten gelijk op deelen met de oude matrozen, en na volbragte vangst aan de Kaap geland of, zoo niet, naar *New York* gebragt worden, om vandaar gelegenheid naar Nederland te bekomen.

Dusdoende bleven slechts de Kapitein, de beide stuurlieden en het meisje overig. De laatste had haar geleden verlies, door de teederhartige zorg van Mevrouw De Mello (echtgenoot van Z. E. den Gouverneur Generaal) en de menschlievende bejegening, welke haar ten deel viel, vergeten, althans gevoelde haar jeugdig hart de slagen, welke ons het noodlot had toegebragt, niet zoo als wij, die de gevolgen daarvan beter konden beseffen. De vier schepen gingen vervolgens naar de Baai van *Angosch* (*Angoxá*), doch onder verplichting, om voor hetgeen zij aldaar zouden vangen 5 ten honderd aan uitgaande regten te betalen, dewijl het op Portugeesch grondgebied was. Het is twijfelachtig, of zij aan deze voorwaarden zullen voldaan hebben, daar hun het uit en inloopen in de baai door niemand geweerd wordt.

V

STATEN VAN DE IMAN VAN *MASCATE*

Deze strekken zich uit van Kaap *Delgado* tot aan het voorgebergte *Guardafui* op de kust van *Afrika*; de eilanden *Zanzibar*, *Monfia*, *Pemba*, en een gedeelte der Arabische kust. Ook de *Comorren* zijn meer of min van dien vorst afhankelijk. *Mascate* is de hoofdplaats en de zetel van den vorst, gebouwd in eene barre landstreek. Het geheele eiand heeft, wel is waar, hetzelfde voorkomen, maar in het hoog gebergte binnen 's lands worden allerlei groenten, aard- en boomvruchten, en granen geteeld. Zelfs koffij en ook de wijnstok tieren er goed. Het paleis des Imans is een schoon gebouw, en door eenen Europeschen architect gebouwd. Het fort, van kalksteen gemetseld, de ankerplaats bestrijkende, is in eenen goeden staat van verdediging, 48 metalen vier en twintig ponders zijn op de batterijen geplaatst, en de dienst wordt voorzien door de Arabische lijfwacht van den Iman Sultan, die voortreffelijk uitgerust is. Het aantal van de steenen huizen der stad, die even als alle Moorsche of Arabische steden, zeer onregelmatig gebouwd is en naauwe kronkelige straten heeft, kan op 1200 geschat worden, en dat der vrije inwoners (Arabieren en Mooren) op 9000; zij zijn allen, krijgs- of zeelieden, maar akkerbouw of handeldrijvend tevens; voorts het getal der slaven op ruim 15.000, meest Negers van de, onder den Iman staande, kust van *Afrika*, alwaar de Reguli hunne schattingen gedeeltelijk in slaven opbrengen.

Men ziet hier somtijds een vijftiental oorlogschepen, meest fregatten, buitengewoon goede zeilers, voor anker, waaronder eenigen tot 40 stukken zwaar geschut voeren, het laatstgenoemde van Engelsche of Fransche negotiehuizen ingekocht. Grootere schepen doet de Iman niet bouwen, dewijl zij voor deze zeeën en kusten niet geschikt zijn, en de ligte, ranke bouworde der fregatten, om gemakkelijk te manoeuvreren, beter aan het karakter des Arabischen zeemans beantwoordt. Een der scheepjes van het negotiehuis Newman, Hunt en Co. te *London*, hetwelk reeds vroeger dergelijke leveringen gedaan had, was nu weder hier geweest met een goed aantal vier en twintig ponders en affuiten; maar de Iman had den prijs te hoog bevonden, en zij waren alzoo naar *Madagaskar* gebragt, alwaar ik dezelve op *Marsanga* heb zien liggen.

De bevolking dezer gezamenlijke gewesten bedraagt ruim 2½ millioen menschen, waarvan 1/5 Arabieren. De talrijke Neger of Kafferstammen, waarvan de Reguli door den Iman en zijne voorouders gepoliceerd en onder het juk gebragt zijn, stellen hem in staat, geduchte legerbenden en goede matrozen te vormen; hij weet daarvan een beter voordeel te trekken, dan zijne naburen, de Portugezen, onder wier invloed deze landstrecken vroeger gestaan hebben. Een aantal goede zeesteden en havens kenmerken deze waaronder *Melinde*, *Mombaze* en *Quiloa* de aanzienlijksten zijn.

De Iman is een schoon man, met een deftig maar innemend voorkomen, van ongeveer 40 jaren. Hij spreekt Engelsch, Fransch en

Portugeesch (ofschoon gebrekkig), en toont zich zeer begeerig, Europeanen in zijne staten te lokken, om handel te drijven, doch minder, om zich aldaar ter woon te vestigen, ofschoon er eenige agenten van Europesche negotiehuizen met hunne familien woonachtig zijn. Hij geeft eigenhandige paspoorten en licentien aan de vreemde schepen, die zijne havens verkiezen aan te doen, die ook door de roovers geacht en ontzien worden, waarvan, ondanks de maatregelen, door de Engelsche Oostindische Compagnie genomen, de Golf van *Perzië* en de Roode zee wemelen, en die zelfs met hunnen buit ten verkoop tot *Mascate* komen. Een zweem van droefgeestigheid bedekt zijn gelaat; maar of dit aan onderdrukte hartstogten is toe te schrijven, die misschien eerlang als een vultaan zullen uitbarsten, dan wel, of zulks van de omstandigheid is af te leiden, dat hij zijnen broeder eigenhandig onthalsd heeft, om den troon zijner voorvaderen te beklimmen, is moeilijk te beslissen: hij is echter zeer godsdienstig en door zijne Arabische onderdanen geëerd, maar ook ontzien. Zijn overleden broeder wordt als een wreedaard beschreven. Ook de beampten en kooplieden geven zich veel moeite, om de Arabische verwaandheid en ernst af te leggen, zich met de zeden der Europeanen bekend te maken, en daarvan zooveel op de hunne toe te passen, als noodzakelijk is, om, zoo al niet vriendelijk, mededeelend en verplichtend te zijn, dan althans te schijnen, de officieren hunner schepen niet uitgezonderd; maar de lagere klasse der krijgslieden en matrozen zijn zulks minder.

Ondanks den godsdienstijver, die hen meer dan de Mooren aantrekt, en waardoor zij zich in de Middeleeuwen in de oude wereld zoo geducht maakten, zoo lang buiskruid en staande legers onbekend waren, heb ik de Arabieren dezer gewesten, even als de Mooren (doorgaans kooplieden) in het algemeen bevonden, beschaafder en wellevender te zijn, dan zich van Muzelmannen laat verwachten. Vooral heeft mij het innemend karakter van een' kapitein der Marine van den Iman, die te *Zanzibar* een smaldeel commandeerde, en zijne vriendschappelijke deelneming bevallen, van wien ik tot aandenken nog eenen tulband bezit, van Perzisch fabricaat, kunstig geweven, groot genoeg, om mij als spreij tot dekking op de reis naar Europa te dienen. Zij geven en nemen gaarne geschenken: een Oostersch gebruik; tusschen vrienden zoowel, als tot vereffening van een geschil, of tot opening van vertrouwelijke mededeelingen. Maar men neme zich in acht, dezelve met te aanzienlijk te maken, of weg te geven, eer men eenigzins hunne bedoelingen uitgevorschd heeft.

Mijn scheepskapitein, die met den Iman wel bekend was, ontving, toen deze vernomen had, dat hij in zijn Vaderland een meisje beminde, waarvan hij een schoon getroffen afbeeldsel steeds in zijn kajuit hangen had, eenen kostbaren shawl van Cashimirwol, in deszelfs naam door eene favorite des Vorsten bewerkt, ten geschenke, met het beding, haar uit naam van Zijne Hoogheid eenen kus op het voorhoofd te drukken. Wij dachten toen niet, dat deze Shawl eerlang het ongelukkig lot zoude ondergaan, in de stormen, welke wij later aan de Kaap de goede hoop door te staan hadden, door zeewater te bederven en nog bovendien door de rotten, aan boord eene verschrikkelijke plaag, doorknaagd zoude worden, zoodat het schoone voortbrengsel van schoone handen, ellendig gehavend, te M..... is aangekomen. De Kapitein had aldaar met een zeer uitlokkend voorwerp eene belangwekkende kennis aangeknoopt, die hem, gelijk de schoonen van *Capua* het Carthaagsche leger, bijna zijn Vaderland had doen vergeten; zoo onbestendig is het mannelijk karakter, dat in het stuk van liefde door het vastere karakter der vrouwen honderdmaal beschaamd gemaakt wordt. De schoonste hulde, die men eener Oostersche schoonheid kan bewijzen, is zonder twijfel die, van zich door haar maanden lang van zijne beroepspligten te laten terughouden.

Wie zou hier wel sporen van trofeën van de wapenfeiten onzer legers, het beleg van Antwerpen's Citadel, namelijk, zoeken! De kaai aan den zee kant is met puin van dezelve bekleed! Een Amerikaansch schip had dat als ballast medegenomen, het was te *London* overgescheept aan boord van ons schip, en, te *Mascate* ontladen, op last van den Iman gebezigd tot onderhoud van den straatweg. Het verschil tusschen de in vaste woningen huisvestende Arabieren en de Mooren bestaat in de kleur, welke van de laatstgemelden geel, van de eerstgenoemden olie- of

koperkleurig is, met lichte schakeringen.

De Mooren noemen zich zelfden ook Arab, maar zijn uit *Guzurate* afkomstig. Hunne denkbeelden van de Godheid en van het noodlot zijn wonderlijk dooreen vermengd. Ondanks het geloof aan eene voorbeschikking (predestinatie), zijn zij echter zeer bijgeloovig en vertrouwen, in vollen ernst, op de kunst, het *fatum* te ketenen, of te ontboeijen. Deze kunst wordt door astronomen, oude artsenijskundigen, oude wijven, gedreven. De beoefenende astronomie mag men eerder starrenwigchelarij (astrologie) noemen.

Ofschoon zij geen groote zeereizen ondernemen, weten de Arabische Kapiteins of Stuurlieden evenwel gebruik te maken van onze zeealmanakken en nauticale instrumenten; de breedtegraden bepalen zij met veel nauwkeurigheid, maar de lengte is voor hen nog een problema. Was dit zoo niet, dan zouden zij, daar zij ons in vele opzigten in de Scheepsbouwkunde overtreffen, zich in den Oceaan durven wagen, en zoo doende te eeniger tijd aan de scheepvaart der Europesche volken veel afbreuk doen. Het is echter gevaarlijk, aan boord hunner schepen te zijn, daar zij, zoo als wij op onze reis van *Inhambanie* ondervonden, in den nood ligt tot het uiterste --Gods voorbeschikking-- overgaan, en de uitkomst overlaten aan Hem, die ons met verstandelijke vermogens bezield, en van een instinct tot zelfbehoud begaafd heeft. Zij versieren hunne schepen gaarne met eene menigte roode vlaggetjes, wimpels, en vlammen, en eene flotille, ten anker of onder zeil, leverde ons telkens een aangenaam gezigt op.

De Arabische vrouwen ziet men altijd aan het werk; en in de kunst, van met de naald om te gaan, overtreffen zij de *Europesche*. Getuige daarvan de fraai gekleurde teekeningen eens shawls, waaraan zij met een bewonderenswaardig geduld en onophoudelijke werkzaamheid jaren lang kunnen bezig zijn, en waarin zij geheel de kracht der verbeelding volgen, zonder modelteekeningen te gebruiken. Ik zag er in hunne huizen van eene grootte en schoonheid, die alles overtief, wat ik in Europa of Indië ooit daarvan gezien had, doch waarvan de vrouw des huizes reeds in het 3^e jaar bezig was. Het getal der vrouwen, in den echt aan eenen man verbonden, is derhalve ook eerder eene winst, dan een last voor hem. De huwelijke staat is ook algemeen bij de Oostersche volken meer dan hij ons, althans meer dan wij wel denken, geacht: maar voor eene vrouw, die geene kinderen gehad heeft, blijft de Hemel gesloten. Even als hij de Negers, dragen ook de Arabieren uitermate veel zorg voor schoone witte tanden: het kaauwen van betel is bij de vrouwen derhalve nog niet in zwang, en men doet niet verkeerd, wanneer men, in de gemeenzame leenspreukige taal der galanterie, voor de doorschijnende witheid en helderheid van dat voorname sieraad de helderste parelen doet beschaamd worden.

Zij zijn bij de verwelkoming van een vreemdeling meesttijds gesluijerd; maar het oog schiet lange stralen door het donkere geheimzinnige weefsel heen, als een solitair in de avondschemering, en, wie in het brandpunt is, neme zich in acht, indien hem *Idalia*'s gunstbetooningen liever zijn, dan de vriendschap des echtgenoots.

Men ontmoet onder deze Arabieren eene groote geneigdheid tot gemeenzaamheid jegens de Europeanen, de achting voor ons neemt meer en meer toe: geen wonder derhalve, dat zij voor eenen vriend, ofschoon eenen ongelovige, den toegang tot het vrouwentimmer ongesloten laten.

Nergens zal de kunstschilder of de beeldhouwer schoonere idealen van vormen vinden, dan onder hen; de attituden der vrouwen zijn naïf, maar overtreffen in kracht van uitdrukking die, waarvan men het aanschouwen bij ons somwijlen zoo duur betaalt, en die toch slecht gestudeerd zijn. De houding is waardig in de regelmatigheid, schoonheid en vlugheid der gestalte en harer bewegingen, de kunst om den sluijer in honderd bevallige vormen te brengen, verdient de navolging onzer bekwaamste tooneel-kunstenaresen. Wie zich aan de koperkleur der huid met kan gewennen, voor hem is de indruk, van dicht nabij, minder opwekkend: maar was niet de Godin der liefde bij de Lybiers zwart, en de Madonna

van *Loretto* het niet eveneens? De donkerkleurige tint belet geenszins de transparentie der wangen, waarop men de gewaarwordingen en uitdrukkingen der ziel leest met dezelfde duidelijkheid als in de schaduw der lelien en rozen van een Zweedsch, of Circassisch meisje.

Het haar, in lange rijke vlechten, of los, en gelokt tot aan de enkels nedergolvende, alwaar zich kleine bevallige voetjes nauwelijks vertoonen, is, in glans en tint, het gepolijste ebbenhout gelijk. Haar karakter is, hetgeen de oogen aanduiden, levendig, vurig in liefde en vriendschap, zij zijn goedhartiger, dan de mannen, en goede moeders. De vrouwen-rijke fijne kleeding beneemt aan de schoonheid der vormen niets, het nijdige omhulsel verhoogt integendeel de kracht der verbeelding.

De kleederdragt, wanneer de Arabier in het publiek verschijnt, is nagenoeg eene en dezelfde voor mannen en vrouwen, uitgezonderd dat de laatsten niet altijd tulband en muts op het hoofd hebben, en aan hare kleeding meerder zwier weten bij te zetten, waarbij het aan kostbare parelen en diamanten in het haar (of tulband), in den sluijer, in den gordel, en aan de armen en aan de vingers niet mag ontbreken. Kortom, de vertooningen zijn soms zoo schitterend rijk, dat zij den indruk verminderen: men gevoelt alsdan eerst de waarde eener schoonheid, die, zichzelf bewust, geene kunstgrepen bezigt, om zich te verhoogen, die geene praalzucht noch ijdelheid aan den dag legt.

Eene lange sneeuw witte tunica, in rijke vouwen tot op den grond nederhangende, om het middellijf met een' gordel van Corduaan leder vastgebonden, met zakjes en taschjes, of van rood scharlaken met gouddraad bewerkt, en soms met edele gesteenten, of ook met glas en korallen versierd. Indien de vrouwen eenen dolk in denzelfden dragen, dan is hij zeer klein, gedamascéerd, met een gouden hecht en scheede, dat met brillanten bezet is. Veelal nemen zij, even als de Polen uit hunnen kontusz, den eenen arm uit de tunica, en zijn alsdan in den antieken stijl, het best geschikt, om een standbeeld daar te stellen. Een wit, of rood wollen, boven en beneden nagenoeg evenwijdig kleed, dat tot over de lenden reikt, zonder kraag, panden en mouwen, vierkant gesneden, en van voren met haken dicht gemaakt is, dient tot mantel of sluijer, nadat hetzelfde gebezigd wordt, door het aan te trekken over eenen of beide schouders, of over het hoofd te werpen. Dit kleed is veelal gestikt met gouden lissen, zoo als de Hongaren gewoon zijn hunne dolimans te versieren.

Zij gaan blootsvoets met houten zolen ouder de voeten, van voren en van achteren twee tot drie duim hoog, welgemaakt en gepolijst, en met eenen houten knoop, die tusschen den grooten en eersten teen inpast, en waarmede zij zoo gemakkelijk loopen, als wij in schoenen en laarzen. In een huis tredende, laten zij dezelve aan de deur staan. De vrouwen dragen rijglaarsjes van rood of geel Corduaan of laken, geborduurd met goud of veelkleurige zijde. Ook de mannen in galacostuum. De knevel, maar niet bij allen een lange baard, niet te vergeten, waarvoor zij veel zorg dragen, met kammen, en smeren met kostelijke olieën. De bewerking der laatstgemelde, is eene van de liefste verrigtingen der vrouwen. De oppassing der civet-kat en de zorg voor bloemen, niet minder; maar wie eenen ruiker ten geschenke bekomt, loopt wel eens gevaar voor zijn leven.

Europeanen wandelen uit vermaak of voor hunne gezondheid rond en noemen dat, zich eene beweging of uitspanning verschaffen, waartoe wij in warme gewesten, door de voor ons heil bezorgde geneesheeren, zoo dikwijls aangespoord worden. Maar de Arabier brengt zijnen meesten tijd zittende of liggende door, met rooken, koffijdrinken of in de duizend en eene nacht te lezen, welke de geheele Arabische fraaije letterkunde in zich bevat, zonder daarom minder gezond te zijn: integendeel, zij bereiken een hoogen ouderdom; als zij maar geen opium gebruiken. Maar hun beste arts is de matigheid, ook die in de genoegens van den harem. Daar zij niet uitgaan, dan met een zeker doel en bij volstreckte noodzakelijkheid, is hun gang zekerder, beslissender, niet zoo weifelachtig als die van den Europeaan, ofschoon de beweging snel zij. Zij zijn levendig, maar zorgeloos, niet vrij van valsheid, maar ernstig. Ofschoon tot diepzinnigheid, indien men een in zich zelf verzinken, eigenlijk zonder gedachten dusdanig noemen mag, gestemd; zoo houden zij toch veel van gezelschap en daarom ook veel van ons, omdat wij hun

veel vertellen. Vooral zijn de Franschen, met hunne altijd beweegbare tongen, hun aangenaam, ofschoon zij meer vertrouwen stellen in het deftiger voorkomen van noordelijker geborene Europeanen.

Ik heb hen niet als krakeelzuchtig leeren kennen, doch als het tot oneenigheden kwam, maakten zij wel veel leven, maar luisterden toch naar rede, wanneer een onpartijdige er tusschen kwam en hen teemoet voerde: „denk aan God en den Profeet". In den handel moet men zich voor hunne kunstgrepen wel in acht nemen, want zij trachten altijd, hunne driften en gevoelens meester te zijn. Het gebruik van het opium als opwekkend middel, *niet* om zich te bedwelmen, is van gelijke uitwerking als die van de koffie die zij uit de beste bron ---Mokka--- ontvangen. Het genot van het opium wordt ook door de vrouwen, die niet zeer jong meer zijn, gebezigd, om beter te behagen; de kracht daarvan werkt zamentrekkend, zij geraken daardoor in eene soort van zinnelijke overspanning, in de uitwerking vinden zij veel genoeg, en in het warme klimaat is het niet gevaarlijk.

In de woningen van rijken en grooten laat de heer des huizes zich en zijnen gast aan tafel bedienen, gelegerd op eene Ottomane, met eenen overvloed van zachte, elastieke kussens, even als de oude Romeinen. Dit gebruik is mij oneindig beter voorgekomen, dan de gedrongene zitplaatsen bij feestmalen, waar men dikwerf geene plaats heeft, om zich te verroeren, ja niet eens om de hand aan den mond te brengen. Doch, wat ik niet kon goedkeuren, was, dat de vrouwen nimmer in tegenwoordigheid der mannen eten, en daarom is de jovialiteit als weggebannen. Het eten met bloote vingers, zonder messen, vorken of lepels, heeft niets walgelijks, daar men de handen dikwijls en telkens met schoon water wast. De rijst smaakt beter en men bespaart de kosten van een servies. De spijzen worden opgehoopt in groote platte schotels van aarde, hout, vertind koper of zilver. Een matje op den grond, op eene brids, of lage tafel, gespreid, dient in plaats van een tafellaken. Aan voordienen is niet te denken, elkeen vlijt zich naar welgevallen naast de tafel neder en haalt, soms een dozijn handen te gelijk, met een pisangblad, uit den schotel hetgeen hem bevalt. Wie zijnen eetlust gestild heeft, gaat heen: bij de wassching, voor en na het eten, doet ieder een kort gebed. Al hunne spijzen bestaan uit rijst met velerlei toebereiding en vermenging van vleeschsoorten en groenten. Onder het eten drinken zij niet, maar wel, nadat het gedaan is, een' dronk koud, helder water en iets later een aftreksel van koffie, zonder suiker of melk, of wanneer zij er suiker in doen, zoo is het een weinig kandij; en inderdaad, die drank, zoo als zij hem weten te bereiden, is alsdan van een geur en smaak die mij nog heden tot eene aangename herinnering strekt, ofschoon anders in warme landen gewoon, met koud water den dorst te lesschen, en noch koffie noch thee kunnende gebruiken. Deze dranken, aldaar te veel genuttigd, verslappen de maag, terwijl koud water haar sterkt, en de spijsvertering bevordert.

Het hoofdtooisel is bij den Arabier het kostbaarste, maar tevens ook het ongemakkelijkste kledingstuk: een dozijn mutsen, de eene boven de andere afwisselend uit paardenhaar, matwerk, katoen, laken bestaande en de opperste rijk met goud geborduurd, en over dat alles vijf of zes ellen, van de fijnste katoenen of zijden stollen, wier einden met lange gouden, zilveren of zijden franjes pronken, die op de schouders nederhangen en in den wind wapperen.

Maar men moet niet gelooven, dat alle leden van hetzelfde volk eveneens gekleed, gehuisvest en bediend zijn. Een lang stuk grove katoenen stof om het lijf gewikkeld, gewoonlijk wit, maar ook wel blauw en bont, en altijd vuil, met franjes aan de einden, waarvan het eene, tusschen de beenen doorgehaald, van achteren vastgemaakt wordt, met naakte lenden en ledematen, vervangt evenzeer de plaats der toga en tunica als die eener broek, en een mutsje van rotting of matwerk op het hoofd, dat bij de mannen altijd kaal geschoren wordt: dit is de gewone kleederdragt der gemeene volksklasse en der matrozen. Oude hemden of andere versletene Europesche kledingstukken, misschien weggeworpen door ons volk, worden gaarde door hen gebezigd. De zoo zeer geprezene antieke vorm en houding der vrouwen behoort, in de nabijheid gezien, niet zelden toe aan

eene oude heks, wier rimpels en ingevallene roode, druipende oogen haar een afschuwwekkend voorkomen geven, dat aan de tooveresse van *Endor* herinnert. De rijzige gestalte, welke verleidend genoeg is, om met het standbeeld eener priesteresse van Cythère of der Muzen te worden vergeleken, is bij aannadering niets dan een met vodden behangen schepsel, in staat, om ons den naam van vrouw gehaat te maken. In Europa bereikt eene dame nooit meer dan haar vijfde lustre: hier raken de vrouwen spoedig in verval, en geene kunstbewerking of coquetterie is meer in staat, eenen man te boeien, als de schoone inderdaad haar vijfentwintigste jaar gepasseerd is: dan eerst wordt men tot zijnen grooten schrik gewaar, dat schoonheid van leest, zonder geest, niets waardig is: de sluijer der zinnelijkheid weggetrokken zijnde, is de onttoovering des te onaangenamer door het berouw over verloren tijd en gewetenswroegingen.

De Arabische taal wordt, wel is waar, soms als hard en wanluidend uitgekreten, maar zij is zulks niet: zij spreidt veel waardigheid en kracht ten toon, des Arabiers redevoering is, daar hij weinig spreekt, altijd lakonisch, kort, en bondig. De taal is bijzonder geschikt voor het zielroerende of pathetische, en de declamatorische gebaren van dat volk verdienen navolging. Zij wordt altijd in eenen bastoon gesproken en schijnt zich uit de diepte der ziel te verheffen. De scherpe *h en kb* geeft haar een' merkwaardigen nadruk. De vreemdeling, die zich met de formulieren der beleefdheid, wier analysis hoofdzakelijk uit beelden, allegoriën, bestaat, spoedig weet bekend te maken, zal, vooral bij de schoone sekse, de belooning zijner moeite en in elk huis een vriendelijk onthaal vinden. Het Perzisch, 't welk het Frankisch van het Oosten is, wordt ook te *Mascate* gesproken, en de meeste zee- en kooplieden bezitten ook van de Engelsche en Portugesche taal eenige kennis.

Pemba en *Zanzibar*, op de kust van *Zangibar* zijn twee eilanden, die, ofschoon nabij de evennachtslinie, tot de vruchtbaarste en schoonste van den aardbol behooren. Vooral is dit op *Pemba* toepasselijk. Onze eerste stuurman, een Engelschman van den ouden stempel, die zijn vaderland en zijn volk boven alle anderen verhief, verklaarde evenwel, door de aanlagchende bekoorlijkheden van dat eiland betooverd, hier gaarne het overige zijner dagen te willen slijten, hut en land met eigene handen te willen aanbouwen, indien hij zich met zijne echtgenooten en dochter aldaar vrij en in volle zekerheid mogt nederzetten. De Fransche regering is van voornemen geweest, om op *Zanzibar* eene kolonie te stichten en daarvoor het verlies van *St. Mauritius* aan Frankrijk te vergoeden. En inderdaad, geen beter, noch vruchtbaarder zetel zoude er in deze gewesten te vinden zijn voor eene volkplanting, werwaarts de scheepvaart tevens vrij zoude zijn van de verderfelijke orkanen en onweersbuijen, welke den gewonen handelweg langs Madagaskar's Oostkust, *Bourbon* en *Mauritius*, op zekere jaargetijden zoo onveilig maken. Het kanaal van *Mosambique* is daarvan vrij, en, behalve de landwinden bij nacht en zeewinden hij dag, aan de kusten, waait van April tot October eene bestendige frissche zuidwesterkoelte, die meer noordwaarts tot de evennachtslinie in west-zuidwest veranderd, dezelfde, die alsdan ook in de Arabische zee doorgaans heerscht, terwijl in den Indischen Oceaen tusschen 10° en 30° Zuiderbreedte de passaatwind zuidoost ten zuiden is. Op de lengte van *Sumatra* en *Java* is dezelve, van het noordeinde van *Madagaskar* 3° tot 10° zuiderbreedte noordwest. Zuidwaarts zeilende, is de sterke stroom, welke digt langs de Afrikaansche kust heerscht, zeer gunstig, en kan soms in het etmaal 25 onzer geographische mijlen bedragen. De kust van *Inbambanie* tot aan de kaaplanden kan men digt aan de branding, welke zich op het koraalrif breekt, naderen, zonder grond te vinden. Het bovengenoemde ontwerp heeft men waarschijnlijk laten varen om de onderneming op Algiers, of het is door de omwenteling van 1830 in vergetelheid geraakt; want van het gewigt des gezags en der magt van den Iman scheen men geen juist denkbeeld gevormd te hebben.

Te *Zanzibar* en *Pimba* bestaat een aanzienlijke handel met de voortbrengselen der kust. De ankerplaats van het eerstgemelde eiland bevindt zich aan het zuidoostelijk gedeelte, zij is beveiligd door de kust en onderscheidene ondiepten, verdedigd door eene keten van kleine eilandjes, allen met klapperboomen bedekt. De diepte is zoo gesteld, dat men te allen tijde landen kan. De ankergrond bestaat uit klei en houdt goed, zoodat

men voor geene haverij te duchten heeft. Van orkanen weet men hier niets. Het gezigt van het eiland is behagelijk: het is eene onmetelijke bebouwbare vlakte, alwaar de weligste plantengroei de heerschappij zelfs aan de zee betwist, wier baren de wortels der kokosboomen bevochtigen. Heuvels van ten hoogste tweehonderd voet, met zachte afhellingen, allen met klapper- en vruchtboomen begroeid, veraangenamen dat gezigt. De ligte zandige grond vergoedt, door zijne vruchtbaarheid, rijkelijk de moeite van den aanbouw, ofschoon uiterst verwaarloosd en gebrekkig. Alhoewel onder eene hemelsbreedte dicht bij de evenachtlijn, en in de nabijheid van het vaste land, zoo is het luchtgestel echter gematigd, en hoezeer dit jaargetijde het brandendste is, de zon, in het toppunt staande, hare stralen op onze hoofden schoot, en geen koeltje hare kracht temperde, zoo was nogtans de hitte dragelijk. Het is merkwaardig, dat Afrika, waarvan de winden het laag liggend gedeelte van Indië zoo heet maken, een veel gematigder klimaat heeft, dan volgens deszelfs ligging ter wederzijde van de evenachtlijn af te leiden is; maar hiervan zijn de hemelhooge gebergten, binnen 's lands, die het gehele jaar door koud zijn, de oorzaak, terwijl de groote uitgestrektheid der vlakte tusschen de zeekust en den voet dier gebergten aan den zeewind eenen vrijen, onbelemmerden doortogt schenkt.

Op *Zanzibar* en *Pimba* zijn de zeewinden werkzamer dan die van het vaste land, en van November tot April waait er bovendien een bestendige N. N. O. wind, doch gedurende het overige van het jaar valt het soms de schepen zeer moeilijk, zuidwaarts te zeilen, en men heeft voorbeelden, dat zij, om, van *Mascate*, *Pimba* of *Zanzibar*, *Madagascar* te bereiken, eene maand lang werk hadden; waarbij zich de uit het kanaal komende stroom, noordwaarts gerigt, voegt.

Vlietend water is in het Z. O. gedeelte van het eiland niet overvloedig. De schepen nemen het water in op een half uur afstands noordwaarts van de stad. Het is eene waadbare beek, die over eene zandbedding loopt en in het heete seizoen zelden meer dan twee voet diep is; maar in den regentijd in een stroom verandert. De booten moeten dezelve met den vloed opvaren, de ebbe afwachten, om geen brak water te scheppen, en kunnen alsdan eerst met het terugkeerend getij naar boord wederkeeren, zoodat zij in een etmaal slechts eene reis doen. Maar in het tegenover gelegen gedeelte zijn twee aanzienlijke rivieren, waarvan de eene oostwaarts loopt; en men vindt overal goed versch water, wanneer men putten graaft; hetzelfde is alsdan van eene witachtige kleur, even als op de vaste kust. De regen wordt hier ook door den *cracimbo* vervangen, die alle nachten zoo overvloedig valt, dat akkers, velden en weilanden in het heetste jaargetijde nog frisch en groen zijn. De meeste regen valt in April en Mei, en de watermassas zijn alsdan zoo groot, dat een togt over de rivieren moeilijk en gevaarlijk is.

Het klimaat is tamelijk gezond, ofschoon de wilde, welige plantengroei, door de cultuur weinig, voor het grootste gedeelte van het land in 't geheel niet, benuttigd wordt, en waarvan het wegsterven eener plant aan honderd anderen de geboorte schenkt, miasmen veroorzaakt, die nog door de, met gelijke deelen bezwangerde land lucht van het vaste land zouden vermeerderd worden, waarvan dit eiland slechts zeven uren verwijderd is, in dien de landwind tot hier reikte. Evenwel is de kust van *Zanzibar* op zichzelf niet onderhevig aan gevaarlijke ziekten, welke de Afrikaansche kust van *Quiloa* tot *Mosambique* teisteren, de regentijd veroorzaakt, wel is waar, koortsen, maar zij zijn van korten duur en hebben niet dat epidemisch karakter, noch dien gevaarlijken invloed op het zenuwgestel en de krachten der ziel, als in hetzelfde seizoen aan de kust van *Mosambique en Madagascar* bespeurd wordt. Catharrale toevallen, veroorzaakt door de nachtelijke koelte, en moeilijke spijsvertering met al den aanleve van dien, moet men grootendeels zichzelf wijten. Drie Spaansche schepen met sterke bemanningen, alhier voor den slavenhandel aangekomen, verloren in drie maanden tijds slechts twee man, die 's nachts aan den wal gebleven en naar de gemakelikheden, welke het land overvloedig offert, doch waarin men zich wel in acht moet nemen, al te begeerig geweest waren.

De klapperboom is in deze streken thuis, en de Negers weten daar zeer wel nut van te trekken, tot bereiding van spijzen, het maken van olie en van

touwwerk (bastin), voorname handelsartikels op *Zanzibar*. De hoog opschietende manga-boom, met zijne lommerrijke digte takken, en veelsoortige smaakvolle vruchten, wordt er mede veel gevonden en aangeplant. De oranjeboom, waarvoor de Negers de meeste zorg dragen, is het geheele jaar door met vruchten bedekt, die echter minder verkwikkend zijn, dan om de zuid van *Mosambique*. De bananen groeijen er in het wild. Den Areka-boom, met zijne schoone kroon, treft men hier ook aan, waarvan de noot tot de bereiding van den betel dient, die op dit eiland sterk in gebruik begint te komen, zóó zelfs, dat, even als op *Java* niemand een bezoek zal afleggen of ontvangen, dan na denzelven gekaauwd te hebben; zijnde zulks een teeken van wellievendheid. Voorts vindt men er eenige dadelboomen. De rijst en manioc zijn van bijzondere schoonheid, maar gierst is het voornaamste product; zij dient tot voedsel der slaven, en wordt naar de Arabische kusten in groote hoeveelheden afgescheept. Het suikerriet is van eene soort, die voor den grond niet geschikt is; die van *Batavia* ook naar *Bourbon* verplant, zoude hier volmaakt wel slagen. Indigo en koffij, schoon met veel voordeel kunnende aangeplant worden, wordt slechts tot eigen gebruik geteeld. Een aantal kruidnagelboomen, van *Bourbon* door den heer S... hier aangebragt, hebben na verloop van vijfjaren begonnen vruchten te dragen, en waren na zeven jaren reeds vijftien voet hoog. De pluk heeft plaats in Januarij; zij waren vol geweest. De katoenplant wordt, daar men den grond niet schoon houdt, door insecten aangetast, en zoo gaat het ook met de meeste andere natuurvoortbrengsels onder de hand der zorgelooze Arabieren. Inderdaad, niets maakt een onaangenamer indruk op iemand, die uit een land komt, waar men zich alle mogelijke moeite geeft, om de natuur in hare verrigtingen te hulp te komen, waar men hare rijkdommen op prijs weet te stellen, dan wanneer hij haar aan zichzelf ziet overgelaten, en grove onwetendheid, met onverschilligheid gepaard, den hoofdtrek uitmaken van het karakter der onderscheidene volksrassen, die het land bewonen, en door geenen prikkel aangespoord worden, om de schatten, welke in den landbouw opgesloten liggen, op te delven.

De vermaarde wijze van ontginning der landerijen, van de Kaap de Goede Hoop tot aan de Arabische zee, is die der Kaffers en Negers, zij bestaat in het afhakken en verbranden van het geboomte, waardoor tevens de grond geschikt gemaakt wordt, om onmiddellijk bezaaid en beplant te worden; men geeft er verder weinig acht op, maar laat het plantsoen aan den gelukkigen invloed van den dampkring over.

Zanzibar heeft eenen overvloed van rundvee, schapen en geiten van eene uitnemende hoedanigheid. Het pluimgedierte is er zoo goedkoop, dat men twintig tot vijf en twintig stuks voor eene Spaansche mat bekomt, vleesachtig, vet en lekker van smaak, doch van eene kleine soort. De bosschen zijn vol wilde varkens, door de Portugezen hier gebragt. Zij hebben zich, na het verlaten van het land door dat volk, tot in het oneindige vermenigvuldigd, omdat de Godsdienstige vooroordeelen het gebruik van varkensvleesch verbieden. Men heeft ze voor de moeite van het jagen. Ander wild is er niet, uitgenomen tortelduiven, die er zeer talrijk zijn. De zee is vischrijk, maar het scheepsvolk wierp de netten op de reede uit, zonder veel te vangen. Ook zijn hier ezels van eene goede soort, van *Mascate* herwaarts overgeplant, even als de kameelen en de weinige paarden, welke men hier vindt: de Arabieren althans hebben dit boven hunne naburen, de Portugezen, vooruit, dat zij wel weten te slagen in de paardenfokkerij. Apen en eekhorrens, die de kokosbosschen bewonen, bederven daarvan vele vruchten en bloesems.

De bevolking van *Zanzibar* bestaat uit drie klassen; dezelfde zamenstelling als in de meeste andere plaatsen der kust van Afrika onder des Imans gezag: een duizendtal Arabieren, in staat de wapens te dragen, die als overwinnaars eene soort van leenstelsel op deze kust ingevoerd hebben; het aantal zielen van dat ras bedraagt 4000. Mooren, 5000 in getal; gewoon met de Franschen van *Mauritius en Bourbon* te handelen, spreken zij het Creoolsch Fransch met gemak genoeg, om zich te doen verstaan. Zij hebben, door de vermenging met de Negergeslachten, de oorspronkelijke taal der huid verruild met eene zwart geschaduwde, en, in stede van lang, meestal wollig hoofdhaar; zij zijn zachtzinnig, gastvrij en behandelen de Christenen met vriendelijkheid. Vroeger waren zij onderdanen des konings van *Quiloa*; doch nu wordt *Zanzibar* door

eenen Gouverneur geregeerd, die onmiddellijk onder den Iman staat. Deze Mooren spreken het Hindostansch, maar vermengen zich door huwelijken met de Arabieren, met welke zij van eene sekte zijn.

Banieren, koop- en handwerkslieden, reeds te *Mosambique* beschreven, waren er 214, allen van het mannelijk geslacht, betalende een aanzienlijk hoofdgeld aan des Imans schatkist. Wanneer zij iets verdiend hebben, keeren zij met de winst terug naar hunne echtgenooten in *Bengalen*. Als eene vierde klasse kan men de slaven beschouwen, allen Negeren, in de Mahomedaansche religie opgevoed of daartoe door de besnijding ingewijd, zonder iets meer daarvan te weten, makende een getal uit van 15000 zielen. Dezelve worden zacht genoeg behandeld, en er bestaat weinig onderscheid tusschen hen en de vrije inboorlingen of veroveraars. Alle inwoners, zoowel vrije als slaven, verschijnen zelden zonder wapens, bestaande uit boog, lans of sabel, uit een klein rond schild, naauwelijks een' voet in diameter, gemaakt van rhinoceros-vel, dusdanig bewerkt, dat het doorschijnend wordt als hoorn, en sterk als ijzer. Maar De wapens dienen meer tot sieraad dan tot aanval of verdediging. De Arabieren hebben schietgeweer en goede kromme klingen, die welgehard, maar elastiek zijn, en niet ligt springen.

Het *Socaili* is de taal des lands, en wordt met Arabische letters geschreven, zonder daarmede overeenkomst te hebben; zij is zacht, en bestaat uit een klein aantal klanken, gemakkelijk uit te spreken, ook, even als het Maleisch, eenvoudig in deszelfs grammaticale beginselen. Het Arabisch is overal de taal der Godsdienst, de Kreool-Arabieren verstaan er met veel van, vele Mooren lezen het, zonder het te verstaan, en een Arabisch boek, in Europa gedrukt, was voor dit volk een voorwerp van verwondering en algemeene gesprekken.

Daar *Zanzibar* de stapelplaats is des Afrikaanschen handels van *Patte* tot kaap *Delgado* (alwaar de Portugesche bezittingen eenen aanvang nemen), ontmoet men er op de reede altijd schepen van de meest verschillende bouworde, grootte en landaard. De handel bestond vroeger hoofdzakelijk uit slaven; van *Quiloa* alleen werden er gewoonlijk 12 tot 13000 per jaar ingescheept. Nog tegenwoordig worden er veel door Arabische, Perzische en andere Oostersche volken, zelfs van het vaste land van Indië, afgehaald.

Hoeveel stof tot belangrijke overwegingen voor het menschedom kan dit ééne onderwerp den verstandigen beoordeelaar of aanschouwer, opleveren! De Engelsche kruisers kunnen de slavenruilingen, onder Mahomeds banieren, niet beletten; zij komen hier zelden, maar wel te *Mascate* tot beveiliging van hun eigen handel, hetgeen hun echter met altijd gelukken wil.

De Franschen van *Bourbon en Mauritius* dreven dien handel bijna uitsluitend, doch van 1818 af hebben de Spanjaarden, op de kust van Guinea grootelijks daarin belemmerd, zich met ten oorlog gewapende schepen herwaarts gewend. Onlangs was er een vertrokken met 800 Zwartten, voor Havannah geladen. 107 waren er aan de kinderpokken overleden, maar door de inënting was de ziekte gestuit. De prijs was gewoonlijk 18 tot 20 piasters of Spaansche matten. Te Havannah, Bahia en Rio de Janeiro bestaan assurantiemaatschappijen voor schepen en derzelve bemanning, tot dezen sluikhandel uitgerust, in het geval, dat zij te *Sierra Leona* opgebracht worden. Wel is waar, hebben de hoofden der bemanning het leven verbeurd, maar men laat hen in de hospitalen sterven, en de agenten der maatschappij doen de rest om de verplichtingen, welke door hunne principalen aangegaan zijn, met de grootste naauwgezetheid na te volgen en uit te voeren. Zoolang het goed gaat, doen de kapiteins en reeders onnoemelijke winsten; en Kapitein A.... van Havannah, die verleden jaar te *Mosambique* geweest was, en nu weder verwacht werd, had reeds een tiental reizen gedaan sedert de afschaffing van den Negerhandel. Hoezeer een Franschman van geboorte, was hij evenwel een door en door bekwaam zeeman. Want, wat men ook van de Fransche zeevaartkunde zeggen, en welke ook de maatregelen zijn mogen, die het Gouvernement tot hare verbetering genomen heeft, zoo is dezelve toch nog niet op gelijke hoogte met hare beide naburen, en naar evenredigheid vallen daar meer ongelukken voor, veroorzaakt door de onhandigheid der bevelhebbers van koopvaardij-schepen, dan bij ons. Die Kapitein had 80 matrozen, louter waaghalzen, aan boord, en 36 metalen karonades van

24 pond. Toen een Engelsch oorlogschip - *the Levrette* - ter reede van *Mosambique* ten anker liggende, het voornemen koesterde, om een ander Spaansch schip, met slaven beladen, het uitloopen te beletten, en hetzelfde aan te houden, bemagtigde hij zich van de hoofdvesting bij overrompeling, liet het geschut derzelve (120 acht-en-veertig en vier-en-twintig ponders) laden en rigten, en zoude de Engelsche brik in den grond geboord en verbrand hebben, zoo zij niet van haar besluit afgezien had. Het bedoelde schip moest evenwel te *Mosambique* blijven en was er bij mijne aanwezigheid aldaar nog, maar de Kapitein en twee Stuurlieden waren met eene andere gelegenheid en met veel geld naar *Lissabon* vertrokken, en de zaak was nog niet beslist. Doch Kapitein A. was kort daarna, ongemoeid, en voor zijne koenheid ongestraft, met eene goede lading slaven, uitgezeild; zijn ligt en snelzeilend fregat kon onmogelijk door een gewoon oorlogsvaartuig ingehaald worden, en ook dan nog zoude hij zich tot het uiterste weren en zich liever in de lucht laten springen, dan zich over te geven. Op leven en dood evenzeer voorbereid, laat zich van eene ontmoeting met dusdanige zeevarenden niet veel goeds verwachten, en men behoeft niet te twijfelen, of zij oefenen, door wraak en winzucht geleid, tegen vreedzame koopvaardij-schepen in de zeeën tusschen Amerika en Afrika, ook wel het beroep van zeeroover uit. De Engelschen zijn daarom ook op den inval gekomen, om stoomvaartuigen op de kust van Guinea enz. te bezigen, die op dezelve jacht maken; en daar te Ascension thans een vast stationnement voor Engelsche oorlogsschepen is, zullen deze misbruiken wellicht meer geweerd, doch welligt nimmer geheel vernietigd worden.

Behalve den slavenhandel te *Zanzibar* is die met ivoor, was, onverwerkt goud, colombo-wortel, copal-gom, en andere kostbare voortbrengsels der kust, even als te *Mosambique*, aanzienlijk. Tien of twaalf vaartuigen van *Suratte*, *Bombay*, *Goa*, en een of twee van *Bengalen* brengen er grove katoenen en andere fabriekwaren, suiker, koflij, thee, dadels, aardewerk, shawls, amber, specerijen, goud of zilverwerk, valsche en echte diamanten enz. Een gedeelte daarvan wordt hier verbruikt, en de rest naar *Pemba*, *Mumbaze* en alle bevaarbare punten der kust tot *Oibo* gebracht. Zij nemen in ruiling de producten van het land, en de piasters, welke door slavenhalers gestort zijn. De meeste inlandsche schepen zijn van 100 tot 200 tonnen, en hebben zelden een tusschendeck; men noemt ze *Daoes*, zij zijn van eene leelijke en zonderlinge bouworde. De schipper verliest niet gaarne het land uit het gezigt; sommigen hebben drie masten, maar de meesten slechts een groot vierkant zeil; voor den wind gaan zij even wel snel genoeg. Op de kust *Tjelinken* gebruikt men prauwen van 20 tot 25 ton, snelle zeilers, en gemakkelijk te sturen; de nauwe vaarten tusschen de menigte zandbanken der inhammen aan de vaste kust weten zij geschiktelijk op te sporen en langs te zeilen. *Daoes* en *Tjelinken* worden te *Zanzibar* gebouwd; ik zag zelfs een schip, uit hout van de kust, van 700 ton, te *Mascate* t'huis behoorende, op eene der timmerwerven alhier, van stapel gelaten. Het touwwerk bestond uit *Bastin* of klapperdoppen, slechts de boorden waren van Tekhout, van de kust van Arabië ontboden. Er waren twee suiker-kokerijen, maar in een ellendigen staat; de eene behoorde aan den Gouverneur. Er werd in dezelve klapper- en arensuiker gemaakt, als op *Java*, zwart en lijmachtig, alsmede siroop, doch slechts voor de eigenaars, en om vruchten in te maken, die naar *Mascate* verzonden worden.

De eenige munt, welke men hier ziet, is de Spaansche mat, en de Hongaarsche daalder, muntslag van Maria Theresia, beide evenveel waardig; de kleinste is de kwartpiaster. Even als op de meeste andere Afrikaansche markten dient bij geringere ruilingen zekere hoeveelheid gierst, of koopmansgoederen, ijzerwerk enz. tot vereffening.

De stad met hare witte huizen, en in den achtergrond tallooze groepen van klapperboomen, van de reede gezien, levert een aangenaam gezigt op. Daar er, ook hier, geen steenen zijn, zoo wordt alles van koraal gebouwd. Zij zijn slechts van ééne verdieping, het platte dak is met bladen van kokospalmen overdekt, hetgeen, van nabij gezien, een armoedig aanzien geeft. De straten zijn vuil, kronkelig en niet geplaveid; een groot gedeelte der

bevolking woont in lage, naauwe ellendige hutten, reeds op *Mosambique* beschreven.

Het fort is een ronde toren, gearmeerd met zes ijzeren acht-en-veertig ponders, van Portugesche afkomst, en zes metalen twaalfponders, van Engelsch kaliber. De affuiten zijn gedeeltelijk met touwwerk, in plaats van ijzer, te samengehecht. Maar men weet, uit de belegering van *St. Jean d'Arc*, door de Fransch-Egyptisch armée, met welke verachtelijke middelen de Muzelmannen de defensie van plaatsen weten te handhaven. Eenige oorlogsfregatten des Imans zijn hier gestationneerd, om te gelijker tijd de Reguli op het vaste land in ontzag te houden, alwaar zijne Arabieren zich meer en meer uitbreiden en coloniseren, even als de oude Romeinen. Het garnizoen bestaat, behalve 80 man gedisciplineerde troepen tot wacht van het fort en van den Gouverneur, uit de mannelijke Arabische bevolking, bekwaam om de wapens te dragen. De Iman, het gewigt dezer plaats inziende en welligt ook de bedoeling van een vreemd gouvernement doorgrondende, heeft de maritime magt en de lijfwacht des Gouverneurs eerst sedert 1820 hier geplaatst, als wanneer bij het overlijden van den toenmaligen bevelhebber onder de Arabieren zelven onlusten en oneenigheden uitgebroken, ja zelfs moorden uitgeoefend waren, waarover hij in persoon een streng onderzoek en straoefening is komen houden.

De Gouverneur is tevens pachter der inkomende en uitgaande regten en van het hoofdgeld der Banianen en slaven. De Iman trekt op die wijze jaarlijks eene som van 80,000 Spaansche matten. Van elken slaaf, die uitgevoerd wordt, betaalt de scheepsbevelhebber, even als te *Mosambique*, tien piasters. De tegenwoordige ambtenaar, die betrekking waarnemende, heet Saïdi, is omtrent vijf-en-vijftig jaren oud, van een, schoon en indrukwekkend voorkomen en beschaafde manieren, die de Europeanen met alle mogelijke vriendschapsbetooning te gemoet komt, en ook door zijne ondergeschikten geacht is. Zijn voorganger was een Zwarte gesnedene van Abyssinië, des Imans lieveling en gewezen opziener van den harem: zijne nagedachtenis was bevekt door gierigheid en allerlei gruwelen, maar zijne rijkdommen, op 600,000 Spaanse matten begroot, vielen den Iman te beurt, als algemeen erfgenaam zijner onderdanen, die aan de naastbestaanden, indien zij er zijn, hunne erfportien uitkeert.

De Arabische familien behooren tot twee verschillende stammen. De eene, genaamd *Harthy*, heeft tot hoofd den Scheik, Abdalla Ben Djemo, een rijk en aanzienlijk koopman, eertijds Gouverneur van *Zanzibar*, thans van *Quiloo*. Van de andere is de Emir Saleh het hoofd, bezittende een goed oordeel, en karakter. Te *Mascate* geboren zijnde en in zijnen jeugdigen leeftijd handelreizen gedaan hebbende, heeft hij de eilanden *Mauritius*, *Bourbon* en *Sechelles* gezien, en erkent volgaarne het overwigt der beschaafdheid van de *Nazrims*. Doch daarom is hij ook te meer gehaat door den anderen stam, en bloedige tooneelen zijn niet zelden het gevolg daarvan, want ofschoon de Arabieren de handen in elkander slaan, wanneer het eenen buitenlandschen vijand betreft, ofschoon niet ligt tot huisselijke oneenigheid overslaande, zijn zij evenwel in gedurige uitwendige twisten gewikkeld, en koesteren, van den vader op den zoon, eenen onverzoenlijken familiehaat, die het gevolg is der bloedwraak, bij hen in zwang, waarvan de eigenlijke oorzaak zich soms in den nacht der geschiedenis verliest. Van menschen en paarden houden zij naauwkeurige geslachtregisters, en hoe meer voorvaderen een van beiden aan te wijzen heeft, hoe edeler het ras is.

De verovering van *Zanzibar* valt in het tijdvak van Nadik, in het begin der 18e eeuw. De Arabieren waren zelfs bij den komst der Portugezen meesters daarvan, en de heerschappij van den koning van *Quiloo* was daardoor zeer belemmerd. Zij hadden een fort op het eilandje *Tomba* aan den noord- en een ander aan den zuidhoek van het eiland. Geholpen door den koning van *Quiloo*, verjaagden hen de Portugezen in de eerste jaren der 16e eeuw van daar, en veroverden in 1508 zelfs *Mascate*, dat, zoowel voor het handelsverkeer in deze zeeën als in een staatkundig opzigt ten allen tijde een gewigtig punt geweest is. Het verval der Portugesche magt had het verlies daarvan ten gevolge, en de Arabieren kwamen honderdvijftig jaren later zelfs *Mombase*, de schoonste Portugesche bezitting op de geheele Afrikaansche kust, belegeren. Zes jaren lang duurde de belegering, en hij gebrek van levensmiddelen, munitie en hulp, waren de Portugezen genoodzaakt, deze schoone,

welbevestigde stad over te geven, en zich met hunne eigendommen en families naar *Mosambique* te begeven; welk voorbeeld door alle andere plaatsen, benoorden de laatstgemelde, gevolgd werd. De koningen van *Quiloo*, ofschoon thans geheel vernegerd, leiden hun geslacht af van Schiraz, en zijn sedert de 9de eeuw in deze streken gevestigd, toen Perzische en Arabische gelukzoekers uit de Golf en de Roode zee te voorschijn kwamen, de kusten van het vaste land, tot op 13° graden zuiderbreedte, en het noordelijk gedeelte van *Madagaskar* bevolkten, en, de inboorlingen tot het Mahomedanisme bekeerende, eene soort van beschaving daarstelden, die deze Negers van de andere kaffervolken merkbaar onderscheidt. Maar thans zijn zij, door het inbreuk maken op hare regten, eerst door de Europeanen, vervolgens door de op nieuw uit Arabië aangekomen handels- en krijgslieden, van hunne voormalige magt beroofd. Het koninkrijk *Quiloo* strekt zich uit van kaap *Delgado* tot aan de evennachtslinie. Het is bewoond door drie Negerstammen, de *Makondee's* van gemelde kaap tot aan de baai van *Lendi*; de *Mokindo's* van daar tot *Mombaze*, alwaar de Arabische Gouverneur met het openbare gezag bekleed is, beide aan de kust, en de *Mandjaona's* binnen s'lands. Zij zijn grootendeels Mahomedanen, en het Soeaïli wordt bij hen als eene algemeene taal gesproken. Bij de Arabieren worden die uitgestrekte gewesten met den naam *Morina* bestempeld; maar zij wagen zich niet verder dan twee of drie dagreizen van de oevers der zee. Van de reede van *Zanzibar* ziet men een hoog gebergte, hetwelk drie dagreizen binnen den vasten wal gelegen en bewoond is door eenen wilden volksstam, *Moedavi* genoemd, welke als antropophagen of menscheneters worden afgeschilderd; en hoe verder men zich van den zee kant verwijderd, hoe wilder het uitzigt van het land beschreven, maar desniettemin deszelfs vruchtbaarheid geprezen wordt, zijnde hetzelve ook goed door levendige rivieren besproeid, die minder tegenstand ontmoetende en eenen beteren val hebbende dan in de Portugesche bezittingen, zich in de zee uitstorten. De rivier *Moegallon*, in het zuiden van *Quiloo*, is er eene van, zij draagt kleine vaartuigen tot op eene aanzienlijke hoogte, en ontvangt in hare monding groote schepen. In den achtergrond der baai van *Quiloo* ontlast zich eene andere rivier, naar die plaats genoemd, eveneens bevaarbaar voor prauwen. Het schoonste hout tot den scheepsbouw, van masten niet uitgezonderd, is er in overvloed, en op het eiland *Quiloo* zelve vindt men de *Takamaka*, wier stammen door acht menschen naauwelijks omvat kunnen worden.

In de 16e eeuw was *Quiloo*, de residentie van een magtig vorst, volgens het tafereel, hetwelk ons daarvan door de ontdekkers van *Indië* opgehangen wordt, een verblijf van rijkdom en weelde. Thans is het een ellendig nest, waarvan slechts de handel met slaven en ivoor nog eenig belang geeft. De koning is het Arabisch juk moede; hij en zijne naburen hebben aan Europesche koopvaardijvoerders de verleidelijkste aanbiedingen gedaan, om hen van oorlogsbehoeften en manschap, bekwaam tot onderwijs hunner onderdanen in de krijgskunde, te voorzien. De nieuwe Regulus van *Patti*, zijnen vader vervangen hebbende, had juist met den kapitein, die mij naar Engeland overgevoerd heeft, onderhandelingen willen aanknoopen, en hem aangeboden, zoo veel olifantstanden en goudstof te zullen leveren, als hij zoude begeeren, indien hij zijne pogingen wilde ondersteunen, ook had hij zich verbonden, de voortbrengsels van het land met niemand anders te willen verruilen, dan met schepen van het handelshuis, waartoe deze kapitein behoorde; toen de lman met drie knappe oorlogs-fregatten daar ter reede aankwam. Het laat zich denken, dat de Negerkoning zich zoo onderdanig jegens zijnen Souverein betoonde, als hij te voren tegenzin aan den dag gelegd had, hij zwoer den eed van getrouwheid; doch de kapitein, ofschoon door den lman steeds als vriend behandeld, ontdekte aan dezen evenwel het geheim niet.

Quiloo, 22 mijlen zuidelijk van *Zanzibar*, ligt op een eilandje in eene baai, die eene veilige en ruime ankerplaats vormt, doch ook niet vrij is van zandbanken. Ofschoon slechts uit hutten bestaande te midden van maïsvelden, is het gezigt daarvan evenwel aangenaam, en de voetpaden, overschaduwde door klapper- en vruchtboomen, zijn zoo veel wandelwegen. Het kasteel des Konings is het eenige woongebouw van steen,

zeer ruim, van ééne verdieping, omtrent 35 voet hoog, bestaande uit twee hoofdlocalen, door eenen hof gescheiden; de vertrekken zijn groot, luchtig, maar slecht gestoffeerd, en vuil. Het klimaat is er ongezond, omdat het meest in den regentijd kwaadaardige koortsen heerschen, toe te schrijven aan de aanspoelingen der zee, waarvan de vloed zich op de geheele kust tot op 15 voet boven den gewonen waterstand verheft.

Het eiland is door een kanaal, slechts eene kwart mijl breed, van de vaste kust gescheiden. Het vaste land is het strijdperk zoowel der olifanten, rhinocrossen, hippopotamussen en krokodillen, als der leeuwen en tijgers. De vlugge zebra, de langharige giraffe en de schuwe gazel worden er in menigte gevonden. Er kan, zoodra men zich van de zee verwijdert, geen land gevonden worden, dat wilder, onherbergzamer, en waar de inboorling minder beschaafd is; maar onder een goed bestuur kon het met des te meer gemak de zetel des handels en der cultuur worden.

Voor eenigen tijd werd *Quiloa* bezocht door de *Saklayan*, een roover-volk, aan den noordhoek van *Madagsakar* gevestigd, dat het gezag des Imans trotseert, en alle punten der kust met zijne praauwen aandoet, om slaven weg te voeren, zelfs tot op het Portugeesch grondgebied, waar de *Makoea's* wonen. Maar zij ontmoetten te *Quiloa* eenen beslissenden tegenstand, en waren met groot verlies genoodzaakt, zich weder in te schepen. Het volgende jaar deden zij eenen aanval op *Monfia*, van waar zij een groot getal inwoners als slaven wegvoerden, doch hunne praauwen (piroguen) werden bij *Quivindja* door eene Arabische flotille ontmoet, en de gevangenen na een hardnekkig gevecht weder bevrijd. Het koningschap is te *Quiloa* erfelijk, maar al de leden der koninklijke familie hebben, bij het afsterven des konings, even veel regt, en de keus wordt gedaan door de afgevaardigde stamhoofden van de geheele kust. Bij de verkiezing van den tegenwoordigen koning - in 1820 - waren twee broeders mededingers om hetzelfde, zonder evenwel persoonlijke oneenigheden te verwekken. Soleiman, de oudste, van een hartstogtelijk maar open, ondernemend karakter, is brandende van wraak en woede tegen de Arabieren. De jongste, Ismael, is ernstig, diepzinnig, en een stipt navolger der geloofswetten van het *Islamismus*; zwak van geest en zonder ondernemingszucht. Zijne mindere bekwaamheden hebben hem den Arabieren aanbevelingswaardig gemaakt: hij werd door hunnen invloed tot koning gekozen. Toen deze beide prinsen nog niet verkoren waren, sloot een Fransch agent met hen beiden en hunnen neef, Monfalmo Ila-Allan een nimmer bekrachtigd noch uitgevoerd verdrag van vriendschap en wederkeerigen bijstand, om de vreemde overweldigers uit de staten des konings, wie dit ook worden mogt, te verdrijven, ten einde aan anderen het land te openen!

In 1818 kwam, ten gevolge van het weigeren eener schatting van slaven, eene expeditionnaire vloot des Imans, onder aanvoering van den vlootvoogd Masocdo, *Quiloa* belegeren. De belegerden weerden zich dapper, doch moesten voor het geweld der vuurwapenen wijken. De neef der prinsen, reeds genoemd, aan het hoofd der Negers geplaatst, werd daarbij zwaar gekwetst. Een Fransch schip, destijds in de haven geankerd, nam de overwonnen prinsen op, en door de bemiddeling van den heer S . . . werd een verdrag gesloten, waardoor aan den koning de titel van sultan, en een vijfde gedeelte der inkomende en uitgaande regten gelaten, maar door de Arabieren, in de plaats van het oude Portugesche fort, eene citadel gebouwd werd, terwijl des Imans oom, Sidi-Ali, die bij zijn afsterven door den scheik Abdallah werd vervangen, het oppergezag kreeg.

Op dezelfde wijze werd onlangs de Regulus van *Patti* en *Djingara* afhankelijk gemaakt. Hij was door zijne onderdanen onttroond en riep de Arabieren te hulp; deze vonden daardoor gelegenheid, om zich vaster te zetten, en richtten op beide plaatsen forten op. Oorlogschepen des Imans zijn thans op al de voornaamste punten der kust en eilanden gestationneerd, en hij zelf begeeft zich jaarlijks op reis, om een gedeelte zijner Aziatische of Afrikaansche staten in oogenschijn te nemen, telkens door eene kleine vloot van goede schepen vergezeld. Maar dit belet

niet de zeerooverijen der Arabieren, zijne grensnaburen, op de kust van de Roode zee en de Golf van Perzie, ofschoon hij onderscheidene malen, met de Engelsch-oostindische zeemagt vereenigd, tot hunne verdelging heeft medegewerkt. Het is slechts drie jaren geleden, dat hij, in een dier gevechten, zelf in het grootste levensgevaar geraakte. Zijn schip werd, namelijk, door eene flotille van rooverprauwen omsingeld en, eer zijne andere schepen hen te hulp konden komen, aangeklampt en geënterd. Hij ontving eene zware wond aan den arm, terwijl hij op het halfdek bezig was, zijne Arabieren tot den strijd aan te moedigen en zelf het voorbeeld der onverschrokkenste tegenweer gaf. Zijne tegenwoordigheid van geest en de getrouwheid en zelfopoffering zijner lijf wacht redde hem uit het gevaar, en het, te midden van de hardnekkigste aanvallen der roovers, goed onderhouden vuur van zijn voortreffelijk bediend geschut wreekte hem tevens voor de vermetelheid der vijanden, wier prauwen in den grond geboord of door gloeiende kogels in brand geschoten werden. Deze rooverprauwen zijn zeer lang en smal, en onbegrijpelijk snelle zeilers. Zij voeren 2 tot 300 man aan boord, allen goed gewapend, en wanneer zij Europesche schepen veroveren, wordt de bemanning met de ijselijkste wreedheid om 't leven gebragt, die zoo ver gaat, dat zij de ongelukkige gevangenen in groote ketels, met olie gevuld, boven een langzaam vuur versmoren. Van gewelddadigheden, op Europesche schepen buiten de Roode zee gepleegd, hoorde men echter niets; dewijl de waakzaamheid des Imans hun zulks belet.

Evenwel was onlangs eene Engelse brik, gecommandeerd door den Kapitein Kingfisher van Londen, in gevaar. Hij had in de Afrikaansche havens ruilingen bedreven, en wilde zich juist tot voltaligmaking der lading en voorziening van vivres naar *Marsunga* op Madagascar begeven. Twee lange Perziaansche prauwen, sterk bemand, lagen ter reede. Toen de Kapitein zijne ankers ligtte, en de zeilen losmaakte, werd die beweging ook door de Perzianen gevolgd. Maar hij trof eene frissche noorderkoelte, die hem van het land spoedig verwijderde, terwijl onder de kust wederom stilte inviel, zoodat de vervolgers niet vooruit konden, en de brik behouden *Madagaskar* bereikt heeft, alwaar ik haar later gezien en den Kapitein gesproken heb.

De zeerooverij maakt, bij sommige volksstammen der Arabische en Perzische kusten, een wezenlijk gedeelte van het geloof uit, en is daaraan dusdanig verknocht, dat zij het dreigendste gevaar even zoo min schuwen als de genoegens van den harem. Immers gaat elk hunner, die in eenen zeeslag sneuvelt, onmiddellijk over in de zaligste woningen der gelovigen, om het benijdenswaardig geluk te genieten, van eeuwig jong te blijven, eeuwig door de bekoorlijke, immer jeugdige, immer maagdelijke Haoeries bediend te worden. Echt Epicuristische beginselen, zeer wel berekend om aan dit, toch over het algemeen armoedige, naakte volk, eene verachting van het aardse geluk in te boezemen, en hen onbekwaam te maken voor huisselijke genoegens zoo als die, welke door den akkerbouw en door vreedzame hantering en kunnen verkregen worden. Hunne opperhoofden en priesters, die zich zelden uit derzelve vesten wagen, varen daarbij natuurlijk het best. Door het wegvoeren van slaven van de Afrikaansche kust of door inlijving van Indische matrozen, die zij bij de overrompeling van schepen en prauwen gevangen nemen, herstellen zij zich zeer snel van de gevoeligste verliezen, welke hun door beoorloging aangedaan kunnen worden. Aan materialen tot den scheepsbouw geen gebrek hebbende en hierin uitmuntend geschikt zijnde, komen zij kort na de geduchtste nederlaag weder vreesselijker dan ooit te voorschijn. Indien echter de, in die wateren handeldrijvende, Europeanen er beter op bedacht waren, om dat misbruik te stuiten, zouden zij wel tot bedaren te brengen zijn. Maar men heeft zou veel voorbeelden van schatten, verspild voor enkele expeditien, waarop alsdan eene volslagene veronachtzaming van hetzelfde voorwerp gevolgd is, en welke slechts gediend hebben, om deze koene zeeschuimers nog hardnekkiger en tegen de Europeanen wraakzuchtiger te maken.

Hoe groot was niet de ophef, dien de Britten gemaakt hebben over de verovering van *Ras' el Khaïma*, die millioenen gekost, maar geen der

gevolgen gehad heeft, die zij zich daarvan voorstelden, en het beding waren der tractaten, gesloten met de Emirs of Scheiks der rooverstammen, voor welke geen aan ongeloovigen gegeven woord heilig is. De ontelbare rotsen en inhammen leveren voor deze zeeschuimers ook gelegenheid genoeg tot hinderlagen, en in geval van krachtvollen wederstand geven zij hun de veiligste schuilplaatsen tegen groote steden.

Ras' el Khaïma, (beteekenende kaap der zeeroovers) lengte 55°30', O.Gr., noorderbreedte 25°49', is hun vermaardste zetel. In 1809 hadden zij door hunne kaperijen en barbaarschheden het Britsche Gouvernement in Indië doen besluiten tot de uitrusting eener expeditie. De Iman zoude daaraan deel nemen, maar hij ontweek zulks toenmaals, onder het voorwendsel dat de kust ongenaakbaar was voor groote schepen, dat derhalve een bombardement onmogelijk, de vestingwerken daarenboven zoo sterk, en de hardnekkigheid en strijdbaarheid der bezettingen zoo groot waren, dat er ten minste een leger van 10,000 man zoude noodig zijn, om ze met vrucht te beoorlogen. Evenwel bestormden de Britten op 13 November 1809 de stad, vernagelden de stukken, verbrandden al de schepen in de haven, en verloren, volgens hunne opgaaf, slechts 1 doode en 4 gekwetsten. Een groote buit viel in hunne handen, waarvan aanzienlijke prijsgelden aan de expeditionnaire manschappen werden uitgedeeld. Maar in weinig jaren waren de wallen weder opgerigt en de plaats sterker dan ooit bevestigd, de oude schrikbarende rooverijen met ongehoorde wreedheid hernieuwd. Het was voor een koopvaardijschip, zonder convooi, niet meer mogelijk, deze zeeën te bevaren, het handelsverkeer was nagenoeg vernietigd. Een compagnies-kruiser, in de Golf gestationneerd, ontmoette eenen kustvaarder, die om bescherming verzocht. Dit werd toegestaan, en beide vervolgden hunnen weg. De kustvaarder wist eene gelegenheid waar te nemen, om aan boord met het, geen kwaad vermoedend, oorlogsschip te komen, en oogenblikkelijk brak een groot aantal tot hiertoe verborgene manschappen uit hunne schuilhoeken; hij enterde en, nam hetzelfde des nachts, na een kort gevecht, vermoordde het grootste gedeelte der bemanning, en pijnigde diegenen, welke hij verkoos te sparen, op eene ijsselijke wijze. Kort daarna echter vertoonde de gezigteinder een ander zeil, hetwelk bleek ook een kruiser der maatschappij te zijn. De kapers verlieten alstoen haastiglijk beide schepen in hunne vlotte booten; die bij windstilte door honderd riemen geroeid worden, zij bereikten den wal en ontsnapten.

Het dek van het door hen nu weder verlaten oorlogsschip leverde een schrikwekkend schouwspel op van barbaarsche wreedheid. De kapitein was aan de beenen opgehangen, dood, maar neus en ooren af en het vel van den schedel kruiselings opengesneden; zijne officieren en vele matrozen waren op dezelfde wijze mishandeld. Deze en andere wreedheden bewogen eindelijk het Gouvernement van Bombay, die onmenselijke horden geheel te verdelgen en hunne vesten te slechten, of, in de taal van het Oosten, zout daarop te zaaijen. In December 1819 werden 5000 man landtroepen op een lineschip van 50, twee brikken van 26 en 18 stukken en op een aantal compagnies-kruisers (deze meest door Laskars of inlandsche matrozen bemand en daarom weinig vreeswekkend), kanonneer- en bombardeerbooten ingescheept. Op weg naar *Ras' al Khaïma* werden zij door een vijftal voortreffelijk uitgeruste fregatten van den Iman versterkt. De landing werd zonder tegenstand te ontmoeten, op een half uur afstands Z. W. van de plaats, bewerktstelligd, de grond effen gemaakt, een kamp opgeslagen en approches geopend met zandzakken; maar men verzuimde de voorzorg, om de plaats van het gebergte af te snijden en te omsingelen. Na eene onbeduidende schermutseling vertoonden zich twee Arabische krijgslieden, gezeten op prachtig uitgedoste strijdrossen, wier oogen van een eenen onbetembaren gloed straalden, doch die, tot eenen langzamen tred door de vastberadene berijders gedwongen, het losse fijne zand in wolken deden opstuiven; elke ruiters zwaaide eene lange speer, en reed, de een achter den ander, van uit de vesting naar het onvoltooide kamp. Met blijkbare verachting en schromelooze koelbloedigheid verkenden zij de werken der belegeraars en de onafgebrokene ontschepping der troepen. In het bereik van het geschut der kanonneerbooten gekomen zijnde, werd een

schot op hen gelost, maar het miste, en de kogel siste tusschen beiden door. Verwonderd staarde een ieder naar het verschijnsel, waarvan niemand zich eene verklaring konde geven; maar, nauwelijks was het schot gevallen, of zij verdwenen van het mikpunt, en, voorovergebukt, met gevelde lansen, en met de snelheid des winds, renden zij midden door de legerplaats. Wie een geweer bij de hand had, mikte en schoot op de Arabieren, maar vergeefs; het vuur van meer dan vijftig karabijnen deed hen niet het minste kwaad. „ Wel gedaan, jongens ! ” was de onwillekeurige uitroep der manschappen, die, verbaasd en getroffen door dit voorbeeld van Oostersche stoutmoedigheid en koelbloedigheid, voor eenen oogenblik niet wisten, wat hun geschied was. Na in dienzelfden ren tot buiten het kamp voortgejaagd te zijn, maakten zij plotseling halt, iets waarin een Arabisch ruiter alle anderen overtreft, en, de rossen dadelijk zoo kort omdraaijende, dat hunne billen bijna het zand aanraakten, vertoonden zij door uitdagende gebaren en verachtende blikken de hooghartigheid van oude ridders. Na de hijgende paarden eenigen tijd tot verademing te hebben laten komen, hervatteden zij met volslagene koelheid hunnen weg naar het gebergte, om de naburige volksstammen op te hitsen en te wapenen tegen den gemeenschappelijken vijand.

Kas al Khaïma bleek eene aanzienlijke stad te zijn, de gebouwen groot en met platte daken, de vestingwerken in goeden staat, met hooge wallen, opgemetseld van leem en steenen, en geflankeerd door stevige bolwerken; het geheel gelegen op een zandig schiereiland, waarvan de landengte door eene sterke batterij en de zeekant nog door eene linie van schansen, bijkans een half uur lang, evenwijdig geplaatst, en elk met een stuk zwaar geschut bezet, verdedigd was. Eene voorstad van bamboezen hutten, door de slaven en matrozen bewoond, sloot zich aan de stad, en daar achter een groot bassin, ongenaakbaar voor groote schepen, welke, om het rif te passeren, eerst moeten geligt worden, verdedigd door de batterijen der stad, en vol schepen. Het vaste land vertoonde zich groen, vruchtbaar en schilderachtig geschakeerd met vruchtvelden en eene ontelbare menigte dadelboomen. De Arabische gebergten sloten, gelijk een donkere nevel, den achtergrond. Twee duizend man van des Imans troepen kwamen zich bij de Britsche voegen; zij hadden, uit deszelfs Arabisch grondgebied, den weg geforceerd door de bergpassen, welke men tot dus ver als onverwinbaar had aangezien, en bragten eenige gevangenen mede. De belegering werd geopend naar het verouderde, langzame maar zekere stelsel der laatste eeuw.

De operatien geleken naar de practische oefeningen van een corps militaire Cadets. Het bombardement der schepen en booten begon. Eene der vijandelijke batterijen, met een stuk geschut beplant, deed den belegeraar veel afbreuk, omdat zij de eerste linie der tranchéën enfileerde, en geen stuk haar antwoorden kon; een majoor, commandant van den dag, beklom het parapet, en trachtte zich de overtuiging te verschaffen, hoe dat vernielend geschut tot zwijgen te brengen. “Ik zie het nu laden”, zeide hij, “nu wordt het vooruit gebragt, past up mannen. ” Nauwelijks had hij dit uitgeroepen, of hij viel achterover in de loopgraaf, zijn hoofd in honderd stukken verbrijzeld, als het slagtoffer zijner welgemeende voorzorg voor het leven zijner soldaten. Eindelijk slaagde men er evenwel in, dit weg te ruimen, en het vreesselijke stuk onbruikbaar te maken. Het bombardement, intusschen voortgezet, was van krachtige werking. Een *Joasmische* verspieder, als gevangene ingebragt, verhaalde, dat de vijand daardoor bijkans negentig man aan dooden en veel gewonden had verloren. Des Scheiks broeder had een been verloren maar den moed evenwel niet. Doch spoedig werd, uit gebrek aan ammunitie, het vuur door de belegerden flauwer beantwoord, terwijl het geschut der vesting slecht gemonteerd, niet behoorlijk konde gerigt worden; doch ontzaggelijke steenen hagelden op de aanvallers neder. Naarmate de Engelsche kogels binnen vlogen, werden zij door de Arabieren opgepikt en onmiddellijk teruggezonden uit hunne stukken. Na een paar dagen beschietens had echter de stad met hare wallen nog geen blijkbare schade geleden. De avond viel, het vuur had opgehouden, het volk was binnen de trancéën, stilte heerschte in de batterijen, de wachtpikets waren op hunne posten. De duisterheid van den nacht was groot, en slechts het heldere zand schemerde een weinig door de donkerheid heen. Op eens zag men een donker

voorwerp, gelijk een dikke zwarte dog, kruipend naderen, gevolgd door anderen op gelijke wijze. De voorposten waren in eenen oogenblik ter neder geveld, alles raakte vol verwarring, het daverende aanvalgejuich der Arabieren vermengde zich met de alarm kreeten der belegeraars. De tranchéën vulden zich weldra met eenen talrijken hoop belegerden, handgemeen met de Britten, welke met eene onbegrijpelijke snelheid, naarmate zij zich in orde wilden scharen en te weer stellen, met dolk- en lanssteken vermoord werden. Reeds was het den Arabieren gelukt, een houwitser te veroveren, dien zij zegepralend wegsleepten. Maar het alarm, gelijk een loopend vuur in het kamp verspreid, wekte de zorgeloozen, die in hunne al te groote gerustheid welligt door de Saters geblinddoekt geweest waren. In *double quicktime* rukten eenige, in der haast door de hoofdofficieren bijeengeraapte manschappen aan, dreven den vijand uit de tranchée en hernamen het stuk. Er volgde een wanhopig gevecht, het vuurgeweer was hier onnut, slechts de blanke wapens konden beslissen, en daarmede zijn de Arabieren niet onervaren, zij vochten als furiën, maar moesten eindelijk voor de overmagt wijken. Nagenoeg allen, *negentig* in getal, werden dood in de loopgraven gevonden. Zij waren naakt, en sterk met olie besmeerd. Daar de projectiles der Britten weinig uitwerking deden; en de twaalf en achttien ponds kogels in tegendeel den vijand tot voordeel strekten, werd besloten, vier en twintig ponders tot daarstelling eener batterij aan den wal te brengen. Dit was moeilijk, want zij moesten, na ontscheept te zijn, nog een aanzienlijk eind wegs door het losse diepe zand getrokken worden. De matrozen der oorlogschepen slaagden er evenwel na veel krachtinspanning in, om *twee* dier stukken in batterij te plaatsen, waarvan het vuur eene beslissende uitwerking had. De torens der bastions begonnen te beven en in hunne grondvesten te waggelen. De vijand vond dat de kogels te groot waren voor zijne eigene stukken; hij moest alzoo de toevlugt weder tot steenen en druiven nemen. Op den vierden dag, onder het heetste schietgevaarte, ontdekte men een pekzwarten os en een sneeuwvitten haan, aan de wallen der stad vastgebonden, en blootgesteld aan de kanonschoten der belegeraars, evenwel zonder letsel blijvende. De zeelieden vestigden daarop hunne aandacht, en in de verbeelding reeds een smakelijken maaltijd daarvan gebruikende, daar zij van de schepen niet de beste voeding genoten, snelden twee derzelven over de borstwering naar de wallen, geen acht gevende op de kogels, welke van beide, de aanvallers en verdedigers, om hunne ooren suisden. Het vuur der eerstgemelden werd daarop ten spoedigste gestaakt, en de bezetting der tranchéën juichte de koenheid van die dolhoofdigen toe. De Arabieren bedekten in eenen oogenblik den wal in menigte, mikten en schoten met donderbussen en klein geweer op de beide matrozen, maar, even als vroeger het leger der Engelschen op de twee Arabische ruiters, zonder te treffen. De een dreef koelbloedig den os naar de legerplaats, terwijl de de ander den, intusschen losgeraakten, haan vervolgde, en na eene scherpe jagt, ving. Hunne kameraden ontvingen hen met de veroverde trophéën, als in triumf, en de officier, welke de verkrachting der krijgstucht moest straffen, kon zich niet van lagchen onthouden.

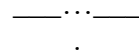
’s Avonds zag men de bloedroode krijgsvlag der roovers vervangen door de witte des vredes, maar ’s anderen daags werd de canonnade evenwel hervat. De bres was wijd genoeg, en er werden bevelen tot den storm gegeven, tot groote vreugde der aanvallers, die zich een onmetelijken buit beloofden, doch evenwel ook geduchten tegenstand verwachtten. Bij de aannadering der troepen en zeelieden, welke laatsten in geen rij of gelid te houden waren, maar met de grootste onstuimigheid voorwaarts liepen, verdwenen de bezettingen van de wallen, en de stad werd - ledig gevonden. Met den grootsten spoed trokken de Arabieren af naar het gebergte, werwaarts de vrouwen en kinderen, op kamelen, reeds vroeger de vlugt hadden genomen. De teleurstelling der roofzuchtige troepen en zeelieden was groot. In stede van de verwachte schoonheden vond men slechts een viertal oude, in vodden gehulde, tooverheksen, die door de ongalante Arabieren niet waardig geoordeeld waren, om ze aan de galanterie der Blanken, te onttrekken, haar ouderdom, en leelijkheid strekten haar tot veiligheidswacht !

In plaats van opgehoopte schatten van goud, zilver en edele gesteenten vind men slechts geiten en rundvee, waarvan eenige honderden gevangen en gegeten of aan boord gebragt werden. Het was vergeefsch het graven en zoeken naar verborgene rijkdommen, ofschoon zulks het volk langen tijd bezig hield. De wallen, torens en groharries, of schansen, waren vijf of zes voet dik., alles werd geslecht.

De vesting Raumps aan de zee en de scheik Hassan Ben Ramah, opperhoofd van *Ras al Kaima*, gaf zich ook kort daarna over met 1000 zijner volgelingen hij verklaarde, dat gedurende het beleg; eene bom in de vergaderzaal van zijn divan gevallen en gebarsten was, waardoor bijkans honderd zijner beste krijgslieden gedood en gewond werden en al de bezettingen in grooten angst geraakten. Een ander sterk kasteel in de nabijheid, genoemd Zairo, hield zich nog, door de uitwerksels van twee 24 ponders welke ½ uur wijd over eenen moerassigen grond moesten gesleept worden, De bezetting kwam echter op andere gedachten, ofschoon zij het fort tot dus ver voor onverwinbaar gehouden had: zij capituleerde op genade of ongenade, en Scheik Hassan Ben Ali werd als gevangene naar *Bombay* gevoerd. Hij was de werkzaamste en wreedaardigste van al de roovers, zes-entertig jaar oud, een schoon man, vriendelijk, innemend van voorkomen, en evenwel ontzagwekkend door den vurigen tijgerachtigen blik, dien hij uit zijne rusteloze oogen schoot. Men had aanvankelijk het ontwerp gevormd, om een der bastions tot een fort in te rigten en eenen militairen en maritimen post te *Ras al Khaïma* te laten, hetgeen zeer verstandig zou geweest zijn; maar men liet dat ontwerp varen, en heeft dan ook gezien, dat de verspilde groote onkosten der expeditie zonder het minste gevolg zijn gebleven, naardien, zoo als uit het vroeger reeds gezegde is gebleken, de rooverijen nu even als te voren de zeeën onveilig maken. Men stelle zich voor, dat, ondanks de harde diensten der manschappen van het belegeringscorps, de herhaalde uitvallen en het nadrukkelijk vuur der belegerden, het verlies der eerstgemelde voor *Ras Khaïma* slechts op 1 majoor en 4 manschappen aan doden, en 8 of 49 man aan gekwetsten wordt opgegeven, terwijl de vijand 1000 man verloren heeft. Het is wonderlijk, dat men zijn eigen verlies in den oorlog altijd gering schat, en dat des vijands hoog berekend wordt!

VI

MADAGASCAR

Dit merkwaardig eiland, aan den grooten handelsweg van Indië gelegen, geeft, onder al de Oostersche landen, het eenige voorbeeld van onafhankelijkheid van den Europeschen ondernemingsgeest. De kusten van dat eiland zijn wel is waar, goed genoeg opgenomen; maar de bewoners, en de binnenlanden, en de voortbrengsels van hetzelfde zijn nog grootendeels zoo onbekend, als ten tijde der eerste ontdekking. Het strand tegenover Afrika prijkt met vele en schoone havens en baaijen; maar wegens de duizenden van eilandjes, die er voor liggen, is de grootste oplettendheid van de zijde der scheepsbevelhebbers, zijn naauwkeurige kaarten onontbeerlijk.

De Engelsche regering heeft met groote kosten het geheele vaarwater van de Kaap de goede Hoop tot *Guardafui* en *Mascate* naauwkeurig doen opnemen, en de zeekaarten door den Kapitein Owen, commandant der expeditie in het licht gegeven, zijn een altijd durend gedenkstuk zijner bekwaamheid. Hij heeft daar eenige jaren doorgebracht, en het geluk gehad, zijne Europesche scheepsbemanning te overleven, die grootendeels het slagoffer is geworden der ongehoorde inspanning van krachten bij die onderneming in een heet en ongezond klimaat. Zich niet genoeg beloond achtende, heeft hij de dienst verlaten en zich in Amerika met der woon nedergezet: men kan welligt nog belangrijke mededeelingen van hem verwachten omtrent de opmerkingen, bij die verkenningsreis gemaakt. Het gevaarlijke der kusten in het kanaal van *Mosambique* wordt nogtans vergoed door de veiligheid voor orkanen, waarvan men geen voorbeelden heeft. In de baaijen van *Ramoeta* en *Rafala*, en in de baai van *Moorsanga* of, liever gezegd, de haven van *Radama*, welke tot de schoonste en veiligste der wereld behoort en met alle winden en tijden kan worden bevaren, vond ik vijf of zes brikken, en ketchs, allen aan het huis Newman Hunt & Co toebehoorende. Een lid daarvan, de zoon van den heer Hunt, was hier met zijn schip, uitdrukkelijk daartoe ingerigt, om eene reis ter opneming van den staat zijner agentschappen te *Oporto*, *Newfoundland*, *Rio Janeiro*, *Madjunga*, *Moorsanga*, *Zanzibar* en *Mastare* te doen. Aan boord van hetzelfde eenigen tijd doorbrengende, genoot ik van dien heer eene heusche en minzame bejegening. Ik was verblijd over de welingerigte slaapvertrekken en zalen, zoo dat men niet in eene kajuit, maar eer in een goed voorzien hotel meende geplaatst te zijn. Hij week daarin van zijne landslieden af, dat hij open- en gulhartig, en niet verblind was door vooroordeelen voor zijn volk.

De Fransche kustvaarders van *Bourbon* ankerden het eerst in de baai van *Angomsi* of *Angouty*, waar men, omtrent het verkrijgen der Copal-gom berigten kan inwinnen, die van Kaap Mascala tot aan de genoemde baai of rivier gevonden wordt. Zij zijn voorzien van blaauwe en witte katoenen, arak, spiegels en zoogenoemde Indiennes. De gom, de hars van eenen boom zijnde, wordt in ketels gesmolten en gezuiverd; ook ebbenhout, schildpad

en schelpen vinden zij er, en na de *Kaap d' Ambre* voorbij gestevend te zijn, laten zij op het eiland iemand, die inlanders aanspoort tot het verzamelen en visschen van schelpen enz. In de baai *Pansindana* koopen zij schoone rijst, zeer goedkoop, alsmede schildpad, sandelhout, en ossen in menigte. Voor eenige jaren is aldaar een Fransch Kapitein, op last van het districtshoofd, onthoofd geworden; doch de inboorlingen verklaren, dat zulks heeft plaats gehad tot eigene verdediging, en sedert zijn er schepen geweest, die wel ontvangen en behandeld werden: het is ook waar, dat de buitensporigheden der Europeanen soms te groot zijn.

Spaaansche matten, krigsbehoefden, eenige Arabische zijden stoffen, en snuisterijen, als messen, scheermessen, scharen, arak en ledige flesschen zijn aldaar, benevens katoenen stoffen, het meest gewild. Van daar zeilen zij naar *Bombetok*, het middelpunt des handels in die streken, alwaar de supercargos zich soms voor een jaar vestigen. De *Antalotten* maken aldaar een bijzonder volksras uit, afstammelingen van Arabieren, met Madegassische vrouwen verwekt. Met Tjelinken houden zij alsdan verkeerung met de inlanders, tot aan *Kaap St. Vincent*, in welke streken van November tot Maart veel schildpad gevangen wordt. Zij plaatsen op de kust, noordwaarts, Europeanen om gommen en sandelhout te vergaderen. Met geld houdt men de beste mededinging tegenover de Noord-Amerikanen, welke naar *Bombetoc* veel kontanten, maar ook jenever in vaten, alsmede manufacturen brengen, en daarvoor amber, witte rijst, levend of geslagt rundvee, huiden, onderscheidene kostbare gommen, wit was, schildpad, sandel- en ebbenhout, in menigte laden, en die goederen meest allen naar Europesche havens brengen.

Voor het overige is *Madjunga*, de voornaamste handelplaats in het kanaal van *Mosambique* alwaar het vrijheidminnend karakter des volks de grootste aandrift toont, om met Europeanen te verkeerun, maar tevens de meeste oplettendheid nodig is, om niet verschalkt te worden door de vrije zeden der vrouwen, die hier nagenoeg alleen den handel drijven.

De heer *Hunt* bepaalt zich echter niet alleen bij den Madegassischen handel, maar zendt allerlei artikelen van weelde en behoefte, alsmede wapens, doch niet veel van elke soort, naar de Portugesche en Arabische havens, van waar de rijkste ladingen van ivoor, gommen, kostbare houtsoorten enz., verkregen worden.

De zamenleving bestaat in eene onafgebrokene verwisseling van beleefdheden en verplichtingen. Alle onze genoegens liggen in die twee woorden opgesloten, en de wereld zoude zonder dat beginsel, met al hare bevolking, eene woestijn zijn. Elk levend wezen zuigt het in aan de borst zijner moeder, ontvangt het bij zijne geboorte. De wildste en onbeschaafdste volken zijn het daaromtrent eens met het beschaafdste, maar er zijn bijzondere trekken in het karakter van zekere volksstammen, bij welke die neiging scherper uitsteekt en krachtadiger werkt, zonder den schijn te hebben van eigenbelang, en onder deze verdienen de Madegassen de eerste plaats.

Zij zijn gastvrij jegens vreemden, zonder terughoudendheid of achterdocht. Elk reizende, van welke natie ook, vindt in de eerste de beste hut rust, voeding en teedere zorg. Wanneer hij binnen treedt, en zijne wapens heeft afgelegd, wordt voor hem een uit matwerk gevlochten tapijt gespreid door de vrouw of dochter van den huize. Zij wast hem zijne voeten, biedt hem vruchten, spijsen en dranken aan. De vader en de verdere mannelijke bewoners verlaten de hut, om tuin- en boomvruchten voor den gast te verzamelen en de dorpgenooten bekend te maken met het geluk, dat hun te beurt is gevallen, om hunne gastvrijheid uit te oefenen. Heeft hij vee of slaven bij zich: de mannen dragen er zorg voor. Zijn deze in het veld, en zien zij, huiswaarts keerende, de wapens van een reiziger aan de deur staan; zoo wagen zij het niet, ongeoorloofd binnen te treden, maar blijven op een eerbiedigen afstand. Niemand stoort den reiziger door nieuwsgierige of verdenkende vragen of blikken. Eerst dan, wanneer deze aan zijne natuurlijke behoeften voldaan en rust genoten heeft, ontvangt en beantwoordt hij den welkomstgroet. Men vraagt naar zijn welstand, naar dien zijner familie, en wanneer de vreemdeling deze beleefdheid beantwoordt heeft, naar het nieuws, dat hij mede brengt, en naar het doel zijner reis. De belangstelling

vermeerderd, naarmate zijne reis grooter is; want ze zijn zoo nieuwsgierig, dat men dezen hunnen karaktertrek het best met den Franschen kan vergelijken.

De posterijen zijn in dit land welligt beter georganiseerd dan in eenig ander land. Zonder van telegrafische inrigtingen iets te bevroeden, hebben zij die onder hen op eene opmerkenswaardige wijze toegepast. Elk dorp heeft zijnen bode, die het nieuws van den dag op bepaalde tijden aan de grenzen der naastbij gelegene gehuchten met de naburige posterijen uitwisselt. Alle tijdingen, welke spoed vereischen, worden door teekens en seinen gegeven en komen met eene verwonderlijke snelheid en naauwkeurigheid naar de hoofdplaatsen der districten, van waar zij, des noodig, in geschrift naar de residentie der Koningin overgezonden worden.

Zij zijn hiertoe genoopt door de vijandelijke houding, in welke de verschillende volksstammen, ofschoon alle van de Koningin afhankelijk, met elkander verkeerden, en die zich gewoonlijk bepalen bij het wegdrijven van het vee, waarvan het eiland eenen grooten rijkdom oplevert.

Onder eenen lommerijken boom vergadert alsdan de geheele bevolking van het dorp, en hetgeen de vreemdeling zegt, gaat van mond tot mond. Daarop volgen dans- en vechtpartijen, vergezeld van muziek en zang door jong en oud, ter eere van den reiziger uitgevoerd wordende, terwijl de vrouwen niet nalaten, des vreemdelings gemoed op te wekken door al die middelen over welke het bekoorlijk geslacht met zooveel oordeel weet te beschikken, en die nimmer het doel missen, van eene liefelijke blijgeestigheid in gezellige kringen te verspreiden.

Mij aan deze onbedriegelijke bewijzen van belanglooze gastvrijheid overgeevende, herdacht ik in mijzelven, niet zonder leedwezen, de nu in onbruik geraakte zeden en gewoonten onzer goede voorouders, wier braafheid al die maatregelen van voorzorg onnoodig maakten, welke men thans in onze beschaafde wereld verplicht, of gewoon is, te bezigen, om de zamenleving in een doolhof van pligtplegingen te verwickelen, waardoor de echte beschaving uit het oog verloren wordt.

Europeanen hebben nog oneindig grootere voorregten, van wat rang of stand de gastheer ook zijn moge. Aan bevooroordeelden zullen dezelve als onbestaanbaar voorkomen met de gewone zedelijke beginselen, als verlamme alle maatschappelijke banden; maar de onpartijdige beschouwer van volks-instellingen en aloude gebruiken zal moeten bekennen, dat de wetgeving nimmer iets anders geweest is, dan de stem des volks, in zijne opklimmende beschaving, geheiligd door eerwaardige herinneringen en stichtelijke gevoelens, en toegepast op de behoefte en luchtgesteldheid. Ik heb, hetgeen ik trachten zal aan te duiden, zelf niet willen gelooven, dan na de waarheid daarvan te hebben ondervonden.

In alle Oostersche landen zijn de mannen naijverig en worden de vrouwen, wanneer zij zich bij hen in verdenking brengen, streng gestraft, maar zelden de mannen. Op *Java* en bij de *Hindo's* snijdt de man, op de plaats der openbare zamenkomsten -de bazaars- de ongetrouwe het haar af, het schoonste sieraad harer kunne, waarvoor zij steeds de angstvalligste zorg dragen, geeft haar dusdoende aan de openbare schande prijs, en jaagt ze weg. Bij de *Battas* wordt het ongelukkige, al te gevoelige schepsel aan eenen paal gebonden, en met de grootste barbaarschheid levend opgegeten, als wanneer de beleedigde het regt heeft, de palmen, lippen, neus, wangen en ooren voor zich te kiezen; in *Cochinchina* voor de olifanten geworpen, die de medelijdenswaardige met zijne gruwzame tromp aanpakt, hoog in de lucht werpt en haar, nedervallende, in stukken scheurt of vertrappt. Bij de *Muzelmannen* van het vaste land van *Azië* en *Afrika* is, op heeter daad, een dolksteek het loon. In *China* wordt de overspeelster doormidden gekapt; bij de *Negers* als slavin verkocht. Maar op het eiland *Nias* is het lot der mannen te beklagen; het aanraken van een meisje, of der vrouw van een anderen man, al was het ook slechts met den vinger, wordt met den dood gestraft. Niets van dat alles onder de *Madegassen*. Zij zijn verlichter. Der jaloezij zijn de poorten gesloten, men weet, dat zware, straffen niet immer in staat zijn, verachting der wetten te stuiten.

Men denke niet, dat het de Franschen zijn, welke op dit eiland eene vrijzinnige, onbevooroordeelde verkeerung beider geslachten ingevoerd

hebben; het is een aloud gebruik, dat de vrouwen de huisselijke verrigtingen, en het handelsbedrijf geheel onafhankelijk van de mannen waarnemen. Zij paren bij eene rusteloze vlijt, bij eene onbegrijpelijke bekwaamheid en leerzaamheid in aller vrouwelijken handarbeid, eene schrandereid en werkzaamheid in de huishouding en in den handel, die den vreemdeling bewondering afperst. Geen wonder, dat zij door hare echtgenooten hooggeacht, en nimmer met eenen bestraffenden blik bejegend worden. Maar in hare gunstbetooningen jegens Blanken zijn zij volstrektelijk vrij van persoonlijke baatzucht; zij zijn standvastig in de eenmaal opgevatte genegenheid, en weldadig jegens hen, die hulp behoeven, hetzij ter oorzaak van ziekte, of door de slagen des noodlots. Het tooneel van het wederzien eens aanzienlijken zeevarenden, die zijne betrekking hier na een langdurig afwezen. weder bezocht, was treffend: het was in het huis eens officiers van den hoogsten rang; want zij hebben dezulke met dezelfde titels als bij Europesche volken, kunnen goed met Romeinsche letters in hunne landtaal schrijven, en zich redelijk wel in de Engelsche uitdrukken. Ik heb eigenhandige brieven, in deze laatste taal geschreven, gezien van den Luitenant-Generaal, Gouverneur van *Madjunga*, aan zijnen vriend den Kapitein Commandant van het schip, dat mij naar Engeland heeft overgebracht, waarin hij verzocht om thee en wijn, zich beklaagde over de slechte hoedanigheid dier artikels, gewoonlijk door Fransche schepen aangebragt wordende, en te kennen gaf, dat hij aan den Port- of Xeres-wijn de voorkeur gaf boven dien van Bordeaux enz.

Een Amerikaansch vaartuig was aan de oostkust verongelukt, het scheepsvolk had zich gered, maar niets van geld of geldswaarde. De kust niet kennende, waren zij door velerlei verhalen over onherbergzaamheid en barbaarsheid der inwoners, door aardrijksbeschrijvers of reizigers verspreid, bevreesd geworden, en dachten, bij de verwelkoming aan strand, aan niets anders, dan het leven en de vrijheid te zullen verliezen. Het laatste verwezenlijkte zich ook werkelijk, maar op eene voorwaarde waaraan zich welligt ook de gelukkigste zoude willen onderwerpen. Aan elken schipbreukeling werd de keus eener vrouw overgelaten die voor zijne geheele nooddrift zorg droeg, en door den echtgenoot of vader daarin bijgestaan werd. Eerst na verloop van een jaar, toen deze scheepslieden een' schooner van *Bourbon* gewaar werden, welke levend rundvee (een aanzienlijke handel op *Madagaskars* kusten) afhaalde, konden zij het eiland verlaten, zonder evenwel aan hunne oppasters eene andere belooning dan de vertolking eener gevoelvolle dankbaarheid en levendige herinneringen te kunnen achterlaten. Zij waren ongekleed aan de wal gekomen, maar vertrokken, gekleed met stoffen door hunne vrouwen eigenhandig geweven uit eene soort van lang gras, hetwelk vlasachtig is en *kafia* genoemd wordt. Ik zelve kreeg van de goedaardige huisvrouw eens Madegassischen bevelhebbers, een stukje graslinnen van nagenoeg acht yards lengte en een yard breedte, rood, wit en geel geruit, ten geschenke, zeer geschikt om, in de warmte, op het slaapleger gespreid te worden, ik heb hetzelfde nog.

Er worden soorten van hetzelfde linnen, of eigenlijk matwerk, geweven en te koop aangeboden, die fijn, en na gebleekt te zijn, tot kleedingstukken enz., verarbeid kunnen worden; het is sterk, en zoude, wanneer het in den handel naar verdienste aftrek vond, een groot voordeel kunnen opleveren. Te *Mosambique* en in andere Afrikaansche havens is het zeer gewild. Ik gaf tot tegengeschenk: een dozijn ledige fleschen, een op zekere plaatsen en tijden zeer gewild artikel; voor vijftig bottels zag ik een' vetten jongen os koopen.

Het ras der Madegassen gelijkt veel naar dat der Hindo's. Het verschil tusschen de beide tegenover elkander liggende kusten des kanaals van *Mosambique* en harer bewoners loopt sterk in het oog. Hier is een schoon slag van menschen, die eene Arkadische welvaart genieten, waarbij akkerbouw en veefokkerij zeer uitgebreid zijn en zorgvuldig aangekweekt worden; alwaar de handel als het wezenlijkste middel ter bevordering van burgerlijken voorspoed beschouwd, en geene moeite gespaard wordt, om den Europeaan aan te lokken, waarbij de diefstal en dronkenschap afkeer wekken; met instellingen, die hen tegen vreemde overheersching beschermen, hen eerlang in beschaving de Europesche volken zullen doen naderen; een ras, dat eene voorbeeldelooze genegenheid toont, om zich met ons te vermaagschappen, of als het ware door de vermenging met Blanken te veredelen. Ginds eene onmetelijke landstreek door een volk, dat, ofschoon duizenden van jaren dien grond bewoont, nog in den staat van wildheid verkeert; waar de

vader den zoon als lijfeigene verkoopt; waar de plaag van het mensdrom, de sterke drank, alle opklimming tot verdere volmaaktheid dreigt te zullen verbreken, schoon ook de zucht daarnaar den mensch tot een instinct geworden is; waar de vreemdeling zich niet genoeg kan hoeden voor diefstal, waar elke waaghals zich een rijk zoude kunnen stichten !

De klasse der slaven op *Madagascar* bestaat uit Negers, en vroeger was de uitvoer daarvan aanzienlijk. Ook worden somtijds Madegassische vrouwen naar de Europeesche kolonien verkocht, doch zeldzaam. Dit zijn ontvreemde of wegens misdaden veroordeelden; men schat ze hoog, wegens derzelver natuurlijke begaafdheden en bekwaamheden, en zij worden dan ook niet als slavinnen behandeld, dewijl zij, door haren zachten aard en beminnelijke gedragingen, het hart harer meesters weldra weten te betooveren.

Daar het mensdrom door de beide geslachten in twee delen verdeeld is, waarvan het vrouwelijke welligt de grootste helft uitmaakt, zoo behoort de reiziger zich niet te bepalen bij de navorsching alleen van het mannelijk karakter; hij moet ook eene gelijke oplettendheid schenken aan de vrouwen. Van haar toch is het, dat wij de eerste zaden voor allerlei bekwaamheden verkrijgen; de eerste indrukken der gewaarwordingen eener jeugdige ziel, wanneer haar denkvermogen aanvangt te kiemen en wortel te schieten, zijn doorgaans van eenen blijvenden invloed op het geheele leven van den jongeling en den man; het voorbeeld van werkzame, nuttige bedrijvigheid, hetwelk hij van zijne opvoedster in de kinderkamer opmerkt, zal vroegtijdig zijnen naijver wekken, en hem aan vlijt en orde gewennen.

De baai van *Madjunga of Mangara is eene* groote, prachtige watervlakte, van meer dan 50 vademen diepte. Doch de oevers zijn zeer ontliep, en bij gebrek van een zeehoofd, moet men bij het in- en uitschepen tamelijk ver door het water baden, of zich laten dragen. Van den berg ziet een groot fort met 60 stukken op de ankerplaats. Het geschut is van zwaar kaliber en van goede vesting- of scheepsaffuiten voorzien door het Engelsche negotiehuis Newman Hunt & Co. gedeeltelijk geleverd. Een Luitenant-Generaal is Gouverneur van die vesting, alsmede van de provincie en een regiment der Koningin houdt de bezetting.

Al de officieren en ambtenaren van Hare Madegassische Majesteit zijn geborene Madegassen. Geen Blanke wordt tot de waardigheden des rijks toegelaten, maar als koopman geniet hij vorstelijke eer en voorregten. Zij zoude het gaarne zien, dat de Europeanen tot het aanleggen van plantaadjen wilden besluiten, die den handel konden opbeuren, en heeft landeigendom en onafhankelijkheid aangeboden aan agenten van kooplieden; onder anderen aan den Heer Hunt zelven een voortreffelijk gelegen schiereiland in de baai van *Moorsanga*, dat nagenoeg 8 vierkante mijlen groot, en met bosschen begroeid is; waaruit een aanzienlijke en voordeelige houthak voor scheepsbouw, meubels enz. zoude kunnen plaats hebben. Maar nu ziet men er tegen op, wegens de verpestende miasma's, welke men zegt, dat in de regen-mousson van de tegenover liggende Afrikaansche kust overwaaijen.

De soldaten zijn op de Engelsche wijze gekleed en gewapend. De bevolking van *Madjunga* bestaat uit 20000 menschen van verschillende afkomst, waarvan $\frac{1}{4}$ soldaten, en meer dan de helft slaven. Van alle Europeesche handeldrijvende volken - uitgezonderd Nederland - ziet men er schepen, die wegens den overvloed en de goedkoopte van levensmiddelen hier gaarne ververschen, zich op nieuw provianderen, en water innemen.

Terwijl wij over den doorschijnend helderen waterspiegel heenroeiden, die de werkzaamheden der koraaldieren in zijne grootste diepte vertoonde, bewoog geen luchtje den dampkring; bloemen en plantgewassen van bosschen en velden bogen smachtend het hoofd voor de loodregte, verzengende stralen der zon, en de heldere, wolkenlooze hemel liet slechts eenige lichte azuren strepen aan den gezichteinder zien, nauwelijks te onderscheiden van de golvende schaduwlijnen van het gebergte. De hitte was evenals de stilte groot, en de witte tent, boven onze hoofden gespannen, weerde haar niet. Maar al wie met de beproevingen eener heete luchtstreek vertrouwd is geworden, en haar jaren lang het hoofd heeft kunnen bieden, hem deert de hitte even zoo min als de Finlappen of Kamtschadalen het tegenovergestelde uiterste. Hij ziet gaarne zijne pols nu en dan eens harder

slaan, het zweet rijkelijker door de porien dringen, al ontwikkelt het zich ook in stroomen; als hij maar niet door den Thyrsus aangeraakt is, want in dit geval zonde hij de uitwerkselen welligt met zijn leven moeten boeten. Het bloed kookt en brengt de werktuigen des ligchaams in spanning het wekt den geest tot edele hartstogten.

Juist had ik deze episode in mijn dagboekje geschreven, en zoude met die uitboezeming welligt nog voortgegaan zijn, toen ik uit de boot geligt en op de breede schouders van twee Negers aan het drooge strand gedragen werd. Ik hoorde het roeren der trom. Gaarne had ik nu de rijke Indische uniform aangehad, om daarmede onder dit half wilde, half beschaafde soldatenvolk te pronken, maar mijne ijdelheid had met het verbranden mijner bagagie, tegelijk met de Nijverheid, eenen vooreerst onherstelbaren slag gekregen.

Wij werden ontvangen met wellevendheid door de gezaghebbers, met bevallige, betooverende vriendelijkheid door de vrouwen. Mijnen reisgezel vlogen zij om den hals, ik, ofschoon een onbekende, werd spoedig ten vertrouweling des huisgezins; mijne lotgevallen, zoo goed doenlijk in eenige vlugtige trekken, door woorden en gebaren vertolkt, vonden weerklank in deze door de natuur tot deelneming gestemde harten. De tijd der wachtparade was daar, maar des krijgsmans vermaak was thans minder aantrekkelijk voor mij in tegenwoordigheid van haar met wie wij alleen bleven, en boerten, schertsen, lagchen konden, zooveel het hart begeerde, zonder haar nogtans in het werk te hinderen. Aan de weefgetouwen, de naald, of het opdisschen van vruchten, thee, en andere ververschingen bezig zijnde, maakten de fijn geëvenredigde gestalten, de regelmatige gelaatstrekken, de volle boezem, de welgemaakte voetjes, de wel niet rozenvingerige, maar kleine poezelige handjes eene vertooning, die aantrekkelijker was, dan men van donkerkleurige schoonheden zoude durven veronderstellen. De zwarte, sprekende, vonkelende oogen, de wulpsche, minnetergende vormen, de ongedwongene vlugge en levendige beweging, het mondje tot een lachje bewogen, en een paar rijen doorschijnend witte volle tanden, kunnen niet missen, den aanschouwer, vooral wanneer hij uit een land komt, zoo wild als Afrika, aan te lokken, en zich zelve te doen vergeten.

Juist het tegendeel van de Kaffernegers, houden zij veel van zwemmen en baden, zij zijn zeer naauwkeurig ten aanzien der zindelijkheid, die trouwens de hoogste eer van haar geslacht en een sieraad is, schooner als een diadeem. Ofschoon zij allerlei middelen bezigen, om hare huid zacht en zacht en teeder en zich zelve aantrekkelijk te maken, zoo schijnen zij evenwel vrij te zijn van behaagzucht; maar, indien ik mij zoo eens mag uitdrukken, leveren zich met den glans der onschuld op het schoongewelfde voorhoofd, over aan de liefkozingen des vreemden, waarin zij, gehuwd of ongehuwd eene eer stellen. Wel verre van daarin eene beleediging der welstaanlijkheid te zien, zo is in tegendeel het jonge meisje dat eenen minnehandel met eenen blanken vreemdeling gehad heeft, geacht en als echtgenoot gezocht door de jongelingen van haar volk!

Aan hare taal weten zij, zingend of sprekend, eene zachtheid en teederheid bij te zetten alsof zij in Italië opgevoed waren, daarbenevens zijn zij zoo aanminnelijk en liefvallig dat den reizenden het scheiden zwaar valt en de gezagvoerders gewoonlijk de landing zoo veel mogelijk trachten te vermijden, ja men heeft voorbeelden, dat het vertrek van schepen daardoor is vertraagd geworden. Want het vernuft houdt met zijne wonderspreukige bespiegelingen nimmer stand tegen de bedwelming der zinnen, dan wanneer deze gekoeld zijn. En daar dit in warme klimaten op verre na niet zoo spoedig geschiedt, als op onzen winterachtigen aardgordel, alwaar het gevoel bevriest, zoo zijn de uitwerksels van zulke uitpattingen, die men nogtans ten onregte op rekening van het ongezonde, klimaat stelt, ook zóó verwoestend voor de Europeanen, dat welke moeite Portugal, Frankrijk, Engeland en zelfs Nederland zich ook hebben gegeven om eene colonisatie op dit groot en vruchtbaar eiland daar te stellen dit ontwerp echter altijd eene hersenschim is gebleven. Ik bleef eenige dagen aan den wal en vond in die kransjes de eerstelingen eener ontluikende beschaving, alwaar de Oostersche scheidingsmuren tusschen de beide geslachten ophouden, ruime schadeloosstelling voor de ontberingen van den zeetogt.

Mijne legerstede vond ik elken avond met versche geurige bloemen bestrooid en de kamer met Arabische rozen-essence besprengd; want zij

beminnen bloemen en reukwaren even als alle Oostersche dames, doch blanketten zich niet, en gebruiken ook geen betel noch opium. Met het Negergeslacht vermengen zij zich niet.

De verkwikkende nachtelijke koelte in de goed ingerigte woningen deed mij wel, nadat ik sinds eenige nachten aan boord geene rust had kunnen vinden, door de verstikkende hitte in de benaauwde kajuit, terwijl het dek, met vaten en touwwerk opgevuld, geene geschikte slaappleaats aanbod.

Dat ons afscheidstoooneel aandoenlijk was, behoeft geen betoog. De welkomstgroet was mij op het voorhoofd gedrukt geworden, dien der scheiding ontving en gaf ik op Europesche wijze, mond op mond. Nog langen tijd zal mij het aandenken aan deze goede menschen in het geheugen zweven. Hijgend van velerlei gemoedsaandoeningen verliet ik hen.

Hier heeft alzoo de gewoonte -die bron aller menschelijke instellingen - geheiligd, wat onder andere volken het licht schuwt. De natuurlijkste regering voor dit, door Priapus begunstigde land was alzoo ook de vrouwelijke, en na het overlijden des laatsten konings is zij werkelijk in handen zijner weduwe, eene nog jonge vrouw, die, alle wederaanknooping van echtverbindtenissen versmadende, evenwel aan hare regering een behoorlijk ontzag weet te verschaffen. Het voortdringen van Europeanen tot aan haren troon, is nochtans bezwaarlijk; want ofschoon zij dezelve bemint, zoo houdt haar toch de staatkunde terug, om naar de taal van het hart te luisteren.

Maar hetgeen mij het meest bevreedde, was, dat ik er geene oude vrouwen zag. Heerscht hier welligt het gebruik, dezelve op te sluiten, als een tegenhanger tot de gewoonte van Turken, Chinezen en Spanjaarden, bij wie zulks het lot der jeugd en bevalligheid is? of was ik in een land der „fairies" getooverd? Shakespeare, die over het cuckoldom zoo gaarne schreef, zoude hier in de gelegenheid geweest zijn, zijne ondervinding te verrijken. Men denke slechts aan Thibet, alwaar verscheidene mannen aan eene vrouw toegedeeld zijn! Het is geene verlaging van het karakter des volks: zij zijn goede echtgenooten en goede moeders.

De merkwaardigste trek in het karakter van dit volk is de begeerlijkheid, waarmede zij naar onderwijs haken. Deze zoude voor Christenzendingen, die in hunne prijzenswaardige en mensch-lievende pogingen geen opofferingen ontzien, om het menschelijk geslacht van den dwaalweg terug te brengen, eene effene baan aanbieden, om met verlichte begrippen over de vereering der Godheid, tevens de zaden van goede zedelijke beginselen uit te strooijen.

De regtspleging is nauwkeurig, maar kort en bondig. Diefstal en bedrog worden streng gestraft. De aangeklaagde zoowel, als de klager, krijgen verdedigers, wier redevoeringen afwisselend bewerende en wederleggende op de geregtsdagen soms geheele uren aanvullen; en, ofschoon niet op het papier gesteld, voor die onzer advocaten niet onderdoen. De teregtstelling geschiedt in 't openbaar onder den vrijen hemel. Geen protocolleren van het *pro en contra*: aan de partijen de dag der verschijning voor de regtbank aangewezen zijnde is alsdan het onderzoek des regters kort en beknopt: hij wikt en weegt, en beslist, na de getuigen gehoord te hebben, onmiddellijk. En zonder appèl wordt het vonnis daadelijk ten uitvoer gelegd, of, indien de uitslag van het onderzoek twijfelachtig is, verordent de regter de giftproef, die hier in zwang is, even als de vuur- en waterproef bij onze voorvaders. In burgerlijke zaken wordt altijd de weg tot minnelijke schikking vooraf beproefd.

Een Fransch geneeskundige had aan eene Madegassische vrouw slaven en goederen achter gelaten, en haar het vruchtgebruik of den handel daarmede, onder nadere verantwoording, toegestaan. De vrouw stierf, en liet kinderen na, die minderjarig waren; de voogd eigende zich alles toe, en toen de arts na een paar jaren terug keerde, en zijnen eigendom terug eischte, werd hem dezelve niet alleen geweigerd, maar ook ontkend. Het kostte hem moeite, de kinderen op te sporen, welke binnen 's lands vervoerd en verstrooid waren. Het pleitgeding nam eenen aanvang, en het was merkwaardig, den uren langen wedstrijd der advocaten, het toejuichen des volks, den nu aan de eene, dan weder aan de andre zijde overhellenden

evenaar te zien. Eindelijk moest de Europeaan zich, bij gebrek van genoegzame getuigen, volgens de uitspraak van den regter aan de vreeswekkende giftproef onderwerpen. Beide partijen werden tot dat einde opgesloten; en onder vreeselijke verwenschingen en tooverspreuken der priesters werd hun het vergift toegediend. Maar de doctor, hierop voorbereid, en de zamenstelling van het vergift kennende, had op het oogenblik der uitspraak een tegengift ingenomen; hij spuwde de giftproef weder uit, en werd met de meeste goedkeuring door het volk en lofbetuigingen voor de godspraak begroet, terwijl de tegenpartij, onder de ijsselijkste pijnen, den buik tot berstens toe opgezwollen, den geest gaf. De slaven en de geheele eigendom van den laatstgenoemden werd nu den aanklager toegewezen, die daarvan 1/10 aan het Gouvernement uitkeerde, en de rest met de kinderen deelde. Die proef, eenmaal bepaald zijnde, is er aan geen ontwijken te denken.

De Franschen hebben geene bezittingen op *Madagascar*, maar zijn op vele plaatsen tot handelsoogmerken gevestigd, zonder nogtans een staatkundigen invloed op de bevolking uit te oefenen. Alleen op het eilandje *St. Marie*, aan de oostkust, bestaan eenige plantaadjen van suikerriet en koffij, waarvan de geringe opbrengst door retourschepen naar Europa medegenomen wordt, wanneer zij uit Indië of van *Bourbon* en de *Sechelles* terugkeeren. Voor de handelaren dezer eilanden is het in zekeren zin eene stapelplaats.

De heer Robin was eenige jaren Zendeling te *Radama*; doch heeft zich weder naar de eerstgemelde plaats terug begeven, omdat de wildheid der bewoners en de toenemende krijgsvreemde oneenigheden met het bewind der Koningin (*Ranawalla Mendjaka*) te *Madjunga* hem aldaar geene rustige verblijfplaats voor zijne Godsdienstige bedoelingen beloofde. Den inlander stoot de gewone stelregel der Zendingen, dat al wie niet in het Christelijk geloof geboren of daartoe bekeerd is, verdoemd zij, voor het hoofd. En hoe zullen zij, die de gedachtenis aan hunne voorouders zoo heilig achten, iets met de denkbeelden van de regtvaardigheid des Bestuurders van het heelal overeen brengen, hetwelk dat aandenken besmet, terwijl zij niet in de gelegenheid waren, om het helder licht eener gelouterde leer te aanschouwen? Bovendien maken de geweldnarigen, welke door vreemde handeldrijvenden en zeevarenden op velerlei wijze aan weerlooze kustbewoners uitgeoefend worden, niet den besten indruk: evenwel weten zij het gedrag der eene natie van de andere te onderscheiden. En eindelijk zijn de verkondigers van ons geloof zelven niet altijd vrij van eigenbelang.

Van die groote bergketen, die *Madagascar* in deszelfs geheele lengte doorsnijdt, loopen ontelbare rivieren in de beide tegenovergestelde rigtingen naar de zee, of vormen meren en moerassen. Grootendeels onbebouwd en met bosschen bedekt, is het voor het bestuur der Koningin moeilijk, de wildere volksstammen aldaar in toom, en zoo afhankelijk te houden, dat niet de een den anderen beoorlooft, en hem zijne veekudden ontroofd.

Toen ik te *Moorsanga* was, hadden de Madegassen, aan die baai wonende, van hunne naburen te *Madjunga* meer dan 4000 ossen weggedreven en zich daarmede, uit vrees voor wraak, naar de woestste en ontoegankelijkste streken binnen 's lands begeven. Alhoewel zij de geregelde krijgsmagt van *Madjunga* in de vlakten en in de bebouwde districten niet kunnen wederstaan, maken zij zich toch, gelijk guerilla's, daar geducht, werwaarts beschut en op Europeesche wijze gewapend krijgsvolk hen niet kunnen volgen dan met de grootste inspanning en het verlies der orde, die alleen aan onze oorlogskunst den voorrang geven kan. Reizen doet dit herdersvolk altijd op den rug der ossen, en bij het doorzwemmen van een staand of vlietend water drijft men eerst een aantal vooruit, die ledig zijn, opdat de krokodillen of kaïmans hunne eerste woede zouden koelen, en daarop volgt eerst het centrum der karavaan met de ruiters, zijnde vrouwen en kinderen, en eindelijk de met speer en boog, soms ook met schietgeweer gewapende achterhoede. Op die wijze komen er op den togt van hier, of van de Augustinusbaai naar de tegenover gelegene kust bij *St. Marie*, van de duizend stuks rundvee ten hoogste 600 aan. De rest sterft niet van vermoeienis, noch wegens gebrek; integendeel, zij vinden op dien top de schoonste weiden, en de jagers wild in overvloed: maar zij wordt eene prooi van die vreeselijke amphibiën, waarvan de waterplassen, moerassen en rivieren krielen.

Aan den Heer Hunt gaven zij de keus, om van den gemaakten buit van zes of zeven schepen, die te *Radema of Moorsanga* geankerd waren, zoo veel

ossen om niet tot dadelijk gebruik te nemen, als hij begeerde; en wij kregen er twee levend aan ons boord; doch daar wij geen voedsel voor dit vee bezaten, moest het spoedig geslagt worden, en dewijl de Europeanen het inzouten niet zoo goed als de Madegassen verstaan, bedierf het vleesch voor het grootste deel en werd, om het schip niet te verpesten, over boord geworpen.

Dat de veefokkerij zoo aanzienlijk is, moet toegeschreven worden aan de schoone weilanden, en den overvloed van zoet water: zonder twijfel hebben de stamvaders der Madegassen de bovenmatige zorg voor dezen nijveren tak des landbouws uit Indië medegebragt, toen de Braminische wetten het eten van vleesch aan de Hindogeslachten nog niet hadden verboden.

Wij hadden eenige duizend stuks huiden aan boord; en daar de prijs van het vee zoo gering is, kan het niet missen, of de winst, aan de inzameling van huiden verknocht, moet aanzienlijk zijn. Maar het grootste gedeelte onzer huiden is, in de stormen aan de Kaap, door zeewater bedorven.

Kapitein A., die aan de Augustinus-baai zijn schip verloren had, terwijl hij nog jong en stuurman was, heeft de reis van daar midden door het eiland gedaan met zijnen Kapitein, 15 matrozen en ongeveer 2000 stuks vee. Eene som van 3000 Spaansche matten, geborgen van de lading des schips, had tot den aankoop daarvan gediend. Een stuurman was, bij het aanlanden, in de branding gebleven, toen hij door dezelve heen naar land wilde zwemmen, om door behulp van een touw de manschappen van het wrak redmiddelen aan te bieden. Door den magtigen schok der, door den storm oproerig gewordene watermassa's op de scherpe koraalrotsen, verloor hij het leven, maar de anderen werden door de hulp der inboorlingen gered wier opperhoofd zich echter het grootste gedeelte toeigende van hetgeen aan de zee met eenig gevolg kon betwist worden. Een gebruik, dat niet alleen bij wilde, maar zelfs bij de beschaafde, vrijzinnigste volken van Europa omtrent strand-vonden aangetroffen wordt.

De reis kwam hun echter duur te staan: slechts hij met zijnen kapitein, twee matrozen, en niet de helft der koeijen bereikten *St. Marie*; de rest was overleden door de ongehoorde inspanning van krachten en de moeilijkheid der reis of had zich, daarvan afgeschrikt, laten bekoren, om in het land te blijven. De bloedpersing, een buikloop zeer gemeenzaam in de tropische gewesten, is ook hier in het heetste jaargetijde, van November tot April, als wanneer het op Madagaskar veel regent, voor den Europeaan de verschrikkelijkste plaag, waaraan men alleen kan ontwijken door het mijden van vleesch, vette en andere spijzen, van plotselinge verkoeling na verhitting, en van geestrijke dranken; de ziekte eenmaal haren aanvang genomen hebbende, is het zaak om zoo min mogelijk te drinken en zich van vloeibare spijzen te onthouden. Rijst, en het door wassching verkregene witte meel van den manioc-wortel behooren alsdan het eenige voedsel te zijn.

Een bekend klein insect doet in deze wateren veel nadeel aan de schepen, het boort gaatjes, voor het bloote oog onzichtbaar, tusschen wind en water, en vernielt het geheele houtwerk van den romp eens schips; de sporen daarvan, uitwendig, zorgvuldig verbergende. De grootste oplettendheid, van de zijde des scheepsbevelhebbers en zindelijkheid van buiten, wordt vereischt, om dit insect te weren; het langen tijd stil liggen in eene haven op eene en dezelfde ankerplaats wordt vermeden, ook laat men het schip dikwijls teren.

De apen te Madagaskar zijn vermaard door hun gekrijsch, hunne vijandigheid tegen menschen, vooral vrouwen en kinderen, en door hunne geilheid. Maar in het grootendeels ongestoord bezit der bosschen en wildernissen zijnde, weten zij hiervan hun voordeel te trekken, en bevolken dezelve tot in het ongeloofelijke. De inlanders houden hen voor het oorspronkelijk menschengeslacht, dat niet spreken, noch werken wil, om niet tot slavernij gedoemd te worden, welke het lot is van de zamenleving ook in den boezem van het volk, dat voor het verlichtste van den aardbol gehouden wordt.

Daar de Madegassen grootendeels Fetisch-aanbidders zijn, wemelen de wildernissen niet van wilde varkens, zoo als bij de Mahomedenen; er worden wel tamme in menigte geteeld, die vet en zeer goedkoop zijn, doch door de Europeanen voor ongezond gehouden, zoodat men ze aan boord

niet dadelijk slagt, maar eerst eenen tijd lang met voortbrengsels van het plantenrijk voedert. Of dit op daadzaken gegrond zij, heb ik niet kunnen nagaan; maar zeker is het, dat, daar het vee aan de kusten, inhammen, rivierbeddingen en mondingen zijn voedsel zoekt, hetwelk uit uitwerpsels en kringen bestaat, het vleesch noodzakelijk minder goed van vastheid en smaak zijn moet, dan wanneer het met afval van koorn en groenten gemest is.

De muschjes, met flesschenvormige nesten, doen zich opmerken door hunne schoone pluimaadje en door hunne leergierigheid. De gedaante heeft overeenkomst met onze musschen, ook de bruine vederen aan den staart en de vleugels. Aan de borst, den hals en den kop zijn zij schitterend geel, zoodat zij in de stralen der tropische zon er allerprachtigst uitzien. Zij vliegen bij duizenden in eene schaar. Hun gekweel is krijschend: tot den zang zijn zij niet bekwaam. Nestelen ziet men hen in talrijke groepen bij elkander in den takamaka, in de palm-, de dadel- en kokosboomen, waarvan de toppen en kroonen geheel met hunne nesten omsluijerd zijn.

Wij hadden onder andere zeldzaamheden ook een aantal dezer nesten aan boord, bestemd voor de verzamelaars van voorwerpen der natuurlijke historie, te Londen.

Zij zijn geweven van gras en graswortels in den vorm en de grootte eener gewone wijnflesch met den hals naar beneden, het dikke einde hangt aan het uiterste van een' buigzamen, dunnen tak, om de eijeren, en het jonge gebroed te beveiligen voor den aanval der hagedissen, slangen, apen, eekhorentjes en roofvogels. Het nest is verdeeld in celletjes, elk voor zekere huisselijke verrigtingen bestemd. Het broeikamertje is het ruimste en met de uitgeplukte vederen van het echte paar wel gestoffeerd. Een ander bestaat uit een klein afdek boven de zitplaats, zonder bodem, bestemd voor het mannetje, hetwelk aldaar gedurende den broeitijd de wacht houdt, met zijn kwelend gekrijsch het wijfje bemoedigt, haar den moederplicht veraangenaamt, en voor hare behoeften zorgt. Het zijn dezelfde vogels, waarvoor de bewoners van het vaste land van Indië zoo veel genegenheid koesteren, daar zij zich ligtelijk laten tam maken en alsdan halen en brengen leeren. Wanneer, b.v. jonge vrouwen of meisjes de fonteinen en openbare badplaatsen gaan bezoeken, plukken zij uit kortswijl de <http://kortswijl.de/> *teika* of het gouden sieraad van het voorhoofd der geliefde, en brengen het aan den verbeidenden gelukkigen meester, en bereiden dus doende den oogenblik, waarop het eene paar oogen zich in het andere spiegelt.

De bewoners der Comorrhen zijn sedert langen tijd ter prooi geweest aan menschenroof, door de zeeschuimers van *Madagascars* noordhoek, waar de Antelotten, een mengsel van Arabische en Madegassische afkomst, huisvesten. Een van de Scheiks der laatstgemelden, die zich door wreedaardige handelingen gehaat gemaakt had, en deswege door zijne landgenooten verdreven was, wist zich bij den Regulus van *Joanna* door allerlei listen en streken in te dringen, vertrouwen in te boezemen, en allenskens invloed te verkrijgen, zoo ver zelfs, dat hij den Regulus, deszelfs gastvrijheid en bescherming met ondank belonende, noodzaakte, de wijk te nemen naar *Mobila*. Zich alstoen zelve de heerschappij van *Joanna* aanmatigende, trachtte hij zich door aanlokking van allerlei gespuis magt en aanzien te verschaffen, bouwde en roofde kustvaartuigen; knevelde en verkocht de kinderen van zijne nieuwe onderdanen aan de Arabieren en Perzianen.

De kwellingen en onregtvaardigheden, weerlooze menschen aangedaan, wekten den haat en de wraak van hen, die den voortvlugtigen vroeger met deelneming in hun midden hadden opgenomen, en elk reikhalsde naar de wederverschijning van den aangeboren' vorst.

Deze was er intusschen in geslaagd, om hulp van de naburige eilanden te verkrijgen, en deed daarmede eenen aanval op *Joanna*, waarvan hij zich weder meester maakte door de ondersteuning zijner landgenooten, en zonder slag of stoot, terwijl de Scheik de vlugt nam, en zich, te scheep naar *Madagascar* begaf.

Maar de Regulus was niet op zijne hoede; en eer hij er om dacht, was hij in des roovers handen. Deze had echter nog geene genoegzame magt, om aan de inwoners het hoofd te kunnen bieden, welke zich alle wapenden, om de baldadigheden te stuiten. Gereed, om den aanval te doen, en de

roovers omsingeld hebbende zoude de ondergang der laatstgemelde gewis zijn geweest, wanneer de Arabier niet met den gevangenen Regulus om eenen vrijen aftogt had begonnen te onderhandelen.

Deze liet zich verschalken, zijne onderhoorige hoofdlieden, acht in getal, bij zich ontbieden, gaf last, de bevolking te bevredigen, en uit elkander te doen gaan. Toen dit laatste gebeurd was, gaf de trouwelooze Arabier bevel, den koning en de verdere opperhoofden te vatten, liet hen knevelen, en alzoo, zonder zich te kunnen bewegen, onder den blooten hemel, aan de zware hitte en de brandende stralen der zon van den dag, en de koude en vochtigheid van den nacht, blootgesteld, onder strenge bewaking, liggen; terwijl hij zich intusschen in het bezit des eilands vaster poogde te nestelen, en, door nieuwe aankomelingen versterkt, ook daarin slaagde. De inwoners hield hij in bedwang, door hun het lot hunner opperhoofden voor oogen te houden.

Deze heeft hij vervolgens de grootste martelingen doen ondergaan, hun de oogen doen uitbranden, aan armen en beenen doen verminken, en om hunne kwellingen door den dood verschrikkelijker te maken, om de drie of vier dagen een karig voedsel doen toedienen, waardoor de ongelukkigen langen tijd aan de gruwelijkste folteringën onderworpen waren, en er nog ten tijde van mijn verblijf op Madegascar eenigen van in leven zijn zouden.

Deze onmenschen was nu in het ongestoord bezit van het eiland, en om zich daarin des te beter te bevestigen, heeft hij het oppergezag van den Iman erkend.

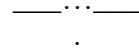
Tot zulke wreedheden zijn de Negers of Kaffers niet in staat : zij zijn daartoe te menschelijk gezind, ofschoon ook zij zich dikwerf onderling beoorlogen, waar er geene Europesche bemiddelaars optreden. Maar de Arabieren zijn, als veroveraars, onverbiddelijk streng en wreed, doch daarom ook niet alleen gevreesd, maar tevens gehaat.

Het is niet ten onregte, dat men, onder alle volken, de zucht bespeurt, om vreemdelingen uit den openbaren invloed te weren; want dikwijls zijn deze niet kiesch en edeldenkend genoeg, om zich het belang van hen, onder welke zij leven, aan te trekken. Hoe algemeen wordt het beginsel uit het oog verloren, dat een vreemde, hetzij hij als reiziger of vast ingezetene optreedt, zich zelven, voor zoo lang zijn verblijf in een ander gewest; dan dat van zijnen geboortegrond, duurt, behoort aan te merken, als of hij slechts tot hen behoorde, met welke hij te zamen leeft, en zich vooral moet wachten, aan zijn eigen vaderland, boven het nieuwe of tijdelijke, de voorkeur te geven door openbare handelingen en gesprekken! Een Arabisch wijsgeer, heeft daaromtrent de volgende dichtregels gegeven, die ik, zoo goed ik kan, door de tweede hand vertaald heb :

*Hen, die gij wilt aan u verbinden,
Aanlok hen door bescheidenheid.
Raadt gij, wat in eens and'ren zinnen
de drift der eer tot wraak ontsteekt ?
Tracht slechts de achting te gewinnen
Van elk, die unven kring omzweeft*

VII

TERUGREIS OVER ENGELAND NAAR NEDERLAND

Eindelijk, dierbare Serafine! gij, hartelijk geliefde zuster, zie ik het tijdstip naderen, hetwelk mij over de kloof zal geleiden, die ons zoo lang gescheiden heeft! Wanneer ik u in mijne armen zal kunnen sluiten, de zilvertoon uwer begroeting mijn oor treffen, de harten mijner gelieven aan mijnen boezem zullen kloppen; wanneer ik in den liefelijken kring uwer kindertjes tred, om den lagchenden welkomstgroet van de bloeiende rozenmondjes weg te kussen: den zal ik mij verzoend achten met het noodlot, en hetzelfde denken, dat het mij slechts vervolgd heeft, om mij des te beter de waarde der, mij verleidende genoegens te doen gevoelen. Welk een geluk, in de bedrijvige huisselijke zamenleving, aanschouwer van het uwe, van dat mijner naastbestaanden, en deelnemer te zijn van edel zusterlijke en broederlijke liefde! Hij, die nimmer uit de effene baan der gewone burgerlijke leefwijze trad, gevoelt de onschatbare waarde van zijn geluk niet. Tijdelijk arm aan geluksgoederen, maar rijk aan ondervinding en - wat ik minder wenschte - aan jaren, aan rimpels, die nog over ondervondene, maar onverdiende, wederwaardigheden mijn voorhoofd fronsen, doch eerlang voor blijdere gewaarwordingen zullen verdwijnen want eene zachte hand vermag veel, keer ik vergenoegd terug, om welligt slechts eenige maanden bij u te vertoeven, en mij alsdan weder in den maalstroom der wijde wereld te storten, ten einde de pligten van mijn beroep te aanvaarden. Maar, hetgeen mijn troost is, het scheiden zal niet bitter zijn voor harten, die elkander verstaan en beminnen. Met niet minder verlangen zie ik den oogenblik naderen, wanneer het doorbladeren der aan u geschrevene brieven meer aangename dan wrange herinneringen van vrienden, van gebeurtenissen en van tafereelen uit het schoone Indië in mijn geheugen opwekken, en de verbeelding, die verleidelijke gezellin onzer gewaarwordingen, haar in een nieuw bekoorlijk gewaad tooveren zal; nadat helaas! een schat van aantekeningen door de schipbreuk is verloren gegaan, een verlies, 't welk mij meer grieft, den dat van tijd en geld.

Een onbedorven hart is waarlijk des menschen grootste rijkdom; geen noodlot kan dien ons ontnemen. Het mijne zij aan het menschedom

toegewijd, hetwelk ik genoeg heb leeren kennen, om te beseffen, dat hetzelfde altijd meer het goede dan het kwade wil, en dat den mensch slechts hier of daar onbevooroordeelde begrippen omtrent zijn eigen *ik* ontbreken. Het zijn dwazen, die het geluk buiten zich zelve zoeken, die dat van anderen niet nijldige oogen aanzien. Wel is waar parelt het oog des vreemdelings bij het zien der blijde huisselijke tafereelen, die het gevolg zijn van beschaafdheid en wederkeeringe opregte vriendschap en liefde ! Behoeft ik u te zeggen, dat eene weemoedige herinnering bij mij opkwam, toen ik bij mijne gastvrije vrienden te *Mosambique* de gevoelvolle voordragt in de schoonen Portugesche taal aanhoorde, door de guitarre verzeld, en waarvan ik trachten zal, in rijmelooze verzen -want rijmen kan, en wilde ik niet- u de vertaling te geven:

*Het hart des vreemdelings, verwond het niet!
De teérste smart, zij is zijn lot
In de koele lommer uwer linden
Vindt hij, de vreemde, geen rust*

*Gij gedenkt des wijnstoks lieflijk ruischend blad,
het dak van uwe hut omringend;
Deze toonen doordringen hem het harte,
Des vreemd'lings geest zweeft naar zijn land*

*Gij ziet uwer kinderen lagchend spel,
Een lief gezigt in 't avondrood,
Alsdan ontwaakt des vreemdelings kommer,
Der moeder stem treft zijn gemoed.*

*Gij gevoelt, 't is zoet als zich vriend en vriend
Vol aandacht door 't gebed vereent :
Dan welt in 's vreemd'lings oog een traan,
Ver, ver is zij, die voor hem bidt.*

Enz.

Alsdan zag men in den langgevlekten, digte, gitzwarten sluijer, die het zwellend oog der bewoogene zangeres bedekte, de veelverwige kleuren des regenboogs schitteren, welke van de invallende stralen der verkwikkende avondzon weêrglansden, en hij, die dit schrijft, dacht aan u!

Voor u zijn deze aantekeningen bestemd, en, mogten zij eens door het Publiek der lezing waardig gekeurd worden, zoo hoop ik dat hetzelfde mij deze uitboezeming zal vergeven, en, zich voor een oogenblik in mijne plaats stellende, aan het noodlot eenen traan offeren: niet aan het mijne, maar aan dat van zoo velen, die ons medelijden verdienen!

Het zal daarbij de overdenking voegen, dat dit tusschenwerpsel van geen loonschrijver komt, die zijne Lezeressen of Lezers iets voorbeuzelt. Naar mijn bekrompen oordeel zoude het - zoo zeide een mijner vrienden- van oneindig meer nut, en verreweg onderhoudender wezen, wanneer het vernuft gebezigd werd om de geschiedenis, land- en volkenkunde, en andere noodzakelijke studiën in hetzelfde aanlokkelijk gewaad te kleeden, als waarvoor de prosaisch dichtelijke stijl zoo zeer geschikt is. Daar de beschaving alleen uit nuttige kundigheden bestaan kan, zoude zij dan door zulk eene lectuur niet veel meer bevorderd worden, dan door de menigte vertalingen van nietige geestvoortbrengsels van vreemden! Het doet mij waarlijk leed, die baan, welke; reeds door eenige achtungwaardige schrijvers geopend is, uit gebrek aan bekwaamheid niet ook te kunnen volgen, ten einde daarmede die uren aan te vullen, waarvan er, in het half verslapen leven zoo vele voorbij snellen, die onherroepelijk verloren zijn!

Terwijl mijne uitrusting voor de reis in gereedheid gebragt werd, gaf mijn gastheer niet minder moeite, mij gedurende de weinige dagen, welke ik nog hier te blijven had, alle mogelijke vermaken te verschaffen, ofschoon mijne gemoedsgesteldheid slechts eene lijdelijke deelneming vergunde. Hij en de kapitein Antheaumé hadden mij ook in de gezelschapskringen der Moorsche en Arabische kooplieden ingeleid, en nog kort voor mijn vertrek was ik aanschouwer van een Oostersch ballet, op een feestmaal door eenen der aanzienlijkste Mooren gegeven, ter viering zijner echtverbindtenis met eene jonge vrouw, juist van *Mascate* aangekomen, de zesde van zijnen kleinen harem.

In hunne zeer zindelijke huizen, bij welker stoffering zij de Europeesche en Oostersche weelde met de genietingen eener gemakkelijke inwoning zeer wel weten te vereenigen, vonden wij eene ontvangst, zoo wellevend en gul, als maar immer van de beschaafdste volken zich laat verwachten. Dit geslacht, dat alhier de voordeelige oogenblikken ter regter tijd weet waar te nemen, welke in den handel, gelijk lichtstralen opflikkeren, doch, niet dadelijk en met beleid opgevangen wordende, onherroepelijk verdwijnen, is over 't algemeen welgezetter dan de Heeren des lands, de Portugezen; zelfs is hunne leefwijze in menig opzigt keuriger.

De ovale, sterk geteekende romeinsche gelaatsvormen, de donkere kleur, de diep liggende oogen, niet een digt, langharig, glinsterend zwart welfsel overschaduwde, de veel beteekenende rimpels, waarin het hooge voorhoofd zich bij de altijd tot ernst overhellende zamenspraak te zamentrekt, de lange zwarte baard, waarvan de knevel uitvloeit, de hooge tulband, die den veelal kaal geschoren schedel bedekt, en de geheele kleeding en houding geven hun een stoutmoedig voorkomen. Maar in het Europeesch gewaad gekleed, verdwijnt die indruk geheel, dewijl onze kleeding het ligchaam mismakt, de beweging en houding belemmert, ofte zeer ontbloot. Daarvan daan, dat de nationale kleederdragten in Europa, alwaar zij nog bestaan en niet door verkeerde begrippen van schoonheid zijn bedorven, veel geschikter zijn, om het ligchaam te versieren en hetzelfde tegen de zoo zeer verschillende plaatselijke uitwerksels van het klimaat te beschermen; veel doelmatiger zijn, om het eigendommelijk karakter eens volks, waaraan zich zijn zelfbestaan hecht, te bewaren, dan de willekeurige voorschriften eener algemeene navolgingszucht (modes) voor alle volken. Maar wat zoude de wereld zijn, zonder naijver en mededinging? Een cosmopolitisch stelsel zal altijd eene hersenschim blijven, zoude van onberekenbaar nadeel zijn voor de beschaving en de zedelijke welvaart en volmaking des menschedoms; daarom behoort elk volk zijne nationaliteit zorgvuldig aan te kweken, zonder welke geene vaderlandschliefe bestaan kan, die de bron is der schoonste deugden; maar waaruit natuurlijk volgt, dat elke stam zich zelve voor den edelsten houdt.

Zonderling steken de karaktertrekken en vormen der Arabieren en Mooren, ofschoon op denzelfden grond geboren, de fijnheid van gevoel en

de bevattelijkheid af bij de wezenstrekken hunner talrijke slaven uit de Negergeslachten, welke door de natuur schijnen gedoemd te wezen tot dienstbaarheid en domheid, doch die inderdaad hiertoe verlaagd zijn door de hebzucht hunner evenmenschen uit andere werelddelen, en zichzelf, zonder eene vreemde aandrift, niet zullen weten te verheffen uit den staat, waarin zij sinds *duizenden* van jaren zijn. Een vreemd verschijnsel voorwaar, daar zij toch *even* zoo lang in verkeerung waren met de oudste en beschaafde volken, ja uit hun midden welligt de eerste stralen van verlichting voortgekomen zijn, gelijk de gedenkteekenen van *Egypte* niet onduidelijk getuigen.

Zij worden door hunne Mahomedaansche meesters beter behandeld dan door de Christenen, maar ook in allerlei arbeid onderwezen en tot vlijt en zindelijkheid aangehouden. Doch, onbekwaam voor bevallige bewegingen, worden zij wel tot muzikanten, maar niet tot dansers opgeleid. Dit zijn jongelingen, grootendeels gesnedenen, veel blanker van vel dan de andere Arabieren, welligt uit de Caucasische en Armenische landen in de prilste jeugd door roof, of koop van de onbarmhartige ouders zelve, verkregen en van hunne mannelijkheid beroofd, om een baardeloos, verwijfd en teeder voorkomen en eene losse beweegbare lichaamsgesteldheid te behouden, die hen voor allerlei kunstige, ja zelfs onnatuurlijke stellingen, sprongen, wendingen enz. vatbaar maakt.

Bij de intrede van het tooneel vond ik mij verrast, eene, door ouderwetsche kristallen kroonen met reusvormige witte waskaarsen sierlijk verlichte zaal te vinden, rondom met gemakkelijke zitplaatsen bezet, alwaar zachte matrassen en een overvloed van kussens met het schitterendste rood overtrokken, en tafeltjes, voor elken gast afzonderlijk geplaatst, ons noodigden. Weinig pligtplegingen, maar des te meer uitdrukkingen van vriendschap op het gelaat en in den handdruk der aanwezigen, ontvingen ons. Door het rooken der hokka, was de lucht met eenen ambergeurigen rook bezwangerd, die echter niet bedwelmend was. De tafels waren bezet met veelsoortige zoete gebakken, wortelgewassen en vruchten, in keurigheid de Chinesche evennarende, waarvan het genot bij hen zeer hoog geacht wordt, doch waarin ik nimmer veel belang gesteld heb, daar zij de maag te zeer verhitten en prikkelen. De geur der koffij, welke ons van uit het vertrek der vrouwen gebragt werd, die wij echter niet konden te zien krijgen, was doordringend en opwekkend. Wij rookten daarbij onze Canuto's van Braziliaanschen tabak: het herdenken, dat deze plant, hier geteeld, zoo welig groeit, goed van smaak en reuk is, en evenwel niet anders, dan in sommige tuinen als een pronkgewas gekweekt wordt, deed mijn borst een' zucht van verontwaardiging slaken, vergezeld door eene aaneenschakeling van denkbeelden omtrent het geluk van landen en volken, uitvoerbaar, waar naarstigheid ingang vindt.

De dansers waren met naauw sluitende, in elkander passende, fijne witte katoenen baatjes en broeken gekleed; hals, armen en beenen bloot; het lange haar met een' groenen zijden tulband omwonden; zij droegen lichtgroene sluijers; hadden zilveren kettingen aan de beenen, en gouden sieraden aan den hals, de armen en de vingers; boven de oogen waren zwarte, halve kringen, ter breedte van een' vinger. Men zoude hen eer voor verkleede jonge meisjes dan voor jongelingen hebben aangezien. Het is bij deze volken het gebruik niet, om vrouwen tot den dans toe te laten, waardoor de Rongings (Bayaderen in Indië) zoo vermaard zijn. Het zoude haar onteeren, en voor altoos verachtelijk maken in het oog der mannen, althans wanneer het in 't openbaar geschiedde. Hierover mijne verwondering; te kennen gevende, en deze uitsluiting der schoone kunne van haar meest geliefkoosd vermaak, aan de liefdeloosheid en jaloerschheid der mannen toeschrijvende, kreeg ik van den gastheer het navolgende getrouw vertaald antwoord: „de Duivel, een aartsvijand der eerbaarheid en kuischheid, vecht de zwakke en prikkelbare kunne maar al te zeer aan; het is derhalve de pligt van echtgenoot, om de ijdelheid en de pronk- en behaagzucht die de vleugels van den boozen geest zijn, te kortwieken. Het misbruik, dat, zoo als bij ulieden, de bekoorlijkheden der vrouwen voor de aanschouwing bloot en mitsdien het mikpunt van mannelijke begeerlijkheid zijn, heeft onze groote Profet wel wijselijk; weten te fnuiken, maar, zijnen staf over haar uitstreckende, heeft hij ons geboden haar in eere, en smetvrij te houden." (Ik heb

vermeden, deze ruwe uitdrukkingen in een bevalliger gewaad te kleden, om het oorspronkelijke niet te verminken).

Ik haalde de schouders op, en zweeg; want lagchen dorst ik niet. De vonkelende blik des sprekers, zeide meer, dan ik begeerde te weten. De Kapitein, die twintig jaren in de Indische en Arabische zeeën omgedoold had, haalde nu eenigen der veelvuldige Oostersche vertelsels aan, waarin de getrouwheid hunner aangebedene schoonheden bedild, of gegispt wordt, zoodat hij van zijn stuk geraakte, en hartelijk met ons lachte over de zwakheden, die het menschelijk geslacht aankleven. Zijne beleefdheid was zoo groot, dat hij ons Xeres wijn liet opdisschen, waarop, zoo als hij zeide, het verbod van Mahomed niet toepasselijk was, daar zulks het sap eens booms, en niet het bloed van een plantdier is; doch niet om hem uit glazen te drinken, maar, met specerijen en suiker gekookt, uit kleine kopjes, even als de koffie, te laten toedienen.

Wij lieten ons hiertoe niet tweemaal noodigen, en intusschen vermaakten ons de ballet-dansers met hunne voorstellingen, die, wat afwisseling en zwier en sierlijke houding, onbegrijpelijk snel uitgevoerde figuren en wendingen betreft, op onze beste tooneelen eene plaats verdiend hadden, zoo zij niet door den plotselingen overgang van het ernstige of vrolijke tot het koddige, het slaan van eene rad, het naar de maat dansen op de handen met de beenen omhoog, enz. afgebroken waren geworden.

De angstvalligheid, waarmede de voornaamste Oostersche volken over hunne harems waken, is minder aan wantrouwen, dan aan den aangeboren, alouden ijver toe te schrijven, om het ras, der menschen, even als dat der paarden, edel en zuiver te houden; vermits de stamboom eener familie haar grootste rijkdom is. Hij echter, die dikwijls met de Europeanen in aanraking komt, zal eenen beproefden Blanken vriend de aanschouwing van zijn huisselijk geluk niet benijden, als het maar niet is bij eene openbare feestpartij, zoo als deze was.

De muziek was buiten 's huis, en bestond uit koperen bekkens van verschillende grootte, eene soort van guitarre, een harpvormig instrument, en een bamboezen speeltuig, uit een aantal plankjes bestaande, van zes tot twaalf Rijnl. duimen lang, door het midden op een dwarshout bevestigd, zoo dat zij beweegbaar blijven, wordende bespeeld door twee lange zeer dunne en buigzame staafjes, van koppen voorzien: het geluid daarvan is harmonisch en zacht, en de weergalm wijd af tusschen de hooge muren heen vloeiende, bij de stilte des nachts wonderlijk opwekkende, bijna als eene glas-harmonica, die men in eene eenzame vallei hoort bespelen. Voorts de groote trom, en een ander slag-instrument, bestaande uit een ´ houten cirkel, met een tromvel overtrokken, vrij opgehangen, waarop met beide handen de zangmaat wordt opgegeven voor den dans; maar geene blaasinstrumenten. Kapitein A. liet zich op de fluit hooren, en ofschoon zij aan hunne eigene muziek de voorkeur schenen te geven, oogstte hij evenwel den bijval onzer gastelijke Muzelmannen in. Zijne verhalen, in verschillende verstaanbare tongvallen uitgesproken, in het wonderbare gekleed, van zijne twintigjarige ontmoetingen, zamengevlochten met liefdes-avonturen onder de kinderen der Arabieren, Perzianen, Mooren, Hindoos, Madegassen en Negers, vonden geloof in het verbeeldingrijk karakter dezer menschen. Ernstig, kalm en lijdelijk in handelen, spreken en houding evenwel ligtgeloovig en zeer vatbaar voor gemakelijkheden, zoo verschaft *hun* en *ons* de geschiktheid onzer makkers veel genoeg. De Fransche bekwaamheid, om ook de nietigste zaken op eene bevallige wijze en met eene vloeiende welsprekendheid als onderwerp van zamenspraken in te kleeden, zelfs den minst onderrigten eigen, vindt toch overal goedkeurende toejuichingen: al is het ook, dat de redeneringen ongegrond en zoo geestloos zijn als moutwijn, die dagen lang ongeboteld en ongekurkt gestaan heeft; zoo laten zij zich evenwel geene tegenwerping of afkeuring welgevallen.

Onze Arabische stuurman, die ons uit de baai van *Inbambanie* gebragt, en, op de reis met ons, menig fleschje Bordeaux-wijn geledigd had, hield zich hier, alsof hij nimmer dien nectar geproefd had, en zeide: „Hoe zoude ik mijne hoop durven verheffen tot de zaligheid der regtgeloovigen, om de bekoorlijke amaranthen te plukken, welke onze heilige Profeet ons ter belooning onzer aardsche daden beloofd heeft, zoo ik het gebod der matigheid

had overtreden ? "

De zangkunst wordt ook door de *dansers*, die minnezangers van het Oosten, beoefend, maar zij is voor den vreemdeling, die de taal weinig of niet kent, en aan andere zangmaten en toonen gewoon is, minder bevallig. Voorts zijn zij het ook, die het gemoed der geloovigen, zoo in als buiten den harem, verlustigen en den droefgeestigen ernst verdrijven door het verhalen der duizenden vertelsels, welke zij aan de romaneske verbeeldingskracht der Oostersche dichters te danken hebben, en die, even als eene verkwikkende *cacimba da noute*, het wilde gemoed tot zachte gevoelens stemmen.

Op verzoek van den Gouverneur-Generaal, waartoe Zijne Exc. een klein vaartuig naar *Nadjunga* afzond was de heer Hunt met zijn schip van Madagaskar te *Mosambique* aangekomen, om mij af te halen. Want sinds ik in eene ernstige ziekte vervallen was, had de heer De Salis niet nagelaten, hierop aan te dringen. Deze geneesheer zag wel in, dat, hoe ijverig men er ook op bedacht mogt wezen, om mij mijn verblijf te veraangenameu, mijn gemoed daardoor eerder zoude worden aangedaan, dan vervrolijkt. En inderdaad maakt de gewoonte aan het avontuurlijke en buitengewone, aan het bedrijvige tevens, zich dusdanig met het karakter des menschen verknocht, dat hij zich aan de gewone burgerlijke leefwijze slechts dan kan gewennen, wanneer hij weder bij de zijnen is, omringd van bezigheden, die zijn beroep hem oplegt. Het afscheid van mijne nu nog achterblijvende lotgenooten - de heeren Bouman, Crans, en Van Volkom-, en van onze jonge dame, was hartelijk, zoo als zich laat verwachten van menschen, wier omgang van den eene met den anderen eene behoefte geworden was, en die door buitengewone banden aan elkaar geketend waren. Hoe gaarne wenschten zij, mij te vergezellen, maar voor hen was er geene scheepsruimte. Niettemin waren zij in geenen deele wangunstig over de voorkeur, welke mij boven hen allen te beurt viel; hunne zegeningen en gelukwenschingen voor de reis naar het verre vaderland mengden zich met de smartelijke uitdrukkingen der scheiding: wij waren elkander onontbeerlijk geworden. Hoe zoude ik daarbij gevoelloos hebben kunnen zijn!

Niet minder treffend was het afscheid van onze Portugesche vrienden; zij toch konden zichzelve niet verklaren, hoe zij eene zoo onbegrijpelijke hooge genegenheid voor ons hadden kunnen opvatten, zoodat zij zich, *evenzeer* bij de kus der scheiding bewogen gevoelden. Ik zeg kus: het is eene omhelzing, waarbij de een den ander met de kin om den schouder haakt, en met de lippen het oor aanraakt. Daags voor mijn vertrek had de heer Carvalho eene gastelijke vereeniging van hen en ons ten zijnen huize bewerkt en nadat wederkeerige toepasselijke toasten geledigd waren, las den heer Secretaris van het Gouvernement een gedicht in het Spaansch, hetwelk ik erkende als eene navolging van Bryan's *Farewell*, van welken dichter ik echter de werken niet voor mij heb; waaraan ik hier eene plaats niet weigeren kan:

*Vaarwel ! zoo ooit een hartelijk gebed
Voor and'rer welvaart rees ten hemel;
Zal ook het mijne niet zijn verloren,
Maar zich verheffen tot den zetel der Almagt.*

*Het is vergeefs, het klagen, weenen, zuchten.
O! meer, dan bloed'ge tranen kunnen schetsen,
ontperst aan 't oog, hetwelk onschuldig breekt,
Ligt in dit woord: Vaarwel! Vaarwel! enz.*

Hij oogste hiervoor den levendigsten bijval in. Ofschoon anders een dichter zich gaarne bewierookten laat, zulks ook wel des needs zichzelve doet, zoo had hier evenwel eene uitzondering op den regel plaats, en alleen oprechte gevoelens te onswaarts waren daarbij de hoofdstoffen. In de kolonien, waar de omgang met lieden van de beschaafde klasse meer op prijs gesteld wordt dan in Europa, is warme vriendschap en echte gastvrijheid geen wonder; behoefte aan wederkerige mededeeling van gedachten en gevoelens is de drijfveer daarvan. Het is aldaar eene niet gemakkelijk op te lossen vraag, of de geveer, of de nemer in tijden en omstandigheden, die eene bereidwillige hulpvaardigheid vereischen der wederpartij de grootste verplichting aandoet. In Europa zoude men bij eene gelijke handelwijze te kort kunnen schieten want wedervergelding wordt aldaar wel eens uit het oog verloren.

Het is bij soortgelijke, trouwens in de zamenleving zeldzaam voorkomende tooneelen, dat men rang, afkomst, zeden, gebruiken en meeningen vergeet om geheel mensch te zijn, menschenwaarde te erkennen, en de waarde, verknocht aan betrekkingen, door weldadigheid en dankbaarheid aangeknoopt, te schatten. Het leed der scheiding van dierbare voorwerpen prent zich in de ziel; het wordt, wel is waar, zachter, naarmate het zich door nieuwe tafereelen verder in den achtergrond van het geheugen en denkvermogen verdrongen ziet: maar het aandenken daaraan blijft voor een gevoelvol en vlekkeloos hart steeds eene lieve, die zich door alle stormen heen ongeknakt staande houdt, en tevens den geest veredelt; want hiertoe zijn zulke herinneringen geschikt.

Den laten avond bragt ik bij den Gouverneur door en in zijn kabinet nam ik afscheid van Z. Exc. en deszelfs beminnenswaardige en achtenswaardige gemalin. Zij waren even zoo zeer aangedaan als ik, en bij den laatsten handdruk bevond ik, hoe arm de rijkste taal is tot uitdrukkingen van gevoel en teederheid. De dankbaarheid! zij is eene edele gewaarwording, maar stort zich niet uit in woorden, noch door eene lage, laffe onderdanigheid. Niets grieft echter hem, die bescheiden denkt en handelt, méér dan verplichtingen op zich te moeten laden, zonder in de mogelijkheid te zijn, die terug te geven. Dit beginsel bewoog mij dan ook, om het door den Heer Secretaris in stilte ontworpen plan eener inschrijving ten mijnen behoeve, waarvan ik echter gelukkiger wijze nog vroeg genoeg (door den Heer De Salis) op het spoor geraakte, ten ernstigste af te raden, en alle geldelijke ondersteuning af te slaan. Dat mij echter eenige, voor de reis onontbeerlijke behoeften werden medegegeven, kon ik niet beletten; hoe zoude ik die reis anders hebben kunnen doen aan boord van een schip, dat zich reeds langer dan een jaar in zee bevond, en niet voor passagiers was ingerigt? Hoe blijde zal ik zijn, dacht ik destijds, wanneer eindelijk de tijd zal naderen die mij van de noodlottige noodzakelijkheid, ondersteuning van mijne mede-menschen te moeten aannemen, geheel zal ontslaan!

Zijne Exc. getuigde in de vleijendste bewoordingen, voldaan te zijn over het door ons gehouden gedrag; dat zulks-- ik zeg het met zijne eigene woorden -- de bewondering aller ingezetenen had opgewekt, die ons gaarne in hun midden zouden blijven behouden, en dat zelfs onze matrozen zich zoo voorbeeldig, beschaafd en bescheiden hadden gedragen, als men anders van zeelieden, huns gelijken, niet gewoon was, noch verwacht had. Velen hunner spraken een weinig Fransch, konden lezen en schrijven, en leerden het Portugeesch met gemak. Franschen, Engelschen, Portugeeschen of Spaanschen daarentegen had men altijd met tegenzin aan den wal zien stappen, met afkeer de ondeugd der uitsporigste dronkenschap zien uitoefenen, en men was dikwerf in de verplichting geweest hen door de militaire macht in bedwang te houden. Van de equipage van den Vulcain, Kapitein Antheaumé, waren er altijd eenigen wegens dronkenschap, brutaliteit en baldadigheid in de provoost opgesloten. Ook hadden de officieren van dat schip geen deel aan de talrijke feesten en cercles, welke ons waren gegeven geworden. En eindelijk gaf Z. Exc. het leedwezen te kennen, mijne terugreis niet op eene gunstigere wijze te kunnen bevorderen, daar ik niet langer verkoos te wachten. Doch dat, zoo ik mogt besluiten, het vertrek van een

Braziliaansch slavenschip of van een' Portugeschen walvischvaarder af te wachten, er alsdan zoude gezorgd worden, mij daarop overeenkomstig mijnen rang te plaatsen, en de reis over Rio Janeiro en Lisboa meerder aangenaamheden zoude opleveren, dan over Londen. Maar ik verlangde niets dan spoed, en was derhalve verplicht, voor alle verdere aanbiedingen te bedanken.

De weinige uren, welke mij van den laatsten nacht nog overig bleven, alvorens sloop te gaan, kon ik geen oog sluiten, en, wilde ik mij hiertoe dwingen, zoo was het even, alsof duizenden van lichten voor mijne opgewondene verbeelding schitterden. Eene lange reeks van beelden van het verledene en geledene ging haar voorbij, en daarmede smolt zich eindelijk ineen het gevoel mijner verliezen, die ik slechts daarom betreurde, dat ik gedwongen was, van de weldadigheid van wildvreemde menschen gebruik te moeten maken.

Ofschoon zich nu ook in het verschieft aangenamere tafereelen vertoonden, kon ik mij evenwel bij het inpakken mijner bagage, waarbij ik door eenen slaaf geholpen werd, niet weerhouden van luide te zuchten en eindelijk bitter te weeren, zoodat mijn gastheer, in de zijkamer nog schrijvende, verschrikt opsprong, en, bezorgd dat mij een ongeval overkomen ware, te hulpe snelde. Ik schaamde mij over mijne zwakheid : maar wie eergevoel bezit, zal het mij vergeven! Ik overdrijf niets; wat ik zeg, is waarheid.

Zes honderd piasters vroeg de Heer Hunt, om mij naar Londen over te voeren, en ik moest blijde en zeer tevreden zijn, toen mijn gastheer, Dom Cavalho, die som tot op de helft, namelijk zeven honderd vijf en zestig guldens, afdong, en zich tevens borg stelde voor de betaling. Dit gelukte hem echter slechts, na den Heer Hunt bedreigd te hebben, alle handelsbetrekkingen met zijn huis te zullen afbreken, en, indien hij mij niet mede nam, op oogenblikkelijke betaling van het hem toekomend aanzienlijk saldo ter onderlinge rekening aan te dringen, waartoe de eerstgenoemde, als over geene gelden kunnende beschikken, geen' lust had. En nog kon ik niet vermoeden, dat mijn verblijf aan boord der *ketch Velocity* zoo ellendig zijn zoude, als ik naderhand ondervonden heb.

Eene kajuit, waarin zich vier menschen naauwelijks konden omdraaijen, noch regtop staan, eene slaappleats van vijf voet lengte voor mij, die nagenoeg zes voet meet; eene tafel, die alleenlijk met boonen, erwten en manioc-besluit, alles door insecten half verteerd, en gezouten vleesch bezet werd, en waarvan slechts de koffij, die van Mokka was en te Mascate 36 Spaansche matten de pikol gekost had, den liefhebber zoude hebben kunnen bekoren. Het schip was ongekalfaat, en wegens de lange reis was het geheele dek lek, zoodat wij bij buijig of stormachtig weer niet eens droog konden liggen en de goederen, zelfs van den scheepsbevelhebber, in zijne kisten, door zeewater bedorven raakten. Maar de romp, de masten, de zeil- en takellaadje waren hecht en sterk, en bij het dagelijks pompen behoefden slechts een paar slagen gedaan te worden, om het indringend water op behoorlijk peil te houden. De matrozen waren goede zeelieden, zoo lang zij grog genoeg kregen; zij bekommerden zich alsdan weinig om het slechte en karige voedsel. Goed was het voor mij, geen liefhebber van dien drank te zijn, dat mijne waardige vrienden van *Mosambique* mij van goeden Port- witten en rooden Losboa-wijn voorzien hadden, en dat ik van den Heer Hunt een vaatje tafelbesluit kreeg; zoodat ik enigszins schadeloos gesteld was voor de ontbeering van goed voedsel, en van rust en gemak.

Mijnen tijd bragt ik aanvankelijk door, met het aanmaken van linnengoed, om mij zindelijk te kunnen kleeden. Ook was de kapitein, voor zoo veel hij dit met het Engelsche karakter, ten opzichte van vreemdelingen, kon overeenbrengen, wellevend en gediensig. De gevolgen mijner ziekte verdwenen, naarmate de wispelturige wind het ons vergunde met langzame dagmarschen uit het kanaal van *Mosambique* zuidwest-waarts te stevenen; ik zag hier nog eens de kust weder, waarheen onze zwakke boot ons uit tallooze gevaren gered had, de koraalrotsen, waarop zij verbrijzeld was, en waartegen de woedende branding der zee, zich reeds sedert duizenden van jaren breekt. Weg waren alle tegenwoordige ontberingen en onaangenaamheden, toen ik dezelve vergeleek met den ellendige toestand, waarin wij ons, nu vier maanden geleden, bevonden hadden.

Ik dacht aan den eersten onzekeren stap aan den vasten wal; herdacht, hoe vurig wij daarbij het Opperwezen dankten, hoe overheerlijk lavend de eerste ruime teug water, hoe helder, streelend hij was voor onze verdroogde gehemelten, hoe gelukkig wij ons gevoelden, de schrikwekkende grondelooze watermassa's met den vasten grond te hebben verwisseld. Wel is waar vervulde de nagedachtenis der twee togtgenooten, welke hier aan den drempel des heils, aan den eindpaal onzer wederwaardigheden, het leven lieten, mijn gemoed met een zacht rouwbeklag; maar dit week voor de overweging, dat voor hen welligt de dood wenselijker was dan de ellendige loopbaan die zij nog voor zich konden hebben. Ik zag de negers aan het strand huppelen, en dacht er aan hoe wij het eerst met hen parlementeerden, met groene takjes in de handen, en een wit vaandel vooraan; dat die half Wilden ons zelfs niet zonder medelijden aanzagen, zich spoedig herstelden van de vrees voor menschenroof of vijandigen aanval waartoe zich Europeanen anders wel verlagen. Hadden wij niet even zoo goed in den handen van menscheneters geraakt, en door hen vermoord geworden zijn, om zich van onze have en goed te bemagtigen, die, ofschoon in niets dan oude vodden bestaande, evenwel voor ons van onschatbare waarde was? Over dit alles nadenkende, zal men de gemoedsstemming wel kunnen beseffen, waarin ik mij bevond, en waarvan de herinnering den geest nog langen tijd zal bezig houden. Hoe geheel anders is het, de schets van beproevingen, waaraan de mensch in zijne loopbaan blootgesteld is, in een benijdenswaardig gezellig hoekje aan den haard te lezen, dan hare geeselslagen te gevoelen! Tot aan de hoogte van het zoogenoemde Kaapsche rif, waarop men echter 80 vademen water, en meer, vindt, was onze reis tamelijk voorspoedig. Doch toen begonnen westelijke winden ons te tergen, de zee werd van dag tot dag holler, en de hemel met zwarte wolken bedekt, die van verderf zwanger gingen.

Nog herhaalde malen werden wij door onweder in eene groote benaauwdheid gebragt, die des te angstvoller was, naarmate de herinnering aan het verledene het tegenwoordig gevaar verlevendigde. De kapitein, die, ofschoon een Engelschman, er zich veel op het voorstaan, Fransch te kennen, en zich zichtbare moeite gaf, bij de uitspraak van het Engelsch accent, alsmede de verandering der letter a in e, van eu in joe enz., te overwinnen, had mijn, oorspronkelijk in het Fransch opgesteld, *esquisse* van ons wedervaren voor zijne aangebedene jonge *Lady* afgeschreven, en nog het hoofd vol van de „terrors" die mijn album over de dagen van den 29 Maart tot 15 April aanvulden. - Wanneer nu de bliksem den gezigteinder doorkruiste, en zijne flikkering den stikdonkeren nacht verlichtte, de geweldige donderslagen over den wolkenhemel rolden, stormvlagen met verbazende kracht in de weinige bijgehoudene zeilen bliezen, en ze verscheurden, het angstig geluid der matrozen hoog in den mast, bij het bergen derzelve, zich verloor in het geloei des winds, en in het gekraak der fiere, maar nu ter neder gebogene masten: alsdan bleef ik zelfs met mijnen ingebeelden heldenmoed ten achteren, ofschoon met dergelijke tooneelen vertrouwd.

Doch ik herstelde mij spoedig, niet door het drinken van wijn of grog, ofschoon ik daarvan de voorbeelden zag, en hetgeen eene verderfelijke gewoonte is in omstandigheden waar ernst, koelbloedigheid en bedaardheid noodig zijn. Ik las alsdan *Shakespeare's King Lear, Macbeth, Hamlet, of Tempest*, en verdiepte mij welras in de schrikbeelden en gruwel-tooneelen van die tooneelstukken dusdanig, dat ik die, welke mij omringden, vergat ofschoon ik mij slechts met moeite, wegens het sterk slingeren van het schip op de bank der kajuit of op het ledige kippenhok kon vasthouden.

De *ketch* had wel twee masten, maar slechts de voorste was van zeilen voorzien; bijgevolg was het overwigt te veel naar voren, en de voorsteven gedurig in den hardnekkigsten strijd gewikkeld met de verbolgene zee, welke zoo hoog liep, dat, wanneer wij den eenen waterberg opgeklommen waren, en alsdan alsdan tusschen hem en den opvolgenden pijlsnel in de diepte zakten, de vrees niet ongegrond was, door den schok overweldigd te worden, en regelregt naar den afgrond te zeilen. Daarbij stuurde zij slecht, en wanneer zijdelingsche baren op het schip aanstoven, waren wij in gevaar van om te slaan. Gedurende drie volle weken hadden wij met de stormen te worstelen, eer wij de *Kaap de Goede Hoop* konden omzeilen. In een' derzelve, kreeg het schip dusdanigen knak, dat de verschansing te middernacht met eenen geweldigen slag weggerukt werd, en de dikke dekbalken van het voorste gedeelte

des schips geknakt en gespleten waren, terwijl wij toen letterlijk onder de, met eene verbazende kracht tegen elkander werkende, golven bedolven waren. Gelukkig was hij de laatste. Maar hij hield ook eenige dagen aan en woei zoo hevig, dat eens daags de 2^e Stuurman 's middags zijne wacht willende betrekken en op het dek komende, van schrik over de, tegen het schip, of tegen elkander slaande, wild schuimende baren, waarvan hij de uitwerking onmiddellijk op het lijf kreeg, zinneloos ter neder tuimelde, en langen tijd in onmagt bleef. Tusschendecks gebragt zijnde, gaf de kapitein zich alle bedenkelijke moeite, om hem te helpen, en door het toedienen van laudanum, van kwikpillen -- nog altijd het geliefkoosde geneesmiddel der Engelschen -- tot eene spoedige crisis te brengen, maar te vergeefs. Deze jongeman was een van die weinigen welke, door teedere ouderliefde aangedreven, voor zijne moeder zorgvuldig zijn geheel inkomen bespaarde. Daarbij was hij ook door den band der liefde geketend, en van een dweepziek karakter. Hij verviel in eene volslagene ijzhoofdigheid, had geen gevoel voor fysieke behoeften meer, maar sprak in eene verwarde taal van niets anders dan van zijne moeder en zijne geliefde, van de boot en van het sturen derzelve, van zijne scheepswacht en van dieven, zonder het scheepsvolk te herkennen dat hem omgaf en zich bemoeide, zijnen toestand te verbeteren. Wanneer, door het loeijen en bulderen van den storm heen zijne stem zich verhief en het: „*O my dear mother! look the thief!*“ enz. zich horen liet, beving ons eene onwillekeurige huivering. Hij schudde als dan met eene verbazende kracht en snelheid de klusters af, waarmede zijne scheepsmakkers hem beladen hadden, zoo wegens het sterk slingeren van het schip, als om hem aan zijne legerstede te boeijen, opdat hij, wanneer alle manschappen op het dek waren, in zijne geestverwarring geen onheil zoude stichten. Alsdan sprong hij uit zijne kooi; zijn gelaat had geen menscheijk, maar een afgrijzenwekkend voorkomen, hij schreeuwde, lachte, huilde beurtelings en tuimelde tusschendecks rond tot dat hij bezwijmend nederviel, en weder tot rust gebragt konde worden. Het was echter niet de rust van een redelijk mensch maar die van eenen razenden; hij schuimbekte van woede. Men kan zich verbeelden, hoe akelig dit inwendig oproer bij de ontzaggelijk grootsche vertooning der door den storm gezwepte zee afstak, en dat er werkelijk zielskracht toe behoort, om zich zelven boven dat alles te verheffen; en de glorie te gevoelen, die de mensch zich zelven schept door het betemmen van de ontembaar schijnende hoofdstoffen en krachten der natuur!

Hoe hij het echter zoo lang heeft kunnen volhouden, tot dat wij St. Helena bereikten, dit ging onze begrippen te boven: zijn lijden was onbeschrijfelijk, God geve, dat hij zijne waardige moeder wederzie, dat het zijner geliefde gelukke moge dien jongeling het geluk des levens weder te doen smaken.

Op dien tijd was ik nog niet genoeg tot krachten gekomen; zware pijnen in den schedel, de gevolgen van vroegere lotgevallen kwelden mij dikwerf. De kille koude, welke in dit saizoen aan de Kaap heerscht, en buiten tegenspraak heviger is dan onder eene evengelijke noordelijke hemelsbreedte werd nog verhoogd door de zeeën, die ons onophoudelijk besproeiden. Zij drong mij door merg en been. In de kajuit kon ik niet blijven, want alle openingen gesloten zijnde, had ik moeten stikken uit gebrek aan levenslucht, en eensklaps zoude mijn waarlijk ook zeer onbeduidend aanwezig een einde genomen hebben toen men eens vergeten had mij van de algemeene sluiting te verwittigen, of dit misschien onnoodig geoordeeld had om mij geen moeite aan te doen. Des nachts, namelijk, van ernstige sluimering ontwakende, gevoelde ik mij zelven naauwelijks meer. Ik kon geen adem halen, het angstzweet perste zich door de poriën, en niet dan met veel moeite was ik in staat, mijne schamele legerstede te verlaten en het luik te bereiken. Men hoorde mijn kloppen en opende, toen was ik als herboren, en ongemeen gevoelde ik mij dadelijk verkwikt door den stroom van frissche lucht, welke naar binnen drong, en mij toewaaide. Maar sedert verliet ik bij slecht weder het dek niet meer, en ofschoon gedurig overspoeld door de zee, verkoos ik evenwel liever mij daaraan te onderwerpen, dan mij nog eens aan dit naauwelijks ontkomen gevaar bloot te stellen. Evenwel strekte zulks mijner gezondheid niet tot nadeel, zij bevestigde zich integendeel van dag tot dag; een nieuw bewijs, dat de dampkring ter zee de heilzaamste uitwerking heeft op het dierlijk leven, en dat het ongeraden is, zich kleingeestig te onttrekken aan ongemakken, die men niet weet te trotseren.

De eerste stuurman, een oud zeevaarder, vroeger reeds kapitein geweest, was verlamd door rheumatismen, het gewone lot van zijns gelijken, wanneer ondanks hunnen ouderdom, tegenspoeden in de zorg voor vrouw en kinderen hen verplichten, de hoop op rust te laten varen en voor elken prijs in de moeilijkste aller hanteringen te blijven volharden. Hij kon gedurende het slechte weder het bed niet verlaten. Deed hij het echter, uit vrees van als een invalide voor geene volgende zeereis verder bekwaam geoordeeld, en besteeg hij, al zijne krachten inspannende, het verdek wanneer het weder een weinig zachter was dan waren zijne gramstorige luimen voor de ondergeschikten ondragelijk, en zijn vloeken en schelden, razen en tieren deden des knorreports eigen zenuwgestel zoodanig aan, dat hij hevige stuiptrekkingen kreeg en allen blijde waren, als hij naar zijne kooi gebragt werd. De kapitein kon dus alleen de wacht betrekken, en zoo hij onder de overmatige inspanning, waaraan hij zich moest onderwerpen, bezweken was, dan zouden wij tegen de elementen eenen harden strijd gehad hebben. Begaf hij zich, geheel uitgeput, voor eenen oogenblik, ter ruste, zoo bleef ik een wakend oog houden, en, mijne sigaar rookende op het dek kuijeren, indien de beweging van het schip dit toeliet. - Ik zie, dat de lachspieren van hem, die dit leest, zich in beweging stellen. Maar welligt zal de bespotting gematigd worden door de overweging, dat elk, die verplicht is, de zee te bevaren, ook als passagier doordrongen moet zijn van de nuttigheid, verbonden aan zeevaartkundige bekwaamheid en ervarenheid voor zichzelf. De zee-officier beschouwt den zoogenaamden passagier gewoonlijk niet anders, noch beter, dan als vrachtgoed, waarvan hij de gave overbrengt --force majeure uitgezonderd-- op zich genomen heeft, en zeldzaam vindt bij hem de medelijdenswaardige reisgenoot in hagchelijke oogenblikken gelegenheid, of toegenegenheid genoeg, om voorgelicht te worden, of geruststelling te erlangen. Niet altijd echter is het trotschheid of verwaandheid, die eene hartelijke, vriendschappelijke toenadering tusschen beide partijen verhindert, schoon ook het gevoel des overwichts van de zijde des scheepsbevelhebbers en zijner officieren daarin niet weinig deel neemt, maar ook het gedrag der passagiers zelve.

Waar men, zoo als aan boord, elkander onophoudelijk voor oogen heeft, 's menschen gebreken zich alzoo in het ware licht aanschouwelijk maken, en de gegevene bronnen der wellevendheid en zamenspraken spoedig uitdroogen, kan het niet missen, of de gedienschtigheid, welke door den gezaghebber bewezen en door den hulpeloozen passagier niet met gelijke mate kan beantwoord worden, eene afhankelijkheid voortbrengt, die dikwerf voor den laatsten zeer gevoelig en drukkend wordt. Hier vandaan dan ook, dat de achtvingwaardigste scheepseigenaren het voor hunne ondergeschikte kapiteins tot eenen onmiskenbaren pligt maken, de op vracht medegenomene personen liefderijk te bejegenen, en het hun aan niets te laten ontbreken, wat billijkerwijze door eenen passagier, volgens rang en overeenkomsten, kan geëischt worden, en ik beken volgaarne, dat op het verongelukte schip Nijverheid geheel naar dit beginsel gehandeld werd -- want het behoorde toe aan een handelshuis, hetwelk om deszelfs redelijkheid beroemd is.

Men wachte zich echter, over weêr en wind, over kompas en waarnemingen, over den groei of val der zee, en hare stroomen, over bewerktuiging, behoed- en redmiddelen, kortom over zeezaken te redeneren en te oordeelen. Men spreke over het algemeen weinig, zoo zal de toenadering van zelfs komen, en mededeelingen het gevolg er van zijn, die men op de onzijdigste wijze moet ontvangen, zich wel wachtende zijn oordeel daarover uit te spreken. Tijd en gelegenheid, om te schrijven en te lezen, is er genoeg : gedurende deze laatste reis heb ik geheele boekdeelen afgeschreven, alleen om tijdverveling te vermijden, die in allerlei opzigten zoo gevaarlijk is.

Zich echter in het geheel om niets bekreunende, zoude men in tijd van nood op niets gewapend zijn, en zich ongeveer zoo als mijn reismakker gedragen. Toen namelijk het schip in volle vlam stond, bleef hij nog in de kajuit, in zijne gewone houding uitgestrekt op de sofa, die hij als eerst aangekomene in beslag genomen en, voor de reis als zijn eigendom verklaard had, met een boek in de hand en eene kaars voor zich. Bezig, om op het dek met den kapitein, de stuurlieden en matrozen om strijd te werken, dacht ik in 't eerst niet aan hem doch het steeds hooger klimmende gevaar deed mij eindelijk naar beneden snellen; het was hoog tijd, om het nu toch te ver gedreven stoïcismus te stuiten, en hij volgde mij ook oogenblikkelijk om

mede te helpen redden. Maar toen dit vergeefs bevonden werd, en ik hem vroeg, wat hij nu dacht te doen, stelde hij mij met den grootsten ernst voor, dat wij beiden een kippenhok over boord werpen, en ons daar, op plaatsen moesten, om het land te winnen, hetwelk eenige honderd mijlen af gelegen was, of elk een ledig watervat daartoe te gebruiken. Een schoon ontwerp!

Intusschen was de sloep reeds over boord gezet, en de manschap bezig aan de barkas. De eerste was sterk gehavend, half vol water, en stond op het punt te zinken; er was dus geen oogenblik te verliezen. De filosofie was door de ontzettende gebeurtenis geheel uit het veld geslagen; toen handelen noodig was moest hij eenen leidsman hebben, om door de verwikkeling der schrikbeelden, welke nu eensklaps voor ons stonden, heen te geraken. Met moeite overreedde ik hem, in de sloep te gaan, hetgeen zeer gevaarlijk was: maar onwillekeurig wipte hij er zich evenwel instinctsgewijze in als een goed danser, en begon, toen hij in het water zat, er aan te denken om de boot leeg te hozen. - En toch had hij zich te voren dikwerf schertsende over schipbreuken en moeilijkheden ter zee uitgelaten; hetgeen hem nu bij onze lotgenooten geen voordeelige denkbeelden bereidde.

Rondborstig en goed geaard zijn de zeelieden altijd meer dan de landbewoners; en ook geenszins zonder gevoel, maar het zeeleven steekt te zeer af bij dat der bewoners van den vasten wal, zoo dat het aan boord een vergeefsch trachten zijn zoude, zijne medegebragte schatten van conversatie-stof uit te venten. De vruchten zijner studie of belezeneid houde men voor zich, want het voorbeeld van studerende zeevaarders is zeldzaam, ofschoon het in zee aan tijd daartoe niet ontbreekt, en het daardoor veel zoude winnen.

Mijn Engelsche vriend wilde echter een van die wonderwezens zijn: hij schreef en las veel, wanneer het weder zulks toeliet. Ik kon over zijne boekerij naar welgevallen beschikken, behalve 's Zondags. De „*Sabbath*” wordt bij de Britten zoo hoog in eere gehouden dat men niet eens wereldsche zaken lezen, veel minder schrijven of zingen mag. Ik deed dit den eersten Zondag den besten, mijne verwondering daarover te kennen gevende, dat alsdan eene algemeene verslapping der bedrijvigheid aan boord, een veronachtzamen van zijne geliefkoosde uitspanning plaats vond, en hij niet den minsten lust liet blijken om zich, door met mij te spreken, in de praktijk der Fransche taal te bevestigen, kreeg ik geen antwoord. Hij sloot zich met den Bijbel in de hand in zijne kamer op, en liet slechts eene *Treatise* voor mij op talfel, liggen, tot opschrift „*De dood eens goddeloozen*” het was die van Voltaire! Een voortbrengsel van de pen eens dweepzieken priesters. Men stelle zich echter niet voor, dat er ware Godsdienstigheid of oefening derzelve bestond, en de matrozen hiertoe aangedrongen werden: het tegendeel was waar. Zoo lang de storm duurde wachtte men zich wel voor het uitbraken van vloeken of verwenschingen, de gewone leus van het zeevolk bij den arbeid; want als men eene moeilijke taak, niet kan volbrengen wordt er een krachtige vloek op gezet, en het gelukt. Zoodra echter zee en wind bedaarde, de hemel zijne tropische helderheid en schitterende tint hernam en de zwakke gemoederen met nieuwen moed bezielde, was alles vergeten, en bij zacht weder of tegenwind werd even zoo zeer gevloekt, als te voren gebeden: meenende men alsdan zeer naïf, dat er geen duivel of hel bestaan kon, naardien beide zich te vergeefs lieten aanroepen.

Zelfbeheersching is een grootsch en edel doel, waarnaar wij echter het minst streven, ofschoon; de uitdrukking zelve dikverf op onze lippen zweeft; ja het schijnt, dat het geheim van dat schoone woord wezenlijk bestaat, in zich niet te beheerschen, maar zich eindelijk; blindelings in den kolk des noodlots te storten, hetwelk; wij willen ontvlieden. Zouden wij anders wel zulke tegenstrijdige handelingen en gedragingen zien, en de zedekunde slechts in de bespiegeling bestaan kunnen? Vandaar, dat men aan een schielijk opkomend verschijnsel van groot gevaar, waar of ingebeeld, zoo zeldzaam eene gelijke grootheid en verheffing van geest en verstand weet tegenover te stellen want gevaren zijn slechts dan onoverkomelijk, wanneer men daarvoor terug beeft, zijn rigtig standpunt mist, en zich met geene voorbereidende beschikkingen, alware het ook slechts in zich zelve, daartegen gewapend had.

Maar zoude het ook wel der moeite waardig zijn, den naam van zeevarende of zeevaarkundige te dragen, indien daaraan geene moeilijkheden

verknocht, daartoe geene geschiktheid, bekwaamheid, ondervinding en maatschappelijke en zedelijke beschaving, vrij van vooroordeelen, noodig waren? Het laatste behoorde alleen tot grondslag te dienen bij de keus der gezaghebbers; dit zoude tot eenen prikkel voor allen kunnen strekken en men zoude wonderen zien van de algemeene zucht, om elkander voorbij te streeven in het verkrijgen van bekwaamheden in een vak, dat nog voor zoo veel verbeteringen vatbaar is!

Intusschen zijn er ter zee naauwelijks zooveel nadeelige kansen als in den gewonen loop van het burgerlijk zamenleven te lande. Men is ginds gezonder, wijl men verpligt is tot een geregeld gedrag; wijl de lucht frisscher en de beweging onophoudelijk is. Men weet er niets van verkoudheid, slechte spijsvertering of hoest, men kan goed eten en drinken, en is ook opgeruimder en vergenoegder, als men de verveling, die zelfs het aangenaamste gezelschap walgelijk maakt, maar weet te verdrijven, door zijnen tijd behoorlijk; te verdeelen en ten nutte te besteden.

Even als bij de aannadering van een' zwaren storm (bezuiden de Kaap en buiten de keerkringen) het schielijk dalen van het kwikzilver in den barometer en thermometer ons voorlichtte, evenzoo werden wij gelijktijdig gewaarschuwd door de, uit de verte opkomende, hooge deining of zwellung der zee, en door het buitengewoon vermeerderd getal Albatrossen en Kaapsche duiven. Deze vogels schijnen, in de hagchelijkste oogenblikken, vermaak te scheppen in de angstvallige bedrijvigheid van het scheepsvolk bij het bergen der zeilen en digtmaken der luiken. Eene menigte dezer vogels bespotteden ons echter niet ongestraft. De vraatzucht en gulzigheid, waarmede zij zich onderling de stukjes spek, door de matrozen uitgeworpen, betwistten, verschalkte hen, en hun vleesch -- ofschoon tranig en onaangenaam van geur en smaak-- diende als eene zeer gewilde spijs aan boord, alwaar door eene kwalijk bestuurde huishouding schier aan alles gebrek was.

Zoolang wij met weêr en wind te worstelen hadden, om wederom binnen den zuidelijken keerkring te komen, was alzo de eigenschap des kwikzilver om voor de sterkere drukking des dampkrings te wijken of aan den zachteren druk wederstand te bieden, onze gedurige waarzegster. De gewoonte, haar te raadplegen, hare neigingen te bespieden en haar met eene gestadige oplettendheid onze opwachting te maken, was zoo ingeworteld als bij eenen minnaar de vereering zijner aangebedene. Nog lang daarna vestigde elk bewoner der kajuit, de kapitein zelfs niet uitgezonderd, bij het in- en uitgaan onwillekeurig het vorschend oog op haar, en dit gaf menigwerf stof tot boert en scherts. Somtjids gebeurde het, dat de storm op het hevigst woedde, de reusagtige golven met de kracht en den donder van zwaar geschut tegen den achterstevan sloegen, en elke oogenblik onze laatste scheen te zijn: maar dan rees het kwikzilver, en al was het ook slechts 1/10 van een *inch* (Eng. duim), zoo werd toch dadelijk het gelaat van een ieder verlicht met een straal van vreugde en hoop: zoo uiteenlopend zijn de beide uitersten in het gemoed van den mensch zamengesteld. En behoeven wij ons dan nog wel te verwonderen over de voorwerpen van aanbidding onzer voorouders, die wij thans met medelijden aanschouwen, omdat de oorsprong ons niet genoeg bekend is?

De koude was intusschen zoo gevoelig, dat de regendroppels bevroren nedervielen. Toen dit verschijnsel door de Madegassen, welke de kapitein had medegenomen, het eerst ontdekt werd, verzochten zij, dat manna des hemels te mogen oprapen; maar zij vonden zich, in de vooronderstelling dat het rijstkorrels waren, spoedig bedrogen, toen de bijeen vergaârde hagel in hunne handen in water veranderde. Zij schreven dit ongeval aan de zwarte kunst der blanken toe, die hen wilden foppen en tot dat einde hen verhinderd hadden hunne huisgoden mede te nemen.

Het bijgeloof, het geloof aan het wonderbare en bovennatuurlijke houdt gedurig stand. Onwrikbaar is het wel niet, maar ook niet te ontwortelen; en hetgeen de verlichtste wijsgeeren in de laatste honderd jaren gedaan hebben om hetzelfde omver te werpen, terwijl zij er zelve niet geheel vrij van bleven, dient slechts tot een middel, om de dweepzucht des te meer op te wekken: des menschen geest, immers, schiept zich zelve nieuwe boeijen en kluisters, en het gedrogt der verbeelding plant zich voort, vereeuwigd zich door zich zelve als de baniaanboom in Indië. Maar onze begrippen, het

mogelijke van het onmogelijke, en het denkbeeldige van het wezenlijke te onderscheiden, zullen ook welligt nimmer tot eene wiskunstige zekerheid opklimmen.

Gestadig aanschouwer van afwisselende en verhevene natuurverschijnsels, en verplicht, in de geweldigste botsingen of wrijvingen der hoofdstoffen zijn voordeel te zoeken, is het geen wonder, dat de zeevaarder onder anderen den tijd, die door geen slaap noch arbeid aangevuld wordt, bezigt, om zijne verbeeldingskracht op te winden. En dat deze niet onvruchtbaar is, daarvan getuigen eene menigte van romantische vertellingen en sprookjes, onder hen in zwang. Het zoude wel der moeite waardig zijn, dezelve te verzamelen, en, van verschillende volken tot een kransje gevlochten, aan de leesgrage bewoners van het land aan te bieden. De „flying Dutchman” of het *Geesten-schip*, is een van die wonderwezens, waaraan door velen een stellig geloof gehecht wordt en welke voortbrengsels zijn van den *magischen* invloed der natuurtooneelen op het bevattingvermogen en het gemoed van den mensch.

„O mon pauvre frère !” (maar het is beter, de hierop toepasselijke „apostrophe” van mijne zuster in de Vaderlandsche taal te geven, zoo goed het namelijk gaan wil) ”Tot hiertoe heb ik gezwegen, doch nu kan ik mij niet langer bedwingen, indien ik niet wil bersten. Hebben de loodregte stralen der keerkringszon den edelen inhoud van uwen schedel zou zeer vervoerd, dat gij de Polysoph van Oosten zijt geworden, en dat gij u zelve verstrikt in oordeelvellingen, die uw vermogen overschrijden? Of hebt gij het geheele corpus juris met al de pandecten van het heilige Roomsche rijk, te gader met de wijsheid der schepenen uwer ex-aloude vrije rijks- en geboortestad, bij beider staatkundigen val geërfd? Zullen uwe slecht geplaatste transgressien, door de Heeren Inteekenaren, indien uw werk ooit gelezen wordt, niet als eene opzettelijke ontvreemding en verkwanseling aangerekend worden, van tijd tot lezing en wat nog erger is, van kosten tot den druk besteed? Toen gij over mijne sekse oordeeldet, heb ik, uit vrees, van partijdig te zijn, mijne woorden gespaard doch hier kan de inlassching het best geschieden. En dan hebt gij ook veel te veel *maren* gebruikt !” Zoo hoor ik mijne lieve zuster spreken, en haar “aphorisme” heeft zoozeer den schijn van gegrondheid, dat het geheele edele, deftige zelfgevoel eens auteurs noodzakelijk is, om het zelve te beantwoorden, en, wat van zelve spreekt, te wederleggen.

“Hoe spitsvondig zijt gij, lieve zuster. Hoe kon ik verwachten, dat de verhevene kritiek haren troon zoude verlaten en in het stof afdalen, waarin mijn werk zich wentelt, en dat gij mij voor het oog der wereld zoudt willen bedillen, ofschoon gij nog niet eens uw vierde Lustre bereikt hebt? Maar gij vertrouwt op het vermogen uwer bevalligheid, en weet, dat uit een' schoonen mond alles schoon klinkt. Ik kan het u echter niet vergeven, dat gij mij van de stelten wilt doen afduizelen, waarop ik mij met moeite verhief, en gij zult mij met uw meesmuultje niet verschalken. Gij moet weten

» ik verkies niets te weten »

„Geduld, elieve, het spreken is nu aan mij. - Gij moet weten, *que l'esprit du temps est arrogant*, en dat een schrijver een ding of liever een onding is, wiens aanzijn geheel, van de luimen zijns uitgevers afhangt. Hier moet hij zich, wil hij geen zelfmoord begaan, naar rigten, en alzo zijne zaak met den heer uitgever op eene verstandige wijze trachten te schikken. Daar ik nu, hij voorbeeld gezegd, de kopij niet dadelijk in eens kon, noch wilde leveren, heb ik het getal vellen druks vooraf bepaald. Dat daarvan wederom de rekbaarheid des handschrifts afhankelijk is, ziet gij zeer wel in; en schenk mij dus uw geduld, tot dat aan de overeenkomst zal voldaan zijn. Was mijn kwast (penseel wilde ik zeggen) in de beide eerste hoofdstukken minder ras of vlug geweest, had ik meer kleuren doen schitteren aan uwe oordeels- en verbeeldingskracht, en aan de uitboezeming van uw gevoelvol hart een nauwer veld gelaten, en tevens de waarheid minder gehuldigt, zoo zouden wij beiden nu reeds op een' effen voet zijn en welligt niets op elkander aan te merken hebben.”

Vreemd is, wel is waar, deze zamenspraak aan mijne oorspronkelijke aantekeningen, maar om mijne eigenliefde te vleijen, die zich als eene

welgelukke apologie voorspiegelt, zoo heb ik haar een plaatsje niet kunnen weigeren, zonder het gesprek nogtans ditmaal langer te rekken, waartoe tijd en plaats ontbreken.

Op eenen Septemberdag in een van de laatste jaren der 17^e eeuw lag eene Hollandsche vloot, naar Indië bestemd, in de Algoabaai voor anker. Alle voortekenen van een naderenden storm vertoonden zich. Het waren de zoozeer geduchte, onheilzwangere wolken van het zuidwesten, welke een' dikken zwarten sluijer trokken voor het licht der zon: een ontzettend verschijnsel, 't welk de eerste ontdekkers van Indië met regt bewoog, aan den zuidhoek van Afrika den naam van Stormkaap te geven. Onbegrijpelijk was de snelheid harer vlugt en de zwaartekracht der dreigende massa's van lucht en water, die zich landwaarts persten en elkander voortduwden totdat zij aan de kale kruinen van het hooge gebergte bleven hangen. De zee, haars ondanks zwaar geteisterd, schudde, razend en verbolgen als een leeuw, de witte manen en schiep bergen en dalen van reusvormige golven die, wild schuimend elkander als de wilde jagt vervolgden, nu terug deinsden, dan met hernieuwde kracht en met een geweldigen schok bruisend wederkeerden, dan eindelijk zichzelf vernielende, aan anderen de geboorte gaven, grooter en heftiger zich verheffende. De zeeslang, een schrikdier waarvan een slag met den schubbigen staart krachtig genoeg is, om den grootsten driedekker verbrijzeld in den afgrond te slingeren; de zeespin, een gedrogt waarvan de rug met duizenden van groote en kleine zeegewassen en dieren bezet, een bergagtig eiland vormt, groot genoeg om eene stad als Londen daarop te plaatsen, en welks voelhoorns zich, gelijk ontzaggelijke scheepsmasten, hoog in de lucht verheffen, een onoverkomelijk gevaar voor een schip onder welks kiel zij zich verheft, en wanneer zij naar de diepte wederkeert, eenen maalstroom vormende die de schepen onweerstaanbaar naar den afgrond trekt en meer andere deels nog onbekende zeemonsters, waarvan wij nogtans een aantal bij *Pontoppidan* leeren kennen: allen verlieten den nacht der diepten om het groote schouwspel te genieten hetwelk de strijd der elementen aanbod. De majesteit van den Kasjelot, dien koning der visschen, het ontzagwekkend snuiven der walvisschen en de wreede roofgierigheid van den vreeselijken menschenëter verdween in ootmoedige nederigheid voor deze ontwaarwording; want allen zochten de oppervlakte der tot in hare grondvesten geschokte zee. Verstommen deed zulks het verleidelijk gezang der Sirenen, indien zij er waren, en de verschrikte Nereïden vlugttten verre van hier naar de zachtere streken van den Oceaan, alwaar, tusschen de keerkringen Eools heerschappij een einde nam. De kille luchtstroom uit het zuiden kreeg de bovenhand, nadat de wind eerst uit alle streken van 't kompas geblazen had; van de onmetelijke ijsvelden, welke het zuideraspunt der aarde sedert duizenden jaren omringen, had hij verbazend groote klompen afgescheurd, en dreef dezelve voor zich heen, in grootte en vorm aan de Alpenbergen gelijk, wier eeuwig met ijs bezette spitse toppen de warmtekracht der zon tot eene begoocheling, tot eene hersenschim maken. Slechts de reeds genoemde zeevogels bekreunden zich om dit grootsche schouwspel niet, hun getal groeide aan, naarmate de storm aanwies, als waarden er zoo vele schimmen van verongelukte zeevaarders boven de grondelooze diepten waardoor zij verzwolgen waren.

Op de schepen heerschte eene akelige, doffe stilte. Ofschoon geankerd, en in de nabijheid van den vasten wal, waren zij toch niet veiliger dan op de hooge zee. De dikste ankerkabels breken als strookjes lint, en het schip gaat rijden op de rotsen en wordt verbrijzeld, zonder eenig vooruitzicht op redding van manschap en lading: de woedende kracht der branding gaat alle verbeelding te boven. Of de schepen geraken, boven elkander in den grond; zij vermeederen dusdoende slechts de rijkdommen en schatten, die de zee reeds verzwolgen heeft, en de lijken worden ter prooi aan visschen en zeemonsters. Reeds waren de stengen en raas gestreken, de zeilen geborgen, de luiken dicht gespijkerd, de geschutpoorten vastgesjord, nog meerdere en zwaardere ankers uitgeworpen en alle, voorbereid, om het gevaar wakker het hoofd te bieden. Eene buitengewone uitdeeling van arak aan het scheepsvolk niet te vergeten, waarna een hoezee! te kennen gaf dat de zeeman van eene vloot en van een volk, welke beide destijds door eigene krachtdadige verheffing op den hoogsten trap van magt en aanzien stonden, en door de geheele wereld geëerbiedigd werden bedaardelijk de

dreigendste ramp wist te gemoet te gaan. Met fierheid fladderden nog de driekleurige vlaggen en de wimpels, als wilden zij zelfs den verdelgenden storm uitdagen: maar een zeeraad was door den vlootvoogd gelast en gehouden, en de scheepsbevelhebbers hadden eenparig besloten, in de baai te blijven. Slechts één kapitein kon zich daar niet mede vereenigen, noch wilde hij zich aan die beslissing onderwerpen.

Vermetele stoutheid, gepaard met een driftig, rusteloos, ondernemend karakter; ziedaar de hoofdtrekken zijner zielshoedanigheden. Men kan stout, kloekmoedig, onversaagd zijn, zonder vermetelheid of roekeloosheid te bezitten; maar de beide laatste eigenschappen waren het, die hem deden verklaren, in de volle zee meer kans op eene gelukkige uitkomst te zien. Geene tegenvertoogen konden hem van zijn besluit weerhouden, hetwelk hetwelk hij met de navolgende woorden te kennen gaf: „En al wist ik ook, dat ik tot aan den jongsten dag moest zeilen, zal ik het met mijn schip wagen.

”

Bij zee- en landmagt heerschte toen nog de met den tijdgeest strookende prijzenswaardige gewoonte, om bij ondernemingen waar, ernst, gezond oordeel en manhaftige kalmte der gemoederen noodzakelijk zijn zich daartoe voor te bereiden door *eene* kortstondige, stille en zielverheffende overdenking, of door een luid gebed den bijstand van het redelijkste aller wezens af te smeken. Zoo ging, om slechts één voorbeeld bij te brengen de konstabel nimmer in de naar hem genoemde kamer, de vuurwerker niet in het laboratorium aan het vullen van bomben of granaten, zonder zich vooraf op die wijze aan het zwaarwigtige zijner dienstverrigtingen te herinneren. En voorwaar, nog heden ten dage zouden er minder ongelukken plaats hebben, als men dezelfde voorzigtigheid in acht nam, waardoor de, niet zelden door drank of hartstogt opbruisende gemoederen bezadigd konden worden.

Niets van dit alles aan boord van den "flying Dutchman." De gezagvoerder gaf zelfs het voorbeeld der verachting van godsdienstige instellingen. Het vloeken en tieren nam geen einde, en ging gepaard met mishandelingen aan de ondergeschikten, door de officieren en onderofficieren onder den naam van straf gepleegd. Kort voor dezen storm had de kapitein een jongetje met een pistool uit het want geschoten, zoodat hij dood ter neder viel, dewijl hij niet handig genoeg geweest was bij het uitvoeren van het commando.

Hij verliet met het bovengemelde gezegde het admiraalschip, en hield woord. Snel liet hij zijne kabels kappen, stak met volle zeilen in zee, en verdween ras uit het gezicht der vloot. Nimmer heeft men weder iets van het schip vernomen: slechts bij zwaren storm bezuiden den zuiderkeerkring, wanneer andere schepen niets dan een paar stormzeilen bijhebben, om zich op de holle zee te kunnen houden, en wanneer zij in den grootsten nood zijn, verschijnt de *wilde schipper*. Hij strijkt ons boord aan boord, altijd met volle zeilen, voorbij, maakt seinen met de vlag, wenkt en wil brieven medegeven, maar wee hem, die daaraan gehoor geeft; hij zoude den wal niet weder zien, maar de wilde jagt moeten aanvaarden. Matrozen ontwaart men op zijn schip niet, zij slapen den doodslaap: slechts de wrevelmoedige en woeste bevelhebber heeft zijn eigen vonnis gekregen. Hij vindt, alzoo tot aan den dag des oordeels rusteloos dolend de zee moetende bevaren, de wrekende straf in de onophoudelijke foltering van zijn wroegend geweten.

De snelheid, waarmede hij, in den felsten storm tegen den wind zeilt, is verbazend. Maar zijne vertoning is een geruststellend teken voor de levenden, dewijl het verschijnsel, wanneer hij tegen den wind opzeilt, eene waarschuwing is, om op zijne hoede te zijn, daar de heftigheid des storms alsdan niet ten top gevierd is: en indien hij voor den wind houdt, is het gevaar voorbij.

De vloot was gered. Al woei ook aanvankelijk de storm zeer hevig, zoo was hij evenwel niet aanhoudend loste zich op in *eenen* sterken regen. Evenwel waren eenige schepen losgerukt en op het rif geworpen, doch de manschap werd op weinig uitzondering na geborgen. Het is opmerkelijk, dat dit verhaal, hetwelk van Engelschen oorsprong en hier overgenomen is, zoo als ik het meer dan eens in eenen dier schoone tropische nachten de

manschappen der scheepswacht heb horen vertellen, eenen Engelschen naam, Hudson, noemt, denzelfden die zich, zoo ik mij niet vergis, onder het zoeken van een' noordelijken doortogt naar Indië verloren heeft.

Niet zonder eene onwillekeurige huivering zien de Engelschen nog heden ten dage de vlag hunner voormalige leermeesters, dezelfde, welke hen in het tijdvak waarover het spookvertelsel loopt, een' zoo grooten schrik aanjoeg. In deze zelfde zeeën zagen wij onderscheidene Hollandsche schepen. Wij leden gebrek aan vele behoeften en zouden hen gaarne gepraaid hebben, doch de zee was te hol, het weêr te onstuimig. Ook hadden wij sedert langen tijd geen Europeesch nieuws vernomen. De kapitein was een *tory*. De toenmalige zwakheid der Conservatieven, gepaard bij die der ongezondheid des konings en de jeugd der Heiress des troons, lieten donkere wolken vermoeden boven den staatkundigen toestand van Engeland. Te *Mosambique* had men ons verteld van eenen oorlog, die tusschen hetzelfde en Rusland op het punt stond van uit te breken. Nu liet ik mij eens ontvallen, dat het mij bevreemde hier wel de Hollandsche, maar niet de Engelsche vlag op den grooten weg des wereldhandels te ontmoeten. Dit maakte den kapitein woedend, maar hij verbeet zich, en toen verscheen juist weder een schoone Oost-Indië-vaarder die statig en met volle zeilen den horizon opklom en zoo nabij kwam, dat hij onze seinen verstond en ons aan bakboordszijde naderde. Nu wilde de kapitein met mij wedden dat dit een Engelsch-man was; maar reeds konde ik het tegendeel duidelijk onderscheiden; ook herkende ik een aantal passagiers aan hunne kleeding. Beide kapiteins stonden met den spreekhoorn gereed, toen de Hollandsche vlag verrees, en de mijne was zoo beteuterd dat hij, ofschoon het gesprek uitgelokt hebbende, niet dorst te praaijen. Wij scheidden zwijgende van elkaar. Regen bezadigt de onstuimige zee en doet haar vallen; maar de dauw voedt haar, en doet haar rijzen. Olie en vet hebben dezelfde uitwerking als de regen, maar in hoogere mate, want $\frac{1}{2}$ once olie is voldoende, om op eene oppervlakte ter grootte van een morgen lands het geweld der baren te stillen; het breidt zich van zelve, van de windzijde af, uit. Roeiriemen met zeehondsvle, de vleeschkant buitenwaarts, overtrokken, of met vet besmeerd, verzacht de kracht der golven aanmerkelijk. Hadden wij, op onzen zeventien dagen langen togt met de boot, het drijfanker met vet of olie kunnen besmeren, het zoude van een groot nut geweest zijn; maar wij hadden slechts eenige kaarsen kunnen medenemen tot het stoppen van lekken, en ook dat weinige deed ons zachter over de opeengestapelde golven glijden. Was ons, toen wij het brandende schip verlieten, niet eene sterke regenvlaag te hulp gekomen, die juist op eenen hevigen windschok volgde, zoo zouden onze bootjes zeer zeker door de oproerige zee tegen het boord der brik verbrijzeld en verzwolgen zijn, wij waren genoodzaakt geweest, ons in de vlammen te storten of te verdrinken, daar de tijd tot het aanmaken van een vlot te kort was, en het bovendien onmogelijk zoude geweest zijn hiermede den verre wal te bereiken.

Eindelijk bereikten wij het doel onzer vurigste wenschen en gebeden; wij waren den zuidhoek van Afrika voorbij gestevend en haalden ruimer adem. Blijder konden de stoute ontdekkers van den weg naar Indië niet geweest zijn toen zij de geduchte vuurzee, de stormkaap en al de schrikgedrochten achter zich hadden, welke gedurende eene reeks van duizende jaren de verbeelding van den zeevaarder begoochelden en dat waagstuk, als onmogelijk en ongelooflijk deden voorkomen. Maar groote reizen met kleine vaartuigen, zoo als het onze, zijn ook werkelijk gewaagd, vermoeiend en daarenboven kostbaarder en mitsdien nadeeliger dan met groote. Daar bij eenen storm slechts de oppervlakte der zee sterk bewogen wordt, op vijftien voet diepte weinig slingering merkbaar is en op vijfentwintig voet waarschijnlijk eene volmaakte stilte heerscht, zoo is het zeker dat groote en diepgaande minder lijden en beteren tegenstand bieden, de bemanning mitsdien ook rustiger blijft, dan op kleine, waar zij niet eens droog slapen kan.

De wind was ons wel is waar niet dadelijk gunstig, hij blies uit het westen en dreigde ons naar de Afrikaansche kust te zullen jagen, doch tegen het einde der maand september bereikten wij 25° Z. breedte, en mitsdien eene gematigdere luchtstreek. Daar de warmte den dampkrings hier door de

nabijheid der evennachtslinie en de gelijke verdeling der uitwerking van het centrale licht, door gelijke dagen en nachten, het geheele jaar door, dezelfde, en de lucht alzoo veel dunner en ligter is dan aan de zuidpool, zoo kregen wij een' onafgebroken gelijkmatigen luchtstroom uit het *zuiden*, die de beweging der aarde volgt en alzoo *oostelijk* is; en nu waren alle ongemakken vergeten. De zeilen vol en onveranderd veertien dagen lang; met eene gelijkmatige snelheid en zekerheid, volgden wij den koers op St Helena. Hoe aangenaam was deze togt! Ofschoon zoo koud, dat de kajuitswachter tot op 15° br. nog de kagchel stookte, zoo was, en bleef het weder evenwel immer schoon en met verrukking genoten wij weder den helderen schijn der keerkringszon door het azuren gewelf des hemels dringende, en door geene wolken meer verduisterd. Wanneer de tijd aan boord niet nutteloos verkwist wordt, verschaft de nacht ook hier eene verkwikkende rust, en de zeevarende, vroegtijdig zijne kooi verlatende, geniet de schoonste gezigten: het opkomend *morgenrood*, zoo betooverend bekoorlijk in deze gewesten. alwaar de temperatuur onveranderlijk, zich zelve gelijk blijft! De rozen gloed, welke zich alsdan allengskens uit de zee verheft, en de voorbode is van een grootscher tooneel, verdrijft en doet de ligte wolken aan den gezigteinder smelten; de schaduw van den nacht wijkt voor haar, wuft als eene Sylphide, die zichzelf in lucht oplost; de zon verschijnt in hare volle glorie, en verjongt alle wezens: zij spiegelt zich in de schitterende golven; in de buiging van hare verguldende stralen heldert zich ook ras het somberste gelaat op, en wordt van eenen nieuwen levenslust doortinteld. Wie dit leest zal lagchen, maar die het aanschouwt en innig gevoelt, gewis niet! Slechts de herinnering aan mijne achtergeblevene ongelukkige togtgenoten kon dit genot verbitteren; hoe gaarne had ik het met hen gedeeld! Welligt was mijn vriend Reverchon niet meer gevallen als een slagtoffer des noodlots en het jeugdig voorwerp van ons medelijden en van onze teederste bekommring, het meisje, welk lot stond haar te wachten? O! ik vrees dat mijn karakter nimmer meer zal vatbaar zijn voor de weleer zoo weldadige indrukken van, en deelneming aan eene opgeruimde en vrolijke zamenleving.

Gewillig en vrolijk, met zang en klank, gingen de matrozen nu aan het, sinds lang gestaakte, scheepswerk. De zeilaadje en het want werden nagezien en hersteld, het schip schoon gemaakt en de oude stuurman kroop uit zijne kooi, de knorrepot kon zich niet verweren tegen den weerklink: van de vrolijke stemming zijner ondergeschikten, en ofschoon het schelden en vloeken hem tot eene tweede natuur geworden was, deed hij het nu evenwel met zoo veel koddigheid en kortswijl, dat niemand zich van lagchen kon onthouden. De zindelijkheid echter was zoo zeer veronachtzaamd en de lucht zelfs binnen de kajuit zoo mephitisch geworden, dat het mij, onmogelijk was, 's nachts beneden te slapen. Nergens nogtans is de zindelijkheid noodzakelijker dan aan boord van schepen, die lange reizen te doen hebben, maar nergens wordt zij ook zoo goed in acht genomen als bij ons. De kapitein gevoelde dit wel en verontschuldigde zich; hij liet door eene gulle bekentenis aan die hoedanigheid „of the Dutch” regt wedervaren, gaf zich ook persoonlijk moeite om mij een ander denkbeeld omtrent dit stuk, ook van de Britten, te doen opvatten, want bij krabde, schrobde en wiesch zelfs mede om strijd, met zijne matrozen. Eene niet geringe oorzaak der stikkende uitwaseming tusschende was intusschen de aanwezigheid van den zieken jongeling, die nu gevoelloos geworden was, sedert langen tijd zijne legerstede niet verlaten had, en bij gebrek aan verschooning en goede ligging vervuild was. Hij gaf zoo weinig teekens van leven en bewustzijn, dat, toen hij op het verdek gebracht werd, het scheen, alsof hij de laatste zwakke flikkering van zijn broos aanzijn in de armen van zijnen bediende had uitgeblazen. Maar de frissche lucht en het wasschen en reinigen van zijn ligchaam, zoo mede de jeugdige natuur deden wonderen; doch nu ontdekte zich een afgrijsselijker schouwspel: door het liggen waren zijne dijen en lenden gewond, zoodat het kruisbeen van huid en vleesch ontbloot was, als door kanker weggevreten, en men de zenuwen zag rillen; nimmer hadden wij kunnen hopen, dat hij *St. Helena* levend zouden bereiken. Een weinig arrowroot, door mij van *Mosambique* medegenomen, en Portwijn had ik gelukkigerwijze overgehouden, en hiermede gevoed, dagelijks eenige lepels vol, herstelden zijne krachten en met deze ook de verstandelijke vermogens, even als bij eenen zuigeling, die aanvangt te leeren eten en zich de eerste beginselen zijner moedertaal eigen te maken. Hij bleef op het dek liggen,

onder eene tent gelegerd op eenige oude zeilen, waarvan de touwen niet zeer geschikt waren, om zijnen toestand te vergemakkelijken; des nachts aan de koude en bij dag aan de hitte blootgesteld.

Ieder Scheepsbevelhebber laat zich veel voorstaan op het snel zeilen van zijn schip en op de nauwkeurigheid zijner observaties, die vooral van gewicht zijn bij de berekening der lengtegraden: dit was althans bij mijnen Engelschen kapitein het geval. Maar de *ketch* was inderdaad de slechtste van alle zeilers; haren naam *Velocity* droeg zij niet metterdaad: met den besten wind moesten de zeilen ingenomen worden, uit vrees van het schip te verkrachten; en bij alle *lunaire* en *planitaire* waarnemingen, te gader met de aanwijzing van den chronometer, was het op zijn gelaat te lezen dat hij zich zelve niet vertrouwde. Het was tijd dat wij *St. Helena* bereikten: alle provisiën liepen ten einde, tot op een paar vaten gezouten vleesch van *Madagaskar*, eenige ponden beschuit en boonen na, waarvan de kern door insecten verteerd was. De kakkerlakken, eene lastige plaag aan boord der uit warme gewesten terugkeerende schepen, hadden het hardbrood zoodanig doorknaagd en met jong gebroed en eijeren angevuld, dat wie het at, de oogden kon sluiten, om de walging te wederstaan, vermits de zuivering ondoenlijk en de eetbare zelfstandigheid meer uit het dieren- dan uit het plantenrijk bestond. Het spreekwoord „honger is de beste kok” bewaarheidde zich echter ook hier. Ofschoon de manioc-beschuit anders zeer duurzaam is, was zij evenwel door het indringend zeewater vochtig geworden, en alzoo niet bestand tegen de alles vernielende insecten, welke zich in het ongelooflijke vermenigvuldigen. Een paar schoenen, die ik in geen twee dagen had nagezien, bevond ik door duizenden van jong gedierte angevuld en onbruikbaar gemaakt.

Te *Madagascar* kunnen zich de schepen overvloedig en goedkoop voor groote reizen provianderen; dit was echter verzuimd, en daarvoor waren wij verplicht, ons op *St. Helena* te victualieren, alwaar de uitsporigste prijzen voor alle levensbehoefden geëischt worden. Het schijnt dat dit de plaats is, alwaar de schromelijkste woeker en onbeschaamdheid t' huis behoren. Er is misschien geen plaats te wereld, waar minder ondernemingsgeest en meerdere winzucht bestaat. Men wordt, aldaar aankomende, overstelpt van aanbevelingskaartjes der verschillende handelaren; hunne agenten verzekeren eene civiele bediening, de meeste hulpvaardigheid; maar de passagier vindt zich, voet, aan wal zettende, schandelijk bedrogen. Even zoo zeer als men na eene lange en onaangename zeereis het gezigt van land wenscht, en even zoo vrolijk als het hart de lang en vurig gewenschte kust te gemoet klopt; even zoo onaangenaam vindt men zich geschokt en verrast door het gezigt van deze rots, waarbij eene onwillekeurige huivering gevoelt; de roode Engelsche vlag is het eenige, wat het oog streelt, en, door den wind bewogen, een teeken van leven geeft, boven de doodsche stilte der natuur; want er groeit geen gras, er wortelt geen struikje. Zwart, dof en zwijgend - als de pagodentempel van Borobodohr met zijne reusvormige geknielde standbeelden te midden eener groene zee van laghende rijstvelden verheft zich dat merkwaardig gewrocht der schepping uit den afgrond der blauwe zee; het staat daar in 't midden van den Oceaan: nu het praalgraf van een' man, die zich alles dienstbaar wist te maken, behalve de elementen en den Oceaan. Hij, die den stoffelijken dood duizendmaal getrotseerd had, moest hier den zedelijken dood jaren lang serven onder de folteringen der verveling en wroegende herinnering, voorwaar de verschrikkelijkste voor den beschaafden mensch. Had hij weleer als een groot man, dat is, als een vernielder van volksbestaan, maar ook van ingekankerde vooroordeelen, weten te leven, *hier* wist hij niet als *wijsgeer* te serven; maar hij was ook alles behalve een wijsgeer: hij zocht de grootheid in kleinigheden! Waartoe zoude hier een gedenkteeken dienen, door menschen handen opgericht, daar de geschiedenis het zijne is, en de meest geliefkoosde dichter van datzelfde volk hem vereeuwigt heeft, hetwelk den levenden even zoo onverbiddelijk vervolgde, als het des overledenen nagedachtenis thans vereert? Lord Byron's gedicht wordt nogtans door spotzieke beoordeelaars aan geene andere oorzaak

toegeschreven, dan aan de gelijkenis, welke de Poeët vond in zijne initiale en wezenstrekken met die van N. B. En deszelfs verward weefsel bewijst dat des zangers genie reeds aan 't afnemen was.

Grootscher kan echter ook geen gedenkstuk zijn dan de ontzagchelijke klip, welke zich, eeuwig als de wereld tegen den aanval der groote zee verweert, wier woedende branding zich onmagtig aan haren voet komt breken. De ruime holen en kloven welke door de drukking en wrijving der lucht en het geweld der baren in haren grondvesten of wanden gewrocht zijn, schijnen het groot gevaarte slechts te tarten om zich des te stouter te verheffen. Schoon in een mercantiel of staatkundig opzigt van geene wezenlijke waarde, zal de betrekking van dit eiland nogtans tot het leven en streven van den merkwaardigsten man, even als eertijds de gedenkzuilen der ontluikende wetenschappen en het verkeer van volken te midden van barre woestijnen, aan het zelve eene vermaardheid en aanlokkelijkheid geven, die, door den stroom des tijds heen, de menschen uit alle werelddelen zal aansporen hetzelfde met eenen heiligen eerbied te bezoeken, en aan zijne schim te offeren; waarbij de bewoners van St Helena zich natuurlijk welbevinden. Dat ik deze gewoonte niet huldigde, was wellicht minder aan eene verachting derzelve toe te schrijven dan aan eene andere zwaarwigtige oorzaak. Want wie zoude niet op de gewone vraag: “zijt ge te St Helena geweest en hebt ge den grafheuvel van Napoleon gezien” gaarne een kommerlijk “neen” willen onderdrukken?

De inwoners van St. Helena speculeren op niets anders dan op de beurs der passagiers en scheepsreeders, als om strijd trachten zij hunne gunst te verwerven, maar waar geen geld is, daar houdt zulks op. Toen echter mijne schipbreuk was bekend geworden, liet de heer Saul Solomon, niet na mij door zijnen boekhouder en den kapitein uit te noodigen, om aan den wal en ten zijnen huize de dagen te komen doorbrengen, welke het schip in de baai moest blijven en in zijne huisselijken familiekring – een paar lieve dochters waren juist uit Engeland uit een opvoedingsinstituut aangekomen— zijne gastvrijheid voor lief te nemen, die zich beijveren zou, mij voor eenige oogenblikken de geledene wederwaardigheden te doen vergeten, waartoe ook het corps Officieren van de bezetting gaarne zoude medewerken. Maar mijne zelfliefdde en mijn zelfgevoel streden hiertegen, en ofschoon de door de aanlokkelijkheid van het voorstel bekoorde begeerte zich ook deed gelden, zoo bleef ik nogtans alle verzoekingingen wederstreven. Zij moesten zich aan den wal vergenoegen met het lezen van mijn Fransch dagverhaal. Ik kon destijds niet vermoeden, dat zij mij daarvoor in *Solomon's Shipping Gazette* tot majoor zouden maken, en ons twaalf, in plaats van twee, hammen voor de reis medegeven. Ik wist wat men mij aan boord voor de overeengekomene vracht- en kostgelden verschuldigd was, en wilde aan het hoogmoedig karakter van het Engelsche volk geen onnoodig voedsel geven noch ook langer verplicht zijn, weldaden aan te nemen, welke ik niet kon beantwoorden, en die mij zelfs in het kortzigtig oog der wereld konden verlagen. Dat zij mij met eene ingebeelde rang-verhooging vereerden, was niet zonder voorbeeld in de werkelijke wereld; maar, zijn zelfbehoud en vervulling van den plicht, om voor het behoud zijner hetrekkingen, lotgenooten en endergeschikten te zorgen, ook daden die op, belooning aanspraak geven? Het binnenste gedeelte van het eiland bestaat uit kommen kleine onvruchtbare valleijen, met beekjes van frisch en helder water doorsneden vol landhuizen en aangename tuinen, geschikt voor de aankweeking van alle producten der warme en gematigde luchtstreken; groenten, aardappelen, allerlei vruchten en druiven groeijen er welig en zijn goed van smaak, doch het rundvlesch is schaars; koebeesten moeten van de Kaap gehaald worden. - Wie der eierzucht vaarwel gezegd heeft, kan geen genoegelijker noch gezonder verblijf vinden dan op *St. Helena*.

Op den roem der gezondheid van het eiland zijn de bewoners zeer ijverzuchtig. Aankomende schepen worden door eenen geneesheer enderzocht, alvorens de toestemming te erlangen tot de landing, en slechts met tegenzin worden er bedenkelijke lijders van boord aan den wal in behandeling opgenomen; zij zeggen dat de dood het eiland ontziet en schuwt, maar dat men hem ook de aanleiding moet sparen, om zijne

zeissen boven hetzelfde te komen zwaaijen. De jonge stuurman, die eindelijk het spraak- en denkvermogen eenigermate teruggekregen had, doch uitermate zwak was, en veel over pijn in zijne doorgelegene ledematen klaagde, werd echter in het hospitaal opgenomen, en derwaarts gebragt op de handen zijner scheepsgenooten, aan wie hij in aandoenlijke woorden de bezorgdheid over het lot zijner moeder te kennen gaf.

Voor den aankoop van levensmiddelen en een weinig kalfating van het lek geworden schip, besteedde de kapitein hier ongeveer tweehonderd ponden Sterling, of 2400 guldens; waarschijnlijk de geheele winst der langdurige reis. En toch waren de eerstgemelden niet dan voor de volstreckte behoeften van hoogstens eene maand, voor dertien personen. Voor de vertering der scheepsbevelhebbers, zoo lang zij in de *town* zijn, wordt daarentegen niets geischt.

Men zond mij eenige wilgentakken en granium uit de kom, waar Napoleon begraven ligt; zij groeiden in 't eerst zeer welig, maar de overtocht van *St. Helena* naar England was vergezeld van zoo vele tegenspoeden en duurde zoo lang dat zij verdorden, en mij het genoegen niet beschoren was, dezelve op mijnen geboortegrond over te planten.

Ofschoon *St. Helena* als maritime post van geen gewigt en Ascension het stationnement der Engelsche oorlogschepen en zee-tuighuizen is, zijn evenwel de steile afhellingen van dies rotsklomp rondom bespikkeld met forten, batterijen en geschut, en de roode schijn der dienstdoende Engelsche uniformen bewees, dat de bezetting talrijk was.

Niet eens één schip is er, dat hier t' huis behoort. Mr. Solomon had er een gehad, reizen doende naar de Kaap de goede Hoop, voornamelijk om allerlei slagvee aan te halen; maar op de laatste reis had de kapitein een schrander middel gevonden, om zijnen meester te ontdoen van de zorg en bekommring der reederij.

Het schip had, namelijk, een onbeduidend lek en naauwelijks was het een paar dagen in zee, of de gezaghebber werd met den timmerman te rade, om hetzelfde voor de voortzetting der reis onbekwaam te verklaren, en naar Zuid-Amerika te gaan timmeren. Aldaar aangekomen zijnde, verkocht hij het schip en keerde niet weder. Op de uitreis wordt het eiland zelden aangedaan; maar wel op de terugreis van Indie naar Europa, door de schepen van alle natien. Hier heerscht een gestadige frissche Oost- of Zuid-Oostenwind; van stormen, onweder en orkanen weet men er niets, en de barometer teekent gewoonlijk *28 tot 29 inches*. De baai, eenen goeden ankergrond hebbende, en gelegen aan de lizijde van het eiland, is bovendien beveiligd door de rots zelve, en nooit geheel van afgaande en aankomende schepen ontbloot; de stad ziet men aan eene smalle bergengte liggen, bestaande uit een paar rijen huizen, waaronder nog eenige door Nederlanders gebouwd, toen deze meester van het eiland waren. De Spaansche mat wordt hier met voordeel omgezet, tegen 5 shillings namelijk; of 4 Spaansche matten staan gelijk met 12 gulden Hollandsch.

Van hier verder noordwaarts stevenende, doorkliefde onze langzame snelzeiler met bestendig gunstigen wind den Atlantischen oeeaan; zelfs de linie doorsneed hij zonder oponthoud, en alles scheen te voorspellen, dat de tegenspoeden ons eens vooral vaarwel gezegd hadden. Onder den evenaar vindt de zeevarende anders dikwijls reden tot klagten, omdat hij er gewoonlijk door windstiltten opgehouden wordt, veroorzaakt door de gestadige herstelling van het verloren evenwigt des dampkrings door de luchtstroomen, welke van beide polen elkander hier ontmoeten, en door het bekende beginsel, dat de winden haren oorsprong nemen op de plaats, werwaarts zij waaijen. Het weder was schoon, en een overvloed van visschen speelde in de vreedzame golven, welke zacht ruischend tegen het schip kabbelden, en nu niet meer zoo als eertijds den doortocht betwistten. Geen verdoovend gedruisch meer aan den achtersteven, door de terugwerking van den doorsneden vloed: haar zacht gemurmel herinnerde aan den val eener beek in het gebergte, wanneer de zomer door zijne weldadige warmtekracht de woede van den weleer geduchten woudstroom bevredigd heeft; men slaapt en droomt aangenaam, wanneer de verbeelding daarbij in het spel komt. Wanneer de zon haren dagelijkschen loop volbragt had,

verlichtten millioenen van phosphorische vlammen onze baan, en haar licht smolt ineen met de terugkaatsing van den wuften en golvenden gloed des nederdalenden avondroods aan den gezigteinder in het westen. De onmatige hitte van den dag werd getemperd door de frischheid des winds; en wie niet reikhalzend naar den lieven geboortegrond uitgezien had, zoude op die wijze wel om de wereld hebben willen zeilen.

Spoedig werden wij echter gewaar, hoe onbestendig des Zeegods luimen zijn. Naauwelijks 2° N. Br. bereikt hebbende, maar ons reeds veilig wanende, moesten wij eensklaps onze hoop in duigen zien vallen. Twintig dagen duurde mijne reis van *St. Helena* naar de *Azoren*. Ondragelijke hitte en stilte, regenbuijen en windvlagen wisselden elkander af. De victualien raakten op, en toen stond de kapitein weder met de seinvlaggen gereed, wanneer schepen in het gezigt verschenen, ten einde hun om levensmiddelen te vragen; doch zij verrieden geenen lust met ons te praaijen, of hadden zelve niets over. Haaijen, groot genoeg, om eenen ruimen maaltijd voor de geheele bemanning te leveren, volgden of omzwierven ons, door hunne loodsmanneties verzeld, en verslonden gretig allerlei morsige uitwerpsels; ofschoon zij gemakkelijk te vangen zijn, was het evenwel, alsof de natuur in onzen benarden toestand geen medelijden schiep, vermits de bewoners der diepte ons ongestraft hoonden, en de begeerte aanwakkerden, maar onbevredigd lieten. Eindelijk had een matroos, die met den eenigen harpoen, welke aan boord was, aan den voorstevan de wacht hield, het geluk, eenen grooten haai daarmede te schieten; zijne makkers huppelden van vreugde op her dek rond en genoten reeds in gedachten een lekker maal. Nergens toch is de kracht der verbeelding sterker dan in hongerige magen, en om deze waarheid dubbel te gevoelen, moet men een Engelschman zijn, die geene lievere bezigheid kent, dan braaf eten en drinken, daarvan gaarne droomt, geene zaak behandelen, en geen boek, dat over reizen en zamenleving handelt, schrijven kan, zonder eene bras- en zwelgpartij ten beste te geven: een echt oude Germaansche gewoonte. Maar de haai was leeper dan zij allen; toen zij hem naar boven wilden halen, spartelde en sloeg hij zoo geweldig, dat het brooze touw brak, waaraan men nu te laat ontwaarde, dat het verrot was; hij ging met den harpoen in zijnen nek henen, en liet de verblufte jagers met de wijd geopende kakebeenen hongerig achter. Tegen wil en dank was alzoo de soberheid aan de orde van den dag, en ik zag het aphorisme: „vergenoegdheid gaat boven rijkdom," gelijk altijd, wanneer men van den nood een deugd moet maken. - Daar ons schip er zeer ontredderd uitzag, en in deze zeeën de vaart niet altijd even veilig is, maar nu en dan onder het voorwendsel van slavenschepen te vervolgen, of met het oogmerk om slaven te halen, zeeroof gepleegd wordt, zoo ontweken de voorbijvarenden ons, zoodra zij onze seinen bemerkten, die zij voor valsche noodteekens hielden.

Tien dagen dreef het schip omstreeks de eilanden *Pico* en *Terceira*; het weer was zoo schoon en de lucht zoo helder, dat men 100 miles ver het eene eiland over het andere heen ontdekte. Een ontmast Spaansch schip dreef den 30 October voorbij, naar *Pico* sturende; het wilde zich echter op het zien onzer roode vlag niet inlaten om te spreken. De nachten begonnen koud te worden, en de hemel was veelal met wolken betrokken: maar bij het opkomen van de zon verdwenen zij als nachtgeesten, en de eilanden vertoonden zich als zoo vele lichtblauwe schaduwbeelden aan den uitersten gezigtskring: derzelve gelukkige ligging kon ze in eenen kolonialen staat van gewigt herscheppen, indien er de regering maar geschikt toe was.

Op 30° N. Br. hadden wij gedurende eenige nachten een ander schoon gezigt, het was de *aurora borealis*. Reeds lang was de zon ondergegaan, de nacht was donker, en alles, behalve de wacht, in de diepste rust; ook ik had mijn schrijfgereedschap ingepakt, hetwelk door de medewerking van den kapitein derwijze ingerigt was, dat ik ook des nachts, en bij onstuimig weder, schrijven of teekenen kon. Reeds had een vaste slaap mijne oogen gesloten. Plotseling werd ik door den kapitein gewekt, omdat, zoo als hij zeide, het reeds begon te dagen, en hij niet begreep, waarom ik zoo lang sliep. Ik wreef de oogen, was ongeloovig, beklom echter op het aanhoudend verzoek van den kapitein het dek, en werd verrast door de helderheid des hemels, en door den gloed van het noorderlicht, sedert vele jaren niet, en nimmer zoo schoon gezien. In het brandpunt van ontvlambare keerkringslucht,

door hare ligtheid naar het noorder-aspunt geweken, had zich een vuur ontwikkeld, 't welk aanwies en zoo dreigend om zich greep, dat het scheen, alsof zijne stralen het geheele zichtbare halfrond des hemels in lichterlaaije vlam zouden ontsteken. Het middelpunt was helder-wit, maar de stralen vuurrood, en de weërschijn daarvan vertoonde de schoonste schakeringen, waarin nogtans eene rozenkleurige tint heerschte, die zich eindelijk wonderlijk vermengde met de duisternis van den nacht aan den zuidelijken gezigteinder. De slaaplust hield mij tegen, om het verdwijnen van dit merkwaardig natuurverschijnsel te beschouwen.

Eindelijk naderden wij de Engelsche kust. Het aantal schepen van alle volken, hetwelk hier de zee in alle rigtingen doorkruiste, was verbazend groot en strekte ten bewijze, hoe zeer handel en scheepvaart sedert mijn vertrek uit Europa hadden toegenomen. Toenmaals zag men den wereldhandel, en de verkeerung der volken nog beheerscht door het overwigt der Britten, wier scheepvaart de eenigste was, die door eenen langdurigen algemeenen oorlog niets had geleden, en zes jaren vrede waren ontoereikend geweest, om der vreemde mededinging gewigt bij te zetten. Maar de slaapziekte was eindelijk geweken; en het vertrouwen op eenen duurzamen staat van zaken had den ondernemingsgeest aangewakkerd; de daarstelling van een doortastend, en tevens op de toekomst bedacht koloniaal stelsel had onze scheepvaart aan gene zijde der evennachtslinie zoodanig uitgebreid, dat zij reeds met die van Engeland wedijvert, en met leede oogen aangezien wordt.

Blijven wij alzoo slechts niet stil staan, maar trachten wij vooruit te gaan ! Eene volksmenigte van nagenoeg vijftien millioenen menschen aan deze en gene zijde des Oceaans, schoon onderscheiden door instellingen, zeden, kleur en behoeften, biedt zich uitnoodigend de hand tot bevordering van wederzijdsche welvaart, en waarborgt de goede uitwerking van de wijze maatregelen eener verlicht denkende regering. Het onderzoek van het karakter, de behoefte en de geschiedenis der verschillende volken, dien staat uitmakende, en de zorgvuldige, niet oppervlakkige navorschingen in het gebied der natuurkunde en productive krachten van de door hen bewoonde gewesten zullen den oogenblik voorbereiden, waarin de banden van onderlinge eensgezindheid en gemeenschappelijk belang zich vaster zullen verbinden, en een ligchaam vormen, dat, met het schild des vredes gewapend, evenwel geenen oorlog zal behoeven te duchten, om zich tegen vreemde aanmatigingen te verdedigen.

De zee was nu veelal met eenen dikken mist bedekt, en alzoo de grootste omzigtigheid noodig, om geen gevaar te loopen, van overzeild te worden, of op de klippen te stooten, waarmede de kusten van Frankrijk en Engeland en het kanaal tusschen beiden, bezaaid zijn. Spoedig en zonder verderen tegenspoed kwamen wij echter op eenen schoonen herfstmorgen voor Dover aan, en kregen hier het eerste land van Europa zoo nabij in 't gezigt, dat zich gebouwen, bosschen en velden kennelijk lieten onderscheiden. Eene vreemde verschijning trouwens voor iemand, die eene lange reeks van jaren geen ander schouwspel genoot dan dat der eeuwig rijpe, bloeiende en kiemende natuur en daarbij groot geworden was: nu eensklaps verplaatst tusschen 's Winters sombere beelden, eenen sluijer spreidende over 's Noordens hal; den sluijer der droefgeestigheid en des nadenkens ! Jaren waren vervlogen als oogenklikken, de tijd liet, even als de blaauwe zee, geene sporen achter, zij wischte dezelve met hare eeuwig stroomende baren uit, en het schoonste leven verdween als het schuim, waarmede zich de golf bekroont. Doch waartoe deze mijmering? Genieten is de leus van het oogenblik, en wel zoo, dat de bron niet in eens geleidigd worde, en er berouw op volge: deze waarheid ondervonden wij met onze ledige en begeerige magen. Nadat een kanonschot kennis had gegeven, dat wij eenen loods noodig hadden, kwam deze en geleidde het schip tot op eenen kleinen afstand van Dover, alwaar het anker geworpen werd. Een halve vette os, en andere levensmiddelen, Engelsche ale en wijn: zie daar voor den oogenblik de bevrediging van alle onze wenschen ! Een monsterachtig *roast beef* voor ons drieën was op eenen oogwenk gereed; het was een taarling van ten minste een' voet dikte zonder beenderen, zoo als de loods, een Hollander van afkomst, zeide, en de inademing van den geurigen damp reeds een streelend genot, door de langdurige ontbering verhoogd. De schijven, daarvan afgesneden, deden het roode, door het vuur vloeibaar geworden bloed

rijkelijk op den schotel stroomen. Aardappelen, zoo groot als ezelshoofden, piramidaal opeen gestapeld en zich ontsluitende als rozen; andere wortelvruchten en groenten, in water afgekookt, en groote brokken versch brood, zoo wit als de sneeuw der lente, en Hollandsche boter en kaas vormden eene schilderachtige groep, waaraan zich het oog even zeer als het gehemelte laafde. De bonte schakering van het tafereel werd gesloten door schuimende bokalen met ale of wijn gevuld, die naauwlijks zoo snel waren geklonken en uitgedronken, als weder vol geschonken. Men denke zich daarbij drie geheel in dit genot des oogenblik verdiepte of in zich zelve verzonkene gasten, met den blos der stille vergenoegdheid op het bleeke maar deftige gelaat, en alle zintuigen vereenigd op het eenige punt, waar de eischen van de maag, dien dwingeland der menschelijke organen en zielsvermogens, hen riepen ! De laatste zwegen; zij waren uit het veld geslagen door de zinnelijke.

Maar des avonds hoorde ik hier en daar steunen en zuchten: de volle buik en de werking van her bier waren aan het boksen geraakt, doch de laatste zegevierde, en bragt eindelijk pijlsnel zijnen tegenstander tot bedaren.

Met eene zachte koelte verlieten wij tegen den avond Dover, en verloren de Napoleons-zuil bij *Bologne* weldra uit het gezicht. Skakespeare's *Rock* en Wellingtons Landgoed *Walmer Castle* verdwenen ook spoedig, maar 's avonds om 10 uur gingen wij bij *Deal* voor anker, ten einde den volgenden morgen de *Teems* binnen te loopen.

Hier aan den wal stappende, had ik voor het eerst sedert vele jaren het genoegen, her weefsel in de verwickelingen der Europeesche burgerlijke zamenleving in hare bedrijvigheid of ledigheid te aanschouwen. Toen ik Europa verliet, waren mijne jaren nog niet genoeg gevorderd, om de gewaarwordingen der ziel en de verstandelijke vermogens aan den leidraad der ondervinding vast te rijgen, en het gehalte daarvan met den toetsteen der ervaring te beproeven. Omstandigheden, door jeugdige onbezonnenheid en overdrevene denkbeelden uitgelokt, hadden mij uit eene veelbelovende baan geworpen. Maar ik had nu eenen blik geslagen in het levend boek der wereld: de natuur in alle hare schakeringen, wezens en gedaantewisselingen. Ik had leeren inzien, dat het noodzakelijk is te trachten, zich zelve genoeg te zijn, en dat er geen geluk bestaan kan, dan hetgeen op bescheidenheid gegrond is en op een gedrag, vrij van verwaandheid en aanmatiging. Daarin alleen bestaat de vrijheid of onafhankelijkheid van den zedelijken mensch. Zal ik dat doel weten te bereiken in dit gewoel van menschen en onmenschen, van beginselen, die lijnregt tegen elkander aandruischen, en waar de baatzucht en eigenliefde doorgaans op den voorgrond staan?

Alles, zelfs de geringste kleinigheid, trok mijne aandacht en hetgeen ik destijds op het papier bragt, kan ten bewijze strekken van de vervoering, waarin de geest zich kan verplaatst zien door in langen tijd niet genotene gewaarwordingen.

De zee verliest hier hare schoone groene of azure kleur, dewijl de stroom onophoudelijk den grond van Engeland (even als van het vaste land) afspoelt, en zich met de weggespoelde aarddeelen in de breede golf stort, welke de *Teems* door hare uitstrooming gevormd heeft. Getuige daarvan de vele maar onzichtbare zandbanken, welke zich tot in de Noordzee uitstrekken en de vaart allengs ondieper maken. De beweging van het water, welke aan de rigting en de kracht van den wind, van de ebbe en den vloed onderworpen is, veroorzaakt menigvuldige veranderingen in de ligging van deze banken, en er worden alzoo zeer ervarene en voorzigtige loodsen vereischt, om de *Chamels der Thames* in die wijde golf, uit of in te zeilen: het loodswezen is dan ook voortreffelijk ingerigt, en daarvan leven duizenden huisgezinnen op een, naar evenredigheid, klein bestek.

Vele honderden van schepen, groot en klein, en stoombooten doorkruisten den ruimen gezigtsskring; men zag er de vlaggen waaijen van alle Europeesche volken. Het regende sterk. Bij *Cape Margate* verscheen eene boot met eene loodsvlag waarschijnlijk om den loods te vervangen, die van Dover tot hier toe bij ons gebleven was. Een rank kaantje flitste uit de boot, was in eenen oogwenk bemand, afgestoken en met een paar riemslagen bij ons. De slingerslagen der met schuim gekroonde golven waren snel en hoog, maar het schuitje doorkliefde of overvloog dezelve als een vlinder, die met

zijne bontkleurige vleugeltjes van bloem tot bloem huppelt. Onze dorre mummiëngestalten, met den donkeren gloed der keerkringszon op het ontkleurde gelaat, vormden een geweldig contrast met de volle blozende aangezichten der beide roeiers. De kille regen deerde hen niets, schoon luchtig gekleed en met opgestroopte hemdsmouwen terwijl ik in twee mantels gewikkeld was, en nog rilde en beefde.

Deze lieden drijven veelal sluikhandel, ofschoon de straffen, daarop gesteld, den burgerlijken dood ten gevolge hebben. Hun vindingrijk vernuft geeft hun telkens nieuwe middelen aan de hand, om de tolbedienden om den tuin te leiden; evenwel is het er veraf, dat zij fortuin zouden maken! Het smokkelen, varen en visschen is en blijft een ondankbaar beroep, en niettemin ziet zich de aanschouwer getroffen door een glans van vergenoegdheid, welke uit de goedaardige gelaatstrekken van dit amphibiën-volkje schemert wiens element de zee is en waarvoor de wereld geene andere bekoorlijkheden oplevert dan het beteugelen der wilde baren.

In het schuitje lag eene groote baal, gelijkende naar eenen wolzak en bedekt met eene graauwe prezenning. Tot onze verwondering begon zij zich te bewegen! Het was eene zeug, voor de markt van *Londen* bestemd, een monster van een dier, gewis een dozijntje jonge spruitjes in zich hebbende. De korte en dikke hals verhief zich en de pootjes, maar neen, o wonder, het was een mensch, 't was onze loods, die, zoo dik als hij lang was zich met zijn wasdoeken omhulsel naar boven wentelde. Hij streek zijne monnikskap terug, en wij meenden het gelaat van eenen *polyphaag* te zien, kwabbig, rood en glinsterend als een brandspiegel, de nek begroeid met spek, uit de naakte oogholten gluurden een paar varkensooogen, het ronde voorhoofd en de kale schedel verhieven zich als de zon en maan boven den neus, en deze had zich zoo inniglijk, met de bolle wangen, verbonden, dat slechts de neusgaten zichtbaar waren. De mond was wijd en de bovenlip lang, zoo als bij allen, die van gemengde Keltisch- teutonische afkomst zijn, wier kin en bovenlip in evenredigheid staan tot de lengte van het aangezicht. Schoon de gerimpelde wezenstrekken een' hoogen ouderdom verrieden, vlogen echter uit de kleine oogje stralen, zoo kwik en fiksch als de pijlen van een boog en er schitterde eene schranderheid en goedhartigheid uit die hem spoedig ons vertrouwen, en tevens zijne beschaafde en opgeruimde spraakzaamheid en wellevendheid, onze genegenheid verwierf. Zoo sterk is de magt der gewoonte.

Eene apengedaante, indien zij onze belangstelling te wekken weet, zal het gedrogtelijke harer uitwendige gestalte, in het oog spoedig naar den achtergrond zien wijken en bovendien zijn denkbeelden van schoonheid zoo verschillend, dat de schoonste theoriën hersenschimmig en door den smaak van het eerste het beste volk omvergeworpen worden, Ja, dat men zich wel moet wachten, om het verwezenlijkste voorwerp van die denkbeelden ontleedkundig te willen onderzoeken of bepluizen. Het bekoorlijkste voorwerp onzer bewondering met de glorie der frischheid omstraald, onttoovt helaas den onbedachtzamen dikwerf, die met eene ongewijde hand den sluijer der geheimnis wegrukt; de kracht der verbeelding ziet zich door de wezenlijkheid uit het veld geslagen, en bitterlijk bedrogen!

Eene *gaps* Zanzibarsche gember, en een kwart schuimend *ale* strekten, om hem te ontnuchteren¹⁷; daarna nam hij het bevel van 't schip over, en de kleine oogen op het kompas en het roer, op de zeilen en het want tegelijk gevestigd, het peillood in de hand, gaf hij blijken van vlugheid en bekwaamheid, die den besten phrenologist en gelaatkundige tot eenen leugenaar zouden gemaakt hebben.

Ofschoon de talloze ondiepten en zandbanken van den wijden mond der *Teems* door den waterspiegel bedekt zijn en de bakens en tonnen, welke de vaarten aanduiden, door den regen of dikken nevel niet vroeg genoeg zichtbaar waren; was hij nogtans zoo vertrouwd met de gesteldheid van den bodem der zee, en zijn blik zoo doordringend, zijne maatregelen zoo voorzigtig en vaardig gekozen, dat wij onzen weg konden vervolgen, terwijl andere

¹⁷ *To break fast: taaleigen en uitspraak zuiver Nederduitsch. (noot van de schrijver)*

bodems van gelijke grootte het anker lieten vallen. Wij bereikten dus des avonds *Gravesend*.

Niet minder dan een duizendtal schepen waren hier geankerd, of in de wendingen der rivier, en in de golf der *Teems* in beweging. De schoone gasverlichting der havenstad verspreidde een geheimzinnig licht door de duisternis van den nacht, en veranderde den blik van den zwart bewolkten hemel in eenen grimlach, die echter als een waarschuwend teeken den spoed des reizigers aanwakkerde, om eene veilige schuilplaats te zoeken voor de aannaderende uitbraking der in de lucht zwevende watermassa's. Voor stormen, welke jaarlijks in de golf een groot aantal schepen doen vergaan, zijn zij echter in de haven van *Gravesend* niet geheel beveiligd.

Des anderen daags werd het gewoel zoo groot, en de vaart der vaartuigen, door den stoom of stroom voortgesleept, langs de vele bogten en krommingen der vernaauwde rivier, zoo snel, dat zich het gezigt daarvan verwarde. Eene ontelbare menigte koolschepen openden den togt, en lieten zich de rivier afzakken. De zwart bemorste zeilen en zonderlinge lompe bouwtrant doen hen onderscheiden, en de koolschipper is altijd een voorwerp van bespottung bij de overige zeevarenden, waarvan honderd kluchtige vertelsels in zwang zijn. De tusschenruimten waren aangevuld met lust-, vracht- of visschersbooten, schuitjes en kaantjes, allen bont geschilderd; zij wemelden van menschen. De drift, waarmede elk vaartuig zijn doelwit trachtte te bereiken, was bij allen even heftig, alsof het een groot wedspel was, en de wedloopers zich haastten, om elkander het spoor af te snijden. Ik was verwonderd over de orde, welke bij dit gewemel evenwel doorstraalde, zoodat ongelukken zeldzaam zijn op dit tooneel van naarstigheid en bedrijvigheid. De hemel was helder geworden, en de herfstzon wierp eenen bleeken, teederen blik op het geheel. Ofschoon niet diezelfde levenskracht, noch bekoorlijkheid bezittende, waarmede de tropische zon alle wezens betoovert, wanneer zij hare rozen-legerstede verlaat, omtroond van alle attributen van glorie en reinheid, zoo miste zij evenwel ook hier hare weldadige uitwerking niet: zij verspreidde een verblijvend licht over dit grootsch tafereel van bedrijvigheid, voorspoed en vrede.

Den blik op het land aan beide zijden der rivier, welke door aanzienlijke bedijkingen binnen vaste grenzen beperkt is, trok eene treurige schaduwzijde om dit beeld vol leven en kleuren, en wekte zwaarmoedige herinneringen op. De naderende winter had reeds zijne vernielende hand over het weleer zoo schoone land uitgestrekt, vergeefs was het zoeken naar een rustpunt voor het verlangend oog; de ontbladerde boomen van perken en tuinen en van de omheiningen der landerijen stonden daar als het naakte geraamte des doods, en de hoogste boomen hadden een dwergachtig voorkomen, in vergelijking met den weligen plantengroei, waaraan het oog sinds lang was gewoon geworden. Maar de wind zweeg, als wilde hij mij het schouwspel niet door eene kille huivering bederven.

De vele lustverblijven der grooten en rijken, schoon niet in den edelen, luchtigen en bevalligen stijl van het Oosten gebouwd, de vlekken, dorpen en gehuchten met hunne deels Gothische of Normandische, deels nieuwerwetsche bouworde, kerktorens en roode daken, de fabrieken, vestingwerken, barakken en werven, langs beide oevers der rivier zichtbaar, en eene onafgebrokene keten vormende, die zich eindelijk aan de hoofdstad aansluit, dit alles verving hier de plaats der levende natuur, en niet dan schaars vond de vorschende blik een plekje, alwaar het frissche groen van het onlangs uitgesproten winterzaad den winter trotseerde. Rookwolken van de stoomschepen of stoomfabrieken overschaduwden den geheelen gezigtskring, zij en de damp en de morsigheid der steenkolen geven aan het land, en aan de stad *Londen* vooral, het voorkomen en den reuk eener smederij van Mars en Vulkan, iets dat voor den vreemdeling hoogst onaangenaam is, hoewel het schijnt dat die lastige reuk voor de gezondheid niet nadeelig is.

Londen heeft, van de rivier gezien, niets aanlokkelijks. Het is doorgaans de achterzijde der huizen en bijgebouwen, die men te zien krijgt; en niet de rijkste of voornaamste ingezetenen zijn het, welke aldaar wonen; wie zijne woning aan het oost-einde der stad heeft, kan zich niet onder de fatsoenlijke lieden rekenen. Alles wil in het west-einde wonen, en zijn horlogie met de *horse-guards* gelijk zetten. In het laatstbedoeld gedeelte der stad

vindt men schoone breede en rechte straten. Het is een landschap, onregelmatig maar dicht bebouwd met huisjes, huizen, bazars, winkels en pakhuizen, met hooger dan 3 of 4 verdiepingen, en als eene spinneweb zamengesteld, waarvan de *Teems* de basis is. Eene uitsporige *manie* lokt alles uit de drie koninkrijken herwaarts, en elke Brit wordt door *Londen* als door tooverkracht aangetrokken.

De bouwzucht is zoo groot, dat men nog jaarlijks vele honderden van huizen ziet verrijzen, zoo dat de omliggende vlekken en dorpen zich van lieverlede aan de stad sluiten en het oogenblik welligt zal geboren worden, waarin Engeland slechts eene stad zal uitmaken, althans wanneer men voortgaat, den akkerbouw te verwaarloozen, de kern des volks - de landlieden namelijk - naar Amerika of Nieuw-Holland te laten verhuizen, en de fabrieken en steden ten koste van den landbouw te bevoordeelen. De oppervlakte van Groot-Brittanië bestaat uit ongeveer 67 millioenen morgen lands, waarvan 7 millioenen door gebouwen, rivieren, meren of gronden, ongeschikt voor den landbouw, ingenomen worden. Slechts een twaalfde gedeelte van hetgeen er overschiet, wordt voor den korenbouw afgezonderd, vijf twaalfde dient voor weiden en de rest, dat is, de helft van den bebouwbaren grond ligt braak, of wordt slechts onvolledig benuttigd. Men leest, zelfs uit de beste gedeelten van het eiland, geene aankondiging van verkoopbare landerijen, wier beschrijving niet de helft, of een nog grooter gedeelte daartelt als vatbaar voor eenen hooger graad van cultuur en voor nieuwe voordeelige ontginningen. De arbeidende klasse vindt meer voordeel en gemak in de burgerlijke dan in de landelijke bedrijven, en de landeigenaar, die zijne bezitting voor eigene rekening behoorlijk zoude willen bebouwen, wordt daarvan afgeschrikt door de hooge arbeidsloonen, welke wederkeerig het gevolg zijn der hooge prijzen van levensmiddelen, en deze van den verwaarloosden landbouw. Hij verpacht daarom den grond, en zoude dit gaarne in kleine perceelen doen, maar alsdan word het vruchtgebruik onzekerder en het daarstellen van boerderijen zoude kostbare schatten vereischen. Weilanden daarentegen kosten niets, doch de winst daarvan is zeker. Men ziet alzoo met eene groote onverschilligheid de volksverhuizingen aan: dit zijn echter niet de armste lieden, maar juist diegene, welke voor den nationalen rijkdom den besten en duurzaamsten waarborg konden verleenen. Indien Engeland, zoo als Nederland, voor zijne armen kolonien binnen 's lands wilde stichten, konde het daartoe ruim de helft zijner bevolking bezigen. De opbrengst voor de armen bedraagt jaarlijks tachtig tot honderd millioen guldens. De bezitters der groote leenen zijn meer bedacht op het behoud en de verdediging hunner hoogheid en staatkundige regten, zij vestigen hunne oplettendheid eerder op verkrijging van eerambten en op de vervulling der voordeeligste openbare betrekkingen, dan op de ontginning hunner landerijen. Zij maken groote schulden en raken in verval, even als de voormaals zoo magtige en rijke Poolsche magnaten, terwijl de kooplieden, meer tot huisselijke orde en tot bedrijvigheid, maar minder tot weelde genoopt, rijker worden; en de wereldhandel zal, zoo lang de landengten van *Suez* en van *Panama* niet zijn doorgestoken, zekerlijk wel zijnen hoofdzetel in Engeland en naast dien in Nederland houden. Eene eigenlijke middelklasse van het volk bestaat er niet: ze zijn rijk of arm. De regeling van den staat zal alzoo nog wel langen tijd blijven, hetgeen zij thans is. Indien echter de bevolking voortgaat met zich om de 30 of 40 jaren te verdubbelen, en de fabrieken, en niets dan fabrieken, aangemoedigd en tot meerdere volmaaktheid gebragt worden, zal er spoedig eene crisis ontstaan, waarvan de gevolgen voor de wereld onberekenbaar zijn.

De beschaving van het grootste gedeelte des volks is niet voorbeeldig: er wordt te weinig voor het openbaar onderwijs gezorgd. Bij ons, of in Duitschland, ja in het koude Noordland, Zweden en Noorwegen, vindt men niet ligt iemand, die niet schrijven of althans niet lezen kan: hier is dit reeds een groot voorregt; en hoe kan het ook anders, wanneer de kinderen reeds met hun vijfde of zesde jaar in de spinnerijen en andere fabrieken hunne dagen moeten slijten of het vee hoeden? Daarom zijn ook de misdaden in evenredigheid tot de bevolking menigvuldiger dan in eenig ander land.

Evenwel is het volkskarakter over het algemeen vredelievend en zacht. Verknocht aan zijne instellingen, bekommert de gemeene man zich lut-

tel om den persoon of de partij die het land regeert, als hij slechts niet wordt opgeruid door mannen, die zich als zijne voorvechters opwerpen, maar onder den dekmantel van liefde jegens het volk hetzelfde bedriegen en hun eigen voordeel bejagen. Men houdt zich overigens te veel op, met over staatszaken te denken en te redekavelen, en verliest daardoor het wezenlijkste, gewichtigste punt van 's menschen bestemming, de zedelijke volmaking en het onderwijs, uit het oog. Ik wierp eenen blik in een der nieuwste elementaire werken, b. v. aardrijkskunde voor het hooger onderwijs, van eenen der beste schrijvers, maar vond de politieke statistiek van Europa vol van de grofste misslagen, die niet missen konden, omtrent de ware gesteldheid en zelfs het karakter van andere volken verkeerde denkebeelden te doen opvatten.

Te vergeefs zocht ik binnen die kolossale stad, welke zich het „empire of the world" aanmatigt, naar het verblijf van den beheerscher, hetwelk ik dacht te vinden grootsch en edel, zoodat het met de magt en waardigheid van regent en volk strookte; en even zoo min vond ik er paleizen voor de grooten van het rijk, schoon zij hunnen meesten tijd in de residentie doorbrengen: geene uitwendige pracht verkondigt den eigenaar, die er jaarlijks millioenen guldens komt verteren en verkwisten. Vraagt men daarnaar, zoo hebben zij dezelve op hunne landgoederen, doch zonder deze te bewonen. Ontwaarde de reiziger niet eenige openbare gebouwen, aan de Godsdienst of aan publieke bezigheden en vermaken gewijd; en de bruggen over de Teems, die van het tegendeel getuigen; hij zoude twijfelen of in Engeland, wel een kunstzin bestond, die zich tot het grootsche en verhevene wist te verheffen.

Wat echter de woonhuizen aangaat; deze onderscheiden zich door die edele uiterlijke eenvoudigheid, inwendige netheid en zindelijkheid, welke in Noord-Nederland heerscht, en niets herinnert den vreemdeling aan den hoogen ouderdom der stad, welke bijna twee duizend jaren bedraagt.

Het schijnt, dat C. Wren en zijne tijdgenooten na den gelukkigen brand van 1666¹⁸ hoofdzakelijk werden bijgestaan door Nederlandsche bouwkundigen en werklieden, dewijl de uiterlijke gedaante der gebouwen bij den eersten oogopslag herinnert aan eene Hollandsche stad, en werwaarts de aanschouwer het oog wendt, vindt hij dezelfde gezigten weder, slechts de grachten en gevels miste ik. In de beste straten zijn alle huizen even hoog en van eene doorlopende kroonlijst voorzien, welke de daken aan het gezicht onttrekken en dit beviel mij beter dan de smalle en spitse of takkige gevels, in de steden op het vaste land geene zeldzaamheid en waarvan de eene zich hemelhoog verheft en wonderlijk versierd is, terwijl zijn buurman ootmoedig het stof kust.

Ofschoon voor de afleiding van regenwater en onreinheid uit alle straten en huizen, naar de Teems, door overwelfde onderaardsche riolen gezorgd is, eene reusachtige onderneming voor eene zoo groote stad: zoo vond ik de meeste straten in het levendigste gedeelte evenwel niets minder dan zindelijk. De vette grond en het verbazend groot gebruik van steenkolen is schuld daaraan. Des zomers is derhalve het stof, 's winters het slijk zeer lastig. Het grootste gedeelte der rijwegen is ongeplaveid, en wordt met puin en fijngestampte keien onderhouden. Daar er dagelijks wel zestig duizend rijtuigen en zware vrachtwagens heen en weêr rijden, zoo blijven ook de voetpaden, schoon geen ruiters noch rad op dezelve geduld worden, bij vochtig weder niet verschoond, maar worden vuil en glibberig. Ik ondervond meer dan eens, hoeveel gemakkelijker het is, een goed paard en eenen vederligten *gig* te bestieren, al vliegt het slijk ook om de ooren, dan op de gladde hardsteen te voeten; dit viel mij alzo bij mijne aankomst in Europa tegen, en wie gedurende een tiental jaren eigen rijtuig en paarden bezat en alsdan in mijn geval komt, zal de hardheid daarvan wel mede gevoelen.

Het was echter een geluk, dat het overgroot aantal voetgangers om mij heen, welke onophoudelijk de trottoirs aanvullen, en, elkander

¹⁸ *Gelukkig, zelfs door de Engelschen genoemd: hij vernietigde nagenoeg de geheele oude stad, en de rest werd sedert afgebroken. (noot van de schrijver)*

voorbij strevend, zich onderling verdringen of voortduwen, mij in evenwigt hield, of het verloren evenwigt herstelde, wanneer ik uitgleed en reeds meende met den neus in het slijk te vallen. De golvende terugwerking (detrition) der voorbijgangers, en de bekende beweging onzer natuurlijke hefboomen, de armen, hielden mij staande, of eigenlijk gaande, waarbij wij ons van weerszijden eenige onzachte omhelzingen, trapjes en schopjes, en *God d. . . s* moesten getroosten, want aan eene wedervergelding was niet te denken, daar hier de voetgangers veel erger draven dan de half naakte Indische Koelies of Dessas-bewoners, wanneer zij, door de morgenkoelte begunstigd, met zware vrachten naar de bazars snellen, hunnen stap regelende naar het maatgeluid hunner draagstokken, die van Bamboesriet gemaakt elastiek, en klinkend zijn. Te vergeefs zag ik om naar den deftigen en bedaarden tred mijner landgenooten, naar de statige bedachtzame schreden van den trotschen Spanjaard, naar het sierlijke, zephirachtiche, zwierige zweven van den lichtzinnigen, vrolijken Franschman; want in Engeland is alles origineel. Dit volk heeft door zijne afscheiding van het overige gedeelte van Europa, in het midden der zee, eene eigene zonderlinge geaardheid behouden.

Stadsgezigten nogtans, zoo schoon als in onze steden, zoekt men hier, zonder dezelve te vinden. Slechts de grasplekjes, welke men squares noemt, die aan *Londen* eigenaardig zijn, alsmede de parken bieden in den zomer een aantal vrolijke en behagelijke wandelwegen, en uitzigten, waaronder die van *Regentspark* een der schoonste is; in de kunst, van lusttuinen en wandeldreven aan te leggen, zijn de Engelschen onovertreffbaar. Met al zijne grootheid, weelde en pracht heeft *Londen* niets aan te wijzen, dat zoo indrukwekkend en aantrekkelijk is, als b. v. de drie voornaamste grachten onzer hoofdstad, met hare schoone lanen, alwaar het oog zich niet genoeg kan verzadigen in het aanschouwen der verhevene eenvoudigheid, der edele overeenstemming, welke in het geheele zamenstel heerscht, met afwisselingen, die de symmetrie of evenmaat niet storen. De Engelschman erkent dit zelf.

Die chaos van gebouwen, in ongeveer 12.000 straten en straatjes verdeeld, doorkruiste ik langs de groote rijwegen, welke dezelve doorsnijden, soms ook wel doorkronkelen. Hier vond ik de pracht en weelde der aarde en alles, wat der bewondering waardig is, vereenigd, waarover reeds Salomo zijn *vanitas vanitatum* uitsprak, toen hij het niet meer kon genieten. Onder anderen maakte ik den weg langs *Hydepark, Oxfordstreet, Holborn, St. Pauls* en de *Bank, Cheapside, en White Chapel-road*, ongeveer in het midden der stad, bedragende zes miles of 10,560 yards, gelijk staande met drie uren gaans. Ofschoon het vlak waarop *Londen* staat, achttien vierkante Engelsche mijlen beslaat, of 11,520 morgen, zoo wekt het evenwel verbazing, te hooren, dat hier 156,000 huizen zijn, door nagenoeg twee millioenen menschen bewoond. Om mij in dezen doolhof niet te verwarren, waarin zelfs de inboorling een leiddraad noodig heeft, moest ik mij, wanneer ik te voet ging, altijd het eerst op die hoofdstraten rigten, want het zoude ver-geefs geweest zijn, in de City naar de ligging eener straat in *Westminster* te vragen, zoo ik niet tevens den grooten gemeenschapsweg of den square had weten te noemen.

Reeds op den avond mijner aankomst werd ik uitgelokt tot eene wandeling, door den ruisschenden stroom der bewogene volksmenigte, en door het onophoudelijk geraas der met groote snelheid elkander opvolgende rijtuigen, door paarden voortgetrokken, die den olifant in grootte op zijde streefden. Mijn gehoor, en zelfs het besef, werd daardoor verdoofd, en de ongewone schok van het gedrang werkte zoo krachtig als eene magtige golf, die den schipbreukeling oplicht, en, door den stijgenden vloed gezwollen, hem landwaarts draagt. De heerlijke gasverlichting der huizen en straten had de duisternis der nacht in dag veranderd; nooit had ik een zoo schitterend licht, door menschen gewrocht, zien flikkeren, maar in mijn gemoed was het donker: ik was en gevoelde mij alleen te midden van een onbeschrijfelijk levendig gewoel van wezens, welke hier den stempel der weelde en des hoogmoeds, daar de teekens van armoede en ellende aanschouwelijk maakten; maar beide het voordeel boven mij bezaten, dat zij t' huis waren.

De uitwendige vertooning der meeste huizen beviel mij niet, wijl zij mismaakt was door de bontgeschilderde of gouden opschriften in bas- of haut-relief, met reusachtige letters, aantoonende de namen, bedrijven enz. der bewoners, waarmede de muren van onder tot boven bedekt zijn. Het

herinnerde mij aan de hieroglyphen der Chinezen, waarmede hunne winkels, de muren hunner huizen en hunne koopwaren beschilderd zijn, aan den handels-geest van dit volk, welke, alle merschelijk gevoel verdoovende, niets dan wangunst, bedriegerijen en woeker voortbrengt, terwijl de een den ander uit den zadel tracht te ligten. Daar het niet aan voorwerpen, mijner oplettendheid waardig, ontbrak, zoo dreef ik van straat tot straat af, zonder evenwel den draad te kunnen vinden, om den chaos van den eersten indruk, dien dit gewemel op mij maakte, te ontwikkelen. In korten tijd hadden mij de uitventers eene vracht van allerlei aankondigingen, zoo als b. v. van boeken, van openbare vermaken, verkooping, volksbijeenkomsten enz. in de handen gestopt. Nu eens zag ik mij verward in den leiband van een hondje, dat eene aardige dame verzelde, die mij schalkachtig aanlachte. Doch de aanlokkendste en *most polite* noodiging ketste, of kaatste terug van het harnas der zelfoverwinning, schoon dit welligt een' dapperen zelfstrijd kostte. Dan was het wederom de armoede, welke mij den weg versperde, en, met het patent eens marsdragers gewapend, en eenige nietsbeduide koopgoederen uitventende, zich aan de voorbijgangers deed gelden, in weerwil van de *poorlaw* en *amendment-act* en tot spijt der voorzorgen, die door de *poor-commissioners* gebezigd worden, om de bedelarij te weren. Holle oogen en wangen, eene afzigtelijke uit vodden bestaande kleeding, waarmede bij dit kille herfst-weder het ligchaam slechts half bedekt was, moeders met naakte zuigelingen op de armen, van eene groep huiverende kinderen omgeven, die er niet beter uitzagen, als de koperkleurige Alfoeren, of als de schubbige Ourang-kubus en Dayaks: wanneer ik hun eene aalmoes gaf, zoo vloekte menig voorbijganger over het meedelijden dat ik de luije Ieren schonk, schoon het werkelijk geborene Engelschen waren. Eindelijk bleef ik staan, maar in het omzien bevond ik, verdwaald te zijn. Toen was goede raad duur. Ik had goed vragen, naar straat en nummer, ik ontving geen ander antwoord dan het ophalen der schouders, en er zoude zich weldra een kring van nieuwsgierigen, en eindelijk een *mob* om mij heen verzameld hebben, waaraan het in groote en volkrijke steden niet ontbreekt, en die, uit de onschuldigste oorzaak voortgesproten, dikwerf aanleiding geven tot de grootste uitsporigheden. Gelukkig voor mij, zag ik echter aan een dier opschriften, welke; ik nog kort tevoren als eene ontsiering der schoone huizen beschouwd en afgekeurd had, dat ik mij in de nabijheid bevond van een *alehouse* of *tavern*, waaraan in London een zoo groote overvloed is, dat men gerustelijk het tiende gedeelte der huizen daarvoor afzonderen kan: het kenmerkt de voornaamste neiging des volks. Ik sloop derwaarts; maar in stede van het *parlour* der *fashionables* binnen te treden, geraakte ik in de gelagkamer van het laagste gepeupel. Eene uitgelatene vrolijkheid stroomde mij te gemoet. Een *fiddler* en *piper*, de vedel en den doedelzak bespelende, beide half beschonken, waren naauwelijks te hooren door het verward gezang en gejuich, uit honderd kelen galmende, gepaard met de *cheerings* der aanschouwers van eenen dans, dien twee jonge slecht gekleede maar niet onbevallige meisjes, met lange ratelende ijzeren kettingen aan handen en voeten, en verlepte Schotsche feitels om den blanken zwanenhals, uitvoerden. De zaal was lang en smal, aan weerszijden met zware ruw bewerkte korte tafels en banken voorzien, van eikenhout vervaardigd, die nog uit de tijden der oude Saksers afkomstig schenen te zijn. Blank geschuurde tinnen bierkannen met schuimende ale prijkten op dezelve, blinkend van den schitterenden glans der gaslamp, die het vertrek verlichtte. Een berg van steenkolen gloeide op den haard, zoo dat van den fellen schijn de oogen der omstanders uitpuilden. Gaarne had ik gebruik gemaakt van de gelegenheid, om de orgien des volks in zijne gewone schuilplaatsen van vermaak na den harden arbeid na te gaan. De gasten waren meest werklieden, Ieren en buitenlanders uit de London en Catharine's-docks: het avondklokje, waarop dezelve gesloten worden, had onlangs geluid, edoch de uitwerking van ale en whisky of brandewijn had de volle hoogte nog niet bereikt, die de peilschaal van het bewustzijn der wezenlijkheid overstroomt, de tooverkracht der lagchende verbeelding opwekt en den armen met den rijken gelijk stelt. Maar ik moest hiervan afzien, om bij mijne gastvrije huisgenooten - eene achtbare familie - aan welke ik aanbevolen was, niet den eersten dag dadelijk als nachtzwerfer en rustverstoorder door te gaan. Mijn goede

beschermgeest geleidde mij alzoo naar een ander vertrek alwaar ik, verpligt om eene vertering te maken, mij aan eene kan bier dacht te laven en eene cigaar te rooken. Maar o hemel! juist had ik het volle glas aan mijne lippen gezet, zoo steeg mij ook de geur daarvan in den neus, en deed mij niezen: en ofschoon die geur zeer streelend is voor het zinnelijk gevoel eens bierdrinkers, zoo is hij zulks toch even zoo min als de tabak voor dames. Intusschen hadden mij de aanwezige Gentlemen met veel beleefdheid den koers aangewezen, welken ik te houden had; ras greep ik hoed en zweep, en liet bier en tabak roken achterwege, om aan de Engelsche galanterie mijne eerste hulde te bewijzen. Hoe dwaas is het toch zich te laten gebruiken als een speelbal der luimen van het zwakke geslacht, hetwelk bijzonder in Engeland zijn overwigt doet gevoelen, alwaar de mannen vrijwillig onder deszelfs tooverkluisters gejukt en gebukt gaan - waarom? om eenen vriendelijke blik te genieten en welligt met eene valsche hoop gekoesterd te worden, zoo als Byron, die vrouwenhater en dolzinnige dweeper, zegt.

De wandelwegen waren schaars bezocht, maar evenwel nog zoo vol, als naar evenredigheid bij ons in het beste jaargetijde. De schoone kunne, hoe teeder en fijn zij ook zijn moge, vreest noch wind noch koude. Zij rijden uit of wandelen, al woedde er ook een orkaan; en als een storm de hooge kruinen der slanke ahornen teistert, zoodat zij ootmoedig, den grond kussen, die hen geboren heeft; of als de welige acacia ontworteld nedervalt, ja zelfs wanneer de dampkring bewolkt, mistig en klam is, zoo zal evenwel de voornaamste Dame zich niet ontzien, om frissche lucht te gaan scheppen en zich uit te luchten in de vrije natuur. Zij beschouwen zulks als noodzakelijk voor de gezondheid, de gewoonte maakt het tot eene onontwijkbare wet, en de weelde tot een genot.

Ik dacht waarlijk niet, in dit gure seizoen op *Primrose-hill* eene vereeniging *du beau monde* van den eersten rang te vinden, maar juist omdat het mistig weder was, vond ik die streken sterk bezocht, en den weg naar *Shooters-hill* niet minder vol rijgezelschappen in prachtige opene rijtuiggen of glansrijke *cavalcades*. Daarvoor blijven zij ook verschoond van vapeurs en migraines, hebben een' gezonden eetlust, en zijn vol en schoon van leest en leden. Kortom, men zoude in *Parijs* moeten wonen, maar in *Londen* gaan wandelen. Dat de Londensche ingezetene zoo gaarne in de open lucht is, moet echter ook toegeschreven worden aan het nevelachtig klimaat: de stad is het geheele jaar door in wolken van damp en nevel gehuld en de laatste is dikwerf zoo dik, dat midden op den dag de lantarens branden en men geen vier passen ver zien kan.

Daar de Engelschman van zijne vroegste jeugd af aan, van zijne minne en naaste omgevingen uit den lageren stand, niets anders hoort, dan dat zijn land onovertreffelijk is en geen ander gewest of volk met het zijne wedijveren kan, zoo spreekt hij van zijn vaderland ook nooit anders dan met vonkelende oogen, vol vuur en geestdrift. Wel is waar, zijn zeden en smaak sedert 1814 aanmerkelijk verfijnd, en vreemde talen, vooral het Fransch en Hoogduitsch, worden met drift beoefend; de eerste als gezelschapstaal, waaruit de Engelsche uitdrukkingen der teederheid van lieverlede verbannen worden, en plaats maken voor de zachtvloeiende Fransche *phrases* der *galanterie*. Terwijl de Duitsche, wegens hare rijke wetenschappelijke en humoristische litteratuur, hare geschiktheid voor de dicht- en toonkunst en hare naauwe verwantschap met de Engelsche zoo mogelijk nog hooger geschat wordt. Bovendien zijn vertalingen uit de laatste, en navolgingen van Duitsche schrijvers thans aan de orde van den dag en de nietige werken van eenen Spindler b. v. vonden levendigen bijval en strekten in de familiekringen en leesgezelschappen tot een geliefkoosd middel van gezellige uitspanning: *The German Jew* heeft dichters en dichtersessen bezielde om *scènes* daaruit te bezingen; en *The German Tales*, hoe avontuurlijker en gruwelijker hoe liever, hebben de Schotsche en Walsche bijna geheel uit het nest geligt.

Indien echter de hogere klassen vooruitgaan, zoo blijft daarentegen de masse des volks achter in de beschaving en gehecht aan de zeden der middeleeuwen en aan het bijgeloof. Het is volkomen overtuigd, dat niets zoo lekker zij dan een tienponds plump-pudding en een

enorm stuk halfgebraden ossenvleesch en dat een man den dag niet zoude kunnen overleven waarop hij zijn pint brandewijn of eene daarmede aan geestkracht gelijk staande hoeveelheid *ale* niet had uitgedronken. De vliegenzwam der Kamtschadalen zoude, in England overgeplant, wonderwel te pas komen. Men weet, dat dezelve meer dan de brandewijn bedwelmt, en de urine daarvan, door de Kamtschadalen op nieuw gedronken, de dronkenschap nog sterker bevordert. Hij zit liever te huiveren van de felste koude aan den haard, opgehoopt vol van gloeiende steenkolen, die evenwel geene genoegzame warmte verspreiden, en waarvan wolken van damp en asch oprijzen, zijn vertrek zwart bemorsen, en zijne longpijpen verstoppem, dan dat hij Duitsche kagchelovens zoude willen bezigen. Want zijnen voorouders hielden het vuur in eere als eene soort van gezelschap, zij bedierven zich de oogen, terwijl zij diep peinzend in den vlamme gloed staarden, en hij moet alzoo hetzelfde doen. Wegens de hooge meening, die zij van zich zelve gevoelen, zien zij niet alleen op vreemdelingen, als op hunne ondergeschikten, met minachting neder, maar zelfs op hunne landslieden de Schotten en Ieren, ja wellicht nog erger.

Wat de belijders der verschillende Godsdienstige geloofsstelsels betreft, waarvan Engeland eene grootere verscheidenheid oplevert dan eenig ander land, zoo ziet men dat zulks juist de tegenovergestelde uitwerking heeft als in die landen, waar eene enkele religie heerscht. In Italie, Frankrijk en Spanje ontaardt het geloof gedeeltelijk in onverschilligheid ja zelfs in eene volslagene verachting van de Godsdienst: waar daarentegen veel partijen zijn, daar bewerkt de naijver eene des te striktere verknochtheid aan de aangeborene stichtelijke gebruiken en meeningen in den boezem van elke kerkelijke gezindheid, haat en verachting tegen alle andersdenkenden.

Het verschil van het karakter der beide seksen loopt welligt nergens zoo zeer in 't oog en men leert hier vaak de vrouwen als een afzonderlijk volk in het volk erkennen. Indien de man trotsch, verwaand, verkwistend, wild en ruw is, zoo is de vrouw een voorbeeld van zachtaardigheid, bescheidenheid, naarstigheit en orde: zij is eene zorgvuldige, teedere moeder en spaarzame huishoudster, en de dochter niet minder. De mannen zijn verslaafd aan het overmatig gebruik van geestrijke dranken, maar de vrouwen verfoeijen die. Zijn de eerstgemelde driftig van aard en hartstogtelijke beminnaars van uitsporigheden en wilde vermaken, zoo temperen de laatste hen op eene zoo zachte, innemende en strelende wijze, dat de man voor zich zelve beschaamd en overwonnen wordt door het gedrag van een voorwerp, hetwelk hij gedwongen is te beminnen, 't welk niets dan liefde, in schikkelijkheit en onderwerping ademt; een bewijs voor het stelsel der aantrekkingskracht, als algemeen beginsel. De zedigheit is bij haar natuurlijk en kost haar niets. Gang en houding zijn betamelijk, maar minder veerkrachtig, hare bewegingen niet zoo wuft als waarover de Fransche dames bewonderd worden.

Eene groote tegenstrijdigheit in het Engelsch karakter is de liefhebberij voor vreemde *Virtuosen* der schilder-, zang-, dans- en tooneelkunst; voor vreemde artikelen van weelde, enz. Vreemde gelukzoekers, zooals buiksprekers, gelaatkundigen, Heidens (Gypsies), temmers van wilde dieren, kwakzalvers en andere behendige kunstenaars, zijn zeker van in Engeland spoediger fortuin te maken, dan een Engelschman, die veel meer bekwaamheit en regtschapenheit bezit. Een inboorling neemt daarom gaarne eenen vreemd klinkenden naam aan, en geeft aan zijne waar eenen uitheemschen, om beroemd en aanbevolen te worden.

In vreemde tooneelspelers daarentegen toont het publiek weinig behagen, en het Fransch tooneelgezelschap in *Londen* vindt daarom niet veel opgang en maakt slecht zijne rekening, wordt ook slechts door vreemdelingen en hunne inheemsche vrienden bezocht.

Dit verdient wel navolging en het zoude bij ons te lande wel der moeite waard zijn, te onderzoeken, waarom het vaderlandsch tooneel zoo weinig aanmoediging vindt, daar toch de verbetering en volmaking van taal, zeden en schoone kunsten daarmede in een naauw verband staan, daar vaderlandsliefde en alle deugden, welke daaruit voortspruiten, door het tooneel kunnen worden voortgeplant. Men behoeft slechts de geestdrift in

aanmerking te nemen welke voor het bekende tooneelstuk van onzen Shakespeare¹⁹, Gijsbrecht van Amstel, in de hoofdstad aan den dag gelegd wordt. En in Engeland is de invloed onmiskenbaar, dien eene driehonderdjarige onafgebrokene reeks van vaderlandsche tooneelstukken op de gemoederen van en op het karakter van het volk heeft uitgeoefend. Onze taal is voor den zang zoo goed als, of beter geschikt dan de Fransche, en het prosaische blijspel verlustigt in het Neederduitsch even zoo goed als het Italiaansch, zonder dat het daarom de kieschheid behoeve te beleedigen.

De zamenstelling der politie, waardoor de Hertog van Wellington zich een blijvend gedenkteeken gesticht heeft, en waarvoor hij den dank van England geniet, is voorbeeldig. Zij doet hare dienst, zonder voor de bevolking lastig of drukkend te zijn, vereenigt voorzigtigheid met magt, zachtheid met gestrengheid, en wekt ontzag en vertrouwen tevens. In andere landen beschouwen de beambten der politie zich zelve veelal als een geesel des volks, hier als deszelfs beschermers. Zij is bescheiden en hulpvaardig, vooral ten behoeve van vreemden; en daar men op de hoeken der voornaamste straten hare dienaren, en op behoorlijke afstanden door de geheele stad wachthuizen vindt, alwaar politie-inspecteurs, constabels enz., klagten ontvangen en aanvallers en rustverstoorders gedurende den nacht in bewaring nemen, zoo heerscht in 't midden deezer voorbeeldelooze groote menschen-massa, uit alle werelddelen bijeen gestroomd, vrede en veiligheid van personen en eigendommen. Het volk, welks karakter, afkeerig is van instellingen, waarvan militaire vormen eene grondslag zijn, had aanvankelijk veel tegen de invoering van het door eenen krijgsbevelhebber, namelijk Wellington, beraamde plan, ten gevolge waarvan eene te voren niet gekende magt de openbare orde handhaaft, welke minder door haar getal dan door de voortreffelijke zamenstelling en reglementaire bepalingen indrukwekkend is. Maar het volk heeft de heilzame gevolgen daarvan ingezien, en het woeligste gedeelte heeft daarvoor moeten zwichten. Het getal der *watchmen*, dag en nacht de straten op en af patrouillerende, of op vaste standplaatsen gevestigd, bedraagt niet meer dan 701.

Eene nationale garde bestaat er niet, en het krijgsvolk, dat echter zonder toestemming van den Lord-mayor niet in de *city* komen mag, is niet bemerkbaar; het bedraagt slechts 8200 *guards*. De officieren mogen buiten dienst niet in uniform verschijnen. Van de drie regementen *footguards* heeft telken dage *een* de wacht aan het paleis der koningin, en niemand van dat regement mag alsdan de kazernen verlaten. Doch in den omtrek van *Londen* bevindt zich een aantal geduchte bezettingen van beschikbare legerafdeelingen.

Een vreemdeling, ontvangt, binnen dit rijk aan den wal stappende, gratis eene veiligheidskaart van het *aliens office* der landingsplaats, en daarop kan hij reizen en verblijven, waar en hoe lang hij wil, zonder pas of visa noodig te hebben; zonder door de commissarissen van politie of door de plaatselijke autoriteiten in het minst gemoeid te worden.

Ten onregte is de stad *Londen* berucht wegens de gaauwdieverijen en bedriegerijen, die er uitgeoefend worden. Wie zich met geene onbekende personen inlaat, zich niet in het gedrang van het volk begeeft, zonder zijne beurs of zijn horologie te verzekeren, en, inlichtingen, onderrigtingen noodig hebbende bedacht is, zich te wenden aan de dienaren der politie of aan de eigenaars en opzigtters van winkels en woonhuizen, die zal zich niet behoeven te beklagen over de slechte geardeheid van het volk. Ik had gedacht, het zedebederf, in eene zoo groote plaats, grooter te vinden maar ik heb niets ontdekt, strijdig met de welstaanlijkheid, of met hetgeen de openbare welvoegelijkheid of kieschheid zoude kunnen beleedigen of kwetsen.

Even zoo is het gelegen met de levenswijze. Geen hoofdstad der wereld biedt meerder middelen en gemak aan voor den vreemdeling, om goed en goedkoop te leven. Ik woonde in eene van de beste wijken der stad, en betaalde voor inwoning (twee kamers), kost en bediening, brand en

¹⁹ *J. van den Vondel (noot van de schrijver)*

licht slechts een pond sterling 's weeks of twaalf gulden Nederlandsch; in onze beste steden zoude ik daarvoor niet diezelfde voldoening hebben aangetroffen, vooral in den winter niet. De omnibussen, welke aan alle hoofdstraten gemeen zijn, geven een voortreffelijk middel aan de hand, om zich spoedig van het ene einde der stad naar het ander te begeven, het kost nauwelijks 1½ pence per *mile* en voor 1 ½ shilling per uur heeft men een kabriolet, die goed bespannen is, en ten minste 6 *miles* in een uur rijdt, de vertraging, waaraan dezelve soms door opstopping van andere rijtuigen in de straten onderhevig is, daaronder begrepen. De stoombooten en *railways* voor langere togten zijn even gemakkelijke als goedkope middelen van vervoer, en de groote mededinging, welke er bestaat, verzekert den reiziger de vervulling van alle zijne billijke wenschen.

Met het bezien der merkwaardigheden, waarvan de ingezetenen zoo veel ophef maken, heb ik mij niet kunnen inlaten; ik zoude alsdan aan geene zeshonderd gulden genoeg gehad hebben, alleen om de fooitjes te betalen, welke er geëischt worden, en waarvoor overal vaste tarieven bestaan. Wie het Natuurkundig Museum te *Leyden*, dat van zeldzaamheden en schilderijen te *'s Gravenhage*, het Louvre-Museum en den Plantentuin te *Parijs* gezien heeft, zal weinig roeping gevoelen, om zich te *Londen* bekend te maken met instellingen van dien aard, welke onvolmaakt zijn, dewijl aldaar geen behoorlijk streven naar een vast middenpunt, bestaat. Slechts het inwendige van den *Tower* zag ik in het geleide van een' vriend, wien ik aanbevolen was, en in het Britsche Museum bragt ik eenige dagen lang een paar uren door. De toenemende groei van *Londens* omvang en rijkdom, waaraan zich die van het geheele rijk knoopt, dagteekent zich eerst sedert het midden der 17^e eeuw, en is vooruitgegaan, naarmate Nederlands handel, welvaart, en kolonien hebben afgenomen. Toen was die stad minder beduidend dan zelfs destijds *Amsterdam*. De laatstgemelde stad heeft zich sedert het verlies van *Brazilie* on het achtervolgens te niet gaan der Westindische Compagnie (toe te schrijven aan bekrompenen ondernemingsgeest, die slechts het voordeel van het oogenblik wist te waarderen) niet hooger kunnen verheffen, terwijl hare voormalige mededingster haar thans veelvuldig overtreft. Altijd bezig, om nieuwe middelen van productie en vertier, en nieuwe handelswegen uit te vinden, was het niet het overwigt ter zee, wat Engeland grootgemaakt heeft: zijne hulpbronnen zijn ook naar evenredigheid niet grooter: maar het is nooit blijven stilstaan bij de voordeelen, die het eens had verkregen, het heeft geene opofferingen gespaard, tot het verkrijgen van nieuwe, en het beste gevolg zijne pogingen bebrood.

Zoo lang het handels-monopolie der Oost-Indische Compagnie heerschte, en de tot den alleenhandel van dat ligchaam gebezigde schepen veel meer laden konden, dan de tonnen-inhoud van alle in den Londenschen handel gebezigde schepen bedroeg, verhieft zich de openbare meening daartegen. Thans echter wordt de zaak uit een ander oogpunt beschouwd, en kooplieden en scheepsreeders verklaren, dat handel en scheepvaart door dien maatregel eerder hebben verloren dan gewonnen. Ondernemingen in het groot konden slechts door aanzienlijke genootschappen worden uitgevoerd, en al hadden de deelhebbers ook niet diezelfde hooge winsten, als wanneer de bijzondere kapitalen afzonderlijk gebezigd en belegd worden, zoo won daarentegen de natie door de grootere aanzetting tot nijverheid en nieuwe uitvindingen. Maar wanneer de veeren overspannen zijn, zoo springen zij; en *Rome* was nimmer in grooter gevaar, dan toen het op het hoogste toppunt van magt en aanzien stond. Moet men de Engelschen gelooven, wie ik heb hooren zeggen: „We are in decay!” waar bij zij goede gronden bijbragten, welke echter, om hier vermeld te worden, te omslagtig en gedeeltelijk bekend genoeg zijn.

Mijne persoonlijke ontmoetingen en gewaarwordingen, gedurende mijn verblijf in Engeland, kan ik hier om bijzondere redenen niet vermelden. Ik scheepte mij in naar den vasten wal en betrad dien te Rotterdam tegen het einde der maand November, na eene reis van 9 ½ maand maand, waarvoor er anders slechts drie noodig zijn.

En zoo sluit ik tevens de schets van mijn wedervaren gedurende deze tien gedenkwaardige maanden van mijn leven. Van mijne in Afrika achtergeblevene lotgenooten was nog geene nadere tijding ontvangen, hartverscheureud was voor mij de ontmoeting der vrouwen, kinderen en verdere naastbestaanden van hen, die welligt nog langen tijd op verlossing zullen moeten wachten. Van alle kanten ontving ik blijken van deelneming en toegenegenheid, en het eerst van allen van den Heer A. Van Hoboken van *Rhoon en Pendrecht*, als mede-eigenaar en President-commissaris der reederij van vier schepen, waartoe het verloren schip *Nijverheid* behoorde, die mij met raad en daad te hulp gekomen is, en door wiens vriendelijk onthaal ik de eerste genoegelijke uren heb kunnen genieten. De herinnering van onaangename bedrijven uit het schouwtooneel des levens heeft eenen zoo ontmoedigenden invloed op den geest, dat het moeite kost, die te overwinnen en zich bij herdenking terug te plaatsen in het midden van tooneelen, waarvoor sinds lang het gordijn getrokken is. En zoo ging het ook mij met de zamenstelling, van mijne reis-*esquisse*, te meer daar ik sedert de scheiding van mijne arme reismakkers niet weet, of ik mij gelukkig achten mag wegens mijne gelukkige aankomst hier te lande.

Aan Zijne Excellentie den Minister van kolonien, oud Gouverneur-Generaal en Commissaris-Generaal over Nederlandsch Indië, onmiddellijk na mijne aankomst, verslag van mijn wedervaren gedaan hebbende, vloeyde mij al dadelijk de aangename overtuiging toe, dat de diensten der officieren en ambtenaren ook in Nederland op prijs gesteld worden en het Gouvernement van Zijne Majesteit niets liever wenscht, dan hem, die zich ijverig en trouw daaraan toewijdde, te beschermen en, wanneer het billijk is, te ondersteunen; en aan des Ministers gevoelvolle deelneming ben ik eene ongeveinsde hulde verschuldigd. Ofschoon ik alle mijne documenten verloren had, zoo had ik evenwel geene moeite, om mijne identiteit te bewijzen; de aanwezigheid hier te lande van vier hoofdofficieren van den hoogsten rang, onder welke ik in Indië de eer had te dienen, verschaften mij het voordeel hunner reeds vroeger genotene genegenheid. En van mijne hier aanwezige talrijke vrienden uit Indië ontving ik de steelendste blijken van vriendschap, zoo als zij slechts in dat schoone gewest kan worden aangekweekt, alwaar alle wezens bezielde zijn met eene hartelijke toenadering, waar de eeuwig jonge en groeiende schepping voor immer den hoorn des overvloeds gezegend heeft, en waar het gevoel immer warm en nimmer gesloten is.

Mijne wenschen zouden vervuld zijn, indien ik nu ook alle de overige schipbreukelingen gelukkig mogt zien terugkeeren tot hunne bloedverwanten en betrekkingen, die hen met eene angstvallige verwachting verbeiden, daar intusschen de middelen van bestaan van menige familien hebben opgehouden. Hunne verdere lotgevallen zullen, bij de terugkomst, nader worden bekend gemaakt.

Eene borstziekte en zinking, als gevolgen der geledene ongemakken, en verergerd door den harden winter, welke mij tot overmaat - trouwens niet van weelde- al dadelijk begroette, verplichtten mij, mijne eerste en aandachtigste zorg te rigten op het herstel der veelvuldig geschokte gezondheid. Drie maanden te Amsterdam doorgebracht in volstreekte onthouding van het gebruik van vleeschspijzen en scherpe kruiden of zuren, van wijn of andere geestrijke dranken, kortom, eene leefwijze, gelijk aan die der Banianen in Indië, ofschoon gepaard met eene zorgvuldige oppassing, hebben mij niet van de kwaal kunnen genezen, welke mij den slaap ontroofde en het uitgemergelde ligchaam dagelijks meer uitteerde, tot dat ik eindelijk te *Voorburg* mijn verblijf vestigde, alwaar de frissche landlucht, het wederkerende jaargetijde, inspanning van geest en ligchaam, en eene vriendschappelijke zamenleving, mij eindelijk weder deden herleven.

finis

Enige nadere bijzonderheden over de hoofdrolspelers in dit relaas.

Bemanning:

Kapitein F. Bouman. Over hem en de rest van de bemanning is verder niets bekend.

Stuurlieden: G. Crans en A. van Volkom

14 Matrozen

Passagiers:

Reverchon, bankier

Maarten Rijnveld gepensioneerd sergeant Majoor Ind. Leger

Jeanne Aldegonde Rijnveld, zijn dochter

Carl Brun, adjunct inspecteur bij het Ind. Leger

Een zieke matroos genaamd Mens, op de kust doodziek achtergelaten.

Carl Brun

Geboren 2 Mei 1792 te "Sarre Louis", laatst gewoond te Petrikau.

Zoon van George Brun en Louisa Piper.

Soldaat Ned. Ind. Leger 1820

2e Luit 1829; Betaalmeester 1e klas.

bronzen medaille Java Oorlog

met verlof naar Nederland per Nijverheid 17 febr. 1837

terug per Banka 19 april 1839

Overleden Padang 5 augustus 1842.

Bron: Stamboek KNIL 383-31; 614-72

Zie verder: BuZa 20 Mei 1838 nr. 5, inv.nr. 1155

Maarten (of Martin) Rijnveld

Geboren Alphen 17 Maart 1788

Overleden 15 April 1837 ter hoogte van Kaap Carrientes aan de Oostkust van Afrika, aan boord van de reddingsboot van de Nijverheid.

Zoon van Lourens en Anna Verwij.

Gehuwd Luik 20 Mei 1823 met Aldegonde Neijssen (geboren 1789 te Geertruidenberg, overleden in de kazerne van het fort te Indramayoe op 1 Jan 1832) bij wie vijf kinderen.

Staat van dienst:

Dienst genomen als soldaat bij de Kon. Garde 1807, Korporaal bij de Stadsgarde Rotterdam 1812-1813; sergeant Korps Van Limburg Stirum als sergeant 1813; sergeant majoor 3e Bat inf. Nationale Militie; sergeant 1819; sergeant Koloniaal werfdepot 1824; naar Indie per Houtman in 1827 als sergeant-majoor. Vertrekt met vrouw en drie kinderen (over het lot der overige twee kinderen is niets bekend). 1832 Menagemeester mil. Hospitaal Palimarang (?) Veldtochten 1813 Woerden, Breda, Grave. Java oorlog, Onderscheiden met de 8 kantige medaille in 1832
Behept met verlies linker oog; kogel door rechter pink; stijve vinger rechterhand; zeer been.
Bij Ind. Besluit in Rade 6 Jan. 1833 nr. 4 gepensioneerd met fl 90,-- per jaar.
Algemeen Stamboek nr. 5330 nr 6, Stamboek Suppletietroepen nr. 2889 inv. nr. 100.
Zie ook: Nationaal Archief, Archief Ministerie van Koloniën, Verbaal 26 dec. 1837 nr. 51

Jeanne Aldegonde Rijneveld

Geboren Luik 20 Mei 1823 (huwelijksdatum ouders!) dochter van Martin (Maarten) Rijneveld en Aldegonde Neijssen.
gehuwd Rotterdam 7 Januari 1852 met Leendert van Gestel, geboren 1817 te Zierikzee, zoon van wijlen Allagonda Sara van Gestel. Kleermaker te Rotterdam. Kon niet schrijven bij huwelijk. Bron Huw. reg Rotterdam nr. 177- 79 akte nr. 3.

Kinderen, allen geboren te Rotterdam:

Aldegonda Maartje 1852, overl 1852
Maarten Leendert 1853
Leendert, 1854
Evert Joh Cornelis 1857;
Johan Laurens 1861
Jeanne Aldegonda, 1865. overl 1866
Jeanne Aldegonda 1867

Jeanne Aldegonda Rijneveld was volgens een rapport (BuZa 4 dec. 1838 nr. 10/1139) door haar vader op al zijn veldtochten op Java en Sumatra meege-

nomen en "nagenoeg tot den natuurstaat nedergedaald".

Zij werd na de redding door Kapitein Bouman uit Mozambique meegenomen op een Portugees slavenschip en naar Rio de Janeiro gebracht. Daar heeft de consul gecollecteerd voor haar onderhoud en haar ondergebracht bij de nederlandse zeilmaker C.J. Bergendaal. Haar situatie was echter niet best en tenslotte heeft Anthonie van Hoboken, de reder van de Nijverheid, er voor gezorgd dat zij naar Nederland kon worden overgebracht. Bron: BuZa 16 Juli 1838 nr 20/ 1124; 18 Juli 1838 nr. 14/1125; 1 juni 1839 nr. 14; 23 Juli 1839 nr. 13/1126

Er waren op dat moment drie broers van haar vader in leven, allen dorpsonderwijzers, respectievelijk in Benschot, Willige Langerak en Alphen, allen armlastig en voorzien van veel kroost. Een van hen, Jan Rijnveld te Benschot, heeft zich uiteindelijk over haar ontfermd en heeft haar als pleegdochter in zijn huis opgenomen. Bron BuZa 9 juli 1838 nr. 20/ ...; 20 mei 1839 nr. 5/1155; 21 Mei 1839 nr. 19/1156; 1 juni 1839 nr. 14 /1157; Kol. V. 4 Jan 1840 nr. 8.

Reverchon

Bankier, afkomstig uit Trier, op handelsreis via Manilla en China te Batavia aangekomen.

Mens

Een zieke matroos. Overleden op de kust van Afrika, 1837.

Hulpverleners:

Inhammoerloega

Koning of Regulus van een plaatselijke stam die erg veel voor de geredden heeft gedaan. Bron: o.a. BuZa 1126, V 23 Juli 1838 nr. 13 en 26 maart 1838 nr. 19 en S.S. 17 april 1838 nr. 78. Hij is door de regering met geschenken bedankt voor zijn aandeel in de redding. De zending geschenken is overigens tijdens het transport door schipbreuk (!) verloren gegaan. Brun, die van het vergaan van het schip vernam tijdens een gesprek dat hij voerde met de Nederlandse consul in Genua waar hij, op zijn terugreis reis naar Indië, even was langsgegaan, zorgde ervoor dat er een nieuwe zending gereedgemaakt en verzonden werd. Zie N.A., Archief Buza 20 Mei 1839 nr. 5, inv. Nr. 1155. 21 Mei 1839 nr. 19 1156; 1 Juni 1839 nr. 14 1157.

Dom Antonio de Mello Saldanha e Castro

Civiel en militair Gouverneur van Mozambique.

Candido Maximo Moulles

Gouverneur van Inhambane

Dr De Salis

Chef van de geneeskundige dienst van Mozambique

Familie Bergendaal.

Heeft tijdens het verblijf van Johanna in Rio de Janeiro goed voor haar gezorgd en veel "tot hare zedelijke verbeteringtoegebracht", want zij was volgens de consul-generaal "nagenoeg tot den natuurstaat..... afgedaald". (Nationaal Archief, brief Consul-generaal te Rio de Janeiro d.d. 26 september 1838, archief BuZa 4 december 1838 nr. 10, inventarisnummer 1139).

Bronnen:

Nationaal Archief: Archief van de Staatssecretarie van Koning Willem I; Archief van het Ministerie van Buitenlandse zaken; Archief van het Ministerie van Koloniën; archieven van Consulaten; Militaire stamboeken; Collectie J. van den Bosch inv. nr 732. Collectie Schneither, inv nr. 95.

Literatuur

Jacob Spin, Scheepsportretten Amsterdam 1974

G.N. Bouma, Nederlandse Koopvaardij schepen 1820-1900 Informatie gerangschikt op scheepsnaam.

Scheepvaartmuseum Amsterdam

Inventarisnummer S. 3929(01),

Tekening van de Nijverheid, situatie na de schipbreuk, door Jacob Spin 1839. Afm. 50x68 cm

